Freeman's

Elif Shafak
Leïla Slimani
A Yi
Aleksandar Hemon
Eula Biss
Etgar Keret
Jaime Cortez
Tracy K. Smith
Aminatta Forna
Julia Alvarez
Nimmi Gowrinathan
Lan Samantha Chang
Nicole Im
Margaret Atwood
Barry Lopez
Eka Kurniawan
Édouard Louis
Ben Okri
Tahmima Anam
Josephine Rowe
Jenni Fagan
David Mitchell
Deborah Landau
Kanako Nishi

Cele mai bune texte noi despre putere

Freeman's

Cele mai bune texte noi despre putere

Editat de John Freeman

Traducere de Elena Marcu și Aurelia Ulici

BLACK BUTTON BOOKS

Copertă, concept grafic și DTP: Raymond Bobar
Redactor: Anca Dumitrescu

Titlul original: Freeman's. Power
Copyright © 2018 John Freeman

Freeman's. Cele mai bune texte noi despre putere
Copyright © 2018 Black Button Books, pentru ediția în limba română

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Freemans : Cele mai bune texte noi despre putere /
John Freeman ; trad. de Elena Marcu și Aurelia Ulici. - București :
Black Button Books, 2018
ISBN 978-606-94625-2-2
I. Marcu, Elena (trad.)
II.Ulici, Aurelia (trad.)
821.111

Ne puteți găsi aici:
Black Button Books
Str. Zamfir Olaru, nr. 10
Sector 5, București
052077
hello@blackbutton.ro

www.blackbutton.ro

Cuprins

9 Introducere
John Freeman

15 Șase proze scurte
— *Elif Shafak*
— *Leïla Slimani*
— *A Yi*
— *Aleksandar Hemon*
— *Eula Biss*
— *Etgar Keret*

85 O notă despre „Penelopa" și „Recitindu-i pe clasici"
Julia Alvarez

91 Captivă
Nimmi Gowrinathan

109 Coliba

123 Despre rechini și sinucidere
Nicole Im

141 Update la vârcolaci
Margaret Atwood

145 Paisprezece fațete ale puterii
Barry Lopez

157 O
Eka Kurniawan

181 Cine l-a ucis pe tatăl meu?
Édouard Louis

193 Grenfell Tower, iunie 2017
Ben Okri

201 Lapte de mamă
Tahmima Anam

211 Feluri de a fi văzută
Josephine Eowe

233 Spitalul Bangour Village (sau)
Azilul Districtual Edinburgh
Jenni Fagan

245 Reluări
David Mitchell

251 Când vine vorba despre gâtul sfâșiat
Deborah Landau

253 Arde-le
Kanako Nishi

Introducere

John Freeman

Când eram mic, aveam o obsesie pentru vitezometre. Pedalam pe bicicletă, trăgând cu ochiul prin geamul șoferului la toate mașinile vecinilor și notând viteza maximă pe care o puteau prinde. Asta se întâmpla la finalul anilor '70, în timpul crizei petrolului, așa că majoritatea erau limitate la 120-135 km/h. Chiar și fontul cu care erau scrise aceste cifre părea umil și grav, de parcă ar fi spus: *Chiar n-ar trebui să mergi atât de repede.* Mașinile străine mai vechi îmi stârneau un mai mare entuziasm. Încă îmi amintesc șocul pe care l-am avut când m-am uitat la un Chevy din 1955 și am văzut pe bord 190 km/h. În acea seară m-am întors acasă cu ecoul acestui număr magic în minte.

Pe atunci, viteza mea maximă era de 22 km/h, așa că aceste numere erau mai mult decât un fapt divers. Aveau un fel de autoritate imaginată. Toate lucrurile pe care le iubeam atunci aveau un fel de autoritate locomotorie. Străpungeau atmosfera planetei sau lăsau o urmă de cauciuc pe șosea sau tulbura calmul unui lac. Nu mă deplasam prea mult decât atunci când un adult hotăra că ar trebui s-o fac. Nu-i invidiam pe cei care conduceau vehicule rapide și puternice, invidiam vehiculele în sine. Visul meu era să devin șofer de camion. Mă gândeam cât de grozav ar fi fost să am un tovarăș colosal în care să explorez lumea, în care să dorm și cu care să vorbesc pe mii de kilometri.

În cele din urmă, mi s-a oferit ocazia. În 1984, familia mea s-a mutat în California. Un camion nu mult mai mic decât casa noastră a fost parcat pe alee și câțiva bărbați l-au umplut cu tot ceea ce aveam pe lume. Am străbătut țara în micul nostru break maro și Kool – așa cum scria pe prelata uriașă – ne-a urmat

îndeaproape. Planul era să ne oprim după fiecare mie de kilometri să vizităm un prieten sau o rudă și să vizităm țara. Tata avea patruzeci și cinci de ani atunci, mai în vârstă decât sunt eu acum, când scriu asta. Încerc să-mi imaginez cum ar fi să o iau de la zero cu trei copii și doar cu perspectiva unei slujbe care ar putea merge prost, și mi se pare uimitor.

Am ajuns în Sacramento cu o zi înaintea lui Kool, care a parcat sub noul nostru palmier uriaș. M-am urcat în cabină, în timp ce bunicul, unchiul și tata stăteau de vorbă. Erau uluit de ceasurile imense de pe bord și de înălțimea la care eram, și de faptul că părea să plutească, aproape să meargă cu spatele. De fapt, chiar mergea cu spatele: apăsasem pe frâna de mâna și cele patru tone ale camionului se deplasau acum către bărbații care îl descărcau. Kool s-a urcat dintr-un salt în cabină și m-a dat la o parte. *Ai grijă, o să omori pe cineva*, mi-a strigat. Unchiul meu, care mereu îmi vorbise de la egal la egal, m-a luat deoparte, s-a lăsat pe vine în fața mea și mi-a spus același lucru. *S-ar fi putut întâmpla ceva îngrozitor.*

Aceste cuvinte m-au urmărit mult timp. În parte deoarece am știut, într-un fel cumva întunecat, că ceea ce mă atrăsese în camion fusese o senzație de neputință. Petrecusem trei săptămâni închis în mașina noastră, înghesuit, nu cu mult mai liber decât câinele nostru, privind oameni mai liberi decât mine trăindu-și propriile aventuri. Îmi doream aceeași putere. Mă săturasem să mi-o imaginez; venise timpul să am propria putere. Nu mă gândisem că într-adevăr o să conduc camionul lui Kool, dar voiam să văd cum ar fi. Ca și cum ai ține în mână o armă descărcată.

În lumina posibilelor consecințe, această dorință mi s-a părut dintr-odată o formă de lăcomie. Mi s-a făcut rușine, și ulterior mi-am dat seama că toate lucrurile din jur generează diverse alte tipuri de putere: puterea imaginației mele de a-mi

închipui scena îngrozitoare pe care Kool abia reușise să o evite, puterea de a ierta a tatălui meu, care m-a bântuit zile în șir ca răceala unui nor ce acoperă soarele, puterea soarelui însuși, cernută peste noi în Sacramento, chiar și toamna, ștergându-ne trecutul în lumina aurie, și puterea iubirii pe care o simțeam pentru bunica pe care o lăsaserăm în urmă. O puteam vedea stând la biroul ei, cu lacul întinzându-se în spatele ei. Să-i pot simți căldura de la o asemenea distanță doar prin scrisori? Acela era un fel de putere. Tot ce exista, am descoperit, era acționat de putere. Să ai putere nu însemna nimic: valoarea ei depinde de felul în care o folosești.

În contextul politic actual, spune ceva că acest număr din *Freeman's* despre putere ar putea genera așteptarea că abordează abuzurile de putere flagrante și uluitoare din întreaga lume. M-am gândit și la asta. Într-adevăr, trăim vremuri avide de putere, sadice economic, violente.

Una dintre cele mai grave degradări ale acestor vremuri este felul în care abuzurile de putere deformează felul în care definim puterea. Fantezia stăruitoare a celor mai mulți dintre noi este de a demasca liderii corupți. De a-i face să simtă neputința celor pe care i-au abuzat. Dar aceasta este o fantezie la fel de copilărească ca cea de a conduce camionul. Există atâția vectori ai puterii în structura vieții, de la puterea generozității, la puterea de a spune povestea cuiva, și în această definiție extinsă a puterii rezidă salvarea.

În acest sens, acest număr din *Freeman's* este o încercare de a observa felul în care puterea se manifestă în lume. Și sper că prin această observare se va recalibra echilibrul puterii. *Te văd*, spun multe dintre aceste texte; *Văd că mă vezi și iată ce-ți scapă*. În eseul său, Aminatta Forna descrie toate felurile în care o femeie de culoare trebuie să fie într-o vigilență permanentă

pentru ca puterea să nu fie folosită împotriva ei. Răspunde la rândul ei. Privește la rândul ei. S-a săturat să evalueze când acțiuni sunt periculoase.

Germenii violenței se regăsesc în fiecare dintre aceste texte. În copilărie, în Israel, Etgar Keret învață că dorința de a face rău este o formă de putere extraordinară. În uluitorul ei eseu despre sinucidere, Nicole Im observă comportamentul rechinilor pentru a reflecta asupra felului în care dorința de a pune capăt durerii nu înseamnă neapărat libertate. În poezia ei, *Update la vârcolaci*, Margaret Atwood remarcă nevoia de a actualiza genul horror într-o lume în care femeile au mai multă putere decât înainte, în care este există pericolul ca puterea să deraieze.

În povestirea lui Lan Samantha Chang, resentimentele unei imigrante din China la adresa puterii soțului ei de a spune Nu o determină să facă un pariu financiar uriaș. În cealaltă parte a lumii, în Bangladesh, Tahmima Anam își imaginează o femeie care asigură bunăstarea familiei vânzând spermă de taur. În scurtul ei eseu, Eula Biss, contemplă felul în care dominația și subjugarea burlești se întâmplă și în realitate, uneori chiar în propria casă.

Să spui povești despre putere poate fi văzut cu ușurință ca o formă de încredere în sine, o sintagmă în care mulți scriitori nu au încredere. În eseul ei despre viața de model, Josephine Rowe descrie felul în care a sta goală în fața unui grup de pictori a învățat-o să valorifice viața interioară, și nu dragostea pentru propriul trup. Scriind despre așa-numitul sindrom Stockholm Nimmi Gowrinathan observă cât de umilitoare poate fi furia. Tatăl lui Édouard Louis și-a petrecut viața muncind în fabrici și spunându-i povestea Louis devine un investigator al unei crime economice. Privind retrospectiv Grenfell Tower arzând, Ben Okri intuiește motivul acestei crime în masă: „În această epocă a austerității/ Săracii mor pentru bunăstarea altora", scrie el.

Leïla Slimani le vorbește femeilor din Maroc, a căror sexualitate este învăluită de mister, și descoperă că prin această povară a tăcerii dezvoltă legături mult mai puternice una cu cealaltă pentru a se apăra.

Tehnologia modernă, așa cum transpare în multe dintre aceste texte, nu ajută la crearea unui spațiu public al egalității și nici nu redistribuie puterea în mod corect. Într-un scurt text despre un țăran care este filmat pentru o emisiune, A Yi descrie confuzia și teama acestuia când trebuie să se hotărască în ce fel să se poarte în fața unor oameni care nici măcar nu sunt de față. O formă relativă a dedublării îl bântuie pe naratorul din povestea lui David Mitchell, care observă un bărbat care îl urmărește în momentele-cheie ale vieții.

Labirintul suprem este însuși limbajul, și câțiva autori își întorc privirea asupra sa. Aleksandar Hemon dezvăluie vasta istorie din spatele cuvintelor bosniace: de unde provin și ce ascund. Crescând pe câmpurile de usturoi din California Centrală, Jaime Cortez învață o lecție similară când, alături de alți copii, găsește o colecție de reviste pornografice. Într-un metrou post-9/11, Deborah Landau dezvăluie felul în care limbajul terorii produce temeri iraționale. Eroina povestirii lui Kanako Nishi simte cum limbajul îi scapă de sub control atât de ușor: privind un bărbat care arde tot felul de obiecte în spatele casei ei, îl întreabă: „Poți arde cuvinte?"

Sigur că nu, dar poți pune în lumină felurile în care puterea s-a născut de pe tărâmul neputinței. Julia Alvarez scrie despre cum a crescut citind cărți din care lipseau eroinele pe care și le dorea, și parte din viața ei s-a coagulat în jurul acestei dorințe. Elif Shafak își amintește duios timpul petrecut cu bunica și reflectează asupra felului în care a fost crescută de o femeie cu un tip străvechi de cunoaștere și putere, în timp ce mama ei mergea la facultate și și-a însușit un fle modern de accesare

a puterii. În emoționantul ei poem, Jenni Fagan creează un fel de odisee a celor care nu și-au părăsit niciodată casa, dezvăluind că a numi pe cineva prieten este un act de profundă autoconservare.

Venim pe lume nenumiți și sălbatici, iar viața noastră poate fi privită ca o lungă încercare de a schimba aceste lucruri. În poemul ei în proză, Tracy K. Smith surprinde o pierdere în această domesticizare, un minus iminent care îi face pe copiii de o anumită vârstă chiar și mai sălbatici. Odată ce aceste instincte ne sunt reprimate, este complicat să le recâștigăm.

Călătorind în jurul lumii în ultimii cincizeci de ani, Barry Lopez și-a făcut o vocație din a nu uita natura noastră animalică, dar, în loc să o interpreteze ca pe o forță brută, își amintește din nou și din nou că oamenii sunt niște făpturi mărunte. În extraordinarul său eseu *Paisprezece fațete ale puterii*, Lopez ne aduce aminte cu blândețe că puterea este o juxtapunere și că există o responsabilitate morală aici. În viziunea lui, trebuie să continuăm să întoarcem lumea pe toate părțile pentru a o vedea ca nouă: aceasta este esența umanității.

Șase proze scurte

Acum știu

Una dintre primele mele amintiri este cea cu bunica topind bucăți de plumb într-o crăticioară și apoi turnând lichidul cenușiu într-un bol cu apă sărată. Un sunet sfârâitor. Un miros puternic. Îmi țineam respirația, așteptând fără să știu ce, copleșită de entuziasm și de teamă. De fiecare dată când făcea asta, plumbul topit lua o altă formă. Bunica îi studia forma în liniște, cu o expresie de concentrare pură.

— Bunico...

— Hmm?

— Ce vezi acolo? o întrebam. Spune-mi, ce se întâmplă?

— Șșș! O să se sperie.

Ce anume speriam? Apa? Metalul topit? Destinul cuiva? Sau un djinn invizibil care dansa în jurul nostru? Bunica nu se obosea să-mi răspundă. Apoi, puțin mai târziu, văzându-mă derutată, mă chema.

Mă așezam în poala ei, inspirând parfumul apei de trandafir, scorțișoară măcinată și susan prăjit al hainelor ei. Precaută, priveam în bol, așa cum o văzusem pe ea făcând de sute de ori. Încercam să examinez misterele învolburate din el. Nu vedeam nimic.

Începusem școala în acea toamnă și, deși știam deja să citesc, era clar că scrisul avea să fie o provocare uriașă. Aveam o problemă: eram stângace. Învățătoarea îmi spusese – de față cu toți ceilalți copii – că, dacă voiam să primesc o fundă de catifea roșie, ca toți ceilalți, trebuia să-mi trimit în exil mâna stângă. Nu mai auzisem până atunci acest cuvânt: exil. Unde era acel loc? Cum puteam ajunge acolo? Și, cel mai important,

cum trebuia să trimit în exil o parte din mine, în timp ce restul rămânea aici? Nu știam că e posibil să fii destrămat, fragmentat, divizat în felul acesta, și să devii un apropiat-străin, să te simți ca un necunoscut în propria țară.

Pe atunci, nu știam nimic din toate astea. Să-mi trimit mâna stângă în exil însemna să o țin sub bancă toată ziua și să mă bazez pe mâna dreaptă pentru toate: să scriu, să țin cartea, să ridic mâna. Mâna stângă era rezervată lucrurilor murdare, îmi explicase învățătoarea. Din vremuri imemoriale, mâna stângă era pentru păcătoși și pentru păcate.

Prin urmare, am început să-mi folosesc mâna dreaptă și am sfârșit prin a-mi urî scrisul, un sentiment pe care-l am și astăzi. Nu voiam să țin creionul și, ori de câte ori trebuia s-o fac, îl strângeam atât de tare între degete încât îl rupeam în două. Ce sentiment ciudat era să am atâtea lucruri de spus și să nu le pot scrie.

Așa că acum, când arătam spre bol, m-am asigurat că o fac cu dreapta.

— Bunico, ce e cu găurile alea?

— Alea – a făcut o pauză și ochii verzi ca marea i s-au luminat –, găurile alea înseamnă că, dacă nu-ți mănânci legumele și faci mofturi când îți dau mâncare de bame, n-o să te mai faci mare!

Eu și bunica am fost foarte apropiate.

M-am născut în Franța, la Strasbourg, deși părinții mei erau amândoi turci. Tata, un tânăr dedicat studiilor, își termina doctoratul la o universitate franceză. Mama, însă, renunțase la facultate și îl urmase, gândindu-se că iubirea avea să fie de ajuns. Dar căsnicia n-avea să dureze prea mult și peste câțiva ani eu și mama aveam să luăm un bilet de tren numai dus spre Turcia.

Într-o dimineaţă am ajuns în Ankara, acasă la bunica. Abia mai târziu aveam să înţeleg că acela era un cartier musulman al clasei de mijloc, foarte conservator şi patriarhal.

Deoarece făcuse greşeala îngrozitoare de a se mărita la fragedă vârstă de nouăsprezece ani, mama devenise acum o tânără divorţată. Nu avea nicio diplomă, niciun ban şi nicio carieră. Imediat, băgăcioşii noştri vecini au început să-i caute un soţ potrivit. Dar bunica a intervenit.

— Cred că fiica mea ar trebui să se întoarcă la facultate. Ar trebui să aibă o diplomă, o carieră. Ar trebui să aibă opţiuni, a spus ea.

Când aceiaşi vecini i-au reamintit bunicii că mama avea un copil mic de crescut şi că, deci, nu putea redeveni studentă, bunica le-a răspuns fermă:

— O să-mi cresc eu nepoata. Între timp, fiica mea e liberă să facă ce vrea. E tânără. O poate lua de la capăt.

Astfel, mama s-a întors la facultate şi apoi şi-a făcut o carieră.

Cât despre mine, am fost crescută de bunica mea, căreia îi spuneam uneori „Annemim" (mamama). Şi mamei îi spuneam de obicei „Abla" (sora mai mare). Logica din spatele acestor apelative era uşor bulversantă pentru toţi ceilalţi, dar pentru mine era limpede ca lumina zilei.

În fiecare dimineaţă, după micul dejun, bunica turna o ceaşcă de cafea amară pentru ea şi un pahar de lapte cu miere pentru mine. Când îşi termina cafeaua, întorcea ceaşca cu gura în jos, aştepta câteva minute şi apoi se uita înăuntru. Nu se uita la ştiri, nu citea ziarele; în schimb, citea în cafea.

În jurul prânzului, vecini şi străini ne băteau la uşă, cerându-i ajutorul. Îi servea pe toţi cu ceai şi casa răsuna de ecoul clinchetului linguriţelor de argint lovindu-se de sticlă. Oameni cu boli de piele, cu dispoziţii schimbătoare, cu oboseală şi

depresie cronice se numărau printre vizitatorii obișnuiți ai bunicii.

Pentru că era o vindecătoare. Erau lucruri pe care le putea face și lucruri pe care nu le putea face. Era o vindecătoare cu anumite specializări.

Dacă cineva încerca s-o plătească sau să-i ofere un dar, refuza ferm. Când am întrebat-o de ce, mi-a spus că ni s-a dat cunoaștere pentru a o da mai departe. Cum am putea cere bani pentru ceva ce nu ne aparține? Cunoașterea nu aparține nimănui.

Era la sfârșitul anilor '70. Casa era plină de spini de trandafir, de boabe de năut măcinate, de mărgele de sticlă cu ochiul lui Mahomed, de rozarii de chihlimbar... Afară erau greve, focuri de arme, bombe și demonstrații... Mureau oameni. Dispăreau oameni. Extrema dreaptă se lupta cu extrema stângă, naționaliștii kurzi se luptau cu naționaliștii turci, chiar și susținătorii aceleiași ideologii se luptau între ei.

Îmi amintesc că stăteam la fereastră, privind tumultul lumii de afară, în care mama învăța, muncea, încerca să-și găsească drumul și libertatea. Eram mereu îngrijorată din cauza bombelor și a conflictelor, și a violenței. În același timp, o altă parte din mine asculta șoaptele din casă, vocea liniștitoare a bunicii.

Oare cum puteau aceste forțe contradictorii să populeze aceeași lume, adică lumea mea? Politicul și suprarealismul, dimensiunea publică și cea profund personală, mama împotrivindu-se și bunica acceptând...

În diminețile de duminică, singurele zile în care le vedeam petrecând o vreme împreună, puneau pe masă tăvi mari și rotunde și începeau să facă dolma, umplând mici ardei grași verzi cu orez și carne, și ierburi aromatice. Nu vorbeau prea mult și se mișcau cu îndemânare și pricepere. Dar tăcerea lor era una liniștitoare. Armonioasă. O recunoaștere reciprocă a personalităților lor diferite, un fel de suroritate. Îmi ciuleam urechile

încercând să prind ceea ce rămânea nespus și făceam ochii mari încercând să observ ceea ce rămânea invizibil, obsedată să rezolv enigma pe care ele o reprezentau pentru mine. Eram sigură că aceste două femei erau pline de secrete. Ce încercau să ascundă de mine?

Iar când tăvile cu dolma erau gata, bunica spunea în glumă:

— Nu te mai uita la noi ca la televizor. Orice ai vedea în noi este și în tine. Într-o zi vei ști. Dar acum, hai la masă, draga mea! Hai la masă!

— Elif Shafak

Jamila
„În interesul bărbaților"

Nu vorbisem niciodată cu bona mea despre sex. Mi s-ar fi părut de neconceput să abordez subiectul cu această femeie, deși trăia în casa noastră de mai bine de douăzeci de ani. Suntem două tipuri complet diferite de femei. La cincizeci de ani, n-a fost niciodată măritată și, dacă e să ne luăm după importanța pe care o acordă moralității și religiei, este virgină. Locuiește și lucrează la noi acasă. Își întreține numeroși membri ai familiei, care apelează la ea ori de câte ori au o problemă, dar care o tratează cu foarte puțin respect: pentru că este femeie și pentru că nu are soț. Fiind o persoană pioasă, este – sunt sigură – șocată de felul în care trăiesc. Fumez, beau, ies în oraș de câte ori vreau. Am la fel de mulți prieteni pe cât am prietene. Îmi dau seama că, atunci când eram adolescentă, trebuie să fi fost uluită de petrecerile pe care le dădeam, la care fetele și băieții dansau visători, strâns îmbrățișați.

Așa că am o imagine destul de clară a bonei mele: este conservatoare și fără îndoială mă judecă în tăcere. Când mi s-a publicat romanul, am avut ocazia să-mi formez o altă imagine despre ea. Într-o seară, când eram doar noi în bucătărie, a spus cu o privire îndrăzneață:

— Apropo, știu despre ce e cartea ta.

Am zâmbit, puțin stânjenită de subiect. Mă temeam că mi-ar putea face morală.

— E cu obsedați sexuali, nu? Pentru că, știi, în Maroc, sunt o mulțime. Multe femei din cartier îmi povestesc despre asta.

Prima revelație: bona mea atât de pudică și de morală vorbește despre sex cu vecinele. Am rămas fără cuvinte!

— Am o prietenă care stă pe lângă vechea mea casă. Mi-a spus că soțul ei vrea să facă dragoste de trei sau patru ori pe zi. N-o întreabă ce crede despre asta. Înțelegi ce zic? adaugă ea.

Da, înțeleg, o violează. Îmi dau seama că nu știu să spun „viol" în arabă, dar ne înțelegem una pe cealaltă.

— Mulți bărbați sunt așa. Femeile muncesc, cresc copii, țin casa. Și pe deasupra, trebuie să facă tot ce vrea *monsieur* și tot rămân gravide. Din fericire, unii bărbați preferă să se vadă cu alte fete din cartier și își lasă nevestele în pace, continuă ea.

Alte fete? O întreb dacă se referă la prostituate.

— Da, sigur. Sunt o mulțime. Foarte tinere. Știi, chiar și saudiții vin aici pentru prostituate. În Rabat, le-au construit o casă uriașă în care primesc fete foarte tinere. Aceste fete trebuie să se dezbrace complet și să danseze în fața lor. După o vreme, bărbații aruncă bancnote pe jos și le spun: „Tăvăliți-vă și, dacă ați transpirat destul, puteți păstra toate bancnotele care se lipesc de voi."

Nu știu dacă această poveste este întru totul adevărată și n-am cum să verific. Dar se știe că bărbații bogați din Golf merg des în Maroc să profite de prostituția noastră din nefericire

legendară. De fapt, le place atât de tare, încât multe fete s-au „exportat" în Golf. O migraţie care nu este pe gustul tuturor.

— Prostituţia înseamnă ruinarea femeilor, continuă bona mea, hotărâtă să-mi spună tot. Ştii, în cartier, e o fată cu SIDA. A ascuns-o multă vreme, dar până la urmă au aflat cu toţii. Tipul de la care a luat-o i-a dat papucii şi a dispărut. Acum e complet abandonată. Tot ce se întâmplă e trist. În multe familii, vezi fete care rămân gravide cu unchii sau chiar cu taţii lor. Fetele nu vorbesc despre asta. Fie sunt ascunse, fie se sinucid.

Îi spun că toate aceste situaţii vin dintr-o ipocrizie crasă şi că nimeni nu îndrăzneşte să denunţe aceste crime, cu pretextul că nu vor să dezonoreze familia. Încerc să-i explic că o societate în care femeile ar avea mai multă libertate nu ar contrazice neapărat religia, ci ar permite protejarea femeilor. Spre marea mea surpriză, e de acord.

— Toate acestea, îmi spune, nu servesc cauzei islamului. Totul e doar în interesul bărbaţilor.

— Leïla Slimani

O mână umilă

La televizor este din nou un ţăran. E slab, cu pomeţi proeminenţi, cu pielea netedă şi strălucitoare. Are ochi vii, strălucitori şi scrutători, mereu evitând ceva. Evitând ce? Evitând camera de filmat.

La fel a făcut şi prima dată când a fost fotografiat, şi aşa face şi acum, prima dată când este filmat. A intrat în contact cu tehnologia înaltă doar de câteva ori în viaţă; nu e compatibilă cu experienţa lui şi o înţelege doar parţial. Înţelegerea parţială duce la respect şi la teama că face ceva greşit. Între

timp, figurile publice de un anumit rang au transformat aceste mașinării în propriile slujnice. Se înclină și se ferchezuiesc în fața negrului strălucitor al lentilei; până și hainele lor emană o puternică încredere de sine. Iau mâna țăranului, fără să spună nimic, și i-o strâng puternic, și apoi încep să peroreze pe limba lor. Cuvintele le sunt șovăielnice la început, apoi sunt emanate printre sunete auxiliare ca *ăăă* și *mmm*. Mai târziu, pe măsură ce cuvintele curg în torente, își eliberează mâinile și, ca niște dirijori, încep să coordoneze mulțimea.

În aceste momente, rămân privind cu oroare mâna țăranului. Nu știe dacă să-și lase degetele să se curbeze în mod natural sau să le țină întinse. Pare prostesc să-și țină degetul mare și arătătorul întinse în fața camerei de filmat, dar dacă își lasă degetele să se curbeze și apoi oficialii cer încă o strângere de mână? Oare asta n-ar fi o încălcare a etichetei? După ce se gândește atent, se hotărăște să-și țină mâna întinsă în aer: mai bine așa decât să-i pară rău. Și rămâne așa, paralizată parcă, suspendată absurd între torentele de cuvinte. Abia când obiectivul urmărește plecarea oficialilor, mâna se retrage, degetele se curbează și se prind de hainele sale. Cât despre țăran, e îngrijorat, ceea ce contează nu este dacă se numără printre bătrânii neglijați sau dacă este o victimă a recentei căderi de grindină, sau dacă pur și simplu nu s-a întâmplat nimic și este acolo doar pe post de decor. Ceea ce contează este că a supraviețuit acestui moment.

— A Yi

Despre fugă

Fugeam adesea. Eram urmărit deseori de alți băieți care voiau să mă bată, uneori de adulți oarecare furioși pe mine, în principal pentru că eram copil; de obicei, adulții urăsc toți copiii care nu sunt ai lor. Uneori eram urmărit de străini. Îmi amintesc că o dată m-a fugărit un poștaș, cu gândul de a-mi face rău, ceea ce a și făcut atunci când m-a prins, pentru că lumea își trimite agenții să te rănească; pândesc momentul. Un tip palid cu un palton de lână și pălărie mă privește chiar acum de peste stradă, credeți-mă. Așa că-mi amintesc de mine, copil fiind, alergând spre Kino Arena, pe lângă șirul de garaje; nu-mi amintesc cine mă urmărea. Ceea ce-mi amintesc este pericolul ce-mi sufla în ceafă și cum fugeam cât de repede puteam, din ce în ce mai conștient că nu puteam fugi mai repede. Voiam să mă mișc mai repede, să prind o viteză mai mare, dar voința nu-mi cobora sub talie și picioarele atât puteau. Toți cei care mă urmăreau mă prindeau și mă băteau; așa mi-am învățat limitele, am înțeles că există limite. Voința mea se izbea de tavanul ființei mele ca o molie disperată. Cine știe ce era dincolo de tavan, dacă era ceva, solidificat într-un cer. Detaliile sunt ambigue și s-ar putea să provină dintr-un alt moment al vieții mele: poate că și altădată am alergat spre Kino Arena. Am alergat pe acea alee dintre blocul meu și cinematograf în fiecare zi a copilăriei mele: amintirea nu poate fi atât de exactă, așa că atunci când îmi amintesc fuga, corpul meu nu reacționează. Dar când îmi amintesc urmărirea și încercarea eșuată de a mări viteza, corpul meu reacționează: își amintește incapacitatea de a se autodepăși, e copleșit de tristețe, doare. Devine ceea ce a fost mereu: un trup lent, muribund, mereu incapabil să se recupereze prin amintire sau în orice alt fel. În cele din urmă va fugi de el însuși, va fugi de mine. Stadionul Kino Arena a fost bombardat

pe timp de război și apoi demolat pe timp de pace. Acum e o parcare cu pietriș. Când eram mic, voiam să mă fac istoric.

Despre citit

O dată am petrecut trei zile în magazia de cărbuni citind benzi desenate vechi. Aveam cam opt ani; eram în Bijeljina, în vizită la unchiul Bogdan. În al Doilea Război Mondial, a luptat pentru libertate alături de partizanii lui Tito și a încasat un glonț în plămâni. Avea șase copii, toți mai mari ca mine, fiica lui Ljilja era preferata mea. Fiul lui cel mai mare era deja la facultate; înainte să plece, și-a pus bine benzile desenate vechi, legate cu o sfoară ca niște manuscrise antice. Au rămas neatinse în magazie până când le-am descoperit și le-am dezlegat, și am petrecut ore în șir citind pe o grămadă de cărbuni, cu ai mei ordonându-mi din când în când să ies și să-mi petrec timpul cu ființe umane vii. Și ieșeam, bosumflat, și stăteam cu ființele umane vii până uitau de mine, și atunci mă furișam din nou în magazie să mai citesc. Din fericire, a plouat puțin, așa că nu m-au putut obliga să ies la joacă. Nu-mi amintesc să fi avut lumină acolo. Îmi aduc aminte cum citeam pe întuneric, de parcă aș fi avut ochi cu raze X. Viața veșnică le aparține celor care trăiesc în prezent. Singura bandă desenată pe care mi-o amintesc limpede se petrecea în Croația medievală, pe vremea lui Matija Gubec, căpetenia unei răscoale țărănești. Personajul principal, un tânăr, lupta pentru libertate în felul lui special: colinda noaptea într-un costum care îl făcea să pară un schelet, speriindu-i pe asupritorii feudali. Nu știam pe atunci, dar acum îmi este clar că plăcerea extraordinară de a citi în magazia de cărbune avea legătură cu întunericul din jurul meu. Îmi lingeam degetele mirosind a cărbune când dădeam paginile încet. Moartea nu este un eveniment al vieții, citea peste umărul meu. Îi auzeam pe cei vii strigându-mă.

Despre căutare

Mă încuiam în baie şi făceam amestecuri de ojă, aftershave, şampon, cremă de mâini şi pudră de talc. Dădeam foc poţiunii să văd dacă explodează, arde sau măcar scoate fum. Sau făceam teancuri din ziare şi le dădeam foc în cadă, turnând peste el amestecul, speram eu, exploziv. Nu se întâmpla nimic, în afară de fulgii de funingine care pluteau spre tavan şi se lipeau de el ca nişte nori întunecaţi. Nu aveam alarmă de incendiu în apartament; trăiam fericiţi într-o capcană a focului, înarmaţi doar cu bun-simţ, pe care deseori mi-l suspendam în căutarea cunoaşterii periculoase. Căutam amestecul perfect de ingrediente, proporţiile exacte, presupunând că perfecţiunea se va arăta în flăcări sau într-o explozie; mi-a luat mult timp să descopăr că şamponul nu arde şi că o cremă de mâini e chimic inertă. Şi nu eram interesat doar de alchimia de baie. Îmi băgam degetele în priză şi sârmă de cupru în aeroterme, provocând apartamentul, viaţa şi universul să mă omoare, să mă răneasc㠄 sau măcar să-mi permită să descopăr ce avea să se întâmple. Nu se întâmpla niciodată nimic, dar nu-mi păsa. Urmezi calea explorării; urmezi calea cunoaşterii. O nouă posibilitate nu poate fi descoperită mai târziu. Îmi băgam ace sub pielea din palme, îngenuncheam pe ştiuleţi de porumb până îmi învineţeam genunchii şi îmi curgeau lacrimi pe obraji. Inventam reţete pentru o mâncare ce nu mai fusese niciodată gătită, necesitând ingrediente de negăsit, şi o preparam pentru nimeni, uneori făcând o flamă în tigaie, şi nimeni nu mânca; era ca un ritual satanic. Apoi, cotrobăiam prin şifonierele părinţilor mei pentru că nu ştiam cum era viaţa lor, cine erau cu adevărat, în afară de faptul că erau cei care mă făcuseră şi mă crescuseră. Născoceam nume pentru lucruri inexistente până când descoperem că există. Lumea este alcătuită din străini, din fărâme

stranii și obiecte simple care se străduiesc să ocupe un spațiu, să fie adunate într-un întreg, precum cuvintele, precum propozițiile.

Despre cuvinte

Acum trebuie să intrăm pe un teren lingvistic unde este foarte probabil că ne vom pierde: în timp ce în engleză cuvântul *marble* este un cuvânt frumos pentru o bilă de sticlă cu care se joacă copiii, valoarea cuvântului *kliker* este mult mai mare pentru cineva ca mine, oricine ar fi el. În primul rând, cuvântul bosniac vine din germanul *Klicker*, sunetul pe care îl scot bilele de sticlă atunci când se ciocnesc. Mi se pare un sunet minunat: îl aud chiar acum. Sugerează că migrația care a adus în cele din urmă la mine un *kliker* a început cu forțele de ocupație austro-ungare care au pătruns în Bosnia în 1878. Așa funcționează istoria: totul începe departe și demult, cu mișcarea armatelor, cu orașe arzând și pârjolind cerul, cu orfani; totul se termină în trupul meu, când scriu despre asta. Însă vocabularul de care îmi amintesc că dispuneam în timpul jocurilor are o sursă complicat de găsit, nu seamănă cu nicio limbă străină, nu are nicio altă folosire în bosniacă, funcționează doar cât mă jucam cu *kliker*-ele, altfel n-are noimă:

roša (gaura din pământ la care vrei să ajungă *kliker*-ul tău pentru a-i putea elimina pe ceilalți);

ponte (folosit atunci când le ceri celorlalți jucători să-și arunce *kliker*-ele spre *roša* în care e al tău, sigur pe tine, așteptând să-i elimini);

hopa (ultimul jucător care își aruncă *kliker*-ul spre *roša* la începutul fiecărui joc);

predhopa (penultimul jucător care trebuie să arunce);

slipci (aruncarea a două *kliker*-e în același timp pentru a rezolva situația în care două *kliker*-e sunt în *roša*, deși această mișcare trebuie aprobată la începutul jocului).

Sunt mai multe, dar lista începe să arate jalnic în nostalgia ei obscură. Am motive să cred că acest vocabular special avea sens doar în cartierul meu din Sarajevo și că ar fi complet străin dincolo de granițele lui. Jocul e acum uitat, ca și vocabularul lui, așa cum vom fi și trebuie să fim cu toții. N-am mai jucat acest joc de zeci de ani, nici nu am mai văzut copii care să-l joace, nici în Sarajevo, nici în altă parte, cel puțin nu de când a izbucnit războiul. Din când în când, întâlnesc oameni care își amintesc și pot reproduce vocabularul, ca pe un poem antic dintr-o limbă pierdută. Cuvântul *kliker* încă există, dar nu mai are nicio valoare, pentru că lumea lui referențială este depășită. Lucrurile despre care nu putem vorbi trebuie trecute sub tăcere. Însă îmi amintesc cum stăteam pe pământ, concentrat pe *kliker*-ul meu, pierdut într-un univers al ierbii și al nuielelor; și îmi amintesc mirosul și textura pământului, moliciunea lui perfectă pentru mișcarea de rostogolire, și bilele de sticlă ca niște cristale, și râmele încăpățânate murind în solul uscat, ici-colo un șir de furnici îndreptându-se spre un orizont doar de ele văzut. Totul avea sens, un sens pe care nu-l mai pot regăsi acum. Prietenii mei, dintre care câțiva sunt acum morți, își urmăreau și ei orbitele din jurul acelei *roša*, de parcă toate ar fi fost nesfârșite.

— Aleksandar Hemon

Muncă

Abia întors de la muncă, John mă întreabă ce-am făcut azi și îi spun că a fost în regulă, dar că n-am putut lucra pentru că am fost ocupată cu treburile casei. A cui muncă e asta? mă întreabă timid.

Tocmai am citit un articol în *Times* despre un compozitor alb care a atins noi culmi de productivitate de când a intrat într-o relație de dominanță-supunere cu o negresă. El este partenerul dominant, dar dominația lui nu este în primul rând sexuală. Soția lui, mulțumită cu rolul supusei, îi satisface toate nevoile în timp ce el compune paisprezece ore pe zi. La început, nu înțeleg de ce constituie o știre faptul că un bărbat care are o femeie care se ocupă de toate treburile casnice se consideră productiv. Dar apoi mă gândesc: poate acesta este un progres. Poate că este o știre faptul că acum numim asta dominație, când înainte îi spuneam căsnicie.

John n-a curățat niciodată vreo toaletă la noi acasă, de asta sunt destul de sigură. Dar eu nu duc niciodată gunoiul. Amândoi spălăm vasele. Podelele constituie un teritoriu nerevendicat, o țară a nimănui. Niciunul dintre noi nu le curăță luni în șir. Uneori angajăm o poloneză să mătură și să dea cu mopul.

Molly nu crede că asta e o soluție. Doar externalizezi opresiunea, îmi spune ea. Pare să sugereze că singura modalitate etică de a rezolva treburile casei este ca toți să facem curat în urma noastră. Sau să trăim în propria mizerie.

Dacă plătim bine și lăsăm bacșișuri generoase, susține Daryl, de ce e o problemă ca altcineva să facă treaba? Oare curățenia nu e o muncă la fel ca oricare alta? întreabă ea. Pare să nu fie. Expresia „curățatul toaletelor" este o parafrază pentru înjosire. Știu un cuplu care plătește o femeie să le facă curat, dar nu și în baie, deoarece au impresia că e greșit să-ți curețe altcineva căcatul. Eu și Daryl vorbim despre asta pentru că

prietena noastră, avocat specializat în imigrație, care muncește paisprezece ore pe zi, vrea să angajeze o femeie la curățenie, dar soțul ei, avocat din oficiu, este împotrivă din principiu.

Ei bine, atunci curățenia ar trebui să fie treaba lui, sugerez eu. Dar dacă o femeie se ocupă de curățenie, nu e mai bine pentru ea să fie plătită decât să o facă gratuit? Mai târziu, mă răzgândesc. Aș putea spune și că prostituția este mai bună decât sexul cotidian prost, pentru că o femeie este plătită pentru ceva ce multe alte femei suportă gratuit. Dar banii sunt parte din ceea ce face sexul plătit periculos pentru femeile care nu vor să vândă sex, dar nu au încotro.

Ceea ce mă face să mă întreb: oare femeia care vine uneori la mine la curățenie, care nu vorbește engleză bine și care încearcă să-și trimită copilul la facultate simte la rândul ei că n-are încotro? N-am întrebat-o niciodată. Soția compozitorului are încotro, atâta lucru știu. Înainte își câștiga existența ca secretară la o bancă și a fondat și o companie de teatru. Situația ei este feministă, declară în *Times*, pentru că a ales asta liber, pentru propria plăcere.

Mă întreb dacă se gândește la ceea ce face ca la un job.

Servitute

„E complicat să spui «Asta sunt cu adevărat»", declară soția compozitorului în *Times*. Dar „să nu-mi pot manifesta drama psihologică doar pentru că sunt de culoare, e un lucru rasist."

O cheamă Mollena Williams-Haas. Numele de alint pentru soțul ei, care este austriac, e *Herr Meister*. Domnul Stăpân. Asta mi se pare amuzant până când o aud, într-un clip de pe YouTube în care vorbește despre sexualitate la o conferință, referindu-se la soțul ei ca la „proprietarul" ei și la ea însăși ca la „sclava" lui. În acest clip apare împreună cu soțul ei, un tip timid. Un timp vorbește doar ea, iar când soțul începe să

vorbească îi corectează poziția în care ține microfonul. Îl întrerupe. Îi corectează engleza imperfectă și explică ceea ce vrea să spună. Este înfiptă și încrezătoare și nu corespunde definiției mele de supusă.

Ghicind parcă ce gândesc, repovestește o întâmplare despre cum i s-a spus în repetate rânduri că nu pare „genul sclavă". Acceptându-și de curând propria dorință de a fi sclavă, remarca i s-a părut jignitoare. Mentorul ei, „dresorul" ei, i-a spus că dacă vrea să fie sclavă, trebuie să fie tăcută și invizibilă. N-ar trebui să atragă atenția sau să iasă în evidență. Auzind acestea, s-a gândit: „Probabil că nu sunt sclavă", dar apoi a întâlnit o femeie care i-a spus: „Dacă sufletul te trage spre sclavie și servitute, urmează-l. Nu lăsa pe nimeni să-ți spună ce este sclavia."

Poate că adevăratul ei fetiș, spune Lisa, este ironia. Bem vin pe veranda Lisei și râdem de toate astea, despre un discurs inspirațional dedicat asumării propriei sclavii, dar sunt cu adevărat inspirată. Vrea doar să fie sclavă în termenii ei, spun, ceea ce este tot ce vreau și eu de la munca mea.

Chiar înainte de căsătorie, Williams-Haas a avut un contract cu soțul ei care îi garanta, printre altele, asigurare medicală. Contractul ei includea și un principiu director provenit din BDSM: „Este responsabilitatea principală a sclavului să protejeze mereu proprietatea stăpânului, mergând până la și includzând protejarea proprietății în fața stăpânului."

Cercetarea mea în legătură cu „*race play*"[1] a avut ca rezultat un articol care face profilul unui bărbat latino care a devenit lucrător sexual pentru că o clinică din orașul său le oferea îngrijire medicală gratuită lucrătorilor sexuali. Era artist și nu avea

1 Termen care desemnează o formă avangardistă de interpretare a unor roluri în timpul actului sexual, în care oameni de diferite rase resping conștient orice fel de corectitudine politică (mai ales verbală) în favoarea plăcerii și împlinirii sexuale. (n.t.)

asigurare medicală. Lucrând, a descoperit că unii dintre bărbați voiau să-i folosească trupul pentru a-și îndeplini fanteziile rasiste. Înainte de a deveni lucrător sexual, fusese traumatizat când un iubit folosea apelative rasiste în timpul sexului. Dar îi era mai ușor să accepte aceste tip de limbaj într-un „schimb comercial", ceea ce este, spune el, ca un soi de deghizare, pentru că „e ceva ce pot să-mi pun și să dau jos". Consideră că e un serviciu să le permită altor bărbați să-și exorcizeze prin el impulsurile rasiste.

Williams-Haas folosește cuvântul *servitute* cu respect. Poate că sclavia ei este un joc, dar servitutea este reală. Servitutea, susține ea, poate fi erotică chiar și când nu are nimic de-a face cu sexul. „Senzațiile pe care le-am trăit când am învățat să servesc așa cum trebuie ceaiul de la ora cinci au fost pentru mine foarte asemănătoare cu excitația", scrie ea. Și acesta este punctul în care încep să mă întreb dacă propria atracție față de a servi, care uneori pare o afinitate patologică pentru munca neplătită, nu cumva este un fel de perversiune. Sau poate un joc de putere. Și mie mi se pare că servitutea e satisfăcătoare. Și satisfacția, așa cum observă Williams-Haas, poate fi greu de găsit.

— Eula Biss

Străzile furiei

Când aveam doisprezece ani, fratele meu mai mare m-a luat la un film despre boxeri. Se numea *Străzile furiei* sau *Aleile mâniei*, ceva de genul ăsta. Spunea povestea unui puști slăbănog care a crescut într-un cartier dur și a devenit boxer pentru a putea plăti datoriile la mafie pe care tatăl său le făcuse la pariuri. Și despre cum lupta acel puști: trebuia să vezi ca să crezi. Se

năpustea cu atâta furie asupra celor care intrau cu el în ring, încât nu știau ce i-a lovit. De aici venea și titlul filmului, *Bulevardele turbării* sau *Străzile răzbunării*, sau cum îi zicea.

La o săptămână după film, am luat autobuzul de Jaffa, spre un club de box listat în *Pagini aurii*, ținut de un polonez bătrân, care pretindea că fusese campion mondial. N-am spus nimănui despre asta. Dar aveam un plan. Aveam să mă antrenez în secret în acel club în fiecare zi până aveam să devin cu adevărat bun, și apoi puteam să mă întorc la toți bătăușii ăia din cartier. Dacă ar fi încercat ceva, zbang!, m-aș fi repezit la ei furios, ca puștiul din film, și i-aș fi snopit în bătaie sub privirile tuturor fetelor.

Era un plan grozav, doar că antrenorul de la club nu m-a primit. Nu ești făcut pentru box, mi-a zis, ești un copil fericit, du-te și joacă fotbal. I-am spus că trebuia să mă antreneze, că boxul era viața mea, că poate păream fericit și normal, dar eram plin de furie și nu aveam nevoie decât de o șansă. S-a uitat la mine pentru o clipă fără să spună nimic și apoi a luat o pereche de mănuși de box negre, din dulapul lui de fier. Mi le-a pus în mâini și m-a condus în ring, unde i-am atacat pe toți tipii răi din film și i-am făcut zob. Între timp, el a plecat din club pentru câteva minute și s-a întors însoțit de un puști negru, slăbănog, care părea arab.

— Tu cu el, totul e permis, fără reguli, trei minute, a spus campionul mondial polonez.

Eram foarte bucuros că acum credea în mine și nu doar că mă lăsa să lupt de la prima lecție, dar urma s-o fac cu un puști chiar și mai slab și mai scund decât mine.

Chiar când îmi planificam atacul uragan, ceva neted și dureros mi-a lovit obrazul. Eram la podea. Un lichid fierbinte mi se scurgea pe partea stângă a feței. Înainte să înțeleg ce se întâmplase, era deasupra mea, mușcându-mă de umăr ca un șobolan. Mai mult decât dureros – și era foarte dureros –, era înfricoșător. Am început să plâng și să țip, dar nu s-a oprit. După

câteva secunde, campionul mondial polonez a intrat în ring şi ne-a despărţit.

— Asta e doar prima lecţie. Vino mâine şi o să te învăţ chestiile elementare, mi-a spus în timp ce-mi dezinfecta rana.

Am simţit în vocea lui că ştia că n-o să vin.

Un an mai târziu, *Aleile furiei 2* sau *Străzile mâniei 2*, sau cum s-o fi numit, a intrat în cinematografe. De data asta, eroul crescuse şi găsise un alt copil, un orfan ai cărui părinţi fuseseră ucişi de un dealer de droguri, şi îl învăţase să boxeze. Privindu-l pe orfan zdrobind faţa unui tip roşcat la antrenament m-a făcut să mă întristez puţin că părinţii mei nu fuseseră ucişi când eram mic sau că nici măcar nu se îmbătaseră şi nu mă bătuseră. Ceva, orice, numai să pot fi şi eu puţin furios.

— Etgar Keret

Elif Shafak este apreciata autoare a cincisprezece cărți, dintre care zece romane, precum *Bastarda Istanbulului* (Polirom, 2012) și *Cele patruzeci de legi ale iubirii* (Polirom, 2014). Opera ei a fost tradusă în peste patruzeci de limbi și textele ei au apărut în publicații precum: *New York Times*, *Financial Times*, *the Guardian*, *Der Spiegel* și *La Repubblica*. Activistă pentru drepturile femeilor și ale comunității LGBT, este de asemenea unul dintre vorbitorii TED cei mai urmăriți la nivel global. Cel mai recent roman al ei este *Cele trei fiice ale Evei* (Polirom, 2017).

Leïla Slimani este prima scriitoare marocană care a câștigat prestigiosul premiu Goncourt, pentru romanul *Cântec lin* (Pandora M, 2017). Jurnalistă și activistă pentru drepturile omului, este reprezentanta Președintelui Franței, Emmanuel Macron, pentru promovarea limbii și a culturii franceze. Născută în Rabat, Maroc, în 1981, trăiește acum la Paris, alături de soțul ei și cei doi copii.

A Yi este un scriitor chinez care locuiește la Beijing. Înainte să devină redactor-șef la revista literară *Chutzpah*, a lucrat ca polițist. Este autorul a două volume de proză scurtă și al unui roman și a publicat ficțiune în *Granta* și *The Guardian*. În 2010 a fost pe lista scurtă pentru People's Literature Top 20 Literary Giants of the Future.

Primul său roman, *A Perfect Crime*, a fost tradus în engleză, spaniolă, franceză și germană, iar cel de-al doilea roman urmează să fie tradus în engleză anul acesta.

Aleksandar Hemon este autorul volumelor *The Question of Bruno*, *Omul de nicăieri* (Polirom, 2010), *Proiectul Lazarus* (Polirom, 2011), iar ultima sa colecție de proză scurtă, *Iubire și obstacole*, a fost publicată în 2016 la Black Button Books.

Volumul său autobiografic, *Cartea vietilor mele*, a fost publicat în 2018, la aceeași editură. I s-a acordat o Bursă Guggenheim în 2003 și o bursă de geniu din partea Fundației MacArthur în 2004. Cel mai recent roman al său, *The Making of Zombie Wars*, a fost publicat de FSG în 2015. În prezent predă la Princeton University.

Eula Biss este autoarea cărții *Despre imunitate* (Litera, 2018), care a inclusă pe lista Ten Best Books of 2014 din *New York Times Book Review*. Cea de-a doua ei carte, *Notes from No Man's Land: American Essays*, a câștigat National Book Critics Circle Award for criticism în 2010. Eseurile sale au fost publicate în *Believer*, *Harper's* și *New York Times Magazine*.

Etgar Keret este un scriitor israelian cunoscut pentru proza scurtă, romanele grafice și scenariile de film. A scris pentru *New York Times*, *The New Yorker*, *Zoetrope* și *Paris Review*, iar cărțile lui au fost traduse în peste patruzeci de limbi. Cea mai recentă, *Șapte ani buni* (Humanitas, 2018), a fost numită de *The Guardian* una dintre cele mai bune biografii din 2015. În 2016 a primit Charles Bronfman Prize.

Jaime Cortez este scriitor și artist vizual din California de nord. Ficțiunea, eseurile și ilustrațiile lui au apărut în diverse publicații precum: *Kindergarde: Avant-Garde Poems, Plays, Stories, and Songs for Children* (2013, editat de Dana Teen Lomax pentru Black Radish Books), *No Straight Lines: Four Decades of Queer Comics*, un compendiu de benzi desenate LGBT, cu o tradiție de patruzeci de ani, (2012, editat de Justin Hall pentru Fantagraphics Books), *Street Art San Francisco: Mission Muralismo* (2009, editat de Annice Jacoby pentru Abrams Press) și *Infinite City*, un album experimental al orașului San Francisco (2010, editat de Rebecca Solnit pentru University of California Press). În prezent, Jaime lucrează la un volum de proză scurtă.

Războiul revistelor porcoase

Jaime Cortez

I

Dacă lași un grepfrut pe masă câteva săptămâni, membranele și ligamentele fructoase care îi formează rotunjimea plăcută se slăbesc ușor-ușor. Gravitația se insinuează treptat și fundul citricei începe neobosita migrație descendentă. Partea de jos se întinde și acaparează platitudinea mesei, în timp ce partea de sus se subțiază. Acea formă învinsă de grepfrut era chiar forma capului lui Primitivo Doblado.

Primi, așa cum îi spuneau toți, era nelipsit vara de pe plantațiile de usturoi ale fermelor Gyrich. Nimeni nu știa cum ajunsese acolo sau cum reușea norocosul naibii să se angajeze culegător în fiecare vară, în timp ce o droaie de muncitori mai buni, mai tineri, mai solizi și mai treji erau refuzați. Fără o explicație logică, unii dintre muncitori puneau norocul lui pe seama forțelor oculte.

— Cum de are norocul să fie angajat? Îți spun eu cum: bețivul ăla, bețivul ăla împuțit, ține în portofel fire de păr chiar din curul Satanei. Norocul Dușmanului e de partea lui. Stai departe de el, *hijo*, perora bunica Tiburcia.

În Hollister, căldura de la finalul verii era ca un dragon de care ne temeam și pe care îl înjuram zilnic când se abătea asupra noastră dimineața și plutea pe deasupra greoi și neobosit până la apus. Din cauza căldurii, ziua de lucru începea devreme. La ora 6 toată lumea era echipată. Bărbații purtau pălării de paie sau șepci de baseball și cămăși cu mâneci lungi cu care își acopereau brațele când li se coceau, în jur de ora 10-11. Femeile

erau mai acoperite. Purtau cămăși cu mâneci lungi și mănuși de bumbac. Multe dintre femeile mai tinere, dorind să-și protejeze pielea, preferau un fel de *hijab* de lucru: o bandană prinsă în jurul capului chiar deasupra ochilor, încă una, ca de bandit, peste nas și obraji, și o a treia care le proteja ceafa. Unele foloseau și o a patra în care își strângeau părul lung. Peste toate acestea își puneau o pălărie de paie sau o șapcă, pe care o prindeau într-o urzeală elaborată de agrafe.

Pentru mine, sora mea mai mare, Sylvie, verișoarele mele și alți copii care munceau la fermă, vara era un anotimp detestabil. Cea mai urâtă zi din școala primară era mai bună decât cea mai bună zi pe plantațiile de usturoi. Usturoiul se scotea din pământ la începutul lui august. Întins de-a lungul brazdelor o săptămână, două, începea să se usuce și emana o duhoare înțepătoare. Arșița aridă își făcea treaba și, odată uscat, usturoiul era gata de curățat, ceea ce însemna să tăiem cu o foarfecă de metal curbată mustățile și tulpinile. De un alb calcaros, grămezile de bulbi păreau niște coline de mici cranii uscându-se la soare și întinzându-se până la poalele munților Gabilan, auriți de iarba uscată.

Pentru noi, copiii, era greu să ne dăm jos din pat la răsărit, dar alimentați cu matinalele cești cu Café Combate, cu fasole, ouă și *tortillas* subțiri făcute în casă, eram gata să pornim. Pentru Primi, era o mare povară să ajungă la muncă la timp, ceea ce-i încurca programul de băut. Aproape niciodată n-a ajuns la timp sau treaz. Nici nu avea mâini bune. Îi tremurau. Degetele butucănoase erau neîndemânatice, înfășurate într-un leucoplast alb mizerabil ca să-i protejeze numeroasele tăieturi pe care și le făcuse cu foarfeca de usturoi.

Dar Primi avea magia unui buldog, grotesc-dar-benign. Zâmbea des, era gălăgios, amuzant, dar n-avea gât. *Nada*. Capul

lui, cu maxilare proeminente și buze groase, de idol olmec, îi stătea pătrățos pe clavicule. Ca să privească într-o parte, trebuia să-și întoarcă întregul trunchi. Primi arăta exact precum era: un devotat al berii. O rețea fluvială de capilare dilatate îi străbătea obrajii de teracotă. Burta de bere se profila impunătoare deasupra picioarelor improbabil de subțiri. Avea o voce groasă, puternică și guturală, și cei mai mici copii care munceau pe câmp, cei de cinci-șase ani, erau vădit speriați de el. Eu eram deopotrivă speriat și fascinat de înfățișarea sa, de felul în care vorbea și de trufia și isteria lui aproape aristocrate.

Când Primi a adormit pe WC, trei dintre muncitorii mai tineri s-au oprit din muncă, au luat un cablu de remorcă din camionetă și l-au înfășurat în jurul toaletei ecologice ca să-l blocheze înăuntru. Apoi s-au strâns în jurul ei râzând și aruncând cu bulgări de pământ în pereții de plastic. Înăuntru, Primi a început să înjure cu o voce teatrală. Avea un adevărat talent la improvizații, debitând la foc automat cele mai elaborate înjurături din engleză, spaniolă și spangleză. În torentul invectivelor, băga câte un „futu-i" în fiecare parte a discursului, folosindu-l ca substantiv, pronume, verb, adverb, conjuncție și interjecție. Cu cât se înfuria mai tare, cu atât devenea mai zgomotos, și cu atât râdeam cu toții mai mult. Când în cele din urmă l-au lăsat să iasă și a apărut, scăldat în sudoare, cu cureaua desfăcută, toată lumea l-a aclamat. S-a uitat în jur, a făcut o plecăciune și furia i s-a evaporat ca prin minune.

Nu avea o soție care să-l oblige să se îngrijească. Curățătorii de usturoi cu cea mai mare înclinație către criminalistică i-au studiat bretonul șui și au dedus că își tundea singur părul negru și slinos cu foarfeca de usturoi sau poate cu un cuțit de pâine. La prânz, mânca asemenea unui puști de doisprezece ani care-și spărgea alocația: Laffy Taffy, Cheetos și picioare de porc murate, sandvișuri cu pâine albă Rainbo, șuncă afumată,

felii groase de brânză topită și, ițindu-se de sub mormanul de carne, reprezentanta regatului vegetal, ceea ce fusese odată o frunză de salată.

Zilele erau lungi. Pentru a sparge monotonia curățatului de usturoi, mă ridicam de pe scăunel sau din genunchi și mă răsfățam cu un pahar înalt, luxuriant, conic cu apă din răcitorul Igloo. Ceilalți bârfeau, glumeau sau fredonau acele *rancheras* lacrimogene care răzbăteau din radiourile cu tranzistori. Dar dintre toate distracțiile unei zile de lucru, niciuna nu era la fel de fascinantă precum cugetările profetice ale lui Primi. Muncitorii îi mai puneau câte o întrebare și el le răspundea cu elan.

— Primi, nu vrei să te însori? Nu vrei și tu o nevastă?

Rumega întrebarea ca un guru în levitație.

— Nu, *ese*. N-am bani, așa că nu pot atrage pe cineva care arată mai bine ca mine. Închipuie-ți o femeie care arată ca mine. Trist, nu? Nu. *Chale*. Nicio căsătorie. Și, în plus, e mai ieftin să stai cu chirie.

— Primi, care-i cea mai bună bere?

— Aia din mâna mea, *loco*.

— Primi, de ce iubesc câinii oamenii?

— Dacă mi-ai da conserve de carne gratis și mi-ai curăța rahatul, și eu te-aș iubi, prietene. Ham.

Când Ligo și vizibil însărcinata Chelo au anunțat nunta la sfârșitul lui august, i-au invitat pe Primi și pe o mulțime de colegi de la usturoi, inclusiv pe noi. Nunților celor săraci sunt rareori sărace. Sunt pe post de noaptea Oscarurilor pentru clasa muncitoare, bulevarde de opulență. Tinerele erau de nerecunoscut fără echipamentul de protecție solară. Părul, buclat sau aranjat în cocuri elaborate și împletituri, le cădea pe umerii palizi și goi. Buzele rujate lăsau urme roșii pe paharele de șampanie de unică folosință. Bărbații urmau traseul invers, acoperindu-și

brațele și gâturile înnegrite. Coapsele și părțile intime umflau pantalonii mulați din poliester, ultimul răcnet, fascinându-mă.

Primi s-a răsfățat și a închiriat o cămașă cu volane și o pereche de pantofi Bostonian maro. Când a intrat în sala de festivități a Asociației Veteranilor San Juan Bautista, însoțit de o escortă feminină, toată lumea l-a fluierat și l-a aclamat. A primit uralele ca papa, înclinându-și ușor capul spre stânga, spre dreapta și spre mijlocul sălii. Ajunsese puțin beat și a dus rapid treaba la bun sfârșit la bar. Apoi a dansat cu doamna lui. Era tânără și strălucitoare, râzând și bând ca o campioană în ritmul febril al lui Primi. Acesta era energizat de atenția tuturor, agitându-se în lungul și-n latul ringului de dans ca o jucărie cu cheița stricată.

Papi al meu, posedat de un duh alchimic, cu limba ascuțită a translatării defectelor fizice în porecle, izbucnea în râs din când în când privindu-l pe Primi scuturându-și sânii de bere și rotindu-și ciotul amărât de protoplasmă căruia-i spunea fund. La un moment dat, pe parcursul serii, papi l-a poreclit pe Primi cel fără gât „*Head and Shoulders*". Toți cei din jur au râs. Mama, îmbujorată de la șampanie, l-a apostrofat pe tata cu jumătate de gură:

— Ai, lasă-l în pace pe Primi. Așa l-a făcut Dumnezeu.

Dar era prea târziu. Porecla a prins. Trebuia să prindă, pentru că era perfectă. Ajungea până la măduva adevărului. Pe deasupra, papi avea o reputație de botezător pe care trebuia să și-o mențină. Era talentat la poreclit, uneori aproape sinestezic, capabil să născocească nume aberante care funcționau prin pura sonoritate. Chendo cel cu dinți de iepure, cu mestecatul lui vorace, a devenit „*Chaka Chaka*". Frumoasa rotofeie Rosalia a devenit „*Globulina*". Țărănoiul din Sinaloa, Gustavo, a devenit „*Quadrupero*". De ce trebuia să fie un patruped, nu știm, dar porecla era de necontestat, exact ca „Head and Shoulders".

Luni dimineață, după nuntă, curățătorii de usturoi erau neobosiți, aruncând noua poreclă a lui Primi de-a lungul și de-a latul câmpului ca pe o minge de tenis. Unii dintre tineri abia îi pronunțau porecla englezească, dar era prea savuroasă, prea perfectă să nu facă mișto de Primi.

Head and Shoulders aici.

Head and Shoulders acolo.

Head and Shoulders în sus.

Head and Shoulders în jos.

Până se învechea, așa avea să fie, și Primi știa asta, așa că doar zâmbea prin acest chin, înjurându-i pe toți de mamă ca orice bun coechipier. Când i-am spus din greșeală Head and Shoulders în față, chiar a râs, aplecându-se spre mine și râgâindu-mi un mare damf de bere în față. L-am plăcut pentru asta. Nu pentru damf, ci pentru că și-a păstrat calmul. Aveam nouă ani și fusesem nepoliticos. Ar fi putut să mă-njure, poate chiar să mă lovească pentru obrăznicie, nu peste față, ci peste ceafă, cu consimțământul deplin al părinților mei.

Ultima zi a lui Head and Shoulders la ferma Gyrich a venit la o săptămână după nuntă, spre finalul recoltării de usturoi. Două camioane kaki ale Serviciului de Imigrație și o camionetă au descins la fermă chiar dimineață. Au frânat zgomotos, ridicând nori de praf și bulgări de pământ.

„*La Migra, La Migra!*" au strigat câțiva culegători. Șase agenți îmbrăcați în kaki au năvălit din mașini. M-am speriat când niște muncitori tineri au rupt-o la fugă. Mi se păruseră atât de adulți cu câteva secunde înainte, atât de curajoși și de puternici, ridicând pe umeri snopurile de usturoi cu atâta ușurință. Într-o clipă, asta li se confiscase și deveniseră pradă, fugind să se ascundă sub mașini sau în spatele lăzilor de usturoi. M-am panicat și m-am întors cu ochii mari către mama.

— Mami, ar trebui să fugim și noi?

— Despre ce vorbești? Tu ești cetățean, te-ai născut aici. Nu te pot lua.

— Dar tu, mami? Tu te-ai născut în Mexic.

— Nu, și eu am acte. Vezi-ți de treaba ta.

Am privit urmărirea și l-am văzut pe Head and Shoulders ridicându-se ușor, calm. A făcut câțiva pași, apoi a început să fugă. Nu era nici 10 dimineața, dar deja dăduse pe gât două Coors și era amețit. Alergând spre păpurișul de pe malurile canalului de irigație, s-a împiedicat de un dâmb. Primi s-a împrăștiat pe pământ, cu mâinile și picioarele întinse ca steaua lui Carl Jr. Doza lui de bere a făcut spumă, dar, în mod uimitor, nu i-a dat drumul. Un agent s-a aplecat asupra lui, l-a apucat de umeri și l-a ajutat să se ridice. Cu mâna liberă, Primi s-a scuturat timid. A expirat lent, cu umerii lăsați și cu privirea în pământ în timp ce-și golea plămânii. Și-a ridicat privirea, care i s-a intersectat cu a mea, mi-a făcut cu ochiul și mi-a zâmbit din colțul gurii. Primi și-a dus berea la gură, și-a dat capul pe spate, și-a deschis gura și și-a turnat pe gât pișoarca rămasă. Izbitor de însărcinată, Chelo plângea ușor, în timp ce Head and Shoulders s-a aplecat și a intrat în camionul celor de la Imigrație.

Ligo a lăsat capul în jos, și-a supt măselele și a intonat:

— Asta e, măcar și-a terminat berea.

Restul zilei de lucru a fost sumbru și foarte tăcut. Căldura părea mai grea decât de obicei. Nimeni nu sporovăia, nimeni nu fredona cântecele de la radioul cu tranzistori; se auzea doar clănțănitul metalic al foarfecelor pe mustățile și tulpinile de usturoi și sunetul înfundat al bulbilor aruncați în coșurile de răchită.

II

În acea seară, Doña Sara, soția șefului de echipă, a evacuat cămărița închiriată a lui Head and Shoulders din casa mare. Era singura clădire cu două niveluri din tabăra muncitorilor de la ferma Gyrich, având trei cămărițe la parter și alte trei la etaj. Mici și identice, aveau toate mobilier desperecheat și decrepit: un șifonier, un scaun, un pat dublu și poate o lădiță de lapte pe post de noptieră. I-a pus hainele în pungi de plastic, în caz că reușea iar să treacă granița, dar, cum sezonul era pe sfârșite, s-a gândit că avea să mai aștepte câteva săptămâni, până la recoltele de mere și pere. I-a privit tristă maiourile, aspre și cenușii de la spălatul prost, laolaltă cu hainele colorate, detergent insuficient și nicio picătură de balsam. „Bărbatul fără femeie este un animal trist. Trist. Nu știu să aibă grijă de ei. Mă mir că știu să se șteargă la *culos*", se gândea ea în timp ce freca cu Ajax rețoul pentru noul chiriaș.

Din spatele salciei mari care străjuia casa, eu și sora mea Sylvie, împreună cu verișorii Chucho și micuța Lola, am spionat curățenia cu mare interes. Doña Sara i-a pus radioul, pălăria Stetson de duminică, borcanul cu monede și alte câteva bunuri într-o cutie pe care s-o păstreze la ea acasă. Celelalte lucruri ale lui au fost îndesate în saci de gunoi și puse în șifonier. Imediat după ce a plecat și a încuiat lacătul de la ușă, ne-am dus în spatele casei. Am studiat fereastra. N-o încuiase. Chucho a împins încuietoarea ruginită și a deschis-o cu o șurubelniță. Am ajutat-o pe micuța Lola să intre pe geam și apoi am urcat și noi după ea. Am început să cotrobăim, sperând să găsim vreun bănuț pe sub pat sau chibrituri, sau benzi desenate mexicane, sau dulciuri, sau poate chiar țigări.

Sylvie a deschis ușile șifonierului jupuit și împreună cu Chucho s-a aplecat să examineze ce era înăuntru. Au exclamat în același timp:

— Doamne! Doamne! Doamne! a țipat Sylvie.

— Ce e? am întrebat.

— Doamne-Dumnezeule, a adăugat Chucho.

Împreună au scos o sacoșă plină cu reviste deocheate. Ne-am năpustit asupra ei, rupând-o ca niște sălbatici și scoțând niște porno. Fiecare dintre noi a înșfăcat câteva și s-a îndepărtat de ceilalți ca un lup cu prada sa.

— Vaaai, am strigat din spatele exemplarului meu din *Cheri*, poți să-i vezi toate mațele.

Am întors revista ca să poată vedea și ei blonda eviscerată.

— Alea nu sunt mațe, prostule, aia e pizda, a mârâit Chucho.

La cei doisprezece, aproape treisprezece ani ai săi, Chucho era cel mai mare și sexpertul nostru de serviciu. Micuța Lola, de doar șapte ani, era la fel de confuză ca mine.

— De ce e atâta păr? a întrebat ea.

Până aici i-a fost lui Chucho.

— Proasto, ești bătută în cap, Lola. Pleacă de-aici. Asta nu e pentru mucoși.

Chucho a împins-o către fereastră. Lolei i s-au umplut ochii de lacrimi și și-a susținut cauza:

— Întrebam cum de-i așa păroasă, nu trebuie să mă dai afară.

— IEȘI AFARĂ, MONGOLOIDO!

— Te spun lu' mama, a amenințat ea cu vocea tremurândă. Și-o să, o să te trosnească.

Lola era o pârâcioasă de primă mână și mama ei îi trosnea adesea, așa că Chucho a bătut în retragere:

— Bine, atunci taci din gură și nu mai pune întrebări tâmpite.

— Întrebam doar cum de-i așa păroasă, atâta tot.

— Măi, fetițo, când femeile cresc le crește păr. Când o să crești, și tu o să ai păr acolo, i-a spus Sylvie cu autoritatea absolută a celor unsprezece ani ai săi.

— Ba nu...

— Ba da. Chiar și mama ta are păr acolo jos. Un ditamai tufișul.

— Ba nu, a spus Lola pe un ton pe jumătate de negare, pe jumătate întrebător.

— Nu e ceva ce faci, așa se întâmplă. Maică-ta are o grămadă de păr. Probabil până la genunchi. Îți place sau nu, asta e.

Această revelație era prea mult pentru Lola. A început să se smiorcăie.

— Gata, ajunge. Voi, fetele, ieșiți afară. Trebuie să luăm cărțile astea și să le ascundem bine, a spus Chucho.

— Nu sunt ale tale, să știi, a ripostat Sylvie. Eu am deschis ușa de la dulap.

— Dar eu le-am văzut primul, s-a ținut tare Chucho.

— Dar eu le-am atins prima, așa că le-am găsit împreună, așa că sunt ale tuturor.

— Ăsta-i un plan bun, sunt mii și le putem împărți, am propus.

— Doamne, ce idee idioată mai e și asta? a întrebat Chucho. Nu pricepi, Jaime? Ce să facă fetele cu ele? Cărțile astea nu sunt pentru *fete*, sunt pentru *bărbați*!

— Voi nu sunteți BĂRBAȚI, a țipat Sylvie. Sunteți BĂIEȚI și fetele vor să se uite și ele la poze.

Lola a aprobat și ea din cap înlăcrimată.

— Cărțile astea sunt ale băieților, a proclamat Chucho. Și băieții le iau.

— Da, băieții, am aprobat, dornic să-mi răscumpăr greșeala în fața lui Chucho ca un bun soldat.

Dintr-o dată, Sylvie a înșfăcat un teanc de reviste și s-a repezit către geam. Chucho a prins-o de coadă și a tras-o înapoi înăuntru și au început să se lupte, amândoi alunecând pe hârtia lucioasă. Eu și Lola am intervenit și noi în luptă, ceea ce a dus la multă hârtie ruptă, tras de păr și mușcături oportuniste. Fetele erau bătăioase, dar au fost învinse în mod dramatic. Eu eram un ditamai vițelul de băiat, iar Chuco, deși mai pipernicit, le aplica lovituri iepurești dureroase. În scurt timp, fetele au sărit pe geam și noi l-am zăvorât în urma lor. Sylvie, ținând încă în pumn un poster dintr-o revistă, bătea cu pumnii în geam.

— Deschideți geamul! Jaime, știi că ar trebui să ne uităm și noi!

Roșu la față și gâfâind, i-am strigat:

— Astea-s pentru BĂIEȚI, Sylvie. Duceți-vă și căutați-vă cărți porcoase pentru fete.

— Nu există. Așa că băieții trebuie să împartă cu noi!

Chucho și-a lipit fața de geam și a râs malefic. Sylvie gesticula la el, înțepând aerul cu ambele degete mijlocii. Micuța Lola a încercat să imite gestul, dar a ridicat la noi inelarele, făcându-ne pe mine și pe Chucho să izbucnim într-un râs paroxistic.

— O să ne întoarcem, idioților! Și aducem ajutoare!

Chucho a tras perdelele și ne-am trântit pe podea, tăvălindu-ne pe comorile noastre. Chucho coțăia podeaua lasciv, săruta fotografiile și intona:

— Da, da, daaaa!

III

Euforia ne-a trecut. Eu și Chucho ne-am scufundat în pornografie, gâfâind în timp ce dădeam paginile lucioase. Urme dramatice de bronz, balcoane de toate formele și mărimile, păduri de păr pubian și funduri obraznice. Mie mi se păreau ridicole, stânjenitoare, până am văzut un bărbat gol în câteva poze de

cuplu. Am privit tăcut, fascinat de mustața și de umerii lui lați, alarmat de scrotul rozaliu pendular și șocat de pubisul roșcovan. Am reținut coperta revistei, știind că avea să fie preferata mea. Am terminat răsfoiala inițială și am organizat revistele în teancuri ordonate. Se făcuse aproape seară. Încordat și vigilent, am tras perdelele și m-am uitat la amurgul aprins.

— Mi s-a făcut foame, Chucho.

— Ție mereu ți-e foame, umflatule.

— E vremea să mâncăm, frate. Hai să ieșim de-aici.

— Le vezi pe fete pe-afară, Jaime?

— Nu, cred că au plecat.

— Știi care-i planul, da?

— Da, Chucho, nu mi l-ai spus decât de-o sută de ori.

— Verificam doar. Dacă îl știi așa bine, spune-mi-l.

Am oftat și am început să recit planul.

— Umplem cutia aia cu câteva dintre rahaturile lui Head and Shoulders. Eu ies pe fereastră și mă prefac că sunt revistele porcoase. Ascund cutia sub scările verandei. Fetele or să mă vadă și or să creadă că ne știu ascunzătoarea secretă. Dar n-o să fie așa, pentru că, de fapt, revistele vor fi în aceste fețe de pernă pe care o să le scoatem când nu ne vede nimeni, și tu o să le ascunzi în hambarul cu tractoare și mâine, după slujbă, putem să ne mai uităm la ele.

— Perfect, a șuierat el, aprobând din cap. N-o să se prindă niciodată. Perfect.

M-am strecurat afară din camera lui Primi și Chucho mi-a dat cutia. Am făcut o mare scenă, prefăcându-mă că e grea și plină de reviste. M-am strecurat până în fața casei mari, am deschis portița de fier de sub scări. Am împins cutia înăuntru și m-am târât și eu după ea. De îndată ce am dispărut sub scări, am auzit pași alergând. Printr-o crăpătură din scări, le-am văzut pe Sylvie și pe Lola. Căcat.

— Lola, a spus Sylvie teatral, e ceva sub scară. Cred că e un animal.

— Nu, nu e un animal, cred că e Jai...

— Taci, proasto, e un animal. Cred că e un porc. Am face bine să-l încuiem acolo înainte să mănânce castraveții lui tata.

Înainte să pot ieși de sub scară, Sylvie a încuiat portița de fier. S-a uitat înăuntru și a zâmbit, în timp ce eu mă chinuiam s-o deschid.

— *Que feo*! E unul dintre porcii ăia sălbatici graşi şi retardați.

Am încercat să lovesc poarta fără niciun rezultat.

— Vezi ce sălbatic e porcul ăsta, Lola?

— Ai face bine să-mi dai drumul, jegoaso! am mârâit eu.

— Ooo, porcul e mânios, dar ar face bine să nu se înfurie prea tare, că mami e chiar aici în bucătărie și o să iasă dacă face prea mult zgomot și o să vrea să știe ce face acolo și o să trebuiască să-i spunem de revistele porcoase.

Am smucit portița, dar n-am reușit s-o deschid. M-am uitat la Sylvie prin grilaj. Zâmbea senină.

— Voi, băieții, credeți că suntem proaste, dar nu suntem. Am zis că o să am ajutoare și am. Am vorbit cu Big Cookie și acum e de partea mea.

— Așa, și? Nu mi-e frică de nicio Big Cookie.

— Păreai destul de speriat când te-a lovit cu cotul și ți-a dat borșul pe nas.

— Ei bine, nu mi-e frică.

— Ei bine, ar trebui să-ți fie! Chiar acum, Cookie îl snopește în bătaie pe Chucho și-i ia revistele alea. Asta pățiți dacă nu vreți să împărțiți cu fetele. Și, apropo, voi sunteți jegoși, nu noi!

— Big Cookie nu poate să-l bată pe Chucho. E un dur.

— E mai înaltă, mai solidă și chiar mai rea decât Chucho.

Era adevărat. N-aveam replică. Sylvie s-a întors și a fugit către hambar. Inima îmi bătea atât de tare încât mi-o simțeam în tâmple. M-am întins pe-o parte și am încercat să forțez portița,

dar degeaba. M-am ghemuit sub verandă timp de câteva minute, dar mi s-a părut mult mai mult. În cele din urmă, Sylvie s-a întors și a deschis portița. Am țâșnit afară și am încercat s-o lovesc de două ori, dar era iute ca un iepure și a râs de eforturile mele eșuate. Am alergat la hambarul cu tractoare. Acolo l-am găsit pe Chucho pe podea, cu fața în jos, sub Big Cookie, care număra cu voce tare, intonând lent fiecare număr cu buzele ei pline.

— O sută cinci, o sută șase, o sută șapte.

Atacul lui Big Cookie fusese clar unul dur. În jurul lor erau pagini sfâșiate din reviste. Chucho și Cookie erau murdari de la toată tăvăleala prin țărâna uleioasă din hambar. Lui Cookie îi curgea sânge dintr-o nară. Chucho avea o zgârietură mare pe frunte și pe obraz. Mâneca de la cămașă i se rupsese. Big Cookie avea cu 13 kg mai mult ca el. Nu avusese nicio șansă.

— Dă-te jos de pe el, Cookie.

Cookie s-a întors calmă spre mine și a rânjit.

— Vrei să-ți ajuți prietenul, Jaime? a întrebat. Atunci vino-ncoace să te snopesc și pe tine.

Ca un prizonier obraznic ce era, Chucho a continuat s-o sfideze.

— Revistele alea sunt pentru bărbați, a spus el.

— Acum nu mai sunt, i-a răspuns Big Cookie. Le-am câștigat în luptă dreaptă, *bozo*. Acum sunt ale noastre și-o să le luăm.

— Sunteți proaste, a zis Chucho. De ce vreți să vă uitați la femei goale?

— N-ai tu treabă, e treaba mea. Acum tacă-ți fleanca și lasă-mă să număr până la două sute ca să-ți aplic pedeapsa și să-ți dau drumul.

— Jegoaselor!

— Ba voi sunteți jegoși. Dacă ați fi împărțit cu noi, am fi avut cu toții reviste și n-ar mai fi trebuit să te cotonogesc. Acum nu te mai frichini, idiotule, că nu-ți mai dau drumul.

IV

În următoarele câteva zile, fetele au demonstrat cât de avansate erau pe tărâmul operațiunilor psihologice și al manipulării. Ne-au îndrumat pe mine și pe Chucho în niște excursii ocolitoare și inutile. Le-am spionat când se strângeau în spatele cotețelor de găini și când se îndreptau în mod intenționat către vreun loc ciudat, ca grămada de gunoi sau Chevroletul abandonat care ruginea la marginea câmpului. Se băgau una în alta și discutau, privind atente în mijlocul lor, cu spatele la noi, fără să putem vedea ce fac. Eu și Chucho tăbăram pe ele strigând „Aha", dar de fiecare dată erau cu mâinile goale.

— Căutați ceva?

— Nu-i treaba ta, Sylvie.

— Atunci de ce zici „Aha", retardatule?

— De-aia.

— N-o să ghiciți niciodată unde le-am pus, Chucho. Și știi de ce? Pentru că voi sunteți proști și noi, deștepte. Putem aștepta cincizeci sau o sută de zile, înainte să ne uităm la ele. Suntem răbdătoare. Foarte, foarte răbdătoare.

Râsul lor batjocoritor ne biciuia în timp ce ne retrăgeam. Au trecut zile întregi și n-am văzut nicio activitate. Îmi pierdeam rapid entuziasmul și interesul, dar recuperarea revistelor devenise pentru Chucho o chestiune de onoare.

— Jaime, orice s-ar întâmpla, trebuie să recuperăm revistele alea. Am un plan.

— Care-i planul?

— Secret. Dar faci parte din el, altfel nu va funcționa.

— Ce trebuie să fac?

— E secret, prostule. Fă doar cum îți spun, orice-ar fi. Te supui?

— Ăăăă, bine.

— Mai întâi trebuie s-o găsim pe micuța Lola.

— Cred că e lângă rulotă.

— Bun. Hai!

Când ne-am apropiat am auzit-o pe Lola găzduind un ceai dansant în aer liber lângă rulota din grădină. Stând în genunchi în țărână, servea plăcinte din noroi și cutii de conserve cu apă către colecția dezordonată de păpuși adoptate. Cu brațele lor lipsă, cu orbitele goale, capetele scalpate și hăinuțele neasortate, păpușile păreau să fi evadat dintr-o apocalipsă a jucăriilor, dar Lola era o gazdă stelară, conversând veselă cu ele și chiar încântându-le cu una dintre melodiile ei inventate.

— Prinde-o! a ordonat Chucho.

Am sărit și am prins-o pe Lola din spate.

— Dă-mi drumu', m-a implorat ea.

S-a zbătut și s-a smucit, dar a înțeles repede că n-avea nicio șansă de scăpare. Chucho intrase în rolul inchizitorului.

— Lola, unde sunt revistele porcoase?

— Nu știu.

— Nu fi proastă, Lola. Spune-ne, altfel o să-ți facem rău.

Acum mai puțin convingător, și-a repetat negația. Chucho a plesnit-o peste față. Pentru o clipă, am rămas cu toții tăcuți, șocați de ceea ce tocmai se întâmplase, prinși în desfășurarea vertiginoasă a evenimentelor. Lola a căscat larg gura. Era unul dintre acei copii care urlă cu întârziere, care-și țin gura deschisă o eternitate, trăgând cu putere aer în piept, înainte de a scoate un țipăt asurzitor. I-am pus mâna la gură chiar înainte ca preludiul să-i urce din gât. Un firicel de sânge i s-a prelins din nara stângă, și eu eram mut de groază.

— Chucho, e prea mult. N-o mai lovi peste fa...

— Taci din gură și nu mai fi muiere. O să-mi spună unde sunt revistele. Unde sunt?

Mi-am luat mâna de la gura ei.

— Nasul meu, a strigat ea.

— Unde sunt? a insistat Chucho.

— Revistele... revistele, s-a bâlbâit.

— Spune tot!

— Sunt în frigiderul vechi, de lângă canalul din spatele casei mari, a suspinat ea.

— Dă-i drumul! Data viitoare să nu ne mai iei lucrurile, Lola.

— Ba poate vi le luăm, a ripostat ea cu vocea tremurândă.

Eram impresionați de curajul ei, dar tot am râs. Zeii războiului erau din nou de partea noastră.

V

Revistele porcoase erau într-adevăr îndesate printre conservele de carne și de legume din frigiderul abandonat. Acum miroseau ciudat și multe pagini erau rupte, aveau pete de ulei și urme de pantofi de la atacul din hambar. Cu toate acestea, pe măsură ce băgam teancurile într-un sac de pânză, bucuria noastră era din ce în ce mai mare. Aveam la dispoziție doar câteva minute înainte ca Lola să adune fetele și să ne găsească. În drum spre câmp am înșfăcat o lopată din hambar. Ne-am ascuns în spatele unei roți-mamut de tractor și am început să săpăm.

— Planul e perfect, Jaime, acum n-or să ne mai găsească niciodată revistele, a mârâit Chucho în timp ce săpa.

— Da, perfect.

Am îngropat revistele acum destul de deteriorate și ne-am întors la hambar. Pe drumul de întoarcere, fetele ne-au interceptat, dar n-au spus nimic. Ne-au privit dezgustate. Ne-am retras, privind tot drumul în urmă de teama unei manevre neașteptate. Erau ciudate tăcerea aia, privirile alea. Nu s-a întâmplat

nimic, dar simțeam amenințarea. Acum era posibil orice act de răzbunare.

În acea noapte, acasă, mi-am făcut duș și mi-am băut cana obișnuită de ciocolată Pancho Pantera cu lapte. Dar n-am putut să dorm. În patul de deasupra, Sylvie stătea tăcută. Știam că e trează. Îi simțeam disprețul radiind prin saltea, arzându-mă din interior, ca o microundă.

— Dormi? am întrebat-o.

N-a spus nimic. Am stat în întuneric și am respirat cât de ușor am putut și m-am gândit cum să repar relația cu sora mea, Lola și Cookie, pe care o stricasem atât de rău. M-am cufundat în somn, învăluit de tăcerea malițioasă, sufocantă.

A doua zi era duminică. În mod normal era cea mai bună zi din săptămână. Eu și Sylvie ne uitam dimineața la desene și așteptam ca mama să ne răsfețe cu săptămânalul mic dejun cu clătite. Am întrebat-o pe Sylvie dacă voia să se uite la desene și a răspuns pur și simplu „Nu". M-am uitat la *Scooby-Doo*, preferatele mele, dar de unul singur n-a fost prea distractiv. Toată dimineața, Sylvie a păstrat o tăcere monosilabică. Până la prânz, mama devenise curioasă.

— De ce sunteți așa tăcuți? a întrebat.

— N-avem nimic. Doar că n-avem chef de vorbă, a răspuns Sylvie.

— Nu-mi spuneți că n-aveți nimic. Dacă nu pălăvrăgiți, ceva e în neregulă.

— Am terminat de mâncat. Pot să plec? a zis Sylvie.

— Da, dar, dacă s-a întâmplat ceva, ar trebui să-mi spui.

— Nu s-a întâmplat nimic, serios. Eu și Jaime ne-am certat, atâta tot.

Războiul nostru escaladase și acum mergea din inerție. Nu-mi mai păsa de reviste. Nu știu dacă-i mai păsa cuiva. Acum

era un război pentru onoarea băieților sau a fetelor. Eu eram un băiat sensibil și acest binom mi se părea îngrozitor. Aș fi vrut să-i spun lui Sylvie unde sunt revistele, dar asta i-ar fi arătat lui Chucho că nu sunt băiat adevărat. Cu siguranță mi-ar fi retezat legăturile fragile cu lumea băieților. Cu siguranță aș fi fost exilat în lumea fetelor și cu siguranță și ele m-ar fi alungat. Încă o noapte de îngrijorare, am numărat oi în întuneric. Apoi cai. După multe găini numărate, în cele din urmă am adormit.

Timp de trei zile am lăsat revistele să zacă sub câmpul de roșii. Cu toată îngrijorarea, încă mi se părea savuros să fac schimb de priviri complice cu Chucho, știind că fetele erau uluite, știind că revistele porcoase zăceau în pământ ca niște semințe cărnoase. În cea de-a patra zi, puțin după șase dimineața, un tractor cu plug a arat pentru prima oară câmpul și revistele porcoase. Întreaga dimineață, a brăzdat câmpul, discurile mari de oțel spintecând solul, fărâmițându-l din ce în ce mai mult cu fiecare trecere. Revistele n-au supraviețuit și când ne-am trezit și am ieșit afară n-am putut decât să privim deznădăjduiți de la marginea câmpului, știind că plugul făcuse revistele ferfeniță. Vântul verii târzii ridica praful și rămășițele fotografiilor.

Bunica Tiburcia a ieșit din bucătărie să se ducă la toaletă. Pe drum a văzut o fâșie roz dintr-un poster. A ridicat restul de fotografie și s-a uitat la ea mijind ochii. I-a luat puțin, dar a descifrat-o. „*Ave Maria por encima*", a șoptit în sân. S-a uitat în jur alarmată. Erau bucățele de hârtie peste tot. Diavolul muncise din greu, dar ea știa exact ce e de făcut. A chemat-o pe vecina Doña Paquita s-o ajute să adune toți copiii în sufragerie și să ne bage în carantină. Apoi ea și Doña Paquita au alergat ca două cloști agitate, culegând fiecare hârtiuță pe care-o puteau găsi și aruncând-o într-un sac. Aruncarea pornografiei noastre nu i-a afectat prea tare pe copii. Eram epuizați de război și gata de noi diversiuni.

După aceea, săptămâni în șir bucățele de hârtie care-i scăpaseră bunicii apăreau prin toate cotloanele: bucăți de sfârcuri, de abdomen, șuvițe de păr și buchete de degete încleștate planau pe deasupra fermei prăfuite. După ce bunica a aruncat sacul cu hârtiuțe, Big Cookie l-a recuperat și i-a instruit pe copii să adune toate rămășițele porno pe care le găseau și să le pună într-o veche cutie de trabucuri care era pe post de relicvariu. Din când în când, deschideam cutia, puneam hârtiuțele pe masă și le studiam cu o intensitate talmudică. Voiam să recompunem un nud ispititor, dar nu reușeam decât să asamblăm Frankensteini grotești cu buze enorme, membre desperecheate și priviri demente care mai degrabă ne făceau să chicotim decât să oftăm de plăcere. Nu aveam toate piesele, dar eram din nou uniți, un ordin secret al copiilor aplecați asupra unui puzzle incomplet din lumea lugubră și ispititoare a adulților.

Tracy K. Smith este autoarea a patru volume de poezie printre care *Wade in the Water* și *Life on Mars*, care a fost premiat cu premiul Pulitzer. Cartea ei de memorii Ordinary Light a fost finalistă National Book Award pentru nonficțiune. a primit bursele NEA, Stegner și, cea mai recentă, Lannan Literary. Primul ei volum de poezie, *Look*, a fost finalist la National Book Award în 2016. În prezent predă la Stanford University.

Haita de lupi și familia de câini

Tracy K. Smith

Când îmi aud numele, un foc de tabără se aprinde în mine, și văd cum, înfășurată în pardesiul ei, bagă capul în toate camerele, întrebându-se unde aș putea fi. Dau fuga în spatele casei, după tufișurile țepoase pline de păsări. Înfig vârful pantofului în pământ lângă acele de pin și frunzele uscate și bacele roșii până fac o gaură neagră.

Un băț zdravăn ar fi tocmai bun, dar nu pot ajunge acolo cu o lopată. Dacă sap cu o lopată, o să mă trezesc cu o grădină sau cu un mormânt. Ceea ce caut ar putea fi la fel de mare cât un bob de orez în picioare, dar când o să-l găsesc se va transforma într-un întreg tărâm, altfel o să mă transform eu în ceva destul de mic. Are cerul lui, marea și orașele lui. E ca un alt Pământ, doar că diferit.

Când hainele mi se umplu de căldură, întind brațele și mai dau o tură prin aerul înghețat. Mi se repetă numele, ca un steag pe care îl flutură mama. Ca și cum ea e pe pământ și eu mă îndrept spre el ca să aterizez. În toate poveștile cu unii care s-au pierdut, copilul se rătăcește și se sperie. Dar în viața reală, copiii rămân uneori pe loc și părinții rătăcesc. Acopăr groapa cu frunze. Flutur poala cămășii ca să las să intre aerul rece, apoi alerg și lovesc mașina într-o parte, ca și cum jucăm leapșa ca acasă. Când mama mă vede se încruntă. Urcă în mașină, spune ea, o să întârziem. Mi-ar plăcea să deschidă haina și să lase să scape puțină căldură, dar n-o face. Mă îndes pe bancheta din spate

între fraţii mei şi îmi pun centura, ca să nu se enerveze mama. Dacă vreodată m-aş pierde, aş fi chiar sub tălpile ei.

Sebastian mă trage de păr. El este cel mare. Uneori se înfurie şi îşi azvârle cănuţa cât colo, aşa că se sparge, iar laptele se împrăştie peste tot. Când o face, mama închide ochii şi îşi umflă pieptul o dată, ca şi cum s-ar concentra la o problemă de mate. Acum se uită numai la mine, în oglindă, şi mă întreabă ce i-am făcut. N-am făcut nimic! Doar m-am aşezat aici şi el m-a tras de păr fără niciun motiv. Mama spune: Sebastian, fii cuminte, dar nu cu vocea pe care o foloseşte când fac eu o prostie. Mintea începe să mi se învârtească foarte repede. Răscoleşte tot ce simt în sinea mea şi totul vuieşte în spaţiul maşinii. Sunetul e lung şi aspru şi furios şi dulce. Pentru mine răsună până departe, de parcă ar răsuna peste timp, când încă eram lupi. Potoliţi-vă! a ţipat ea. Are vocea tăioasă, ca şi cum ar fi fost ascuţită pe o piatră. Şi apoi: Iartă-mă, iubito. Spune-mi ce ai învăţat azi la şcoală.

Îi spun despre mitologia greacă. Mitologia este ceea ce a devenit religia când oamenii au încetat să mai creadă în ea. Întreabă: Care este zeul tău preferat? Cu ochii m-a prins din nou în oglindă. Şi-a folosit mâna ca să-şi netezească fruntea încruntată. I-am răspuns: Hades. Serios? Hades? N-a comentat nimic. Poliţistul din intersecţie ridică plăcuţa şi noi trebuie să ne oprim.

La şcoală era OK. Anul trecut, profesoara mea era aşa de frumoasă, încât visam că stă în picioare lângă cadă, cu un prosop moale întins, gata să mă înfăşoare. Anul trecut am iubit-o pe Victoria şi m-am enervat când am jucat Castle şi l-a ales pe Nikhil rege, iar eu am rămas doar un cavaler. Anul trecut, eu şi Cedric a trebuit să fim despărţiţi pentru că am spus porcării

și mama mi-a cerut să las băieții în pace și să mă joc cu alte fete. Dar fetele nu vor să joace decât chestii plictisitoare. Până și când jucăm Castle, fetele rămân nemișcate chiar când ceilalți ne grăbim la luptă contra armatei dușmane. O dată Cedric mi-a dat un pumn. O dată m-am cățărat aproape până în vârful celui mai înalt copac și inima era ca un pește care fusese scos dintr-un lac și ridicat în aer până deasupra norilor, așa cum am văzut că face o pasăre.

În recreație sunt băieții și sunt fetele. Băieții se fugăresc cu bețe și le rămâne noroi printre degete. Fetele șușotesc și te urmăresc cu privirea. Înainte ca mama să aibă băieți, era regina lupilor și tata era regele lupilor, iar eu eram micul pui de lup. Când am devenit o haită de lupi, mama m-a învățat să vânez. M-a învățat să gem și să mormăi când pândește pericolul. Am stat noaptea privind cerbii. Am luptat amândouă în iarba înaltă și am mirosit urmele în zăpada luminată de lună. Acum familia mea e o familie de câini, dar eu sunt tot cea dinainte. Mi-am pierdut toți dinții de lapte și curând o să fiu feroce. Acum, când mama este un câine, se întinde pe covor și își acoperă nasul cu coada. Își ridică fruntea când frații mei scâncesc, și se întoarce să-i lase să-i sugă laptele.

La mate, fața Emmei se înroșește și începe să tremure. Știu că e gata să plângă. Este exact ca și cum Emma ar plânge după monedele de 5 cenți pe care Peter ar trebui să le ia înapoi atunci când cheltuiește 25 de cenți ca să cumpere o acadea care costă numai 10 cenți. Eu îi șoptesc răspunsul, dar profesoara aude și spune: Rosalind, ăsta este un test. Țestoasele nu au urechi, dar pot auzi. Nici țestoasele de apă cu tâmplele roșii nu au urechi pe care să le poți vedea. Țestoasele de pământ sunt o specie imaginară. O meduză nemuritoare devine din nou bebeluș când

se sperie. Nu poate muri decât dacă un alt animal o mănâncă. Unele plante mănâncă carne.

La prânz încerc să mănânc fără mâini. Îmi aplec bărbia spre masă și întorc privirea spre Cedric, la stânga, și spre Nikhil, la dreapta, pentru cazul în care ar trebui fiu gata să-mi arăt dinții. Uneori, vreau să trăiesc pe pământ, în patru labe, să-mi fâțâi fundul cu brațele și picioarele în aer. Nu fac decât să înghit când Victoria arată cu degetul și spune: Uitați-vă la Rosalind, mănâncă la fel ca un animal! Ooh, la fel ca un câine, spune Kelsey. Kelsey este bucălată, cu față de om bătrân. Îmi răsucesc buzele și mârâi la ea numai din ochi. Habar n-aveți, spun ochii mei. Și e adevărat, chiar n-au habar. Nu sunt în stare să-și dea seama cât de aproape sunt de pericol. Uite un cățeluș, spune Victoria, pescuind un peștișor auriu. Uite un cățeluș, spune Kelsey, dar ea e prea lacomă ca să piardă cea mai mică bucățică din mâncare, așa că ea nu face decât să pocnească din degete. Curând, toată lumea de la masa noastră râde, și eu stau acolo încruntându-mă la ei, acum nu mai sunt lup decât pe dinăuntru.

Aici e greu să fiu așa cum sunt cu adevărat. Dar în lumea de dincolo, dacă vrei să mârâi ca o fiară cu trei capete, nimeni nu consideră că e ceva neobișnuit.

Când mă ia de la școală, mama are un aer obosit, de parcă ceva ce-și dorea ar fi căzut pe podea și s-ar fi rostogolit chiar sub mijlocul patului, iar ea ar fi încercat toată ziua să ajungă la el doar cu o singură mână. Frații mei sunt exact acolo unde i-am lăsat, doar că acum mănâncă fursecuri cu ciocolată. Chiar înainte să mă urc pe bancheta din spate, spun: Hei, nu-i cinstit, unde e fursecul meu? Știu că mama a perceput asta ca pe un șuierat ascuțit care i-a găurit timpanul. Pieptul i s-a ridicat. O văd

cum revizuiește, în minte, o problemă de matematică. Spune: Liniștește-te, uite fursecul tău. Dar, desigur, înainte să-l termin, Sebastian plânge că mai vrea. Țipă: Bastian vrea fursec! Și apoi începe Dexter, fără niciun motiv în afară de faptul că sunt gemeni, așa că dacă o face Sebastian trebuie s-o facă și el. Știam că mama o s-o spună, dar mă gândesc că poate de data asta n-o s-o facă, dar apoi, iată: Rupe-le câteva bucățele, Roz iubito, fursecul e destul de mare.

În lumea de dincolo, monștrii sunt exact la fel de îngrozitori ca aceia de aici, dar dacă ești curajos îi poți plimba în lesă. Tot ce pipăi aici e mai neclar în lumea de dincolo pentru că orice culoare s-a risipit.

Mama vrea să știe ce altceva am făcut în timpul zilei, dar eu nu mă pot hotărî ce să spun, ce am făcut sau ce am gândit. Nu știu, îi spun. A fost o zi obișnuită. Și a mea la fel, a răspuns ea. O zi obișnuită. Mergem în parc. Frații mei își scot suzetele și aleargă spre nisip. Mama mă dă în leagăn și eu încerc să nu împing din picioare, ca să nu se oprească. Îmi place mâna ei caldă pe spate, îmi place când suntem doar noi și ochii nu mătură împrejurimile până departe, ca să fie sigură că frații mei n-au cum să evadeze. Un avion trece în viteză pe deasupra, lăsând în urmă un nor alb pe cer, ca un vis care începe să se piardă înainte de a se termina.

Altă fetiță vine cu mama ei la groapa cu nisip. Mama adună o lopățică de nisip și îl presară în mâinile copilei. Apoi fetița îl aruncă și repetă gestul iar și iar. De fiecare dată copila râde și mama ei se preface supărată. Cred că unele mame doar se prefac supărate. Copila râde și râde și apoi aleargă în jurul gropii de nisip vrând să fie urmărită. Când Dexter și Sebastian lasă

camioanele cu benă și intră în joc, mama încetează să mă mai dea în leagăn și spune: Poate ar trebui să avem grijă de frații tăi. Îmi doresc să dispar în lumea de dincolo câteva luni, ca Persefona. Vreau ca mama să știe ce înseamnă să fii abandonat.

Începe să se întunece. În mașină, frații mei arată spre luminile intermitente din trafic: Verde! Galben! Alb! Roșu! Roșu! Roșu! O întreb pe mama de ce copiii pot fi crescuți de lupi și nu invers, iar ea îmi spune că nu e decât o vorbă. O întreb cine le învață pe animale cum să aibă grijă de copiii lor și ea îmi spune să o fac din instinct.

Trecem pe lângă o familie de căprioare care stau pe marginea drumului și ne privesc de parcă am fi o mică defilare.

Acasă, frații mei sar pe paturi în timp ce se pregătește cina. Fac o grămadă de pături pe podea și o acoperă cu o cuvertură. Își scot scutecele și coboară goi în hol. Prin fereastra din spate, ultima rază de lumină a zilei plutește deasupra pământului, în spatele copacilor noștri. Vântul spulberă un munte de frunze.

N-aude ușa din spate când ies. Găsesc locul de dimineață și încep mai întâi să bat pământul cu picioarele. E ca un dans pe care îl fac în cerc, împungând pământul cu degetele de la picioare, învârtindu-mă în praf până când fac un fel de recipient în care pot sta până la glezne. Apoi mă arunc în genunchi și continuu să sap. Pământul negru mi se lipește de degete ca un clei, și pentru prima oară în ziua aceea mi se face frig. Trebuie să mă opresc și îmi trag mânecile peste degete. Mă ridic și alerg spre capătul întunecat al curții, spre locul unde cerbii se grăbesc să plece când îi speriem. Ramuri și rămurele.
Ultima sclipire de lumină roșie-portocalie la marginea cerului, gata să dispară.

Prin fereastra din spate îmi văd frații bătându-se pe un camion. Sebastian îl lovește pe Dexter, apoi Dexter se aruncă pe jos. E atât de supărat, că o face de două ori. Se aruncă, se ridică, se aruncă din nou.

Reușesc ceva cu un băț cu capătul despicat. Ajung în punctul în care m-aș putea așeza să văd ce se întâmplă. Dar lovesc încă o dată tare pământul și, brusc, fundul gropii dispare. Pământul se prăbușește de parcă lumea ar fi plată și aș fi săpat până am ieșit pe partea cealaltă.

Mijind ochii, reușesc să văd o grămadă de trupuri îmblănite, învârtindu-se în groapă. Apoi înțepenesc ca niște plușuri. Cu ochii negri se uită la mine și nu mă pot abține să le privesc și eu. Rămânem încremeniți așa. Simt că furtuna se dezlănțuie în mine și venele strigă cu glas de tunet, dar nu fug. Apoi, cea mare și grasă, cârtița regină, se ridică. Spune ceva ce pot înțelege până în măduva oaselor, ceva grav. Îmi spune: Nu. Sau îmi spune: Așteaptă. Apoi dispare prin galeria din pământ.

Rosalind! Vocea mamei se aude din ușă și lumina din verandă se aprinde. Rosalind! Acum e un țipăt, o suliță pe care o aruncă, dar care se întoarce goală. Rosalind? Acum o spune de parcă n-ar exista răspuns la întrebare.

Când eram mică, se strecura lângă mine și își băga bărbia în blana mea. Mirosea a ploaie și a pământ, și când respira întreaga lume trăgea aer în piept. Îmi cufundam nasul în ea. Dacă alerga în vis, alergam și eu. Labele noastre zvâcneau. Un lătrat ne răsuna în gât. Cred că lumea era mai tânără atunci. Înainte de teamă. Înainte de orice. Când închideam ochii, o altă viață începea. Nu știu dacă era înăuntrul acesteia sau dacă era sub

ea. Acum, când dorm, pleacă pe vârfuri înapoi în bucătărie. Sub hainele ei nu e decât piele.

Am probleme că m-am murdărit cu tot praful ăsta, și din cauza gropii pentru care mama a ieșit să cerceteze curtea. Trebuie să fac o baie înainte de cină. Când mă întorc în bucătărie, frații mei mâncaseră deja. Tata e trântit pe spate în living, învârtindu-i pe covor ca pe avioane, cu picioarele.

Mama stă în picioare lângă mine când mă spăl pe dinți, dar ochii privesc la ceva ce numai ea poate vedea. Vreau să se așeze în patul ei noaptea și să-și trimită spiritul în toate direcțiile, încercând să mă găsească. Vreau să se așeze în genunchi și să acopere curtea cu lacrimi care să se întărească și să se transforme în gheață. Vreau aceste lucruri rele pentru că sunt supărată și trupul mi-e încordat ca un pumn. Ceva ca un fel de electricitate iese din mine și vreau ca ea să mă atingă și să simtă șocul.

Oh, Roz iubito, uită-te la tine. Ne zâmbește în oglindă. Uită-te la tine, iubito. Ești ca o, ca o... Dar nu spune cum sunt. În camera cealaltă, tata le citește ceva fraților mei fredonând. Îi aud vocea legănându-se când sus, când jos, ca o minge, și râsetele lor care cresc când mingea dispare.

Haide, iubito. Mă duce de mână și se așază lângă mine în pat. Întinde-te, puiul meu feroce. Se ghemuiește în jurul meu și mă sărută pe frunte. Aproape simt fosta noastră viață. O recunosc, dar apoi se retrage. Ceva din parfumul nostru s-a risipit. Nu mai are încredere în noi. Stăm întinse îndelung.

Aud tăcerea răutăcioasă a vulpilor și a bufnițelor și a ratonilor. Aud aerul rece venind din lună și învăluind pământul în ceață.

Când o să găsesc cârtița mâine, o să vadă că vreau să fiu acolo și nu va spune nu. O să mă ducă pe un râu, în barcă, și o să-mi facă cu mâna de pe mal. La suprafața pământului mama va urla după mine zi după zi, până va veni iarna. Fumul va mâzgăli mesaje pe cer, pe care voi trimite să le șteargă un vânt nemilos.

Aminatta Forna este autoarea volumului de memorii *The Devil That Danced on the Water*, care a primit Windham-Campbell Prize și a fost inclus pe lista scurtă pentru Samuel Johnson Prize în 2003. Printre romanele sale se numără: *Ancestor Stones*, *The Memory of Love*, care a primit Commonwealth Writers' Prize for Best Book în 2011, *The Hired Man*, care a fost declarată de către National Public Radio și Boston Globe una dintre cele mai bune cărți din 2013, și *Happiness*. Cărțile lui Forna au fost traduse în șaisprezece limbi. În prezent ocupă postul de Lannan Visiting Chair of Poetics la Georgetown University.

Mersul

Aminatta Forna

Am douăzeci de ani. Merg pe King's Road, în Chelsea, Londra. Suntem în anii '80. Trei bărbați se îndreaptă spre mine; sunt evident împreună, deși traficul de pe trotuar cere ca fiecare să meargă cu jumătate de pas în spatele celuilalt. Sunt albi, poartă blugi mulați și tricouri fără mâneci. Când trece pe lângă mine, primul mă privește în ochi și-mi spune: „Ești o fată frumoasă." Al doilea rânjește, dar nu spune nimic. Al treilea se apleacă spre mine și îmi șuieră: „Cioară!"

Eram în ultimul am la facultate și lucram cu jumătate de normă pentru un corespondent american în străinătate. Una dintre sarcinile mele era să fac monitorizarea presei și, în acele vremuri pre-Internet, răsfoiam, decupam și îndosariam toate articolele pe subiectele la care lucra corespondentul. Era o sâmbătă de vară. De obicei veneam mai târziu în weekend și strada era deja aglomerată. Mergeam spre casa lui cu vraful de ziare în brațe, când am trecut pe lângă cei trei.

Ești o fată frumoasă.

Cioară.

Prima remarcă nu părea menită să jignească. Ești o fată frumoasă. Mi-a pătruns în gânduri, mi-a atras atenția. Apoi a urmat cel de-al doilea bărbat. Apoi „Cioară!" Ce s-a întâmplat după aceea? Vă închipuiți că primul bărbat l-a apostrofat pe cel de-al treilea? Credeți că au căzut de acord? Și de partea cui a fost cel de-al doilea bărbat? Nu s-a întâmplat nimic din toate astea. Știu asta. Și voi o știți. Cei trei și-au văzut de drum. La un moment dat, probabil că unul s-a întors către ceilalți.

Și au râs.

Mersul

O fetiță învață să meargă. Fetița se ridică ținându-se de un scaun sau de genunchiul mamei, își găsește echilibrul și face un pas nesigur și apoi altul. Părinții șoptesc cuvinte de încurajare, își deschid brațele. Hai! Hai! Tatăl o prinde în brațe și o ridică deasupra capului. Mama îmi spune că abordarea mea a fost puțin diferită de cea a multor copii. Mergeam de-a bușilea până în mijlocul gol al camerei și acolo respiram adânc și mă ridicam lent. Și mi-am folosit independența din ce în ce mai mare nu ca să fug spre mama, ci ca să mă îndepărtez veselă de ea.

Am crescut în complexe de locuințe din țări aflate în curs de dezvoltare, în Africa de Vest, de unde e tata, și în Africa de Sud, în Orientul Mijlociu și Îndepărtat, unde, mai târziu, ne-a dus cariera de diplomat a tatălui meu vitreg. Pericolele amestecului erau în principal șerpi și furnicile-legionar. În copilărie, eu, fratele meu și sora mea nu ieșeam prea des singuri din complex cu excepția momentelor în care mergeam să cumpărăm dulciuri sau evadam în căutarea aventurii. Pe la cinci ani am început să împrumut hainele fratelui meu. Hainele de băieți îți ofereau o mai mare libertate de mișcare, erau bune la dat pe balustradă, la cățărat în copaci, chiar și la stat jos pur și simplu. Când eram mică, părinții mei încercau să se asigure că stau cum trebuie, adică picior peste picior. Fratele meu nu trebuia să stea așa, ceea ce mi se părea ciudat, având în vedere că avea ceva mult mai proeminent de arătat. Dacă ceea ce fetele aveau între picioare trebuia atât de bine protejat, mă întrebam de ce noi purtam fuste.

La șase ani am plecat la o școală cu internat, de unde la optsprezece ani am plecat la facultate în Londra. Lumile închise ale vieții din complex și ale internatului britanic nu m-au pregătit pentru străzile capitalei, pentru mers, mai exact pentru a merge pe stradă ca femeie, singură. Totuși, în perioada în care purtam haine băiețești, care a durat până pe la paisprezece ani,

începusem să înțeleg visceral ceva ce nu puteam formula. Nu voiam să fiu băiat; voiam libertatea care vedeam că le aparține doar băieților.

2017. Stau pe peronul unei stații de metrou londoneze, m-am întors în orașul în care am locuit treizeci de ani. Un tânăr mă privește. Îl ignor, dar privirea lui e invazivă. Când ne urcăm în metrou, stă foarte aproape de mine și la un moment dat mâna lui mă atinge. Am de două ori vârsta lui, ceea ce face această situație ușor neobișnuită. Dar în rest îmi e perfect familiară și sunt suficient de matură să-mi dau seama ce se întâmplă. Cobor la prima stație și mă așez în fața ușii. Mă urmează și se așază chiar în spatele meu. Îi simt respirația în ceafă. Trenul e aglomerat, e puțin probabil ca altcineva să-i fi observat comportamentul și să-l considere deplasat. Ceea ce nu realizează tânărul este că stau în fața ușii greșite. Asta e stația fostei mele adrese și ușile din spatele nostru sunt cele care se vor deschide. În ultimul moment, mă întorc și cobor.

Cam la o săptămână, tot în metrou, îi surprind privirea unui bărbat care stă în fața mea. Mă uit în ochii lui câteva clipe, apoi îmi mut privirea. În clipa în care mă întorc, văd că zâmbește și e un zâmbet triumfător. A câștigat ceva, m-a învins. La fel ca primul bărbat, e foarte tânăr, în jur de douăzeci de ani. În acel moment îmi dau seama de ceva îngrijorător. Doamne, mă gândesc, *exersează*.

Nimeni nu le spune fetelor că bărbații dețin puterea privirii. Mama nu mi-a spus niciodată că bărbații mă pot privi, dar că nu-i pot privi și eu. Că dacă o facem, privirea noastră va fi luată ca o invitație. Bărbații ne învață asta. De-a lungul anilor, ne antrenăm privirea să alunece peste chipurile bărbaților, să zăbovească doar o fracțiune de secundă, schimbând ușor traiectoria dacă privirile ni se întâlnesc. Pe de altă parte, un bărbat se poate uita la fața ta, la sânii tăi, la picioarele tale, la fundul tău, dacă asta vrea.

În eseul scris în 1975, *Visual Pleasure and Narrative Cinema* (Plăcerea vizuală și cinematografia narativă), Laura Mulvey descrie felul în care filmele sunt create pentru a fi văzute din perspectiva bărbatului heterosexual. Personajele feminine îi sunt prezentate ca obiecte ale dorinței. Aceasta este „privirea masculină". Privirea înseamnă putere. Bărbații dețin puterea privirii. Și albii o dețin. O prietenă albă îmi povestește cum o dată și-a dus fetița adoptată, care este de culoare, într-un orășel din Maine și a descoperit că fiica ei era obiectul privirilor insistente. „Cred că nu sunt prea multe persoane de culoare în acea parte a țării", sugerează împăciuitoare, pentru că sunt deja vizibil iritată. „Și ce? N-au televizor?", spun. N-au văzut niciodată familia președintelui? (Asta se întâmpla la începutul lui 2016.) Se holbează pentru că pot, prin darul puterii cu care au fost învestiți ca membri ai majorității etnice. Se holbează pentru că nu le pasă de disconfortul fiicei ei, poate chiar asta urmăresc.

Când un bărbat privește o femeie în public, vulnerabilitățile ei sunt cel puțin imateriale pentru el. Deține puterea privirii și, dacă are chef, și-o exercită. Partea cea mai dementă este că acest gest include și apărarea. Femeia care se plânge se poate trezi că i se spune că ar trebui să se simtă flatată, că e norocoasă să fie considerată atrăgătoare de către bărbați.

„Încotro, păpușă?"

„Zâmbește, frumoaso!"

„Pss-pss!"

„Ia de-aici, păpușă!"

„Mamă, ce cur are...!"

„N-o să mai poți merge după ce te..."

La începutul anilor '90, locuiam cu o prietenă într-un apartament din Chelsea. În săptămâna în care se repara acoperișul, în fața casei fusese pusă o schelă. Camera mea era la etaj și dădea spre stradă, și de acolo puteam să-i văd pe muncitori urcând și coborând pe scară. De câteva ori pe zi luau o pauză și

se așezau pe platforma schelei chiar în fața biroului meu, fără să-și dea seama că puteam auzi ce le strigau pe rând femeilor care treceau pe stradă. Încântarea pe care le-o provoca fiecare apariție era uimitoare. „Mai vine una! Mai vine una! E rândul tău!" Unul dintre ei efectiv sărea de bucurie pe schelă. Cu cât femeia era mai evident umilită, cu atât încântarea lor era mai mare. De unde stăteam, am putut observa câteva lucruri: în primul rând, da, femeile tinere și sexy le atrăgeau atenția, de parcă intenția lor era să le jignească pe cele pe care nu le puteau avea, să pedepsească femeia pentru că era dezirabilă și de neatins pentru ei. În al doilea rând, nicio femeie care trecea singură nu era scutită, și în al treilea rând le plăcea în mod deosebit să se ia de femeile îmbrăcate pentru birou, care cu siguranță câștigau mai mulți bani decât ei. Femeile erau dezbrăcate metaforic, exact cum se întâmpla în vremurile de demult și cum încă se întâmplă în anumite părți ale lumii, în piața publică, pentru încălcarea granițelor feminității, pentru că nu-și știu locul. Erau umilite, dezbrăcate nu de haine, ci de demnitate.

Copil fiind, am fost învățată să ignor câinii agresivi, să-mi văd de drum. Odată ce ieși de pe teritoriul lui, câinele te lasă în pace, așa spune înțelepciunea convențională, și de cele mai multe ori funcționează. Același lucru se presupune că e valabil și în cazul bărbaților, doar că nu este. Merg pe lângă tine, încercând să te acosteze. Dacă le spui să te lase în pace, îți spun că ești o târfă și te întreabă cine te crezi. Fiecare interacțiune, oricât de inofensivă ar părea, conține posibilitatea violenței. Până se termină (când intri într-un magazin sau la metrou), ți se taie respirația și inima îți bubuie în piept. De ce fac bărbații asta? Nimeni nu pune această întrebare și, când eu o fac, nu primesc niciun răspuns. Uneori se spune sau se sugerează că este pur și simplu natura lor. Mult mai des este pusă sub semnul întrebării reacția mea. Mi se cere supunere. Femeile sunt

învățate să nu riposteze, pentru că dacă o facem lucrurile escaladează și apoi ceea ce urmează va fi din vina noastră.

Doar că eu o fac, eu ripostez. Pentru că e în natura mea.

În acei primi ani în Londra, intram în scandaluri. În South Kensington un bărbat m-a amenințat că mă lovește după ce i-am spus să facă pași. I-am spus că mă duc să aduc un polițist și dacă îl mai găsesc acolo va fi arestat. Mă înjură, dar pleacă. În Camden Town un bărbat m-a amenințat cu un cuțit. Mulțimea, majoritatea albi, se strânge în jurul meu și se așteaptă să vadă ce se întâmplă. Bărbatul e de culoare, la fel ca mine. Tensiunea durează câteva secunde lungi. „Te pui cu mine? Te pui cu mine?" Chiar și în acele momente mi-a trecut prin cap o umbră de glumă. Ei bine, cred că m-am exprimat destul de clar. Un alt bărbat de culoare, cu *dread*-uri, se mișcă prin mulțime. Se apropie de noi, se uită la atacator și îl întreabă: „Care-i problema, frate?" Nu l-am mai văzut nici măcar o dată pe acel bărbat, nici n-am putut să-i mulțumesc, pentru că prietena cu care mă plimbam găsise un polițist și agresorul fugise. Dar a fost prins și dus la tribunal și eu eram acolo și îl vedeam. Avea părul împletit în codițe și purta costum și cămașă. Arăta atât de diferit, încât mă întrebam dacă l-aș fi recunoscut în șirul de suspecți. Declarația mea e citită în sala de judecată. E găsit vinovat, dar nu pentru hărțuire sexuală, de la care a pornit toată altercația, deși judecătorul a fost indignat de această parte a declarației mele, ci pentru posesie de armă albă. Cazul a fost închis în câteva minute, urmând ca agresorul meu să-și afle sentința în câteva zile. Fata cu care eram și tatăl ei au fost și ei în sala de judecată. Mi-au explicat foarte clar, deși cu blândețe, pentru că îmi învățasem lecția, că fusese vina mea.

Peste ani, când am spus povestea, aveam să descopăr că în ochii multora dintre prietenii mei albi faptul că și eu, și agresorul, și salvatorul meu eram de culoare făcea din toată întâmplarea un „conflict al negrilor". Unul în care pentru ei nu există

nicio mizăși în care majoritatea privitorilor albi nu trebuie să intervină; dintr-o dată curajul tipului cu *dread*-uri nu mai pare atât de grozav.

Pe stradă, rasa și genul se intersectează: dominația bărbaților asupra femeilor, a albilor asupra negrilor, a bărbaților albi asupra femeilor albe, a bărbaților negri asupra femeilor negre, a bărbaților hispanici asupra femeilor hispanice și așa mai departe. La toate acestea se adaugă relația dintre bărbați, uneori competiția și alteori complicitatea dintre bărbații de toate culorile, confirmarea puterii masculine. Asta se poate manifesta într-o mulțime de feluri. Pentru o femeie de culoare, bărbații de aceeași etnie pot fi aliați sau inamici.

În Londra, bărbații privesc hărțuirea de pe stradă ca pe o activitate a oportunităților egale. M-am confruntat cu diverse forme de comportament agresiv sexual din partea bărbaților de toate culorile și condițiile sociale. În New York sunt arareori inoportunată public de bărbați albi. Cum se explică această diferență? În America, limitele discursului public despre rasă sunt mai clare și mai însângerate. E complicat să știi care sunt motivațiile oamenilor, dar aș putea pune pariu că bărbații albi din New York se tem să fie văzuți hărțuind o femeie de culoare. Să fie *văzuți*. În *public*. Și mai e ceva: în codul masculinității heterosexuale, bărbații de culoare dețin femeile de culoare și, deci, au putere asupra lor. În anumite locuri, acest cod este respectat cu o mai mare strictețe decât în altele. Într-una dintre primele mele vizite la New York a trebuit să trec pe o alee îngustă, pe lângă un grup de muncitori care se sprijineau de zidul unei clădiri. În Londra, acesta ar fi fost o situație fără ieșire. Dar eram în New York. Toți bărbații erau albi, cu excepția unuia care stătea chiar în margine. Aveam bagaj, așa că mergeam încet. Bărbații au tăcut și m-au privit trecând. Regula nerostită, am simțit, era că era treaba tipului din capăt, a tipului negru, să strige după mine. M-am îndreptat spre el și părea că

amândoi știm ce gândește celălalt. Avea să-și trădeze rasa sau locul din patriarhat? Când am trecut pe lângă el s-a aplecat și mi-a șoptit: „Îmi place jacheta ta."

Emmett Till a fost ucis. Emmett Till nu a avut puterea privirii, cel puțin nu din punctul de vedere al lui Carolyn Bryant. După mai bine de cincizeci de ani, prietenele mele albe din New York încă se plâng de comportamentul unor tipi negri. Se tem că vor fi considerate rasiste dacă se plâng. Acesta este jocul de putere dintre bărbați, răzbunarea anumitor tipi de culoare pe femeile albe este de fapt răzbunarea pe bărbații albi. Răzbunarea este camioneta cu steagul confederat care trece de două ori pe lângă mine când alerg singură în Western Massachusetts, tipul alb cu șapcă de baseball care întoarce capul și-și linge buzele ori de câte ori trece.

#nutoțibărbații

La un moment dat, majoritatea femeilor conchid tacit că bărbații din viața lor – tați, frați, unchi, iubiți, soți – nu sunt prea indignați de hărțuirea sexuală prin care ele au trecut.

Într-o seară, când aveam vreo douăzeci și cinci de ani, m-am certat cu iubitul meu de atunci. M-am hotărât să mă duc acasă, dar mi-am dat seama cât era ceasul, că nu am mașină și că va trebui să chem un taxi dacă voiam să plec. Aveam foarte puțini bani și a trebuit să pun în balanță costul taxiului și furia mea. Peste câteva luni, certându-mă cu același prieten (relația n-a mai durat mult), într-o vacanță în sudul Franței, am rămas pe o parte a străzii, în timp ce el a traversat pe cealaltă. Ne îndreptam spre plajă și drumul era destul de pustiu. Un tip dintr-o mașină, presupunând că sunt singură, a început să-mi facă diverse propuneri. L-am ignorat câteva clipe și apoi i-am spus să dispară; în cele din urmă, am traversat să merg alături de iubitul meu și bărbatul a plecat. Îmi amintesc foarte bine reacția iubitului meu. A râs de mine.

Scriind despre Africa de Sud, unde rata violului este printre cele mai mari din lume, activista feministă, poeta și academiciana Helen Moffett a spus: „În timpul Apartheid-ului, grupul dominant a folosit diverse metode de oprimare care să le amintească negrilor statutul de subordonați, metode care au pătruns nu doar în spațiul public și în cel politic, ci chiar și în spațiile private și intime. Astăzi, clasificarea pe genuri se menține încă și femeile sunt cele oprimate. Prin violență sexuală, în cadrul unui proiect național prin care este posibil ca mulți bărbați să considere că violența domestică asupra femeilor este o muncă necesară pentru stabilitatea socială."

Cu alte cuvinte, violatorii reprezintă trupele de șoc ale puterii masculine.

Cu cât mă gândesc mai mult, cu atât ajung la concluzia incomodă că, deși #nutoțibărbații sunt violatori sau hărțuitori sexuali, în egală măsură #nutoțibărbații sunt nefericiți cu *statu quo*-ul. Relativa vulnerabilitate a femeilor în spațiile publice ne limitează libertatea de mișcare și alegerile. Luarea unor măsuri de precauție pentru siguranța personală (să-i spunem cuiva unde mergem, să fim conduse acasă și să nu mergem noaptea singure) constituie o formă eficientă de control social. „Munca necesară pentru stabilitatea socială."

Abia în a doua jumătate în a secolului XX, femeile din clasa de mijloc a multor țări vestice au obținut o oarecare libertate în afara casei; înainte, dacă mergeai neînsoțită erai luată drept prostituată. Pentru o femeie, mersul poate fi un act transgresiv față de autoritatea masculină. Când un bărbat se plimbă de plăcere este numit *flâneur*, cuvântul respirând un farmec aparte. Dar rareori auzim termenul *flâneuse*. În studiul ei despre femei și plimbare, intitulat *Flâneuse*, Lauren Elkin observă: „poveștile despre plimbări exclud adesea experiențele femeilor". De-a lungul istoriei, femeile curajoase care renunță la teritoriul domestic și reclamă strada erau o raritate. Virginia Woolf, Jean Rhys,

George Sand, *flâneuse*-le care și-au consemnat plimbările, au fost femei care au sfidat autoritatea masculină și în alte feluri. George Sand se îmbrăca în haine bărbătești pentru a se putea mișca mai liber prin Paris.

O singură dată un bărbat mi-a luat apărarea împotriva unui alt hărțuitor (cu excepția bărbatului cu *dread*-uri, deși nu știa de la ce pornise altercația), și cel care a făcut asta era gay. Fumam în fața unui bar din Soho, în Londra, când un tânăr a trecut pe lângă mine și a făcut o remarcă la care am răspuns tăios. S-a înfuriat instantaneu. Și el fuma și m-a amenințat că mă arde cu țigara, apropiind-o de obrazul meu. Prietenul meu a intervenit și în felul acesta m-a scos din bătaia focului, literalmente, pentru că acum țigara aprinsă era ținută lângă gâtul lui. Scena a luat sfârșit când un prieten al agresorului l-a luat de-acolo. După aceea, am stat de vorbă cu prietenul meu. I-am spus că un bărbat *straight* cu siguranță m-ar fi apostrofat pentru comentariul meu, ceea ce el nu făcuse, în mod remarcabil. Nu, mi-a răspuns el, pentru că a crescut purtând aceeași luptă pe stradă: insulte sexuale, jignirile strigate. Ca bărbat gay învățase să înfrunte agresorii.

Cu toate acestea, când am vorbit cu bărbați *straight* despre ceea ce mi se întâmplă pe stradă, m-am confruntat adesea cu priviri goale și inocente. Au susținut că nu știu nimic despre asta. Am observat aceeași conversație extinsă pe *social media*, unde bărbații care folosesc cu sfințenie *hashtag*-ul #nutoțibărbații invocă întotdeauna ignoranța și sunt surprinși, atât de surprinși încât să spună că ceea ce povestesc femeile nu poate fi adevărat, că trebuie să fie la mijloc o exagerare la scară globală. Să vorbești cu un bărbat *straight* despre hărțuirea de pe stradă poate fi, așa cum au afirmat mulți oameni de culoare, inclusiv bărbați, ca și cum ai vorbi cu un alb despre izbucnirile rasiste zilnice.

Cumva, un lucru ce se desfășoară în plină zi de mii de ori în viața aproape a fiecărei femei trece complet neobservat de majoritatea bărbaților *straight*. La un moment dat trebuie să ne punem întrebarea: Cum este posibil? Cum este posibil?

Despre matriarhat

Conduc pe strada mea din Freetown, când un tânăr mimează către mine un sărut zgomotos. Frânez brusc. „Ai văzut asta?", o întreb pe prietena care e cu mine. Spune că da. „Nu-mi vine să cred", îi spun. Apoi îi zic tânărului: „Vino-ncoace!"

Mă aștept la genul ăsta de comportament în multe locuri, dar nu mă întâlnisem cu el în orașul în care mi-am petrecut atât de mulți ani în perioada mea de formare. Tânărul, în jur de douăzeci de ani, se sprijină de un zid alături de patru-cinci prieteni. Unul dintre ei îi dă un ghiont și arată spre mine, spunându-i că l-am chemat. Se apropie de mașină; se mișcă sictirit, dar deja și-a pierdut din tupeu. Oamenii se uită la noi, nu doar prietenii lui, ci și vânzătoarele de la chioșcurile de peste drum. Câțiva trecători s-au oprit și ei.

Așa cum am mai spus, am crescut în câteva țări și, ca adult, am călătorit prin aproape toată lumea. În fiecare oraș pe care l-am vizitat, am luat decizii tactice înainte să ies din casă. Ora, hainele, traseul: toate trebuie luate în considerare. Adesea aceste decizii sunt luate la nivel subconștient; alteori, cer sau primesc sfaturi. Există o tensiune constantă între dorința de a arăta cât mai bine, de a fi remarcată și costul acestora. Vreau să mă îmbrac adecvat destinației, celor cu care mă întâlnesc sau evenimentului la care merg. Dar trebuie să mă îmbrac adecvat și cu bărbații pe care nu-i cunosc, pe care-i voi întâlni pe drum. Îmi pot doar imagina anonimatul și să merg cu garda jos reprezintă o imposibilitate. Dar anumite locuri sunt mai bune decât altele.

Când încep să-i fac morală tânărului din Freetown, își cere scuze aproape imediat.

— Mă cheamă Amina, îi spun, și data viitoare când mă vezi îmi vei ști numele și îl vei folosi când mă saluți.

— Da.

— Da, și mai cum?

— Da, Aminata.

— Nu!

Tânărul pare derutat.

— Da, *tanti* Aminatta.

— Da, tanti Aminatta.

Sierra Leone este ceea ce anumiți antropologi au numit un „matriarhat pozând în patriarhat". Este și o gerontocrație și orice tânăr trebuie să-i respecte pe cei mai în vârstă decât el, chiar dacă sunt mai în vârstă doar cu câțiva ani. La prânz îi povestesc mamei mele vitrege întâmplarea și râde. „E din cauza rochițelor scurte pe care le porți. Cred că ești mai tânără." Mama, care stătea lângă mine pe scaun ca o doamnă victoriană în șa, este îmbrăcată într-o rochie lungă cu poale bogate. Eu port o rochie de bumbac și sandale. Apoi îmi spune: „Toate astea le-au adus ONG-urile." Își flutură mâna și soarbe din berea de ghimbir. Pe vremea aceea, în Freetown erau sute de ONG-iști din Vest care abia ajunseseră după terminarea războiului. Există o tendință de a pune comportamentul social neplăcut pe seama celorlalți, și da, totul la acești tineri (blugii lălâi, șepcile întoarse, mina obraznică) descrie entuziasmul față de rap-ul american, dar mama mea vitregă spune altceva. Spune că mă tratau ca pe o femeie din Occident.

Peste câțiva ani, în prima mea vizită în Ghana, am avut o serie de interacțiuni similare: într-un hotel, un tânăr în echipament de baseball mi-a șoptit cu subînțeles ceva când am trecut pe lângă el. M-am oprit și am țipat la el. Prietenul lui, un bărbat mai în vârstă la costum, s-a întors, s-a uitat la tânăr cu

gura căscată și i-a spus să-și ceară scuze. Când s-au îndepărtat încă mai gesticula furios. Hamalul m-a întrebat ce mi-a spus tânărul. Scutură din cap: „Vedeți, dacă îi trimit în America." Cu câteva zile înainte, mă plimbasem pe plaja din fața unui alt hotel. Câțiva bărbați munceau pe o schelă și unul dintre ei mi-a strigat ceva. M-am oprit și am strigat la el: „Așa vorbești și cu mama ta?" Prietena căreia aveam să-i povestesc asta, mai târziu, a zâmbit în acest punct. „Așa și-au dat seama că ești africană." Când m-am întors a trebuit să trec din nou pe lângă bărbați și eram puțin îngrijorată de cum ar fi putut reacționa. Dar au rămas tăcuți.

Nu fac o lamentație a statutul femeii în societatea vest-africană și nici nu spun că bărbatul n-ar vorbi și nu s-ar purta jignitor cu o ea în public. Dar spun asta: dacă o face și ea îi răspunde, se poate aștepta ca privitorii să o susțină.

Al cui e spațiul? Toalete, cozi și alte locuri

Când eram la facultate am citit într-un ziar despre un studiu care susținea că atunci când un bărbat și o femeie merg unul spre celălalt pe trotuar, invariabil femeia se dă la o parte din calea bărbatului. I-am povestit colegei mele de apartament despre asta și data următoare când am ieșit împreună m-a anunțat veselă: „Așa faci! Așa faci!" De atunci, de fiecare dată când mă gândesc la asta, încerc să nu cedez și mă trezesc deseori nas în nas cu bărbați care, evident, sunt atât de obișnuiți să li se facă loc pe stradă, încât nu înțeleg de unde am apărut. În ultimul an s-a reluat această discuție și acum acest gen de comportament are o etichetă: *manslamming* (intimidare masculină).

În iulie 2017, reporterul Greg Howard de la *New York Times*, un tip de culoare, a acuzat femeile albe de exact același lucru: „Când merg față în față cu o femeie albă, nu se dă la o parte aproape niciodată, obligându-mă pe mine să o fac, fără să-și schimbe direcția câtuși de puțin." La începutul aceluiași an

stăteam la coadă la toaleta unui cinematograf din Baltimore. Cinematograful era în renovare, câteva toalete erau dezafectate și la coada erau vreo cincizeci de persoane. Femeile le făceau loc celor în vârstă sau cu dizabilități. Majoritatea erau albe și, întâmplător, am nimerit lângă singura femeie de culoare de la coadă. O femeie albă, mai în vârstă (dar nu atât de în vârstă cât să aibă nevoie să fie lăsată în față), și evident înstărită, a ieșit din rând, s-a oprit pe la jumătatea cozii și s-a așezat chiar în fața mea. M-am uitat la ea. M-am uitat în jur. I-am prins privirea femeii afro-americane de lângă mine. „Cum e posibil?", am întrebat. „Nu spune nimic", mi-a șoptit. Dar am făcut-o, am spus: „Așa faceți de obicei? Vă așezați la coadă unde aveți chef?" Femeia albă s-a întors la locul ei. Am întrebat-o pe femeia afro-americană: „Oare din întâmplare s-a așezat chiar în fața noastră?" Iar ea mi-a răspuns: „Nu zic nimic" și m-a privit ca și cum aș fi fost născută ieri.

Revin la Helen Moffett, care a discutat felul în care, în perioada Apartheid-ului, grupul dominant, albii, a folosit diverse metode pentru a-i obliga pe negri să se poarte în spațiul public ca niște subordonați. E vorba despre putere, oamenii străduindu-se, conștient și inconștient și prin mii de interacțiuni zilnice, să-și afirme dominația asupra celor pe care îi consideră inferiori. În Statele Unite, în perioada lui Jim Crow, americanii albi se purtau cu afro-americanii la fel de infam ca sud-africanii albi cu populația de culoare, rezervând anumite spații publice și privilegii albilor. Când cei de culoare au contestat această ortodoxie, nu este întâmplător faptul că au făcut-o, exact ca sud-africaniii de culoare, prin mers, prin marșuri, prin pătrunderea în spațiile care le erau interzise.

Greg Howard și-a întrebat un prieten asiatic dacă în New York și el este obligat să se dea la o parte în fața femeilor albe. Nu. Bărbații albi erau cei care intrau în el.

Cu multe luni în urmă mă aflam la lansarea cărții unui prieten și stăteam de vorbă cu un bărbat cu care îmi place să vorbesc de fiecare dată când ne întâlnim. Este un tip înalt, de 1,90 m și cu umeri lați, în ciuda faptului că a trecut de optzeci de ani. Stăteam aproape de bar și îi povesteam ceva și la un moment dat l-am văzut sufocat de indignare. M-am gândit ce s-a putut întâmpla și l-am întrebat dacă se simte bine. „Acum treizeci de ani n-ar fi îndrăznit să facă asta", mi-a spus încet. Un bărbat care se îndrepta spre bar îl împinsese cu umărul. „Ca și cum n-aș fi existat." Fusese intimidat de un bărbat.

Sunt foarte singură că acest bărbat nu a acostat niciodată o femeie, probabil este genul de om care se dă la o parte, dându-le voie celorlalți să treacă. Și sunt la fel de sigură că nu a avut de-a face vreodată cu un grup de femei care îi strigă obscenități, că nu a auzit vreo femeie șoptindu-i ceva porcos la ureche în timp ce stă la trecerea de pietoni și că nu a văzut vreo femeie care să-și lingă buzele obscen privindu-l sau să-și ducă mâna la pubis. Îmi amintesc fața lui, amestecul de furie și de frustrare, cât de șocată am fost că era atât de mânios, în timp ce mie mi se întâmplau zilnic lucruri mult mai grave.

În timp ce scriu aceste rânduri mă gândesc la toți acei tipi, de orice culoare și cu orice statut, care mi-au întrerupt șirul gândurilor pentru a-mi aminti care îmi este locul, pentru care era amuzant să încerce să mă umilească. Acestor bărbați le spun acum: Stați puțin. O să vină și vremea aia. Prea târziu pentru mine. Prea târziu pentru tine ca să înveți ceva în afară de o fărâmă din ceea ce înseamnă să fii tratat ca și cum nu contezi. Dar o să vină. Mi-ar plăcea să spun că sunt un om mai bun decât unul care simte în acest fel. Îmi doresc să pot. Dar nu pot.

Julia Alvarez a scris romane (*How the García Girls Lost Their Accents*, *In the Time of the Butterflies*, *Saving the World*, *In the Name of Salomé* și *¡Yo!*), poezie (*Homecoming*, *The Other Side / El Otro Lado* și *The Woman I Kept to Myself*), nonficțiune (*Something to Declare*, *Once Upon a Quinceañera: Coming of Age in the USA* și *A Wedding in Haiti*) și numeroase cărți pentru adolescenți (seria *Tía Lola Stories*, *Before We Were Free*, *Finding Miracles*, *Return to Sender* și *Where Do They Go?*). Laureată a National Medal of Arts în 2013, Alvarez este unul dintre fondatorii Border of Lights, o mișcare ce promovează pacea și colaborarea dintre Haiti și Republica Dominicană. Trăiește la Vermont.

O notă despre „Penelopa" și „Recitindu-i pe clasici"

Julia Alvarez

Un telefon de la agentul meu, Stuart Bernstein, m-a informat că John Freeman se pregătea să scoată un număr din antologia sa cu tema „Taking Back Power". Toți colaboratorii vor fi femei. (Tema s-a schimbat în „Power" și colaboratorii nu mai sunt doar femei.) Oare aveam ceva să trimit? În acel moment lucram la un roman pe care nu voiam să-l las deoparte. În cadrul cercetărilor, am recitit reviste vechi și amintiri din trecut. De asemenea, ne-am mutat în altă casă și ideea era să mai scap de lucruri. Printre dosarele îngălbenite, am găsit unul intitulat „*juvenilia*", termen folosit pentru lucrări de început – ca să-l citez pe Dani Shapiro – înainte ca „povestea să devină poveste".

Ca o persoană formată după canonul tradițional, practicat mai ales de scriitori bărbați albi, m-am gândit că, pentru a fi o scriitoare în engleză, vocea mea trebuia să sune în stilul versului "Turning and turning in the widening gyre"[1], sau "Sing in me, Muse, and through me tell the story"[2] sau "Of man's first disobedience, and the fruit..."[3] Dar nu reușeam s-o fac, această muzică sublimă m-a sufocat. Am început să ascult armonii mai subtile decât cele pe care le citeam. Aceste două poeme au fost

---

1 Vers din poemul The Second Coming al poetului irlandez W.B. Yeats, 1919 (n.t.).

2 Citat din Homer, Odiseea (n.t.).

3 Citat din John Milton, Paradisul pierdut (n.t.).

scrise în acei primi ani când încercam să găsesc o asemănare cu mine în acele texte scrise de bărbați.

Ambele poeme oferă o perspectivă a puterii masculine puse în pagină și, la fel ca acele grafice atârnate pe pereți, mă ajută să văd cât de mult am crescut (dacă am crescut vreun pic) în ultimii patruzeci de ani. Ceea ce este descurajator e faptul că nimic nu s-a schimbat. Sper că dacă le voi reciti câțiva ani mai târziu, nu vor fi profetice pentru momentul prezent, ci, în schimb, vor fi o trimitere învechită la o epocă revolută, la acele scrieri de început ce pot fi păstrate sau arse, firimituri lăsate în urmă de Gretel, pe care păsările le pot mânca pentru că nu ne mai întoarcem la neputințele trecutului.

Penelopa

Atât de mult mi l-am dorit la început
Încât mi-am preschimbat dorința în castitate.
Nopți în șir la fereastră mi l-am închipuit
Privind aceleași stele cu fiul său, Telemac,
Patul nostru, câinele lui, nevinovatele plăceri.
Lună de lună, petele de pe cearșaful meu
păreau un semn de rău augur – și nu puteam dormi
gândind că sângele lui mânjea un pământ străin.
Așa am început să țes pânza nesomnului meu.

Străini au venit să se așeze pe câmpiile noastre –
un șanț plin de peținori – am râs
gândind cât de puțin ispitită eram.

Ceva bun tot a ieșit de-aici – fiul meu
s-a împrietenit cu aceia ce se țineau de tați,
a învățat cum să arunce săgeata, să-și mâne

calul azvârlindu-și lancea, să mângâie
o fată ca să-I dorească iubirea, să aducă
jertfa cuvenită zeilor.
Uneori băiatul se întorcea acasă, cu un zâmbet
pe față, după ce își dovedise sieși
că e fiul propriului tată, și eu tânjeam din nou.

Dar după ani voi recunoaște că-mi plăcea
singurătatea adusă de lipsa lui
mai mult decât obrajii aspri,
picioarele lui lungi împletite cu ale mele în somn. Nopți nesfârșite
dinaintea războiului meu de țesut cântam o melodie născocită
și țeseam firele în alcătuiri noi
și el ar fi râs fiindcă erau ciudate.
„Ce faci, un giulgiu?”
Viața mea va fi din nou a lui, să facă ce vrea cu ea.

S-a întors deghizat într-un moșneag
ca să-mi pună la încercare virtutea, a trecut de încăperea bărbaților
după o luptă năucitoare. Jos, când în curte
s-a aplecat să mângâie câinele, gesturile lui
au amintit acea dimineață înlăcrimată când s-a ridicat
să-și îmbrace hainele de luptă, și eu am plâns,
simțindu-mi trupul moale de la iubirea noastră,
știind că inima mi se va frânge.

Acum, când mă uit la moșneagul din curte
Plimbându-și ochii peste toate ale lui,

Mi-aș fi dorit să fie doar cineva care i-a luat înfățișarea,

Un sac de cârpe, ghemuit în curtea mea,
aşteptând privirile binevoitoare ale cuiva.
Aş fi vrut să pot chema fetele care slujesc
să-l hrănească din mielul lui Telemac
jertfit zeilor spre binele tatălui său.
Daţi-i vin şi un vas cu apă
Din aceea pe care o folosim pentru a stropi praful împrăştiat.

Aş fi scăpat de el sau măcar aş fi amânat
Întoarcerea lui acasă pentru altă dată.
Mi-a fost teamă că voi ajunge
O soţie fără prihană, credincioasă,
Dar dorindu-şi bucuriile unei fete –
o viaţă întreruptă, ţesând cât e noaptea de lungă
un viitor pe care numai mâinile mele îl pot desface.

Recitindu-i pe clasici

Am supravieţuit cu cărţile băieţilor şi acum le scriem pe ale noastre.
Dar de curând le-am recitit
ascultându-mi vocea în tomurile grele
care ne-au pecetluit buzele şi ne-au blocat vieţile cu subiecte
pe care nu noi le-am ales.
Am vrut să găsesc fata care aş fi printre băieţi,
Să le scot apă dintr-o fântână,
Să-i ispitesc cu cântul meu către stânci,
Să le dau mere mistice dintr-un pom:
O copie a mea în textul masculin.

Uneori o găsesc spunând poveşti despre sultan
sau povestindu-i tatălui ei ori strecurându-se

în patul stăpânului ca să-l găsească printre monștrii freudieni.

Dar cel mai adesea nu sunt printre fete frumoase,
Soții văduve, mame hrănindu-și pruncii.
Pe scurt, în fața unui tânăr bărbat
aflat pe punctul de a se lansa într-o cercetare mitică
despre care vom citi peste veacuri
dintr-o privire voi înțelege,
întreaga lume se va deschide ca brațele unei femei.

Nimmi Gowrinathan predă la City College of New York și este fondatoarea Politics of Sexual Violence Initiative. Cercetările și scrierile ei sunt axate pe impactul violenței sexuale asupra politicilor de gen. Prin programul Beyond Identity, din Harlem, lucrează îndeaproape cu tinerele de culoare pentru a le ajuta să-și formuleze agenda politică

Captivă

Nimmi Gowrinathan

Nimmi a fost cândva ținută captivă de un bărbat occidental pe nume Dan cel Periculos.

La începutul acestui an, eram în New York într-un panel cu scriitori din întreaga lume, dezbătând condiția femeilor în război. Un autor nigerian profund a vorbit despre #Chibokgirls, răpite de extremiști. „Dar ce se întâmplă cu cele care aleg să rămână în Boko Haram?", am întrebat. A aprobat din cap hotărât înainte de a răspunde: „Trebuie să fie vorba de sindromul Stockholm."

Anul trecut eram în Mexico City ca să explorez diferența dintre feminicid și grupurile de femei *vigilantes*. În fața teatrului, am stat de vorbă cu Ofelia Medina. Medina a fost actriță înainte de a deveni rebelă și rebelă înainte de a deveni activistă. „Dar ce se întâmplă cu femeile care chiar se alătură infamelor carteluri de droguri?", am întrebat. A ridicat din umeri: „E vorba despre sindromul Stockholm."

Femeia luptătoare este și una, și cealaltă. Femeia este sindromul și sindromul este femeia.

Acum câțiva ani, eram în Uppsala, la 70 km de Stockholm, ca să vorbesc despre lupta mea cu femeile luptătoare. Am fost atrasă de ciudățenia orașului. Străzile cu piatră cubică evocau o nostalgie neașteptată a unor vremuri despre care nu știam nimic. Era o senzație stranie de alinare în acele pietre netede și simple.

În campusul universității, care l-a găzduit cândva pe Alfred Nobel, fondatorul premiului pentru pace, în fața unui grup de studenți care includea și foste combatante rebele, mi-am

prezentat cercetarea. Discursul era despre femeile din violenta mișcare separatistă din Sri Lanka, Tigrii Tamili. Cei care studiază conflictul cred că se concentrează prea mult pe felul în care femeile luptătoare se alătură unei mișcări violente (au fost recrutate forțat sau voluntar?), ignorând motivele pentru care rămân pe câmpul de luptă.

De fapt, ceea ce contează este o viață de momente opresive: structura moleculară întunecată a politicii lor. De ce devine o luptătoare răpită o căpetenie de rang înalt atunci când i se oferă șansa să plece? Pentru a o înțelege, cercetătorii ar trebui să-și calibreze lentila pentru a examina întregul parcurs al umanității ei.

Prima întrebare a fost previzibilă și obositoare: „În acest caz, susțineți că violența conferă putere femeilor?" Nu. Ați creat acest concept – conferirea puterii – pentru a exprima transferul de putere de la voi către ea. De asemenea, fiind banalizat de suprautilizare, conceptul a fost golit de sens.

A doua întrebare a fost neașteptată.

Un tânăr masterand, înzestrat genetic cu acel tip de păr blond strălucitor pentru care iranienii cu care am crescut în Los Angeles ar fi plătit bani grei, a ridicat mâna. „Mi se pare că teoriile dumneavoastră ar putea fi contrazise toate de faptul că aceste luptătoare suferă de sindromul Stockholm", a spus cu un fel de aroganță.Câțiva dintre colegii lui au aprobat ușurați. Răspunsul era simplu.

Începutul

Sindromul Stockholm victimizează victimele pentru a doua oară, anulându-le puterea de a-și interpreta propriile povești și transformând cele mai semnificative experiențe din poveștile lor în rezultatul unui sindrom.

— Natascha Kampusch

Natascha Kampusch a fost răpită la zece ani în Austria și a fost una dintre primele femei din afara Suediei ale căror povești au fost diagnosticate ca un exemplu de sindrom Stockholm. Termenul a fost viralizat în întreaga Europă, pornind din Piața Norrmalmstorg, Stockholm, unde, în 1973, trei femei și un bărbat au fost luați ostatici în seiful unei bănci.

În fața băncii, printre polițiști, se afla psihiatrul Nils Bejerot, un vehement susținător al măsurilor cu zero toleranță în ceea ce privește legislația narcoticelor (recomanda încarcerarea în masă). Analiza lui behavioristă general valabilă critica indivizii pentru societatea care îi abandonase. Ca specialist în criminologie s-a poziționat ca negociator-cheie între jefuitorii din Norrmalmstorg și stat.

Femeile închise în seif au refuzat să se supună cerințelor poliției. Voiau să li se garanteze siguranța „temnicerilor". Una dintre ele, Kristin Enmark, chiar a păstrat peste ani o relație cu unul dintre ei.

Când femeile au fost intervievate, după ce a fost depășit momentul critic, Bejerot a concluzionat că un asemenea comportament bizar de insubordonat poate fi explicat doar de un sindrom. Metoda lui de diagnosticare era îndoielnică, nu a fost niciodată validată științific și a fost construită pe o teorie care este, de fapt, o încarnare timpurie a învinovățirii victimei. Cu toate acestea, sindromul Stockholm a constituit un cadru medical care ne-a distorsionat percepția asupra femeilor captive de pretutindeni.

Găsind „semne" ambigue nefondate (sentimente pozitive față de abuzator, sentimente negative față de autorități), sindromul s-a bazat pe teoria timpurie a lui Bejerot despre „«legătura» emoțională dintre victimă și abuzator". Sindromul a devenit ceea ce psihiatrii importanți aveau să numească un „adevăr prestabilit" în comunitatea medicală: o explicație facilă pentru cazuri complexe.

A fost astfel aplicat la: apărarea înrolării lui Patty Hearst în Armata de Eliberare Symbionese, la explicarea tăcerii lui Elizabeth Smart în perioada în care a fost ținută captivă în Utah, la limitarea vieților prostituatelor și a soțiilor maltratate din India și, în cele din urmă, la negarea politicilor femeilor luptătoare din Sri Lanka.

Dacă spuneți că eu și fetele astea suferim de acest sindrom, nu trebuie să mai ascultați ce spunem.

— Kristin Enmark

Când mi-am început cercetarea, acum aproape douăzeci de ani, consilierii mei m-au îndrumat să caut știința în problemele politice, să identific răspunsurile care să meargă dincolo de activismul meu.

În acea vară m-am întors în Sri Lanka, hotărâtă să fac asta. La fel ca majoritatea cercetătorilor aflați la început de drum, întrebările mele inițiale erau prea laxe pentru a capta nuanțele și atrăgeau răspunsuri prea limitate pentru a fi relevante. „De ce te-ai alăturat mișcării?", întrebam fiecare fostă luptătoare de pe contestatul teritoriu Batticaloa, din Sri Lanka de est. La început am fost fascinată de strânsoarea feministă a unghiilor roz pe un AK-47. Căutam eliberarea.

Toate femeile din Tigrii m-au privit ironic înainte să răspundă: „Am fost răpită" sau „N-am avut de-ales". Răspunsurile femeilor erau exacte și directe, și se încadrau perfect în teoria mea fragilă.

Asta s-a întâmplat după declararea păcii și înainte de reînceperea războiului: un scurt interludiu pentru reflecție. În acele zile, vorbeam despre părinții mei, despre copilăria lor, despre frații mei, despre momentele lor preferate de pe câmpul de luptă, perspectiva căsătoriei mele, prietenele pe care le-au

pierdut în junglă, munca mea, autoritatea pe care o câștigaseră în cele din urmă.

În ciuda conexiunilor profunde dintre noi, mă întorceam dezamăgită la hotel, pe malul lagunei, prin căldura nemișcată a după-amiezei. Dacă aceste femei nu au avut niciodată de ales, cu siguranță nu aveau niciun fel de putere.

Dar, mai exact, unde ia sfârșit alegerea și unde începe coerciția?

La câteva luni după ce au părăsit mișcarea, majoritatea tinerelor fuseseră plasate într-un centru de *training* vocațional, aflat la un kilometru de camera sărăcăcioasă în care dormeam. În fiecare dimineață, înainte să-mi încep plimbarea, mă trezeau clopotele bisericii și ceaiul meticulos pregătit pe care mi-l lăsau pe prag. Eram motivată de viețile acestor femei pe care încercam să le cataloghez la masa din bibliotecă. Pe când mergeam, eram atentă la propriile picioare, ocolind câinii vagabonzi. De fiecare dată când priveam înainte, arșița pulsatilă îmi încețoșa privirea.

Într-o astfel de plimbare, într-o zi ca oricare alta, mi-am dat seama că nu puteam înțelege femeia pe care voiam să o studiez: femeia luptătoare. Îmi provocasem un blocaj analitic. Momentul răpirii ei era sursa scurtcircuitului. Dacă mă concentram pe captivitatea ei, nu-i puteam înțelege puterea sau strategiile.

Prema era una dintre luptătoarele cu care am vorbit cel mai des. Când i-a întâlnit pe recrutorii mișcării, la ea la școală, a știut că nu prea mai avea de ales. „La început, înainte să mă alătur mișcării, știam doar că soldații fuseseră peste tot, toată viața mea." Împreună cu alți câțiva colegi s-a prezentat ca „voluntară" la cea mai apropiată tabără a Tigrilor, unde a aflat despre luptele pentru independență și despre atrocitățile prin care treceau Tamili acasă.

Intenționa să fie una dintre femeile despre care vorbea comandanta ei, Thamilini. În memoriile ei nepublicate, Thamilini scrie: „Noi, femeile din Tamil Eelam, vom scrie într-o zi povești despre curaj, la fel ca femeile care au luptat în Armata Roșie, în Palestina și în Telangana."

Prietena ei din copilărie nu a fost surprinsă că s-a alăturat mișcării. „De când era mică, Prema a fost mereu foarte hotărâtă, chiar și băieții de la școală se temeau de ea." „La scurt timp după ce m-am înrolat, am simțit că am puterea de a-i salva pe cei din Tamil", mi-a mărturisit Prema.

Peste câțiva ani, într-o vilă imensă din Italia a familiei Rockefeller, munca mea de peste vară a fost să organizez poveștile de viață ale acestor femei într-un discurs academic. A fost vara în care am întâlnit-o pe Valeria Luiselli. Pe măsură ce prietenia noastră a devenit mai profundă, am făcut lobby în joacă pentru un personaj-tiz într-una dintre operele ei de ficțiune.

Chiar la începutul poveștii *Shakespeare*, New Mexico a Valeriei despre o familie mexicană, parte dintr-o trupă de teatru din sud-vest, o cunoaștem pe Nimmi, „frumoasa apașă, fata captivă care trăia ca o sclavă a lui Dan cel Periculos". Înainte să fie publicată, am devorat scenă după scenă, dorindu-mi să ajung cât mai repede la final.

Nu mă interesa captivitatea lui Nimmi: aveam nevoie să fie liberă.

În lumea occidentală, toate conversațiile feministe la care am participat se concentrează pe putere și pe conferirea puterii. Se apelează la un „plural al majestății" modernizat, restaurat pentru a-i conferi putere femeii din Lumea a treia, născută în neputință. E o problemă de moralitate, nu de politică. Un imperativ menit să fie mereu ascultat și niciodată pus la îndoială.

Organizațiile de caritate folosesc exprimări de genul „inițiative centrate pe comunitate" și „evidențierea vocilor feminine"

care nu pot schimba faptul că „noi" înseamnă acel „noi" *versus* „ele". Vocile lor se vor șlefuite și încadrate atent într-un dialog conceput de noi, cei din Occident. Feministe albe neînarmate ridică pancarte gigantice pentru a preveni anihilarea experiențelor celorlalte femei. Ajutoare cu *hashtag* oferă opțiuni pentru traiul femeilor, în timp ce vânzări ilicite de arme mici distrug șansa femeilor de a trăi liber.

Când o moralitate selectivă eclipsează un moment important – punerea *hijab*-ului, căsătoria unei minore, vânzarea sexului, recrutarea forțată a unei femei luptătoare –, sunt făcute să dispară chiar femeile pe care încercăm să le înțelegem, uneori chiar destul de simplu, printr-un vocabular comod.

Din acel moment, gândurile, acțiunile și inacțiunile calculate ale unei femei captive devin zgomot alb în spatele gratiilor întunecate ale captivității ei. Oricâte încercări de teoretizare a celor opresate, chiar și cea mai clară formulare a strategiei ajunge să fie auzită doar sub forma delirurilor unei femei bolnave, diagnosticate cu un sindrom.

Prema abia împlinise șaisprezece ani când a început pregătirea militară alături de Tigri. Pentru Prema, vârsta de șaisprezece ani a fost începutul, nu sfârșitul.

Mijlocul

Dacă agresorul este tânăr și viguros, iar victima, o tânără romantică, între cei doi se înfiripă ușor o legătură amoroasă. Această amprentă emoțională intensă poate fi, cu siguranță, atât de puternică încât să reziste ani de zile; în principiu, poate dura o viață.

— Nils Bejerot

În povestea lui Luiselli, nu ni se spune când și cum a ajuns Nimmi sclava lui Dan cel Periculos. Știm că nu-l iubește, nu e un bărbat bun, și nu e niciodată complet servilă. Începutul

ne-ar fi putut oferi mai multe informații despre viața ei de la mijloc, dar fata de la mijloc ne spune foarte multe, ne spune mai multe decât femeia de la final.

La prima lectură, am fost atrasă de Nimmi, cea din final. Era o Nimmi așa cum eu n-aș putea fi niciodată. Abia peste un timp am recitit partea de mijloc. Aici, Nimmi își face o prietenă pe care nu are nevoie s-o numească aliată: Juana Baca, o mexicană care pune la cale un plan de evadare pentru amândouă. Aici, în captivitate, Nimmi începe să-l disprețuiască pe Dan cel Periculos. Alături de Juana soarbe cafea cu lapte, macină semințe de acacia și se cufundă visând cu ochii deschiși la violență.

Da, mă temeam de poliție; ce e atât de ciudat în asta? E ciudat că cineva se teme de cei care sunt peste tot în jur, în parcuri, pe acoperișuri, pe la colțuri, cu veste antiglonț, caschete și arme, gata să tragă?

— Kristin Enmark

„Am fost la închisoare doar o dată", îmi spune mândră o tânără de culoare din Atlanta. Am cunoscut-o la câțiva ani după ce Trayvon Martin a fost omorât, chiar înainte ca Donald Trump să devină președinte.

Sunt câte trei fete în celulă, în funcție de cum se poartă. Când e încătușată pentru complicitate, ea este nevinovată. Dintre numeroasele cercuri care o îngrădesc, cel mai mare în diametru este statul, care o poate răni, dar pe care ea nu-l poate trage la răspundere niciodată.

Drumul zilnic supravegheat al lui Janice către un loc în care să doarmă este familiar. Pe scurtul traseu de acasă până la liceul din Atlanta trece prin trei puncte de control ale poliției, fără să punem la socoteală locurile în care poliția te controlează neoficial.

În închisoare și la școală, înainte să-și ia tava cu mâncare de la cantină, există un detector de metal și o percheziție corporală.

„Suntem împărțiți după comportament; eram cu toții de culoare, dar cei răi erau considerați mai «violenți»." Aici, în spațiul sigur al activiștilor de la Project South, zâmbește rareori. Acolo, zâmbește pentru a supraviețui. În prezența „temnicerilor", să „facă pe nebuna" i-ar prelungi și i-ar înăspri captivitatea.

Încarcerarea este un drept dobândit la naștere al celor cu pielea ei, a celor din comunitatea ei.

La un salon de manichiură din centrul Manhattan-ului, Fathima îmi spune: „Dacă te naști în comunitatea mea, te naști în sclavie." În India, de unde tocmai a venit, comunitatea ei nomadă este asociată prin castă cu negoțul de vite.

Mai devreme în acea zi luaserăm prânzul la un restaurant vegetarian indian printre afaceriști albi. În restaurant era nelalocul ei, ridicându-și privirea doar pentru a-mi răspunde monosilabic la întrebările pe care foarte curând nu i le-am mai pus. I-am sugerat să mergem la manichiură. În Sri Lanka, vorbeam mai ușor cu fetele printre sticluțele de ojă. Ne făceam și ne refăceam unghiile, toate oferind câte ceva din noi în timp ce ne admiram opera.

Fathima e încântată de paietele mari lipite pe oja aurie pe care o alege. Acum se simte suficient de în largul ei ca să-și exprime disconfortul pe scaunul din salon. „Uneori, pur și simplu nu vreau să vorbesc despre soțul meu. Îl urăsc." Un băiat de la salon începe să-i maseze umerii și ea tresare și îl dă la o parte. În America toți sunt prea aproape pentru a te simți bine alături de ei și prea departe pentru a te consola.

Pe subcontinent căsătoria e inevitabilă. Cu cine și când sunt opțiuni predeterminate: de Dumnezeu, de partid, de stat,

adică, în India de azi, cele trei capete ale supraveghetorului atotputernic.

Când părinții i-au aranjat căsătoria cu soțul ei, știau că e pește. Fathima avea nouă ani. „Părinții mei au crezut că fac alegerea corectă când m-au trimis în Nepal." Au avut de ales între o viață în care să mâne vitele prin munți și una încătușată într-un ghetou urban ca prostituată.

Acum, că este liberă, se află în New York pentru a strânge fonduri pentru victimele încă captive ale traficului de persoane. Indiferent că e vorba de victimele unui tsunami sau de miresele-copii, strângerea de fonduri mi s-a părut mereu un rău necesar. Un spectacol pentru cei puternici.

De data asta ea se află în Tribeca, într-o clădire la fel de înaltă ca Freedom Tower. Bufetul i se pare dezgustător și îmi șoptește: „Totul pare crud. Până acum, în America nu-mi plac decât creveții mexicani prăjiți." Își pune câteva boabe de strugure și o bucată de brânză. Spațiul auster, decorat cu doar câteva imagini, deosebite prin raritate, are un aer de izolare menit să fie invidiat. Unul care o pătrunde în cel mai de neinvidiat mod.

În timp ce oaspeții se adună, ea stă retrasă. Mulțimea *nouveau riche*, cultă, responsabilă social, este alcătuită din oameni pentru care o invitație la astfel de evenimente este un simbol din ce în ce mai necesar al statutului. Este genul de adunare care apreciază și o măsuță de cafea de la Casa Fendi și un exemplar din *Guerrilla Warfare* așezat ostentativ pe ea.

Acești oameni vin etalându-și puterea, pregătiți pentru singura tranzacție (deductibilă) pe care sunt bucuroși s-o încheie chiar ei. Îi vor aproba durerea și se vor aștepta să-i inspire.

Este îmbrăcată într-o *salwar kameez* cu pietre strălucitoare roșii și verzi, parțial acoperită de un blazer gri supradimensionat: un salut către latura de business a adunării. Este mulțumită de bascheții gri pe care și i-a cumpărat din Times Square. Pietrele

mari ale bijuteriilor ceremoniale sugerează că și-a ales accesoriile rezervate ocaziilor speciale.

Fathima împărtășește cu mulțimea care o înconjoară detalii atent alese ale vieții ei neajutorate. Căsătorită când era copil, a fost ținută captivă, a fost bătută, a privit, în fiecare zi, cum soțului ei îi sunt vândute fete.

Publicul este atras suficient de aproape în intimitatea rănilor Fathimei pentru a empatiza ușor, dar se poziționează suficient de departe pentru a evita o empatie mai solicitantă. Este un moment pe care l-am mai văzut, în care firele sufletului și ale portofelului sunt încâlcite. Unul se deschide pentru a-l elibera pe celălalt de responsabilitate.

Se simte o strângere de inimă colectivă, în timp ce publicul așteaptă finalul care conferă putere pentru a putea sărbători.

Când este eliberată.

„Dar el, el este acolo, e o celebritate. Este liber", spune Shivanee.

Abuzatorul este demascat aici, în acest cerc restrâns. Mă aflu în Canada, printre activiști; se simte dragoste și respect pentru experiențe, pentru pronume și pentru ținuturi colonizate. Încercăm să ne acomodăm cu teritoriul straniu al unei conversații ghidate cu sinceritate de o dorință colectivă de a ne coagula în jurul victimei violenței sexuale și al experienței ei. „Știți cine e, i-ați văzut chipul pe *billboard*-uri", spune Shivanee. Este versiunea din Tamil a unui „bărbat important" african. Comunitatea îl omagiază prin panouri gigantice și prin evenimente culturale. În așteptare sunt „fârtații în devenire", ne amintește ea.

În comunitatea din ce în ce mai extinsă a tamililor din Toronto, cercurile sociale sunt mici și se suprapun. Spațiul triunghiular în care se întâlnesc este clar definit de o liniște colectivă.

E o liniște a cărei apăsare copleșitoare ne-a devenit familiară și prezența ei constantă în limba tamilă este un receptacol al violenței. Cu toții am auzit aceste cuvinte înainte:

„Da, nu s-a putut mărita din cauza *aia*, știi..."

„Era în regulă până să i se întâmple *asta*..."

Violul este aia și asta.

Există chiar un cuvânt în tamilă pentru el, ne spune Shivanee: „katpazhi". Îl repetă. Este format din două cuvinte: „katpu" (castitate) și „azhi" (distrugere). „Azhi" poate însemna și a șterge.

„Dar nu cred că am folosit vreodată cuvântul. Când un bărbat tamil mă înfurie, mă înfurii atât de tare că trec pe engleză", spune Shivanee. Limba incidentului este mai puțin relevantă decât denunțarea lui. „Dacă spui ceva, ești exclus din comunitate, ești scos din cerc."

Activistă cu state vechi împotriva violenței sexuale, ea definește liniile circulare pe care le urmează: „Respect regula trei-șase-nouă. Pot sprijini direct doar femeile aflate la trei metri de mine. Pot doar spera că acțiunile mele vor avea impact asupra familiilor aflate la șase metri de mine și asupra comunității aflate la nouă metri de mine." În această configurație, reușește să își manageriezе așteptările pentru schimbare socială, fiind conștientă de puterea statului pe care nu o poate influența.

Înainte de a vorbi despre abuzatorul ei, Shivanee vorbește în termenii sindromului Stockholm, ceea ce-i compromite luciditatea. „Poate că acum vorbesc dintr-un complex al victimei, dar ar trebui să ținem cont de presiunile masculinității tamile, de problema agresorului." *The Diagnostic and Statistical Manual*

of Mental Disorders (Manualul statistic și de diagnostic al tulburărilor mentale) îi respinge legitimitatea în fiecare an, dar sindromul vorbește prin ea.

Acești activiști abia așteaptă să intre în acțiune, chiar și atunci când își doresc să aibă spațiul necesar pentru premeditare. Justiția ar trebui să fie activă, vigilentă. Cineva hotărăște, altcineva e zdrobit. Acțiunea aduce recompense imediate, suportul emoțional pentru a continua. Și totuși, pentru cineva care trăiește printre femei violate de generații, justiția pare perpetuu întârziată.

„Oricum nu contează. Nu ai timp pentru justiție când faci parte din clasa muncitoare, când faci naveta două ore pe zi iarna în Toronto", oftează Shivanee.

Unii sugerează să faci un pas înapoi ca să poți merge înainte: să ne amintim de bunicile care stăteau în cerc, împletind coșuri și povești despre abuzuri maritale cu zâmbete compătimitoare. Nu-și părăseau bărbații și nici nu aveau alte soluții.

„Nu ne facem iluzii că societatea a fost clădită pentru noi", spune Shivanee. Pentru ele ca imigrante, tamile și femei, dependența este o moștenire culturală. „Dar chiar și în aceste condiții este extenuant să încerci să supraviețuiești."

Crearea unui cocon de normalitate în interiorul unui cadru criminal nu este un sindrom.

— Natascha Kumpusch

Finalul

În mod semnificativ, femeile implicate în incidentul de la bancă nu au avut nevoie să acționeze violent ca să fie diagnosticate; doar simplul fapt că au acționat a fost suficient ca pretext pentru a fi privite ca suferind de o boală psihică.

— Cecilia Åse, profesoară, Stockholm University

În afară de rarele excepții ale bărbaților simpatizanți ai nazismului, sindromul Stockholm a fost mereu folosit pentru a explica comportamentul femeilor pe care bărbații îl consideră surprinzător. Un polițist suedez, care mai târziu a pus la îndoială metodele doctorului Bejerot, spune: „De fapt, sindromul Stockholm este o chestiune de gen. E destul de simplu să reduci la tăcere o femeie spunând astfel de lucruri."

Dacă, la început, a existat forță sau coerciție, sindromul prezice rezultatul final. Partea din mijloc este eliminată, respinsă, diagnosticată. Dar schimbarea se petrece în mijloc, când femeile trec prin circumstanțele ce le-au fost date și prin cele pe care le creează. În Suedia, Mexic și New York am auzit același diagnostic. De la femeile americane, indiene și tamile am auzit același argument al rezistenței. Pentru femeile ținute captive, emoțiile și politicul se intersectează într-o rețea de transformare non-lineară, de la interior spre exterior.

Despre căsătorie: „Pentru mine, cea mai dificilă parte este să mă simt blocată în modul de a gândi al altora. Are aproape optsprezece ani și căsătoria se apropie. Nu și-o dorește. Greutatea unui voal cu broderie bogată îi va acoperi capul, singura parte a corpului ei fără nicio rană. Pentru a pleca, are nevoie de un plan. Începe prin a-i cere soțului ei o favoare. Așteaptă până când mintea lui e încețoșată și brațele prea moi ca s-o mai poată lovi. Împreună, soțiile pleacă de-acasă să ia gaz lampant. Le este interzis accesul, sunt umilite doar pentru că sunt femei, lovesc polițistul cu bidoanele de plastic. Își iau gazul lampant."

și...

Comunitatea: „Vreau să fiu liberă, dar pentru noi temnița este în interior. Destinul meu a fost să fiu capturată." Bărbații neînarmați reprezintă amenințarea imediată. Ea zâmește, un zâmbet amar, își amintește un incident recent. Un anumit bărbat venea acasă beat și își bătea soția. Era o comunitate suficient

de mică pentru ca și cele mai ascunse abuzuri să se întâmple în văzul lumii.

Într-o zi a fost oprit chiar înainte să ajungă acasă. Câteva soții îl așteptau cu frânghii în mână. Împreună, l-au legat de un copac într-un loc vizibil. A leșinat imediat.

și...

Violența statului: „Din afară, oamenii te vor privi mereu ca pe un «negrotei»: pare că nu poți să faci nimic în legătură cu asta." În afara casei ei a existat mereu violență. Miliții de bărbați. Acest tip de violență se numea violență politică. Loialitățile grupurilor se schimbau cu rapiditatea unui schimb valutar. Încrederea câștigată doar prin bani distrugea în cele din urmă legăturile comunității.

Un agent al Departamentului de Siguranță Națională îmi spune: „Oamenii continuă să fie îngrijorați de militarizarea poliției. Dar în America armata ar trebui să fie antrenată de poliție. Poliția e mai sofisticată în operațiunile de supraveghere și de capturare."

și...

Rezistența: „Am devenit o luptătoare foarte bună acolo. În final, tot n-aș fi plecat. Pentru că m-au luat la optsprezece ani, acum altcineva alege pentru mine."

La final, Nimmi îl leagă pe Dan cel Periculos, acum beat și inofensiv, de un pripon. Îl lovește de câteva ori. Îi pune o piatră mare pe cap. Când acesta se clintește și piatra cade, îl lovește din nou și iar îi pune piatra pe cap.

Epilog

În 2009, înarmați de o alianță păgână între state religioase, o operațiune umanitară a măturat de pe fața pământului Tigrii din Sri Lanka și aproape 100.000 de civili. A fost finalul marketat ca fericit a zeci de ani de război (promisiunile fericirii

eterne n-au fost incluse). Anul trecut, un comandant militar mi-a povestit mândru despre fostele femei luptătoare: „Am salvat aceste femei tamile. Uite, le-am făcut din nou frumoase, le-am făcut din nou femei."

Prema n-a vrut să se întâlnească cu mine decât seara. La treizeci și ceva de ani, este mult mai slabă acum decât atunci când ne-am cunoscut și avea douăzeci și ceva de ani. Telefoanele ne luminează drumul printre casele distruse către o curte mică. Telefonul ei, primit cadou din partea armatei, zace acum pe fundul fântânii.

„Le folosesc ca să te urmărească", îmi spune. Apelurile de la soldați sunt mai frecvente noaptea. Stăm la lumina becului din bucătăria vecinului. Copii și bătrâne se strâng pe verandă, privindu-ne atent umbrele, singura formă de divertisment a serii.

A fost capturată în ultimele zile de război. Lunile de detenție s-au transformat în luni de de-radicalizare. Înainte ca armata să creadă că ar fi putut să nu mai constituie o amenințare, a trebuit să învețe să coasă. Acum, are două opțiuni: să lucreze într-un salon de frumusețe sau să împingă un cărucior cu prăjituri, cu singurul ei picior sănătos.

Acum aproape zece ani mi-a spus: „Nu eram sigură că vreau să mă alătur mișcării. Dar ceea ce ne-au spus este încă adevărat. Noi, tamilii, suntem sclavi în țara asta. Cine nu vrea să trăiască liber?"

Cu câteva zile înainte să ne întâlnim din nou, un soldat guvernamental se laudă cu metodele lor de supraveghere: „Dacă are loc o nuntă, o întrunire, noi știm. Știm și ce mănâncă tamilii la prânz", zâmbește el.

Au poza ei, îi urmăresc mișcările și activitatea. Fiecare punct de control are un carnețel plin cu detaliile vieții ei. Știe că alte luptătoare au fost împinse de frică să își consolideze siguranța prin sex.

Brusc, totul se întunecă. Prema îi spune dur unuia dintre copii să aducă lampa cu kerosen, pe care o folosesc extrem de rar pentru a evita să ceară gaz lampant de la soldați. Aprinde chibritul chiar în dreptul feței. Înainte să aprindă lampa, mă privește. „Sunt furioasă tot timpul. Dacă aș putea, m-aș înrola din nou."

În piața mare nu era nimeni în afară de Dan cel Periculos – încă legat de pripon –, dormind atât de profund încât părea mort, cu capul în piept. Nimmi stătea drepți lângă el, cu o pușcă în mână. A tras de două ori spre cerul infinit.

— Valeria Luiselli

Lan Samantha Chang este autoarea volumului *Hunger: A Novella and Stories* și a două romane, *Inheritance* și *All Is Forgotten, Nothing Is Lost*. Opera ei a fost tradusă în nouă limbi și a fost inclusă de două ori în antologia *The Best American Short Stories*. A primit burse de scriere creatoare de la Stanford University, Radcliffe Institute for Advanced Study, Guggenheim Foundation și National Endowment for the Arts.

Coliba

Lan Samantha Chang

Pe Chun o dorise și alt bărbat. Un contabil solid, care le-a scos la un grătar și care avea o mașină argintie. Dar după două întâlniri au aflat că avea o soție și o fiică într-un oraș din apropiere.

Taichuang și Chun se știau de copii. În timpul unui prânz pe care Chun și mătușa ei îl pregătiseră acasă, Taichuang le-a spus că în curând avea să-și termine facultatea și să-și ia o slujbă în California. Salariul de bibliotecar era mic, dar suficient pentru început.

Chun a încercat, dar n-a reușit să se imagineze lucrând printre rafturile de cărți cu pagini îngălbenite. În copilărie făcuse atletism și trunchiul îi cobora trapezoidal spre talie. Mirosea a săpun. După prânz au plecat din apartamentul mătușii ei. Au trecut pe lângă vechea lor școală, privind copiii aplecați asupra băncilor. Chun s-a oprit la locul de joacă și s-a dat în leagăn. I-a simțit mâinile apucând leagănul din spate.

— Ține-te bine, i-a spus și a tras leagănul mult în spate; apoi o ținea la o înălțime plăcut de ambițioasă, lumea era albastră și strălucitor de tăcută. A dat drumul la leagăn. Ea s-a aplecat din nou în față, savurând viteza până în punctul în care gravitația a încetinit-o, apoi a urcat din nou spre el care o aștepta. S-a gândit: ar putea fi, ar putea fi așa...

— Putea să fie unul mai rău, i-a spus mătușa după ce-a plecat el.

Nu aveau niciun ban. Și în timp ce Chun se gândea la meschinăria resemnată a acestei replici și la sentimentul că ceva valoros era discreditat, mătușa ei și-a curbat buza de jos și a spus:

— Cât de frumoasă crezi că ești?

S-au căsătorit în 1990 și Chun a plecat în America. Au locuit într-un oraș aproape de facultatea lui Taichuang, unde au închiriat o căsuță cu obloane albastre și un acoperiș de țiglă acoperită de mușchi – o colibă, de fapt –, pe o stradă liniștită, însorită, construită pe vremea când zona era o livadă de piersici. Zidurile subțiri nu-i apărau de arșița sufocantă. Nu era genul de casă pe care s-o cumperi, a spus el. Nu ar putea crește un copil aici, când își vor permite să aibă un copil, a spus el. Afirmațiile lui au eliberat-o de apăsătoare colibă, și asta n-a deranjat-o. Aveau numele trecute pe cutia poștală și în cartea de telefon. Nu-i plăcea numele lui american, T.C. – ar fi preferat să-și aleagă numele Charlie –, dar el a spus:

— De ce-aș alege un nume pe care eu și cu tine nu-l putem pronunța?

— Atunci Jack. De ce nu Jack? a întrebat ea.

— Nu sunt deloc un Jack. Nu sunt curajos ca Valetul de Pică[1] și nici bogat și puternic ca un Kennedy.

A spus-o într-un fel blând, care n-o mai lăsa să-și dorească ca el să fie oricine altcineva. Cel puțin ea putea să-și aleagă numele, și a ales Ruby; așa era trecut în cartea de telefoane: „T.C. și Ruby Yang", dar el încă îi spunea Chun.

Lângă zidul estic al colibei au plantat fasole cățărătoare. Ea a plantat două brazde de ceapă, două de castraveți cu frunze late și păroase, patru de ardei iute și patru de roșii. Dimineața, când pământul era rece, ea măsura apa și o turna atent pe lângă tulpini. T.C. a întrebat-o dacă nu-și dorea și o tufă de trandafiri. Chun a ridicat din umeri, nu pentru că nu și-ar fi dorit trandafiri, ci pentru că nu voia să recunoască extravaganța acestor

1 În original, Jack of Hearts, referire la super-eroul din benzile desenate Marvel (n.t.)

flori. T.C. câștiga aproape 300 de dolari pe săptămână. Plătea 179 de dolari lunar pentru Chrysler-ul cafeniu cu care mergea la muncă. O dată la două săptămâni, în ziua de după salariu, ea se ducea cu bicicleta la banca din mall și punea banii în contul lor.

Orezul costa 39 de cenți punga de 250 g, dar un sac de 20 kg putea fi cumpărat cu doar câțiva dolari. Sortimentul ăsta era mai puțin curat, cu pietricele și coji pe care trebuia să le aleagă, așa că pentru fiecare masă măsura orezul, îl punea într-un vas întins albastru și alegea pietricelele.

Ca să facă pui cu fasole verde, spinările și gâturile erau cele mai ieftine; când cumpărau piept de pui, Chun îl tăia în fâșii subțiri ca niște bețe de chibrituri. Curăța atât de atent fasolea verde, încât în grămăjoara de resturi nu rămânea niciun pic de pulpă. Învățase asta privind-o pe mătușa ei care o crescuse, într-o altă casă în care munca era mai ieftină decât mâncarea. Întinsese și împachetase nesfârșite foi de colțunași cu atât de puțină umplutură că abia o puteau prinde între bețișoare. Fiecare fărâmă de carne prețioasă era dată prin amidon. În fiecare zi, T.C. lua la serviciu o pungă maro cu un măr și orez prăjit sau uneori o tratație: un sandviș în care ea îi punea două felii de șuncă, cu marginile îndoite în interior.

Să poți plăti acontul pentru o casă – tot mărunțișul după ce au cules grădina și au tăiat puiul în fâșii subțiri ca bețele de chibrituri – i se părea lui Chun o scamatorie. Știa că nu este așa ceva și, totuși, i se părea că un asemenea lucru necesită proceduri magice, încât își urma rutina ca pe un ritual și nu-și rostea dorințele. Stătea trează noaptea, făcând calcule care îi înmuiau teama ce o cuprindea după ce se stingea lumina. La începutul celui de-al treilea an, T.C. a primit o mărire de salariu de 23 de dolari pe săptămână, 8%, un număr norocos. Fusese ideea lui Chun să ducă viața pe care o duseseră, să pună la bancă banii ce le rămâneau, în timp ce așteptau o casă. Deși știa că banii lor nu erau fizic într-un seif, ea încerca să și-i imagineze astfel,

un teanc de bancnote într-un sertar, în spatele unei uși mari cromate, rotundă și complexă ca un ceas.

După patru ani, economiseseră suficienți bani pentru avans. Dar încă existau incertitudini. Piața era în creștere, i-a spus agentul imobiliar lui T.C. Ceea ce însemna, știa asta, că banii lor valorau acum mai puțin; în acea noapte, în întuneric, Chun și-a imaginat teancul lor de bancnote mai mic, mai prăpădit.

— E o chestie de cifre. Nu înseamnă că noi am muncit mai puțin sau că am economisit mai puțin. Înseamnă pur și simplu că trebuie să cumpărăm curând și că trebuie să cumpărăm ceva ce ne permitem, sau piața nu ne va mai permite să cumpărăm nimic, a spus T.C.

În următoarea scrisoare către mătușa ei, Chun a încercat să-și descrie teama copleșitoare. „Nu m-am mai simțit niciodată așa", a scris ea. „Nu ai avut niciodată bani. Dacă ai impresia că acum ți-e frică, să vezi cum o să fie după ce faci un copil", i-a răspuns mătușa. Și totuși, nu asta era adevărata problemă, s-a gândit Chun în acea noapte. Problema era că oricât ar încerca, că oricât ar economisi și ar economisi, tot n-ar fi de-ajuns. Și apoi, ca și cum frica ar fi fost un pețitor întunecat și ea mireasa, i-a simțit umbra lângă pat.

Au văzut multe case, dar, în cele din urmă, au rămas la două. Casa gri, li s-a spus, era cea pe care și-o puteau permite. Și totuși, explorările i-au îndreptat către casa galbenă. Nu era doar faptul că ei îi plăcea mai mult: știa că și lui T.C. îi plăcea mai mult.

El i-a înșirat calitățile casei gri.

— Are un dormitor în plus, i-a zis.

Un dormitor pentru un copil sau chiar pentru doi. În plus, are ferestre mici, a spus el. Casele cu ferestre mici sunt mai ieftin de încălzit și sunt răcoroase vara. Casa fusese construită

după război, când fiecare cui și fiecare mână de var erau valoroase. Fusese construită în ideea că într-o zi cei care vor locui acolo vor dori s-o termine chiar ei: să termine de făcut șemineul și coșul, să transforme podul în mansardă de locuit. Doar că, timp de cincizeci de ani, niciunul dintre ei nu făcuse acest lucru. Fuseseră forțați de circumstanțe să trăiască cu ceea ce aveau.

— De ce? a început ea.

— De ce ce?

De ce o casă mică trebuie să fie atât de meschină? De ce trebuie să aibă o bucătărie atât de întunecată, dulapuri atât de înghesuite, fereastra, doar o gaură în perete, simplă și nedichisită, ca ochii fără gene ai unei fete bătrâne? De ce trebuie ca ușa din față să aibă un prag atât de mic? Agentul imobiliar a spus că era bună „pentru început" și Chun s-a simțit pe moment alinată de acest cuvânt, de parcă n-ar mai fi trecut mult și și-ar fi putut lua altă casă. Dar înainte aveau s-o ia pe aceasta. Pentru un număr nedefinit de ani, avea să fie casa lor și să le modeleze viața. Începuse să înțeleagă că nu era ușor să nu o deranjeze aceste lucruri. Existența într-un loc, odată ce te-ai mutat în el, căpăta o greutate care, deși nu avea încărcătura permanenței, nu era ușor de ignorat. Nu puteau renunța la Chrysler-ul cafeniu dacă încă mergea; nu putea fi aruncat doar pentru că-i lipsea distincția. Nu puteau renunța la căsnicie. Nu puteau ignora trecerea anilor.

— Spune-mi ce vrei, i-a spus el.

Ei îi era teamă de cruzimea lumii, de luciul ei aspru. Și-a luat inima în dinți.

— Vreau casa galbenă, a răspuns.

— Bine, hai să vedem dacă ne-o permitem, a zis el.

Au făcut din nou calculele: suma pe care o aveau la bancă, cel mai mare împrumut pe care-l puteau lua, suma de care aveau nevoie pentru casa galbenă și reparațiile ei. Dar nu

puteau cumpăra casa. Doar tencuiala i-ar fi costat câteva mii de dolari și s-ar fi dus repede – probabil în vreo zece ani –, s-ar fi uscat, s-ar fi scorojit și ar fi căzut sub soarele neobosit al Californiei. În timp, ar fi avut nevoie de mai mulți bani. Mereu e nevoie de mai mulți bani: sumele mici devin sume mari, ceea ce e valabil și pentru cheltuieli, și pentru economii.

— Nu știi ce înseamnă ghinionul, i-a spus mătușa ei a doua zi, de ziua ei.

Vorbeau la telefon de trei ori pe an: de zilele lor de naștere și de Anul Nou.

— Într-o zi, când vei îmbătrâni și vei ajunge să vezi lumea ca noi toți, vei înțelege că ceea ce trăiești acum este o fericire profundă, incontestabilă.

Au ieșit la cină s-o sărbătorească. A fost ideea lui T.C., o extravaganță, însă urma să cumpere o casă, a spus el. Chun era de multă vreme curioasă să intre în acel restaurant. A admirat eleganta marchiză purpurie și numele italienesc. Dar a simțit prețul și valoarea și oportunitatea pierdută în fiecare înghițitură.

După ce au comandat, el a întrebat-o:

— Îți pare rău că nu te-ai măritat cu celălalt bărbat?

— Sigur că nu, i-a răspuns gânditoare.

Contabilul, cu tot luxul lui, era acum o amintire îndepărtată.

În acea vineri, cu cecul lui T.C. în plic, cu plicul în geantă, cu geanta pe umăr, Chun s-a dus cu bicicleta în parcarea mall-ului. Era o parcare mare, cu două rasteluri de biciclete, unul lângă supermarket și unul lângă bancă. Chun s-a dus la cel de lângă bancă.

După ce a depus banii, a ieșit din bancă și a observat o mașină lungă și joasă parcată în apropiere. Era un model mai vechi, de un bleumarin profund, cu fiecare centimetru curățat și lustruit.

La volan era o femeie. Mai târziu, Chun avea să-i povestească lui T.C. că probabil avea în jur de patruzeci de ani, deși lui

Chun îi era greu să-și dea seama, pentru că nu avea niciun rid și nicio umbră pe față, și totuși pielea ei de culoarea mierii părea să aibă patina timpului. Avea ceva elegant, dar epuizat în privire, nu se uita la mall, ci dincolo de el, la dealurile care străluceau luxuriant după ultimele ploi. A privit-o pe Chun pentru o clipă prin geamul deschis, apoi privirea i s-a mutat către intrarea în bancă. Acum femeia se uita din nou la Chun. Avea niște ochi incredibili de intenși și de un verde neobișnuit de deschis.

— Ai cumva un foc?

Avea o voce gravă, cu un miez catifelat, dar cu inflexiuni tăioase. Pronunția ei, admirabil de corectă, rotunjea lent sunetele lichide. Nu era din California, și Chun a simțit o dorință bruscă de a fi cineva cu rădăcini profund continentale, într-un loc prosper, poate, unde frunzele stejarilor nu foșnesc în arșiță, ci se întind moi în aerul umed. Era ceva sigur și definitiv în felul de a vorbi al acelei femei; era ca și cum, de la volanul mașinii ei joase, putea vedea conturul a tot ce avea să urmeze.

Chun a vrut să vorbească cu ea.

— Nu, îmi pare rău, i-a răspuns privind-o fix în ochii verzi, în care rămăsese expresia unei așteptări luminoase. Chun nu avea brichetă; nu fumase niciodată, nici când era tânără. Dar avea niște chibrituri. Și le strecurase în geantă după cina aniversară. Era un bol lângă ieșire, plin de cutiuțe lucioase.

Cu un sentiment de triumf, și-a deschis geanta și a găsit chibriturile.

Femeia a ținut cutia de chibrituri în mâna ei suplă, admirând-o.

— Pare un loc frumos, a spus.

— Da, a zis Chun.

Apoi, s-a aventurat să adauge:

— Am sărbătorit ceva.

— Întotdeauna e bine să sărbătorești. Pot să te întreb ce-ai sărbătorit? a întrebat femeia prietenoasă.

— Sigur, nimic special, a răspuns Chun.

Apoi, în timp ce femeia își aprindea țigara dintre degetele grațioase, a tras aer în piept și a spus repede:

— O să ne cumpărăm o casă și a fost ziua mea.

— Ziua ta? Câți ani ai? a întrebat femeia.

A scos un firicel de fum, ignorând ce spusese despre casă.

— Douăzeci și șapte.

— Douăzeci și șapte. Știi, la noi se spune că douăzeci și șapte e un număr norocos.

— Da?

Străina aceea avea ceva care o făcea să-și dorească să se aventureze în lume.

— Ești de departe?

— Într-un fel. Acum sunt aici.

I-a dat înapoi lui Chun cutia de chibrituri.

— Nu, poți s-o păstrezi, a spus Chun dintr-odată.

— Mulțumesc.

Spre încântarea și întristarea lui Chun, femeia n-a refuzat darul. S-a uitat cu atenție la cutia de chibrituri. Și-a deschis geanta. Era un plic demodat, care se deschidea larg. De unde stătea, Chun a putut vedea că geanta era plină de bancnote, puse teanc și îndoite și prinse cu clipsuri metalice.

După o clipă, femeia i-a observat privirea lui Chun.

— Da, ar trebui să-mi fac ordine în geantă, i-a spus.

Și-a băgat mâna în geantă, a scos un teanc de bancnote și a început să le netezească de parcă ar fi fost cărți de joc. Nu părea deranjată să stea în mașină cu o străină care o privea în timp ce își aranja teancul de bani. Teancul era așa de gros încât era greu de aranjat și bancnotele nu erau de un dolar, și nici de zece. Chun a văzut bancnote de o sută de dolari alunecându-i neglijent printre degete.

— Am câștigat niște bani. Tocmai îi duceam la bancă, a explicat ea.

— Cum...? a încercat Chun să-și găsească cuvintele.

— Fac investiții. De fapt, tata le face pentru mine. Sunt rezonabile, mici și îmi aduc un venit constant.

— Ce fel de investiții?

Nu-și putea lua ochii de la banii din mâinile femeii.

— Una-alta. Tata e băgat în diverse, cum s-ar spune.

Chun s-a gândit la asta și a zâmbit.

— E o expresie amuzantă, știu, a zis femeia. Dar îl descrie perfect. E un maestru al tranzacțiilor. Unele investiții sunt în afaceri, și uneori îmi dă sfaturi. Sugestiile lui aduc mereu profit.

Cu un asemenea venit, ar fi putut face orice.

— Ce planuri ai cu banii? a întrebat-o Chun.

— Planuri? Nu-mi fac prea multe planuri. Fac ce vreau cu ei, i-a răspuns femeia.

Sensul acestor cuvinte s-a materializat cu greu pentru Chun. Ea și T.C. aveau planuri pentru fiecare bănuț; visurile lor erau calculate în dolari și cenți. A evaluat spinările și gâturile de pui, udatul legumelor și resturile de la prânz pe care T.C. le lua la pachet în cenți și s-a gândit la acele mese ca la un soi de cont de economii – un cont în muncă, aproape un sacrificiu pe care-l făcea pentru viitor –, care ar face să merite totul, mai mult decât să merite, pentru un viitor care ar elibera-o de prezent.

Dar pe T.C. nu-l deranja prezentul. Era fericit cu noua căsuță, știind exact ce merita și ce nu, și nu-l deranja că toată lumea putea vedea cât valorează el și cât nu. Și era fericit cu ea, cu cinele ei modeste și cu farmecul ei minor. Era un soț bun, ea înțelegea asta, și după ce aveau să se mute în casa gri, avea să fie un tată bun.

Femeia a spus:

— Pot să-l rog să-ți arate, dacă vrei. Ți-ar plăcea?

— Dda, a răspuns Chun precaută, privind-o cum aranjează banii.

— Eu și tata am putea veni într-o seară pe la voi și v-ar putea spune mai multe despre asta.

— Da, a zis.

— Nu sunt sigură, dar cred că ar fi dispus să vă ajute. Pari un om bun, care merită. Și sunt sigură că așa e și bărbatul tău.

— Da, este, a spus Chun.

— Ce zici de săptămâna viitoare?

A întrebat-o pe Chun unde locuiește și Chun i-a spus.

— Atunci așa rămâne. Desigur, la început ai nevoie de ceva să investești. Ceva de la care să pornești. Trebuie să-i arăt ceva. Crezi că ai niște bani pentru asta?

Chun s-a gândit un moment. Avea contul bancar.

— Cât?

Femeia s-a gândit o clipă.

— Ar trebui să fie suficienți cât să pună lucrurile în mișcare. Probabil câteva mii.

Câteva mii.

— Nu aveți?

— Avem. Doar că ar trebui să-l întreb pe soțul meu, a zis ea rușinată.

— Normal. Și evident că nu trebuie să faceți asta.

— Da, probabil că n-ar trebui, a spus Chun ușurată.

Femeia și-a închis geanta plină de bani.

— Mi-a făcut plăcere să stăm de vorbă. Cum te cheamă?

— Ruby.

— Mi-a părut bine, Ruby. Poate ne mai vedem pe-aici.

— Da, a zis Chun.

Dar când? Femeia a pus geanta pe scaunul din dreapta și a băgat cheia în contact. Nu se mai uita la Chun. Chun a pus un picior pe o pedală de la bicicletă și s-a uitat în depărtare, dincolo de parcare, spre casă, și i s-a părut că parcarea e mai mică, cu mai puține mașini, și că ceva mic o aștepta la capătul ei. A auzit zgomotul ușor al motorului.

— Pa-pa, Ruby! Ne mai vedem.

— Stai, a zis Chun.

Răbdătoare, femeia a oprit motorul și și-a întors din nou ochii verzi spre Chun.

— De câți bani ar fi nevoie pentru a... pune lucrurile în mișcare cu adevărat?

— Păi, cam 20.000, a spus femeia aplecându-și capul într-o parte.

Aveau 26.000 în contul de economii.

Femeia a așteptat în apropiere în timp ce Chun a completat formularul de retragere. De câte ori completase celălalt formular, în sens invers? I l-a înmânat funcționarei.

— Vreau să retrag niște bani.

A vorbit clar, dar funcționara a așteptat, privind-o pe femeia de lângă Chun.

— Doamnă, sunteți sigură că asta vreți să faceți?

Chun s-a îndreptat de spate.

— Da.

Funcționara a privit-o, apoi i-a spus:

— O să am nevoie de aprobare pentru asta. Numai o clipă.

S-a îndepărtat de ghișeu și a revenit cu un bărbat în vârstă.

— Doamnă Yang, sunteți sigură că vreți să retrageți această sumă?

În privirea lui a citit bunătate. Dar era un bărbat mărunțel, timid chiar și în bunătatea lui.

— Da.

— Vreți banii în bancnote de o sută?

Chun s-a întors către femeia de lângă ea și și-a găsit refugiul în încrederea din ochii ei verzi.

— În bancnote de o sută ar fi ideal.

Și-a examinat mâinile cu grijă și Chun a observat că în afară de o unghie ruptă, celelalte erau îngrijite și lucioase.

Funcționarei i-a luat ceva timp să numere banii. I-a numărat de trei ori, de parcă nu știa ce să mai facă să tragă de timp. Chun a simțit brusc o nerăbdare.

— E-n regulă așa, a spus.

Funcționara a pus bancnotele într-un plic mare și i l-a dat lui Chun.

— Aveți grijă de ei, i-a spus.

Chun a luat plicul și a plecat. Când au ieșit din bancă, le-a întâmpinat lumina soarelui; pentru o clipă a orbit-o.

— Mulțumesc, a spus femeia, cu o căldură sinceră în voce.

— Cu plăcere, i-a răspuns Chun.

— Ținem legătura, Ruby. Cred că o să fii mulțumită.

— Da, a spus Chun.

Apoi, femeia a pornit mașina și a plecat.

Chun s-a întors la bicicleta ei. Coarnele păreau solide și puternice în palmele ei; își simțea picioarele ciudat de ușoare. Drumul spre casă, în acea după-amiază toridă, plutitoare, a părut infinit, dar scurt. A început să se gândească la toate posibilitățile. La casa galbenă sau chiar la una mai mare și mai impunătoare, cu o intrare care ar da într-o grădină plină de trandafiri, bujori, gura-leului. A pășit ușor peste pragul colibei. În bucătăria întunecată și rece a numărat trei ciuperci uscate pentru cină; a spălat pieptul de pui și l-a tăiat fâșii, apoi ardeii, apoi tofu și ciupercile. A curățat fasolea verde. Nu va rămâne însărcinată în următorii cinci ani.

Stând la chiuvetă, în timp ce spăla orezul și alegea pietricelele, Chun a auzit o mașină intrând pe alee. Și-a dus mâna la gât.

Nicole Im este scriitoare și locuiește la New York. S-a născut și a crescut în California și recent a terminat un masterat în non-ficțiune la New School.

Despre rechini și sinucidere

Nicole Im

1.

A murit după doar trei zile. Marele rechin alb, de 3,5 m, a fost prins pe coasta Japoniei și dus la Acvariul Okinawa Churaumi pe 5 ianuarie 2016. În timpul captivității, a refuzat să mănânce și se lovea continuu de pereții acvariului. În cea de-a treia zi, s-a prăbușit pe fundul bazinului și îngrijitorii nu l-au putut readuce la viață [1]. Mă întreb cum a fost pentru acel rechin, obișnuit cu liniștea și vastitatea oceanului, să fie captiv între pereții de sticlă, expus vorbăriei neîncetate a oamenilor, chipurilor lor uimite și degetelor arătând spre el, și luminii blițurilor de la aparatele foto. Cum altfel s-ar fi putut elibera?

În decembrie 2016, am petrecut patru zile la Spitalul Metropolitan din New York, după o tentativă de sinucidere. Dacă aș fi știut că un apel către National Suicide Prevention Lifeline (Serviciul Național de Prevenire a Sinuciderii) implică internarea obligatorie în cel mai apropiat centru psihiatric, n-aș fi sunat niciodată. Când te tai e ca și cum ai merge pe sârmă. Dacă aluneci, se sfârșește totul. Periculos, știu, dar când îmi tai pielea, sunt o zeiță, și genul ăsta de putere te face să te simți al dracului de bine. Este o diferență între dorința de a mă tăia și dorința de a mă sinucide. Problema e că uneori se suprapun, se zdrobesc una de cealaltă ca valurile.

---

1 Jun Hongo, "Great White Shark Diesat Aquarium in Japan", The Wall Street Journal, 8 ianuarie 2016, https://blogs.wsj.com/japanrealtime/2016/01/08/great-white-shark-dies-at-japan-aquarium/?mod=e2fb.

Am sunat acolo pentru că în acel moment ambele valuri mă trăgeau la fund. Nu am sunat pentru că mă tăiasem prea adânc și nu mai puteam opri sângerarea, ci pentru că, după ce mă tăiasem de douăzeci și cinci de ori pe antebraț, nu voiam să mă opresc. Zeița din mine era furioasă și îmi cerea să continuu sacrificiul sângeros. Vocea de la celălalt capăt al firului a devenit protectoarea vieții mele și m-am agățat de ea până când am putut respira din nou.

„Mulțumesc că ai vorbit cu mine. Cred că sunt OK acum", am spus.

Am lăsat deoparte lama picurândă și m-am uitat lung la liniile roșii de pe braț conturate de vânătăi.

„Trebuie să trimit pe cineva să se asigure că ești bine", a spus vocea.

„Nu mă mai simt suicidară", am răspuns.

Și era adevărat. Apele se liniștiseră. Sângele care-mi curgea pe braț domolise vocea din capul meu care-mi spunea să mă sinucid. Sângerasem destul. Pentru moment.

„M-aș simți mai bine dacă cineva ar veni să vadă că ești bine. Dar stai liniștită, n-o să te ducă la spital", a insistat vocea.

2.

„Suntem obligați prin lege să te ducem la spital", mi-a spus cu o voce monotonă asistenta care a venit. Colegul ei a căscat atât de lung, încât i-am putut vedea cariile din molari. Doi polițiști stăteau în prag. Unul vorbea la telefon. Celălalt mă privea cu un oarecare dispreț, ca și cum se întreba de ce îndrăzneam să irosesc timpul lui și banii statului.

„Mi s-a spus că veți veni doar să vedeți dacă sunt bine. Nu vreau să merg nicăieri."

Primul polițist s-a uitat la celălalt. Le-am văzut armele.

„Păi, te-ai tăiat și, așa cum ți-am spus, suntem obligați prin lege să te ducem la spital", a spus asistenta.

Au făcut cu toții un pas spre mine, înconjurându-mă într-un semicerc. M-au condus la ambulanță, mi-au pus centura și m-au dus la Spitalul Metropolitan. În următoarele cinci ore, m-au palpat și m-au înțepat, m-au pus să urinez într-un pahar, m-au întrebat dacă aud voci sau dacă mă simt suicidară, dacă m-am drogat vreodată sau dacă eram drogată în acel moment.

„Nu, nu, nu și nu."

În zori, când am întrebat iar dacă pot pleca, mi-au dat un document de o pagină cu titlul „Notice of Status and Rights Emergency Admission" (Înștiințare asupra statutului și drepturilor de internare la Urgențe).

Practic, se reduce la: nu există.

3.

Conform unui articol din Psychology Today, rechinii nu simt durerea. Cel puțin nu în același fel în care o simt oamenii și alte animale. Rechinii nu au nociceptori – receptorii care percep rănile, căldura și presiunea – și nu par să reacționeze la stimuli dureroși. De exemplu, rechinii-ciocan mănâncă adesea pisici de mare și în gurile lor au fost găsite până la nouăzeci și șase de țepi veninoși[2]. Tratamentul pentru oamenii care sunt înțepați de pisicile de mare implică administrarea de lidocaină și chiar și atunci durerea poate fi atât de mare încât „este necesară blocarea locală a nervului"[3]. Oameni smiorcăiți, se gândește probabil rechinul-ciocan. Vânătorii de balene au raportat că au

2 Michael Tye, "Do Sharks Feel Pain?", Psychology Today, 21 martie 2017, https://www.psychologytoday.com/blog/genuinely-conscious/201703/do-sharks-feel-pain.

3 Sherry Boschert, "Stingray Wounds Excruciatingly Painful, Slow to Heal," American College of Emergency Physicians News, noiembrie 2007, https://www.acep.org/Clinical—Practice-Management/Stingray-Wounds-Excrutiatingly-Painful,-Slow-to-Heal/.

văzut rechini care continuă să mănânce după ce au fost mușcați sau chiar eviscerați de alți rechini[4].

Se pare că, la orice nivel, rechinii au fost proiectați să facă lucrurile să sângereze. Marele alb are cinci rânduri de dinți și, în timpul vieții, îi cresc și îi cad în jur de 30.000[5]. Ce altceva sunt rechinii dacă nu ucigași cu sânge rece? Dar poate că sunt mai complecși decât sugerează fiziologia lor externă. Oare i-am antropomorfiza prea mult dacă am spune că rechinii au capacitatea de a simți furie, frustrare, neliniște, disperare? Acvariul din Okinawa era curat, cu o temperatură confortabilă și cu o oxigenare optimă. Rechinul primea suficientă mâncare. Deci ce alt motiv ar fi avut să se prăbușească pe fundul bazinului și să refuze să înoate dacă nu-și pierduse dorința de a trăi?

4.

„Ești aici pentru binele tău. Hai să-ți arăt unde vei dormi", mi-a spus asistenta.

M-a condus pe un hol într-unul dintre dormitoare și mi-a arătat primul pat pe dreapta încăperii. Erau în total patru paturi, câte unul în fiecare colț. Între fiecare două paturi era un dulap înalt cu uși pe laterale, nu în față. Câte o jumătate de dulap pentru fiecare pacient. Baia era pe o latură a încăperii, dușul, pe cealaltă, cu uși, dar fără încuietori. O femeie stătea ghemuită sub cearceaf în patul din colțul stâng îndepărtat. Avea picioarele descoperite. Tivul pantalonilor de pijama era murdar

4 R. Aidan Martin, "Do Sharks Feel Pain?" Biology of Sharks and Rays online course, accessed April 21, 2017, http://elasmo-research.org/ education/topics/s_pain.htm.

5 Michelle Wcisel, "How Many Teeth Does a White Shark Have?", Marine Dynamics Blog, August 16, 2012, http://www.sharkwatchsa.com/en/blog/category/482/post/1206/white-shark-teeth-how-many/.

și zdrențuit și călcâiele îi erau uscate și crăpate. M-am întrebat de cât timp era acolo.

„Poți face duș între 7 și 9 dimineața sau între 8 și 9:30 seara. La alte ore e interzis. Stai aici și odihnește-te, bine?", mi-a spus asistenta.

M-am așezat pe marginea patului pe care mi-l indicase și am privit trupurile adormite din jurul meu. Am observat că deasupra fiecărui pat era un bilet, scris cu carioca și decorat cu abțibilduri, cu numele fiecărei paciente. JOANIE. DAKOTA. CELESTE. M-am întors, ușurată să văd un spațiu gol. Trebuia să ies de-acolo înainte ca cineva să decidă că și eu aveam nevoie de un bilet cu numele meu. Nu voiam să aparțin acelui loc.

„Aceasta e noua ta casă. Vei învăța să-ți placă aici", mi-am imaginat că i-a spus un îngrijitor marelui alb în timp ce îi punea în bazin o găleată cu sepii.

5.

„Doare?", m-a întrebat asistenta, dându-mi un pliculeț de Neosporin asemănător cu unul de ketchup.

Nu durea și lipsa durerii mă înfuria. Aveam nevoie de ceva ascuțit ca să spintec ceața claustrofobică a acestui coșmar. Salonul era sufocant și pereții bleu mă făceau să vreau să-mi scot ochii. Mi-am înfipt unghiile în palme cât am putut de tare. Durerea mi-a urcat pe braț. O mică ușurare.

Asistenta m-a privit dându-mă cu unguent pe tăieturi. Bobițe roșii ieșeau la suprafață. Mi-a dat un șervețel.

„Întinde-l cu blândețe."

Nu voiam să fac nimic cu blândețe. Voiam să tai. Mi-am închipuit că înfig colțul lamei adânc în încheietură și că trag pe toată lungimea brațului. Mi-aș fi privit pielea spintecată de lamă. Ar fi fost ca și cum aș fi deschis un fermoar. Sângele ar fi țâșnit din mine cald, umed, gros, de un roșu profund. Lumea din jurul meu și-ar fi pierdut conturul, apoi ar fi dispărut

complet. Dacă nu puteam avea lama mea, aș fi luat orice găseam. Aș fi vrut să iau pixul asistentei și să mi-l înfig în gât. Aș fi vrut să-mi izbesc capul de perete până când îmi zdrobeam craniul. Aș fi vrut să arunc cu un scaun în geam, să-l fac țăndări și să mă arunc de la etajul nouă pe cimentul din New York.

Uram să fiu captivă între acei pereți, în timp ce medici, asistente, infirmiere, asistenți sociali și curieri intrau și ieșeau continuu. Îi uram pentru libertatea lor.

După ce a plecat asistenta, una dintre celelalte paciente, Joanie, a venit și s-a așezat pe scaunul din fața mea.

„Asta e malefic", a spus arătând spre brațul meu.

M-a privit cu ochi căprui, mari, injectați. Avea părul cenușiu, răvășit în toate direcțiile, de parcă și-ar fi băgat degetele în priză. Îi lipseau câțiva dinți și când vorbea șuiera și buzele păreau să facă ore suplimentare ca un pește în căutarea hranei. Se uita dintr-o parte în alta, de parcă ar fi căutat spioni, apoi și-a pus mâinile pe masă și s-a apropiat de mine.

„Diavolul te pune să faci asta. Nu-l mai asculta", mi-a șoptit.

M-am îndepărtat de ea, neștiind cum să-i răspund.

Poate că Joanie avea dreptate. Poate că un spirit malefic îmi spunea să tai și tot ce trebuia să fac era să nu-l mai ascult. Dar auzeam două voci în capul meu. Și dacă o ignoram pe cea care-mi spunea să tai, aș fi fost dominată de cea care-mi spunea să mă sinucid. În mine se dădea o luptă și eram și inamic, și aliat.

6.

Până în anii '30, autoflagelarea era considerată de psihiatri tentativă de sinucidere. Psihiatrul Karl Menninger a fost primul care a sugerat că autoflagelarea, care includea tăieturile, arsurile și chiar fracturile, nu provenea din dorința de sinucidere, ci era un mecanism de conservare, o modalitate de a canaliza durerea emoțională copleșitoare într-o durere fizică,

vizibilă, controlabilă[6]. În *Man Against Himself*, cartea sa apărută în 1938, Menninger scrie că „autodistrugerea localizată este o formă parțială de sinucidere pentru a evita sinuciderea totală"[7]. Continuă spunând că, atunci când autoflagerarea este privită în acest fel, „reprezintă o victorie, deși uneori o victorie costisitoare a instinctului de a trăi asupra instinctului de a muri"[8].

Dar, în mod interesant, în ciuda calvarului emoțional care duce la autoflagerare, mulți oameni susțin că nu simt niciun fel de durere fizică atunci când se rănesc. În *A Bright Red Scream*, Marilee Strong scrie că, deoarece mulți dintre cei care se autoflagelează o fac atunci când sunt în stări disociative, ei nu conștientizează durerea și că „unii dintre ei nu conștientizează nici măcar actul în sine și sunt apoi șocați când își descoperă rănile"[9]. Dar pentru cineva obsedat de control ca mine, fiecare linie pe care mi-o crestez pe piele e deliberată, și atunci când tai mă delectez cu căldura albă și ascuțită pe care o simt în brat și care-mi face capul să vâjâie. Durerea în sine nu este lucrul de care mă bucur, ci claritatea care vine odată cu ea. Vreau să-mi păstrez acea luciditate, însă dispare mereu. Când se termină, mă gândesc: *Trebuia să-mi provoc o durere mai mare.*

7.

Când se împerechează, rechinii sângerează. Femelele, cel puțin. Pentru a-și arăta interesul, masculii mușcă femelele de

6 Mel Whalen, "Self Mutilation," Psyke.org, 22 aprilie 2017, http://www.psyke.org/articles/en/selfmutilation/.

7 Karl Menninger, Man Against Himself (New York: Harcourt, Brace, & World, 1938), 271.

8 Menninger, 285

9 Marilee Strong, Abright Red Scream:Self-Mutilation and the Language of Pain (New York: Penguin Books, 1999), 56–57.

diverse părți ale corpului și, odată ce începe împerecherea, le țin cu dinții de aripioara pectorală ca să le imobilizeze. Un articol de pe Discovery online, "Shark Feed", spune: „De obicei, femelele care s-au împerecheat recent sunt ușor de identificat. Au urme de mușcături vizibile și pielea sfâșiată"[10]. Și doar pentru că o femelă s-a împerecheat o dată, nu înseamnă că nu mai atrage și alți masculi. Paternitatea multiplă a fost atestată la cel puțin șase specii de rechin. „În principiu, femela n-are prea multe de spus în ceea ce privește partenerii", afirmă Andrew Nosal, cercetător la Scripps Institution of Oceanography's Marine Biology Research Division. „Poate încerca să se lupte și să fugă, dar în felul acesta s-ar răni și mai tare. Pentru a micșora riscul de a se răni, femela acceptă, deși nu pare să existe niciun fel de nevoie biologică de a se împerechea cu mai mult de un mascul în timpul unui ciclu reproductiv."[11]

„Ați fost penetrată sau doar v-a atins?", a întrebat doctorul.

„*Doar*?" M-am simțit umilită. „De ce este relevant?"

M-a privit fix, apoi a notat în fișă: *Pacienta a fost molestată în copilărie*.

Doctorul părea plictisit; toți doctorii păreau plictisiți, dar poate că erau doar extenuați. Aveau semilune întunecate sub ochii obosiți și linii permanente le crestau frunțile. Oare de câte ori trebuie să fi auzit povești ca a mea? Chiar și așa, uram că fiecare doctor, asistentă, asistent social aveau să citească fișa și să știe asta despre mine: *Pacienta a fost molestată în copilărie*.

---

10 Anastacia Darby, "5 Things You Never Wondered About Shark Sex," Discovery, July 08, 2015, http://www.discovery.com/tv-shows/shark-week/shark-feed/5-things-you-never-wondered-about-shark-sex/.

11 Jennifer Viegas, "One Female Shark's Litter May Have Many Dads, Study Finds," NBC News, August 5, 2013, http://www.nbcnews.com/science/one-female-sharks-litter-may-have-many-dads-study-finds-6c10848675.

Uram că această traumă era nucleul a ceea ce vedeau. Uram să mă simt de parcă această traumă era nucleul a ceea ce eram.

Voiam să scap de întrebările neîncetate ale personalului medical, dar chiar și dacă aș fi putut, știam că nu puteam scăpa de propriile amintiri.

„Ați fost penetrată sau doar v-a atins?"

8.

De trei ori pe zi mi se dădea o tavă cu mâncare pe care nu voiam s-o mănânc. În spital, mâncarea era un ritual. Micul dejun la 8. Medicamente la 9. Gustare la 10. Prânz la 12. Gustare la 2. Cina la 5. Gustare la 8. Medicamente la 9. Sandvișuri la 11. Pe fiecare tavă era o cutie cu lapte, un pahar de plastic cu suc, o mică ceașcă de Styrofoam cu ceai sau cafea, o felie de pâine înfoliată și un vas de metal cu un capac de plastic. În vas era o lingură de omletă, dacă era micul dejun, și legume la conservă și o bucățică de proteină coagulată acoperită cu sos, dacă era cină. Singurul obiect care nu era învelit în plastic era un fruct, un măr sau o portocală. Dimineața, de la mirosul de omletă îmi venea să vărs. Orezul cu lapte, gustarea de după-amiază, chiar arăta ca o vomă.

Rechinii-tigru, numiți și „tomberoane", mănâncă orice. Deși hrana lor principală este constituită din pești, moluște și țestoase, iau câte o bucățică din orice lucru în care-și pot înfige dinții. În stomacul lor au fost găsite rămășițe de cai, porci, capete de crocodil, numere de înmatriculare, anvelope auto, cuie, cutii de conserve, doze de bere și chiar o păpușă. Dar faptul că un rechin-tigru poate mușca și înghiți orice nu înseamnă că și digeră orice. Din fericire, acești rechini au abilitatea de a vomita tot ce au în stomac, întorcându-l complet pe dos și regurgitând

conținutul. Fac asta adesea după ce mănâncă țestoase. Digeră carnea și vomită carapacea[12].

La fiecare masă mâncam un singur lucru: fructul. Îmi curățam portocala încet. Încercând să păstrez coaja întreagă. Scoteam câte două feliuțe și mușcam din fiecare, fără să mă obosesc să-mi șterg sucul care-mi picura pe bărbie. Merele le mâncam de sus în jos, cu tot cu semințe și cotor. Mestecam lent, metodic. Pentru următoarele zece minute eram numai dinți, maxilare și limbă.

Am aflat repede cui îi puteam da restul de mâncare. Davi îmi lua mereu cafeaua și laptele. Sucul mergea la Carlos și pâinea la Joanie. Mă forțam să iau două înghițituri din legumele apoase și una din proteină și îi dădeam restul tăvii lui Joe, care dădea din cap și accepta fără să spună nimic. Era ușor să-mi donez gustările. Batoane de cereale, cupe de budincă, biscuiți Oreo, iaurt, chipsuri, pahare de suc făcut doar din concentrat și chiar orezul cu lapte.

„E bine! Mănânci cum trebuie. Vrem să fii sătulă și adormită", îmi spunea asistenta de fiecare dată când vedea tava goală.

Eram hotărâtă să fiu înfometată și alertă.

9.

Psihiatra îmi spune că starea apatică, disociată, în care mă aflu adesea este dată de incapacitatea de a mă racorda la propriile emoții.

„E-n regulă să fii furioasă. Nu trebuie să te simți vinovată pentru că simți ceva, indiferent ce-ai simți", îmi spune.

Conversația asta face să se învârtă camera cu mine. Scaunul ei se îndepărtează de mine. Devine din ce în ce mai mic și apoi

12 Discovery Channel, Sharkopedia (Des Moines, IA: Time Home Entertainment Books, 2013), 120.

e ca și cum am fi fiecare la câte un capăt al unui lung tunel. Mă tem de sentimentele mele. Mă tem de puterea lor. Uneori un val de furie mă lovește cu atâta forță că îmi țiuie urechile. Uneori singurătatea mă lovește atât de tare în plex că simt durerea zile-n șir. Dacă-mi dau voie să simt întru totul torentul din mine, explodez. Așa că trebuie să învăț să rămân tăcută, să mocnesc.

E un lucru folositor în spital. Pentru că ceea ce am învățat acolo este că e inacceptabil să ai gânduri suicidare. Mi s-a spus că reprezint un pericol pentru mine însămi, un pacient cu risc sporit, că mă aflu aici pentru binele meu, dar cum se așteaptă să fiu sinceră cu ei când știm cu toții că, dacă recunosc că sunt încă deprimată sau că încă vreau să mă rănesc, voi fi ținută mai mult aici? Sunt captivă în spatele ferestrelor încuiate și al draperiilor trase, sub supravegherea constantă a luminilor de neon care nu se diminuează niciodată, blocată în același spațiu închis zi și noapte: „Este un mediu terapeutic", mi se spune. *Da, sigur.* Dacă recunoști că te rănești te vor izola și mai tare. Învață să-ți sufoci sentimentele și ți se va da voie să te întorci în societate.

10.

„Nicole, vrei să ne citești tu prima parte a textului?" Ceilalți pacienți din grupul de terapie așezat la masă și-au răsfoit fișele de lucru[13], de parcă ar încerca să țină aprins un foc de tabără. Eu voiam să le mototolesc și să i le arunc în față terapeutei. *Ce zici de asta ca eficiență relațională?*

Dar dacă aveam să ies vreodată de-acolo, știam că trebuie să citesc testul lor. Așa că l-am citit:

---

13 Adaptat după Skills Training Manual for Borderline Personality Disorder, Linehan, Marsha M. (New York: The Guilford Press, 1993).

„Foarte bine. Mulțumesc, Acum voi citi definiția fiecărui cuvânt și apoi vreau să scrieți ce înseamnă acel cuvânt pentru voi și cum îl puteți implementa în viețile voastre, bine? La final, vom discuta cu toții", a spus terapeuta.

Joanie a aprobat din cap. Eu am privit-o. Celeste a salivat.

„Bun. Să-i dăm drumul!"

(fii) Corect — Fii corect cu TINE *și cu* CELĂLALT!

~~Să fiu corectă înseamnă să mă sinucid. Așa e cel mai bine nu doar pentru mine, ci și pentru familia mea. Au trecut prin multe și am obosit și eu. Vreau s-o termin acum, în termenii mei.~~

Să fii corect înseamnă să-l tratezi pe celălalt așa cum ai vrea să te trateze pe tine.

(nu) Îți cere scuze — Nu-ți cere EXAGERAT *de multe scuze! Nu-ți cere scuze că ești în viață, că ceri ceva! Nu-ți cere scuze că ai o părere sau că nu ești de acord.*

~~Am dreptul să mă sinucid. E un dat. Nu o părere.~~

O să încerc să nu spun „Scuze" înainte să întreb ceva. De exemplu: „~~Scuze~~, dar când ~~dracu'~~ ai de gând să-mi dai drumul de aici?"

(fii) sincer Nu minți, nu exagera, nu înșela! Nu inventa scuze!

~~Trebuie să-mi pun capăt vieții. E cel mai responsabil lucru de făcut. Nu mă voi lăsa convinsă cât stau aici. Știu să simt adevărul. Nu mă voi trăda.~~

Știu să simt adevărul. Nu mă voi trăda.

Păstrează-ți valorile — Păstrează-ți PROPRIILE *valori. Nu-ți trăda valorile sau integritatea pentru motive neimportante. Fii sigur pe ceea ce crezi că este modalitatea morală sau valoroasă de a gândi sau de a acționa și păstrează-ți valorile.*

~~Mă simt mult mai rău de când sunt aici. Greșeala mea nu a fost că m-am tăiat. Greșeala a fost să dau acel telefon. Aș vrea să fi avut curajul să o termin când am avut ocazia. Data viitoare o voi face. Fără nicio scuză.~~

Mă simt mult mai bine de când sunt aici. Cred că pur și simplu aveam nevoie de o pauză. Acum, că am avut ceva timp de gândire, îmi dau seama că nu vreau să mă sinucid. Uneori viața e grea, dar merită trăită. Acum înțeleg asta.

11.

La miezul nopții, spitalul era în sfârșit tăcut. Pacienții își luaseră medicamentele și își mâncaseră sandvișurile de la ora 11. Televizorul din camera de zi era oprit, foile și creioanele de colorat erau puse deoparte. Toți pacienții erau în camerele lor și colegii mei de salon sforăiau. Eu nu puteam să dorm. Chiar și cu ușa închisă, o fâșie aspră de lumină galbenă pătrundea pe dedesubt și centrala termică a spitalului ne menținea temperatura camerei la 30° C. Stăteam întinsă în pat, cu tricoul ud de sudoare, cu părul lipit de frunte, detestând întreaga lume.

O uram pe terapeuta care îndosariase fișele de lucru, își pusese geanta pe umăr și ieșise din salon fără s-o oprească nimeni. Uram medicii care-mi tot spuneau „clientă". O uram pe asistenta care îmi tot lua tensiunea la fiecare câteva ore. O uram pe infirmiera care râdea când mă vedea plângând și întreba: „Te-ai certat cu prietenul tău?" Îl uram pe psihiatrul de la Urgențe care spusese spitalului că era „îngrijorat în legătură cu siguranța mea" și care mi-a confirmat statutul de pacient

involuntar. Uram vocea anonimă în care avusesem încredere și care mă trădase trimițându-mi echipajul medical la ușă.

Mi-am trecut degetele peste tăieturile de pe braț. Erau lipicioase, sânge amestecat cu unguent. Deja păreau mai mici, mai puțin furioase și umflate. M-am întrebat cât va trece până ca roșul și vinețiul să redevină maroniu deschis.

Armando Favazza, considerat un pionier al psihiatriei, numește cicatricea „o substanță magică". În cartea lui din 1987, *Bodies Under Siege*, scrie că cicatricile și procesul de vindecare fizică pot fi considerate „mortarul fiziologic și psihologic care ține laolaltă carnea și spiritul când lumea complicată amenință să le distrugă"[14].

Nu știam despre toate astea, dar știam că să-mi privesc culorile de pe braț mă liniștea. Îmi băgam unghia în tăieturi și priveam cum încep din nou să sângereze. *Sunt vie.* Iată dovada că în mine era mai mult decât nimic. Am închis ochii și am încercat să dorm.

Sinucide-te. Sinucide-te. Sinucide-te. Sinucide-te. Nu te sinucide. Sinucide-te. Sinucide-te. Sinucide-te. Sinucide-te. Nu te sinucide. Sinucide-te. Sinucide-te. Sinucide-te. Sinucide-te. Nu te sinucide. Sinucide-te. Sinucide-te. Sinucide-te. Sinucide-te. Sinucide-te. Sinucide-te. Sinucide-te. Sinucide-te. Nu te sinucide. Sinucide-te. Sinucide-te. Sinucide-te. Nu te sinucide. Sinucide-te. Nu te sinucide. Sinucide-te. Nu te sinucide. Sinucide-te. Nu te sinucide. Sinucide-te.

Mi-am acoperit urechile cu mâinile. Oprește-te, mi-am șoptit. Te rog, oprește-te. Când zgomotul vine din capul tău, nu există scăpare.

Chiar atunci, Joanie s-a ridicat în fund. S-a așezat pe marginea patului, și-a pus picioarele jos și a deschis partea ei de

14 Strong, 35.

dulap. Ușa a scârțâit. A stat puțin și apoi a închis-o. A stat puțin, apoi a deschis-o din nou. Am privit-o închizând și deschizând continuu ușa dulapului. Scârț, scârț, scârț, scârț, scârț, scârț. Se legăna înainte și înapoi vorbind singură, apoi a început să plângă. M-am întrebat unde era. M-am întrebat de ce încerca să scape.

12.

Mi-au dat drumul în dimineața celei de-a patra zile, eram înfometată și extenuată. Abia dacă închisesem un ochi în ultimele trei nopți și blugii mulați pe care-i purtam când m-au internat erau acum largi. Un asistent social mi-a dat actele de externare și două asistente mi-au dat înapoi lucrurile – chei, telefon, portofel – într-o pungă de hârtie maro. Doi paznici stăteau de ambele părți ale ușii să se asigure că niciun alt pacient nu pleacă împreună cu mine. Am mers prin labirintul de holuri al spitalului și am ieșit în aerul înghețat de decembrie. Pe jos era zăpadă. Lumina se reflecta pe capote. Îmi ieșeau aburi din gură. Supraviețuisem acestui coșmar, dar încă mă simțeam blocată într-un vis straniu. Stăteam acolo, uluită de ciudățenia a ceea ce se întâmplase, fără să știu ce să fac mai departe. Eram liberă într-o lume plină de obiecte ascuțite. Îmi era frică. Eram exaltată. Am rămas acolo încă puțin, lăsând aerul rece să-mi ciupească obrajii.

13.

Când visez rechini, mereu îl văd pe marele alb, o femelă. Vine din depărtare, înoată calm și sigur spre mine, în timp ce eu plutesc, suspendată în nemișcarea apei. Pielea ei argintie strălucește într-un ocean atât de întunecat și de albastru că e aproape negru. Întunericul se întinde în jurul nostru și în abisul de sub noi. Îmi ridic privirea și nu văd nicio lumină. Pe măsură ce se apropie, îi văd cicatricile adânci de pe cap. Deasupra ochiului

are o crestătură, și capul îi este plin de răni. Nara dreaptă e sfâșiată. Maxilarul de jos este roșu și are gura deschisă doar cât să-i dezvăluie un milion de dinți încleștați. Coada i se mișcă înainte și înapoi propulsând-o înainte. Alunecă tăcută. Este frumoasă. Sunt fermecată. Se apropie și începe să-mi dea târcoale. Tremur când îi întâlnesc privirea. Are ochii negri și reci și dintr-odată mă confrunt cu realitatea și irealitatea terifiante ale acestei lumi, ale întunericului dinăuntru și din afară. Însă cumva, de data asta, nu mi-e frică.

Sfâșie-mă, îi spun. *Te provoc.*

Margaret Atwood este autoarea a peste cincizeci de cărți de ficțiune, poezie și eseuri critice. Cele mai recente romane ale ei sunt *The Heart Goes Last* și trilogia *MaddAddam: Oryx și Crake* (Editura ART, 2017), selectat pe lista scurtă pentru premiile Giller și Man Booker, *Anul potopului* (Editura ART, 2017) și *MaddAddam*. Printre romanele ei se numără: *Asasinul orb* (Polirom, 2014), premiat cu Man Booker Prize, *Alias Grace*, *Mireasa hotomană* (Editura Leda, 2013), *Ochi de pisică* (Polirom, 2014), *The Penelopiad*, o rescriere a *Odiseii*, și clasicul *Povestea slujitoarei*, ecranizat într-un serial TV aclamat de critici. *Hag-Seed*, o rescriere romanescă a *Furtunii* lui Shakespeare, a fost publicat în 2016. Cea mai recentă serie de benzi desenate a ei este *Angel Catbird*. În 2017, a primit German Peace Prize, Franz Kafka International Literary Prize și PEN Center USA Lifetime Achievement Award.

Update la vârcolaci

Margaret Atwood

Pe vremuri, toți vârcolacii erau masculi.
Pocneau prin hainele lor de blugi albastre
Și prin pieile lor despicate,
Expuși prin parcuri, urlând la lună.
Lucrurile pe care le fac băieții.

Au mers prea departe cu trasul de codițe
Au mârâit la rozul femelelor contorsionate
Care strigau: noi, noooi,
Noi până în măduva oaselor.
Ce dracu', a fost doar un flirt
Și un simț al umorului câinesc:
Ia uite-o pe Jane cum fuge!

Însă acum e altfel:
Nu mai e specific unui singur sex.
Este o amenințare globală.

Femei cu picioare lungi sprintează prin ravine
Înfășurate în blănuri, o haită perversă de modele
Cu rochii sado-franțuzești din *Vogue*
Și amintiri pe termen scurt aerografiate,
Definite de o furie nesancționabilă.

Priviți-le conturul roșu al labelor!
Priviți-le ochii ieșiți din orbite!
Priviți-le plasa luminată
De urletele la lună plină!

Blănoasă de sus până jos, această doamnă.

Libertate, libertate și putere!
Cântă săltând peste poduri,
Cu fundurile-n vânt, spintecând gâturi
Pe alee, înfuriind samsarii.

Mâine se vor întoarce
la bezna *middle-management*-ului
și la pantofii Jimmy Choo,
la orele pe care nu le pot motiva,
la sângele de pe scări al primelor întâlniri.
Vor da niște telefoane: Adio.
Nu e despre tine, e despre mine. Nu pot spune de ce.
Vor avea mahmureli adictive
Și unghii distruse.

Barry Lopez, câștigător al premiului National Book Award, este autorul cărții *Arctic Dreams*, precum și al altor nouă cărți de ficțiune și șase de nonficțiune. Poveștile și eseurile lui sunt publicate în mod frecvent în *Harper's*, *Orion*, *Georgia Review*, precum și în alte reviste internaționale, printre care *Granta*. A primit numeroase premii literare și culturale, precum și burse din partea fundațiilor Guggenheim, Lannan și National Science. Locuiește în Oregon.

Paisprezece fațete ale puterii

Barry Lopez

I.

Deodată valea răsună de un strigăt din spatele colinei. Trei bărbați Kamba s-au întors și aleargă spre mine și spre Kamoya. „*Ikuuwa, ikuuwa*!", ne strigă. Pe malul stâng e un drum desfundat pe care înaintăm cu greu. De sus, toți cinci privim cum se apropie șarpele. Se mișcă rapid, un fir subțire de apă strălucitoare de 2,5 m, alunecând printre tufișuri în partea îndepărtată a văii, la 30 cm deasupra albiei. Are suficientă otravă neurotoxică și cardiotoxică pentru a omorî zece oameni. Când dispare în josul văii, revenim în albia secată și ne continuăm căutarea de fosile în pereții erodați ai malului. Mamba pare să nu ne fi dat atenție.

II.

Eu și prietenul meu Will am ieșit pe puntea aflată la trei punți sub cea principală a vasului Hanseatic. O furtună de gradul 11 pe scara Beaufort învolburează oceanul într-o bulversare diagonală de valuri înalte de 12 m. Vântul, care bate cu o viteză constantă 100 km/h, smulge crestele înspumate ale oceanului și vuiește peste cea mai înaltă punte. Prora vasului lung de 100 m se îngroapă în peretele valurilor și apa țâșnește prin nările de ancoră, izbindu-se de ferestrele covertei. Strigăm unii la alții ca să ne putem auzi, ținându-ne strâns de barele metalice de lângă scara de tambuchi de pe bordul de sub vânt. Pot simți în coapse cutremurarea carenei, în timp ce pupa se ridică, elicele tăind suprafața apei, și apoi prora se ridică peste creasta încă unui val, expunând partea din față a chilei, iar pupa se

scufundă iarăși în urma vasului. Un stol de albatroși dinspre port mențin un curs paralel cu al nostru în timp ce nava înaintează. Sunt șase sau șapte. Le putem vedea ochii rotindu-se în cap și fixându-ne pe doi dintre noi, păstrând aceeași viteză ca a noastră. Aripile lor de un metru fac microajustări în ferocitatea vântului schimbător. Aproape că nu bat din aripi.

III.

În Kalamazoo, Michigan, doi bărbați ucid angajatul unei benzinării cu o armă de calibrul 22, golesc casa de marcat și pleacă cu un Chrysler sedan roz-alb din '56. Un martor declară că unul dintre ei părea „mexican". Sunt pe autostrada 27, la 30 km sud de Lansing, la volanul unui Chrysler sedan roz-alb din '56, când văd în oglinda retrovizoare primul echipaj gonind spre noi. Vine în dreptul nostru și îmi arată tăios cu un arătător rigid să trag imediat pe dreapta. Abia dacă apuc să opresc, că mai ajung încă două echipaje, și simt pe umeri trei mâini. Eu și colegul meu de cameră din facultate, imobilizați pe capotă, suntem reduși la tăcere. Găsesc o armă de calibrul 22 în portbagaj. Ne pun cătușe și ne urcă în mașini diferite. Șoferul mașinii în care sunt eu scoate un pistol de sub scaun înainte să plecăm, îmi lipește vârful armei de abdomen, cu trăgaciul în poala lui, și îmi spune să nu mă mișc. La secția de poliție din Lansing ni se iau amprentele și ni se fac fotografii. Ne interoghează în încăperi separate. Nu ne cred că suntem studenți la Notre Dame. Interogatoriul este agresiv, derutant. Nu ni se permite niciun telefon. Sunt lăsat singur într-o încăpere goală, cu o declarație autoacuzatoare de trei pagini pe care s-o semnez. O fereastră de la parter, fără plasă metalică, e lăsată deschisă în spatele meu. După o vreme, un detectiv intră și explică, precum un prieten empatic, că totul va merge mult mai bine dacă semnez documentele. Va fi mai rău dacă n-o fac, spune. Mi-au luat cureaua, șireturile și briceagul. Vin rezultatele

testului balistic. E negativ. Poliția din Indiana a răvășit camera noastră de la Notre Dame. N-au găsit nicio dovadă. Ni se spune că putem pleca. Am stat aici nouă ore. Scaunele mașinii au fost smulse, tapițeria, sfâșiată, bagajele noastre, deschise, tot ce era înăuntru e aruncat în portbagaj.

Ne îndreptam către sudului orașului Ontario. Am fi putut să ne întoarcem la Notre Dame și să încercăm să explicăm de ce fuseserăm arestați. În schimb, hotărâm să mergem mai departe.

IV.

Îmi fac un sandviș în bucătărie când aud aripile păsării lovindu-se de geamul de la magazie. Frenetic. O pitulice de Pacific. O prind ușor cu ambele mâini și o scot pe ușa deschisă prin care intrase. Este atât de nemișcată în mâinile mele, încât trebuie să mă concentrez ca să-i detectez ascuțimea ghearelor pe piele. Mă îndepărtez de casă și îi dau drumul, ca să aibă suficient spațiu de manevră în caz că vrea să zboare în acea direcție. Nu se mișcă. Nici eu. Clipesc și e la zece metri depărtare, dispărând pe teren sigur în spatele copacilor înalți. Bravo ei. Închid ușa magaziei și mă întorc la sandvișul meu. Un gând îmi întunecă mintea: aș fi putut s-o omor, din curiozitate, să-i strivesc craniul subțire ca hârtia între degete ca pe un bob de strugure.

V.

Întind mâna după carnețelul de lângă sacul de dormit și încerc să notez fărâmele de cunoștințe pe care le am despre aceste sunete, alte cuvinte în afară de „urlat" și „țipat", deși le trec și pe acestea. Scriu „mieunat" și „scheunat" și „geamăt", dar nu „lătrat". Un vânt lugubru. Rafalele lui lovesc pânza cortului mai agresiv decât un „vuiet". Stridența urcă o octavă, ajungând la un sunet asemănător celei mai înalte note a oboiului. Pereții cortului devin concavi sub suflul lui, apoi se umflă ușor ca un

balon. Beţele de aluminiu se îndoaie şi tremură. Vânătorul bocitorvrea să intre.

Suntem la 260 km de Polul Sud. Afară sunt -21° C. Factorul de vânt se accentuează şi e a patra zi astfel. Citim, pregătim cina, jucăm pinácle. O funie întinsă ne ghidează către latrină. Acest vânt catabatic este motivul pentru care ne-am ancorat cortul atât de puternic, îngropând marginile la 30 cm în zăpadă. Tot din acest motiv ieşim afară să realimentăm cu gaz maşina de gătit. Un strop de combustibil vărsat înăuntru ar putea lua foc când aprindem focul. Dacă flacăra ar atinge peretele cortului pe un asemenea vânt, singurul nostru adăpost ar dispărea în câteva secunde. Din cauza vântului ne dor urechile. Este singurul prădător de pe platoul polar. Rezistă zile întregi fără odihnă.

VI.

Mă îndrept spre studio ca să-mi încep ziua de lucru când văd cinci sau şase elani canadieni printre copaci, aliniaţi în spatele unei femele mari. Nemişcaţi ca nişte stâlpi. Mă opresc şi mă holbez. Mai apar câţiva. Sunt cam doisprezece acum. Femela şefă mă fixează. Ceilalţi unsprezece – patru femele, câţiva cârlani, trei viţei – se uită la ea. Când îşi înclină capul într-o parte ca să mă cântărească din priviri, văd albul strălucitor al ochiului ei stâng. Mă ţintuieşte şi îşi aminteşte de ceilalţi, care şovăie în spatele ei.

Simt prin talpa papucilor textura moale a potecii cu vreascuri pe care merg şi văd vârfurile ramurilor din coroana unui cedru roşu rotindu-se slab deasupra capului ei. Întrebarea ei, care umple acest luminiş din pădurea în care ne-am întâlnit, e mult mai importantă, cred, decât un simplu *Cine eşti?* E mai aproape de *Ce ai de gând să faci acum, că s-a ajuns aici?* Una dintre viţici se propteşte în coasta mamei ca şi cum ar cere să sugă. Femela şefă continuă să stea de parcă s-ar strădui să audă un

sunet foarte slab. Apoi se mișcă și ceilalți o urmează, risipindu-se cu toții ca fumul printre copaci.

VII.

Cobor din taxi în furtuna din Central Park South, mult după miezul nopții, și mă ud leoarcă imediat ce îmi scot bagajul din portbagaj, o sarcină pe care taximetristul a respins-o ca pe un mare inconvenient. Intru în club, cu bagajul picurând pe podeaua de marmură, și mă opresc pentru a mă orienta. Un recepționer îmi spune: „Domnule, nu sunteți îmbrăcat corespunzător pentru a intra în holul Clubului."

Recunosc că așa este, dar ripostez spunând că m-am îmbrăcat pentru furtună, sperând s-o lase mai moale cu protocolul. Am rezervare, îi spun. În timp ce el verifică, trec în revistă ultimele câteva ore. Zborul întârziat, bagajele întârziate de pe La Guardia, taximetristul posac.

„Nu aveți rezervare, domnule. Sunteți membru?"

Spun că nu sunt, că tata este membru de-o viață și că mi-a făcut o rezervare pentru două săptămâni începând de azi. Verifică din nou.

„Începând de mâine, domnule."

Îi spun că probabil tata a făcut o confuzie când a făcut rezervarea. Îi arăt hainele ude, bagajele grele.

„Vă așteptăm cu plăcere mâine seară, domnule."

Cer să vorbesc cu managerul de serviciu. Îi cer managerului puțină înțelegere, având în vedere cât e de târziu și cum e vremea. Spune că am rezervare începând de a doua zi, nu din seara aceea. Mă hotărăsc să joc cea mai mare carte a mea. Îi spun că bunicul meu, membru fondator, a deținut cândva terenul pe care se află acum acest club, și că l-a vândut clubului la *exact același preț cu care-l cumpărase*. Managerul, cu un accent de Bronx, spune: „La mine asta nu ține."

Ies din adăpostul marchizei din fața clubului New York Athletic, cu bagajul, după ce am așteptat în van douăzeci de minute un taxi, și înfrunt asprimea și forța ploii. Nu-mi amintesc să fi auzit vreodată replica aceea, decât la un actor.

VIII.

În subsolul Clădirii Unsprezece, ghidul îmi arată o nișă, un fel de dulap de beton cu o intrarea foarte joasă la nivelul podelei care pare o ușiță pentru câine. Îmi spune că șase muncitori au fost forțați să se târască prin acea intrare la sfârșitul fiecărei zile, prea mulți ca să poată sta întinși, prea puțini ca să se poată sprijini comod unul de altul în timpul nopții. La etaj, văd o grămadă monocromă de trei mii de pantofi în spatele unui perete de sticlă și, alături, șuvițe de păr uman. Când ochii mi se acomodează cu întunericul din camera de gazare, în timp ce ghidul ne îndeamnă să nu mai zăbovim, văd zgârieturile de pe pereții de ipsos. La Muzeul Evreiesc din Berlin voi studia documentele cu antet puse unul lângă altul într-o vitrină. Ansamblul constituie proiectul unui nou tip de cuptor cu convecție, în care morții, așezați ca lemnele de foc, pot fi folosiți drept combustibil pentru incinerarea altor corpuri, puse pe o bandă rulantă, un proces care, odată pus în mișcare, elimină nevoia de sau cheltuielile pentru alte tipuri de combustibil, comerciale.

IX.

Mergând spre Seul în carlinga unui Boeing 747-400, răsfoiesc paginile subțiri ca pergamentul ale unui manual de copilotaj Jeppesen și citesc o lungă listă de avertismente în legătură cu aterizarea aici, atât de aproape de Zona Demilitarizată Coreeană. Avertismentele sunt concise, exprimarea în legătură cu pericolele inerente este directă. În timp ce avionul se îndreaptă spre poarta lui de la terminal, câțiva soldați sud-coreeni, cu armele automate pregătite, se apropie de

punctele vulnerabile ale avionului: cala de bagaje, ușile pentru pasageri, rezervoare. Supraveghează cisterna cu combustibil și două platforme pentru bagaje.

Rămân în carlingă, după ce echipajul și pasagerii coboară. Îmi voi continua drumul către Taipei cu un alt echipaj.

Noul copilot este primul membru al echipajului care urcă la bord. Îmi verifică rapid actele și sunt în ordine. Ne-am mai întâlnit și pe un alt zbor. Îl însoțesc cât își face turul, inspecția de dinaintea zborului a părților de sub trenul de aterizare: cauciucurile, frânele hidraulice, aliniamentul eleroanelor cu flapsurile. Nu am o legitimație oficială de linie, așa că mi-am inventat una. Prins de buzunarul jachetei este ecusonul de plastic transparent cu logoul Boeing. În el este permisul de conducere cu o fotografie laminată a mea. Copilotul zâmbește când îmi vede șiretlicul, aprobându-mă printr-o ridicare a degetului mare. În timp ce-l urmez la inspecție, un soldat sud-coreean se apropie, privindu-mă întrebător. Își subliniază autoritatea inchizitorială reașezându-și mâinile pe armă. Copilotul intervine în momentul în care arăt către ecusonul meu. Soldatul îl examinează atent, comparându-mi fața cu fotografia de pe permisul de conducere. Cunoaște logoul Boeing. Mă aprobă printr-o ridicare a degetului mare.

X.

Poporul Yup'ik îi numește *ungai'igukl*, sunt niște morse solitare, aproape întotdeauna un mascul. Un carnivor. Te va privi în ochi, va coborî de pe banchiza pe care se odihnește și va veni drept spre barca ta. Dacă nu pleci repede sau nu poți scăpa din cauza blocurilor de gheață, morsa va ieși din apă și își va înfige colții în copastie. Trebuie să ridici morsa de colți și s-o împingi ca să poți pleca. Dacă o omori, greutatea trupului ei pe copastie îți poate răsturna barca.

Supraviețuim vânând în apele rusești, la 60 km nord-vest de satul Gambell, una dintre cele două așezări de pe Insula St. Lawrence, din nordul Mării Bering. Mă uit după *ungai'igukl* pe banchize. Nu am văzut niciodată vânătorii omorând un animal atât de mare. Știu că trebuie s-o facă, pentru a putea trăi în continuare în Gambell, dar sunetul unei arme Springfield .30-06, moartea acestei creaturi, sângerarea masivă, măcelărirea animalului pe gheață îmi dau întotdeauna o senzație de disconfort. Asta nu e cultura mea.

Sunt un oaspete. Îi ajut s-o măcelărească așa cum se așteaptă.

XI.

Mă îmbarc într-un avion spre Denver în aeroportul municipal din Amarillo, conform regulilor de siguranță recent modificate impuse de Administrația Siguranței Transporturilor. Unul dintre ofițeri mă întreabă despre călimara de cerneală.

„E cerneală. Pentru stilou. Are mai puțin de 85 ml", îi spun. Se încruntă și își cheamă un coleg. Acesta se apropie lent, cu o mândrie calculată. „Cerneală", îi spune primul bărbat. Cel de-al doilea pare să creadă că uniforma și postura lui radiază autoritate. Bărbații au un schimb de priviri de neîncredere amuzată. Noul venit, care stă puțin prea aproape de mine, îmi arată un pix. Îmi spune că, pe viitor, ar trebui să mă gândesc să iau cu mine așa ceva, că un stilou nu e un obiect potrivit pentru zbor.

„Ne-am înțeles, domnule?", îmi spune. Un afront.

Nu-i răspund. Repetă cuvintele mai tare și mai de aproape. Îi simt saliva pe obraz. Eram blocat de o masă metalică de inspecție. „Sunteți gata de plecare, domnule? Vă mai putem ajuta cu ceva?" Mă ia la mișto. Se apropie foarte mult de mine, dar nu mă atinge. Îmi iau bagajul de mână, mă întorc spre el și aștept să se dea la o parte, ceea ce întârzie să facă. În timp ce mă îndepărtez, îmi spune: „Călătorie plăcută, domnule".

XII.

Se întâmpla acum multă vreme în Nelchina, la sud de munții Alaska. Îl ajut pe un prieten care lucrează la Departamentul de Vânătoare și Pescuit să anestezieze lupi și să le pună emițătoare radio. O parte din mine nu se simte prea bine să facă asta, dar știu că fără aceste date despre deplasările și granițele lor teritoriale, șansele de a obține un decret care să limiteze vânătoarea de lupi în acest stat ar fi imposibil de obținut. Așa cum este acum, legea favorizează vânătorii.

Tragem în lupi cu tranchilizante, din elicopter, aterizăm, le facem un control fiziologic și le punem o zgardă. Dacă am tranchilizat doi sau trei din aceeași haită, îi luăm sedați și îi transportăm pe toți la locul unde urmează să fie examinați. Îi așezăm cu capul pe crenguțe de brad pentru a nu sta cu botul în zăpadă și cu fața spre soare, pentru că medicamentul folosit le dilată pupilele. De parcă ar conta sau de parcă ar înțelege, le cer iertare. Le explic ceea ce facem în câteva propoziții. În acea dimineață, un lup care nu era complet sedat s-a repezit la prietenul meu, mușcându-l și producându-i un hematom pe jumătate din antebrațul drept. Când îl compătimesc, îmi spune: „Tu n-ai face la fel în locul lui?"

Ducem unul dintre lupi în punctul de întâlnire în care deja sunt alți doi din haita lui. E întins, inconștient, în poala mea. Apoi își înalță capul. Se întoarce spre mine, deschide gura, își arată colții. Fără să ezit, îl împing din elicopter. Cade de la 15 m în stratul adânc de zăpadă pufoasă. Prietenul meu râde în hohote. Coborâm din nou, îl găsim și din nou îl tranchilizăm, de data asta cu o doză mai mică. Verificăm dacă are răni vizibile. A doua zi, cu o stație reglată pe frecvența zgardei lui, îl găsim. Merge alături de ceilalți doi, îndepărtându-se de noi prin zăpada adâncă.

XIII.

Tocmai am lăsat-o pe prietena mea la apartamentul ei de pe East 77th și mă întorc spre sud către Park Avenue. Conduc noul Chrysler Imperial al tatălui meu. E trecut de 2 dimineața. Sunt puține mașini pe stradă și știu că pot parcurge zece străzi pe verde pe Park Avenue fără să depășesc limita de viteză. Chiar înainte să intru în sensul giratoriu de lângă Grand Central Terminal văd luminile roșii aprinse în spatele meu și trag pe dreapta.

Polițistul îmi cere actele la control. Îi spun că este mașina tatălui meu, nu a mea, dar îi arăt că adresa din talon este aceeași cu cea de pe permisul meu de conducere: 105 East 35th Street. Și că avem același nume de familie. Mă întreabă unde am fost. Mă întreabă ce-am făcut. Mă întreabă dacă știu care e limita de viteză pe Park Avenue.

„40 la oră", îi spun.

„Corect. Și aveați 40 la oră?"

Fac cu mâna un gest care spune „Ce să mai fac?"

Se întoarce la mașină cu actele mele. Sunt surprins cât de relaxat sunt în legătură cu infracțiunea. Nu am luat niciodată o amendă. În timp ce încep să-mi închipui ramificațiile și consecințele, ies din mașină, cu mâinile la vedere, mă apropii de el și de partenerul său să-mi susțin cauza. Șchiopătez ușor din cauza unei accidentări și port o jachetă pe care este inscripționată emblema echipei de fotbal Notre Dame. Mă întreabă de ce șchiopătez. Îi spun cum m-am accidentat, vrea să știe cum joacă cei de la Fighting Irish toamna asta. Îi spun că avem două victorii și trei înfrângeri, dar că devenim mai buni și că aproape că i-am bătut pe cei din St. Louis, cei mai buni până acum. Vrea să știe dacă merg pe stadion duminică să văd meciul dintre Knicks și Pistons. Îi spun că nu, e vacanța de Ziua Recunoștinței. Trebuie să mă întorc la școală.

„Te las de data asta, dar ai grijă la viteză. Dacă nu, data viitoare, dacă iese vreun beţiv de pe o străduţă lăturalnică, s-ar putea să fie mai rău decât un genunchi bulit. Bine?"

A doua zi dimineaţă îi povestesc incidentul lui tata. Ridică din umeri. „Un poliţist irlandez", îmi spune.

XIV.

La câţiva ani după ce le-am pus emiţătoare lupilor din Nelchina, sunt cu acelaşi prieten pe fluviul Yukon. E primăvară târzie, chiar după dezgheţ. Blocurile de gheaţă au săpat în maluri şi râul a scos din molizi mari rădăcini. Într-o după-amiază găsim o breşă naturală în pădurea de pe malul râului şi hotărâm să tragem la mal şi să ne plimbăm puţin. Legăm canoea de rădăcina noduroasă a unui molid doborât şi urcăm malul spre luminiş. E o zi senină, caldă. Simţim parfumul florilor sălbatice şi auzim zumzetul albinelor. După o vreme simţim amândoi că ar trebui să plecăm. În drum spre canoe dăm peste un caribu mort. Abia ucis. Are gâtul rupt, capul inert este întors la spate peste scapulă. Partea dreaptă a trupului a fost sfâşiată şi sângele străluceşte în soare. Nu alergăm, dar ne îndreptăm rapid spre canoe. Mă ud până la piele când împing cu putere canoea de la mal.

Eka Kurniawan s-a născut în Tasikmalaya, Indonezia, în 1975. A studiat filozofia la Universitatea Gadjah Mada din Jakarta și este autorul a numeroase romane, volume de proză scurtă, eseuri, scenarii de film și romane grafice. Romanul său *Man Tiger* a fost pe lista lungă Man Booker International Prize 2016 și cărțile sale au fost traduse în 34 de limbi. Romanul său *Beauty Is a Wound*, descris ca o „capodoperă răsunătoare" de Chigozie Obioma în Millions, a fost extraordinar de bine primit de critica internațională. *The New York Review of Books* îl consideră pe Kurniawan „copilul literar al lui Günter Grass, Gabriel García Márquez și Salman Rushdie", iar *Le Monde* a sugerat că în viitor membrii Comitetului Nobel îi vor acorda premiul „pe care Indonezia nu l-a primit niciodată"

O

Eka Kurniawan

Maimuța a mârâit, arătându-și caninii. Soldatul s-a înfuriat, a înjurat maimuța, și-a scos pușca și aproape că i-a zburat creierii. Dar un alt soldat l-a liniștit rapid spunându-i:

— E doar o maimuță de la circ.

Cei doi soldați erau singurii care se uitau la maimuță, dresorul adormise lângă stâlp, cu mustele roindu-i în jurul gurii deschise, încercând să-i aterizeze pe dinți. Maimuța continua să lucreze, să interpreteze tot felul de personaje, și la urma urmei, cei doi soldați nu erau decât doi tineri care aveau nevoie de distracție înainte ca ofițerul să le dea vreo două capace sau ca inamicul să atace și, cine știe, poate că aveau să-i arunce ceva mărunțiș în vechea cutie de conserve de pe trotuar.

O era singura maimuță care lucra la circul din intersecție. Acum se prefăcea că e o casnică la piață. Purta un capot și avea un coș într-o mână și în cealaltă o umbrelă de soare, prefăcându-se că merge printre tarabele murdare, că o acostau golanii din piață, că șmecherașii o ciupeau de fund, că vânzătorul de orez îi pipăia sânii, deși erau plați. Juca adesea acest rol, la fel ca celelalte maimuțe dinaintea ei, și soldații au râs în cele din urmă, ștergându-și sudoarea de pe frunte.

Apoi O a jucat rolul unui soldat. Avea o pușcă, mergea ca la paradă, un-doi, un-doi, stâng-drept, stâng-drept. Își ținea capul sus, cu mândrie. Ochii ei necruțători priveau drept înainte. S-a oprit în fața celor doi soldați și a ridicat arma, țintind spre unul dintre capetele lor. Poc!

Mahmur de la cheful din seara precedentă, dresorul nu-și putea ține ochii deschiși. S-a prăbușit lângă un semafor, într-un loc umbrit de un pasaj de beton. Așa cum se întâmpla adesea, a lăsat maimuța să-și facă numărul singură, amuzând trecătorii din Jakarta.

Deși dresorul adormise, O a încercat să-și ducă treaba la bun sfârșit. Dacă ar fi trecut un tânăr suferind din dragoste cu gânduri suicidare, avea să fie bufonul lui personal, alungându-i toate problemele și disperarea până avea să plece dorindu-și să mai trăiască încă o sută de ani. Dacă ar fi un trecut o casierită nervoasă, furioasă pentru că un client tocmai o jignise, maimuța avea să fie acolo, ca o briză răcoroasă care să-i mângâie creștetul, și fata avea să plece zâmbind sau poate chiar râzând, dezvăluindu-și dinții frumoși. Și dacă ar fi trecut un bătrân, înfrigurat până în măduva oaselor de singurătate și plictiseală, maimuța avea să fie pătura care să-l încălzească.

Făcea tot ce putea pentru oameni, în ciuda soarelui care ardea nemilos. În ciuda noxelor de la autobuzul rablagit care-i veneau în față. În ciuda faptului că i se strângea stomacul de foame.

În jurul gâtului avea un lanț subțire. O sfoară lungă se întindea de la el până la glezna dresorului. Dacă se îndepărta prea mult, sfoara o oprea și ea știa că trebuie să se întoarcă la el.

Ca și oamenii, din când în când obosea. Văzând că dresorul dormea, a încercat să-și găsească o poziție confortabilă. Abia-și mai putea ține ochii deschiși. Vântul care bătea printre străzile lăturalnice o legăna ușor. Aproape adormise când dresorul a țipat la ea:

— Ridică-te, prostănaco! Cine-a zis că poți să dormi?

Și-a scos biciul.

Și biciul a lovit spatele maimuței.

Un cățel îi privea. Oamenii îi spuneau Cuțu, așa cum li se zice majorității cățeilor. L-a văzut pe dresor zăcând din nou cu fața în jos lângă semafor și adormind în scurt timp cu gura larg deschisă. Cămașa lui zdrențuită era deschisă și ea, dezvăluindu-i pieptul costeliv, dar asta doar pentru că pierduse câțiva nasturi. Când s-a apropiat, cățelul i-a simțit transpirația râncedă.

A așteptat câteva clipe să se asigure că dresorul dormea profund, apoi a ieșit din ascunzătoare din tufișurile de pe marginea drumului. Era deja un expert al traversatului în siguranță, trecea doar când mașinile se opreau la roșu.

— Trebuie să scapi de bruta asta, i-a spus cățelul lui O, care nu mai îndrăznea să se odihnească.

Una dintre urechile cățelului era pe jumătate sfâșiată și trupul lui era plin de răni și cicatrici, dar, în ciuda înfățișării, părea destul de mulțumit de sine. Când explica de ce era atât de încrezut, spunea că este datorită faptului că nimeni nu-l controlează și nu-i spune ce să facă: era stăpânul propriului destin. Mânca tot ce găsea fără să aștepte ca o mână de om să-i potolească foamea. Putea să doarmă cât voia, să se ducă oriunde, să facă pipi unde avea chef și să latre la cine voia să latre.

— Nu e nimic mai rău decât să devii sclavul unui om. Trebuie să evadezi, Maimuțico!

Dar, așa cum îi spusese și în conversațiile anterioare, maimuța i-a răspuns simplu:

— Nu.

Nimic nu avea mai multă răbdare decât cutia de conserve care mergea cu circul. Stătea pe trotuar, așteptând ca cineva să-i arunce niște mărunțiș în burtică. Odată fusese plină de sardine, fierte și plutind într-un sos dens de roșii. Conserva stătuse alături de frații și surorile ei, pe un raft de alimentară, tremurând puțin de la aerul condiționat. Nu vorbeau unii cu ceilalți,

doar de loveau din când în când unii de alții, așteptând răbdători ca cineva să se îndrăgostească de unul dintre ei.

O bătrână, cu un coș de cumpărături, cu o pungă de plastic cu ouă și cu un pachet de unt, se oprise în fața lor. Doar privind-o, conserva și-a dat seama că bătrâna locuia singură. Apoi a înțeles că soțul ei murise, că nu era decât un morman de oase în țărână, dar chiar și așa, ea încă primea pensia lui (din fericire, el lucrase ca funcționar public). Femeia urma să-și folosească o parte din pensie pentru a lua acasă una dintre conservele de sardine.

Când a ajuns la ea acasă și a auzit-o sporovăind, conserva și-a dat seama că niciunul dintre copiii ei nu suporta să vină la ea la cină. A scos tot peștele din burtica conservei și a fost suficient pentru micul dejun, prânz și cină. În timp ce mânca, bătrâna bolborosea pentru sine. Resturile i le-a dat pisicii vecinilor, care aștepta mereu credincioasă la fereastră. Chiar și cutia de conserve, care era extrem de răbdătoare, s-a bucurat când în sfârșit a aruncat-o în grămada de gunoi din colțul curții și nu mai trebuia s-o audă.

Dar cel puțin îi umpluse stomacul, ajutând-o să mai trăiască o zi. Acum, când stătea pe margine drumului, așteptând să i se arunce monede în burtică, doborâtă de plictiseală, își amintea adesea de bătrână. Încet, dar sigur, trupul ei îmbătrânea măcinat de intemperii. Ici-colo începuse să ruginească. Avea să vină vremea când va deveni inutilă, dar până atunci spera că, orice ar fi făcut, ar fi putut bucura alte ființe.

— Fiecare monedă din burtica mea va ajuta să-ți umple burtica, O, i-a promis maimuței.

Cutia de conserve n-a fost niciodată înfometată, dar nici sătulă.

Pe dresor îl chema Betalumur. Părea să aibă cam douăzeci și șapte de ani, dar poate era mai tânăr. Soarele fierbinte și praful

de pe stradă și noxele îl îmbătrâniseră prematur și îi erodaseră inteligența.

A deschis ochii și s-a întins. O tânără care lucra la o firmă de asigurări traversa prin apropiere și când l-a văzut clătinându-se s-a îndepărtat. Nicio femeie întreagă la minte nu ar fi vrut să treacă pe lângă el. Doar muștele îi zumzăiau pe la nas, așezându-i-se din când în când în păr.

Betalumur s-a uitat la cutia de conserve. Era primul lucru pe care-l făcea de fiecare dată când se trezea. Se târa până la conservă, o ridica și se uita în burtica ei.

— La dracu', înjura și golea conținutul cutiei pe o bucată de ziar care zăcea întinsă pe trotuar.

Înăuntru fuseseră doar o bancnotă și câteva monede și Betalumur a înjurat din nou. A luat toți banii și i-a băgat în buzunarul de la blugii soioși, apoi, încă iritat, s-a ridicat și a dat un șut cutiei de sardine.

Cutia a zburat și a scâncit ușor, dar nu a plâns și nici n-a ripostat. Nu există nimic mai răbdător decât o conservă ruginită care aparține unui circ.

O a ridicat cutia și a mângâiat-o. Era prietena ei. Știa că oamenii aruncă monede în ea și că acele monede îi vor aduce o bucățică de mâncare. A sărutat conserva și a consolat-o spunându-i:

— Într-o zi vom fi fericite. Dacă-mi ating scopul în viață, promit să te fac fericită.

Chiar zilele trecute găsise conserva plină de monede și de bancnote. Slavă Domnului, a murmurat. Betalumur părea fericit și așa a rămas întreaga după-amiază, până seara. S-a dus la un magazinaș și a dat banii pe câteva sticle de bere Bintang, ulei de cocos, limonadă și alte câteva lucruri doar de el știute. S-a întors la locul lui, a turnat totul într-o găleată și a amestecat poțiunea cu mâinile goale.

În lumina palidă a lunii și în zumzetul nesfârșit al Jakartei, a băut poșirca de unul singur, direct din găleată. A făcut asta în timp ce cânta cântece triste, preferatul lui era „La marginea orașului", al lui Tommy J. Pisa, și își imagina că are o iubită. Când era beat, i se părea că este omul cel mai trist din oraș.

Îi plăcea să bea poșircă direct din găleată, să-și ude nasul și obrajii, să se lingă pe buze. După câteva înghițituri, începea să greșească versurile și se împleticea către baie. O doar îl privea, n-a îndrăznit niciodată să se apropie de dresor când era beat. Un miros înțepător venea dinspre toaletă. Dresorul ieșea fără să tragă apa și revenea la poziția anterioară, băgându-și iar capul în găleată.

După vreo zece cântece și doar cu un deget de băutură rămas în găleată, Betalumur începea să plângă. O era convinsă că stăpânul ei era nespus de trist și evita și mai mult să se apropie de el.

Când se termina alcoolul, lingea găleata. Ținând-o la gură, mergea la baie și urina din nou. Betalumur adormea în fața ușii de la baie, cu capul în găleată, cântând în somn un alt cântec al lui Tommy J. Pisa. De data asta, cântecul era atât de trist încât plângea și O.

Locul în care trăiau nu putea fi numit chiar un spațiu de locuit. Era de fapt ruina unei clădiri cu trei niveluri care arsese într-o revoltă de proporții ce măturase Jakarta. Trei oameni muriseră acolo. Proprietarul considerase că focul și morții aduc ghinion, așa că nu se grăbea s-o reconstruiască. Încerca s-o vândă, dar nimeni nu voise s-o cumpere, mai ales pentru că nu voia s-o dea prea ieftin. Așa că rămăsese abandonată, înnegrită pe toate laturile, cu pereții scorojindu-se și curtea năpădită de bălării. Proprietarul a angajat un paznic și, pentru că acesta era leneș, s-a gândit că ar putea să închirieze locul și chiriașii să aibă grijă de el, pe lângă ceea ce-i plăteau.

La început, câteva prostituate și-au încercat norocul aici, plătindu-i paznicului un comision de 30%. Au rezistat doar patru zile: singurul lor client a fost un bărbat ars pe tot corpul care voia doar să i se facă vânt, gemând continuu din cauza căldurii. După aceea, o bandă de hoți de motociclete l-au convins pe paznic să-i lase să ascundă acolo motocicletele furate. Inițial, paznicul fusese prea speriat să accepte, dar, după ce i s-a oferit un comision de 35% din fiecare motocicletă furată, a fost de acord. Asta durase doar patru luni: au fugit după ce unul dintre hoți se trezise lângă el cu o femeie fără față și apoi un altul o găsise mergând în spatele lui pe motocicletă. Și-au luat cu ei motocicletele și paznicul a rămas fără niciun comision.

În sfârșit, un cuplu de vânzători de vechituri a venit aici cu un aragaz, o tigaie, o saltea, multe probleme personale și o grămadă de gunoi. Fuseseră alungați din tabăra lor de pe malul râului de un buldozer și de o inundație.

— Vreau să fiu sincer cu voi: clădirea asta e bântuită, a spus paznicul.

— Nicio problemă. Oamenii sunt mai înspăimântători decât fantomele, a răspuns soția.

— Primesc 50% din tot ce câștigați.

De data asta a vorbit soțul:

— Juma de pachet de țigări pe zi sau ne căutăm în altă parte.

Pentru că, până la urmă, avea nevoie ca aceștia să supravegheze clădirea și fantomele care o bântuiau, paznicul a trebuit să accepte. Și astfel ruina a devenit locuință. Apoi, după câteva luni, au sosit și alți chiriași. Nu se temeau nici ei de fantome, pentru că unul era mereu cu mintea încețoșată și celălalt nu putea face diferența dintre oameni și fantome. Erau un dresor și animalul lui, veniți cu circul, unul purtându-și nebunia și celălalt, visele.

— Nu irosi toți banii pe băutură, i-a spus Ma Kungkung, soția celui care căuta prin gunoaie, când l-a văzut pe Betalumur sorbind ultimele picături din găleată. Ar trebui să pui ceva deoparte pentru familia ta din sat.

— Nu am familie în sat, i-a răspuns Betalumur, fără a-și da osteneala să-și scoată capul din găleată.

— Atunci, cel puțin ai putea pune deoparte pentru viitoarea ta familie.

De data asta, a vorbit bărbatul. Îl chema Mat Angin.

— Nicio femeie n-o să mă ia.

— Sigur că nicio femeie n-o să se căsătorească cu tine dacă vei trăi mereu așa! Nimeni nu vrea să aibă de-a face cu tine în afară de o maimuță tâmpită.

Deși Ma Kungkung părea cam dură, erau un cuplu bine intenționat, dar Betalumur era prea prost să înțeleagă că erau oameni buni. Era ca și cum sfatul nici nu-i putea pătrunde în urechi. Nu doar că Betalumur își cheltuia toți banii primiți de la trecători, dar adesea chiar uita să-i ia și maimuței ceva de mâncare, în ciuda faptului că nu mânca prea mult: două bucățele de banană erau de ajuns, cu câteva alune fierte și uneori puțină prăjitură de orez sau o bucată de tofu prăjit. Cuplul îi spunea mereu să nu înfometeze maimuța, pentru că, dacă maimuța murea, murea și el. Dar Betalumur nu putea să priceapă nici măcar ceva atât de simplu.

În orice caz, într-o noapte, Betalumur îi cumpărase o banană lui O. Își terminase găleata de băutură și nu era încă prea beat când și-a amintit de banană, a scos-o din buzunar și i-a dat-o maimuței. O tocmai o curățase de coajă, când Betalumur s-a repezit la ea și a rupt-o în două. Jumătate i-a dat-o lui O și el a mâncat cealaltă jumătate.

— Nu înțeleg de ce nu fuge maimuța aia, a spus Ma Kungkung. Ar avea mai multă mâncare în iad.

Într-o zi vor înțelege, și-a spus O. Ca și cutia de conserve, și ea încerca să uite diferența dintre a fi înfometată și sătulă. Învăța să aibă răbdare.

Găleata de bere pe care o băuse noaptea trecută îl lăsase descompus întreaga zi. Betalumur a adormit imediat după ce a ajuns sub pasaj. S-a trezit pentru un moment să facă pipi, apoi s-a prăbușit iar. S-a mai trezit o dată să biciuiască maimuța, care i se păruse că lenevește, dar în scurt timp era iar prăbușit, acoperit cu o pătură de ziare, sforăind tare.

Când l-a trezit vântul după-amiezii, nu se mai simțea cel mai trist om de pe pământ. Îi era foame, simțea că ar fi putut mânca orice. Verificase deja cât se strânsese în cutie și nu găsise decât puțin mărunțiș, ceea ce-l posomorâse din nou: în orașul ăsta circulă atâția bani, s-a gândit, dar în cutia lui de conserve ajung doar niște firimituri. A trecut pe lângă el un *ojek* pe motocicletă în căutarea unei prăzi, rânjind la polițistul care s-a uitat spre el. Apoi a trecut un autobuz plin cu fani ai unei echipe de fotbal care fluturau emblema echipei, al cărui șofer stătea posac pentru că știa că băieții nu-și vor plăti biletul și nici nu-i vor da bani de motorină. Nu era nimic interesant de văzut. Betalumur mai văzuse o astfel de scenă de multe ori. Plictisitor. Dar apoi i-au căzut ochii pe o creatură cu patru picioare: un cățeluș.

Fuseseră zile în care nimeni nu lăsase nimic în cutia de sardine, nicio monedă, nicio țigară, nici măcar o rugăciune. În astfel de zile, chiar și nesăbuitul de Betalumur știa cum să economisească bani. Se ducea la taraba cu mâncare ce-i punea cea mai mare porție de orez și cumpăra somn prăjit pe care îl mânca puțin câte puțin, să-i ajungă toată ziua. O dată păstrase oasele de pește din ziua precedentă, sperând să le mai poată roade la cină. Se luptase cu foamea toată dimineața și după-amiaza, sperând că cineva îi va arunca niște mărunțiș. La maimuță nici

nu se gândise: dacă unul dintre ei avea să moară de foame, voia să fie el al doilea. Avea să moară după ce mânca leșul maimuței.

Când s-a convins că nu va mai trece nimeni, adică nu mai avea nicio șansă să strângă ceva în cutie, Betalumur s-a întors la comoara lui, oasele de somn prăjit. Dar cât de șocat a fost când a găsit gol coșul în care le lăsase. Fața i-a înlemnit. Și-a încleștat maxilarul.

Se uitase în jur și văzuse un cățel mestecând un cap de pește. A început să tremure și s-a repezit la cățel.

— Căcat nenorocit!

Betalumur se împiedicase și se întinsese cât era de lung pe trotuar, iar cățelul se trăsese înapoi sprinten, cu peștele încă în dinți. S-au uitat unul la altul pentru o clipă, apoi cățelul a plecat dând din coadă. Betalumur jurase că-l va omorî pe acel cățel.

— Nenorocitul, mârâise din nou.

— Ești mort, a strigat Betalumur după ce a reușit să prindă cățelul. Odraslă a Satanei, căcat cu ochi, să nu miști!

Cățelul s-a zbătut, a încercat să-l zgârie, a încercat să-l muște, dar Betalumur l-a ținut bine.

Betalumur dormise acoperit doar de câteva ziare, când a apărut Cuțu și a început să vorbească cu O. Vorbiseră despre tot felul de lucruri și, ca de obicei, Cuțu încercase s-o convingă pe O să fugă de la stăpânul ei.

— Nu te simți singură? Nu vrei să întâlnești alte maimuțe, lângă care să trăiești? a întrebat-o.

O a tăcut. Voia să spună ceva. Deschisese deja gura, în forma unui „O" mare – se spune că de-aici îi venea numele –, dar apoi se hotărâse să nu mai spună nimic, nu încă. Doar a dat din cap, pregătindu-se să-l întrebe la rândul ei „Tu nu vrei să întâlnești alți căței?" când Betalumur a mârâit: „Jigodie buboasă!" Mereu îi spune cățelului jigodie buboasă, deși propriul lui corp era plin de răni și cicatrici.

Nu-și dăduseră seama că Betalumur se prefăcuse că doarme. Ținea ochii închiși, dar din când în când îi deschidea câte-un pic. Betalumur s-a repezit la el și de data asta l-a prins de gât cu ambele mâini. Câinele a scheunat lung.

— Ești mort! În seara asta te frig și mă satur cu tine.

În oraș, oricine poate mânca orice. Mulți oameni mănâncă câini și poate că unii mănâncă lilieci și șopârle, iar săracii nu pot decât să se prefacă că mănâncă pietrele pe care se prefac că le fierb. Stăpânul casei devorează tânăra servitoare și la un colț întunecat de stradă o fată își înfulecă iubitul. Polițiștii se năpustesc asupra unui hoț de pantofi de la moschee și un grup de elevi scapă de polițist după ce aruncă în el cu pietre și cocktailuri Molotov. Flăcările mistuiesc casele și apa înghite străzile în timp ce farfuriile se îmbuibă cu capetele soților și măturile mestecă spinările soților.

Iar luminile străzii mistuie noaptea, la fel cum fumul uzinei se transformă în smogul care înghite ziua.

În timp ce Betalumur prindea cățelul, intenționând să-l transforme în următoarea masă, un alt câine dintr-un noroios șanț al Jakartei nu trebuie să aștepte căderea nopții ca să se înfrupte dintr-un cadavru uman. Dar ce contează? În acest oraș, toți oamenii, animalele, obiectele, amintirile și speranțele trebuie să se zbată pentru a supraviețui.

Tot ce fac este să se mănânce unii pe alții.

Până la urmă, Cuțu a scăpat de flăcările grătarului pregătit de dresor și din ghearele morții, nu-i fusese scris să-și găsească sfârșitul în burta lui Betalumur. S-a zbătut și și-a răsucit gâtul să muște mâna dresorului. Betalumur a urlat „Satană!" și „Diavole!" și „Futu-ți morții mă-tii!" înainte să-i dea drumul cățelului. Pentru o clipă, acesta s-a împiedicat, ochii i s-au rotit în cap și botul i-a rămas deschis, încercând cu greu să respire.

Mâna lui Betalumur atârna moale și sângele îi șiroia din pielea mușcată.

— Jigodie buboasă!

A înjurat și s-a repezit iar la cățel. Nu voia să se lupte pentru cină. Poate că animalul era bolnav, plin de răni și nu avea prea multă grăsime, dar carnea de câine era totuși carne, ceea ce i-ar fi încălzit seara și i-ar fi mângâiat stomacul gol, chiar și doar friptă și dată cu puțină sare. Ar fi avut ce mânca lângă orez trei seri la rând sau două, dacă se răsfăța, și n-ar mai fi trebuit să cheltuiască nimic din cutia de conserve. Credea că deja câinele era pe moarte și că în acea după-amiază era un om norocos. Dar se înșela.

Cuțu și-a revenit la timp și, ca un vârtej, a sărit, s-a rotit și a luat-o la fugă, răsturnând cutia de sardine, înainte ca Betalumur să-l poată atinge. Cu siguranță încă vedea stele verzi de la lovitură, căci se lovise de căruțul în care Betalumur ținea toate costumele maimuțelor și toate vechiturile pe care dormea. Speriat că va fi iar prins, Cuțu a început iar să alerge, dărâmând motocicleta de lemn a lui O, aproape căzând în șanț, târându-se sub un taxi în mișcare și evitând la mustață să fie lovit de un autobuz, înainte să dispară în spatele unor tufișuri de pe un teren viran pe care era pus un panou cu „Acest teren nu este de vânzare. Aparține Forțelor Armate Naționale Indoneziene".

— La dracu'!

Tot ce-i mai rămăsese dresorului erau înjurăturile, pentru că înjurăturile sunt cel mai bun balsam pentru un suflet mânios. Betalumur s-a tras de părul nespălat de săptămâni în șir. Trecătorii râdeau de el. Ar fi vrut să le umple gurile de gunoaie și pungi de plastic, dar erau prea mulți, și dacă încercau să riposteze? Ar fi vrut să răstoarne mașinile, să dărâme pasajul, să strivească capul polițistului de peretele stației de autobuz.

Betalumur s-a întors și s-a uitat la O. Ea a încercat să se ferească, dar nu putea face decât câțiva pași, pentru că zgarda și

lanțul o țineau pe loc. Maimuța știa că acum furia dresorului se va abate asupra ei.

Trei ramuri de palmier pe jumătate uscate și ascuțite la un capăt, prinse cu un elastic. Erau suficiente pentru a subjuga maimuța, pentru a o trece prin focurile iadului, pentru a-i arăta cine e stăpânul și cine e sclavul, pentru a o face să tremure, pentru a o determina să facă orice îi cerea și să nu facă ceea ce nu-i cerea. Când punea mâna pe ele, capetele ascuțite tăiau aerul, șuierând, cântându-și cântecul sălbatic. Până și vântul tremura când îl auzea, și lumea îngheța în jur.

Lăsau urme încrucișate pe tot spatele lui O. La început arătau ca niște linii intersectate, apoi liniile deveneau crăpături, apoi mici tranșee și pete de sânge le umpleau. Tranșeele se uscau în jumătate de zi, lăsând o rețea de cicatrici pungite înainte ca blana lui O să crească acoperindu-le, dar nu de tot.

O își amintea cum simțea ramurile pe spate – erau doar pe jumătate uscate pentru că așa erau și elastice, și puternice – și amintirea aceasta a făcut-o să se dea înapoi când l-a văzut pe Betalumur repezindu-se spre ea.

— Tu ești de vină, O, de câte ori ți-am spus să nu te împrietenești cu jigodia aia buboasă?

Maimuța voia să se apere: nu era prietenă cu câinele, nu puteai numi prieteni două animale care se vedeau doar din când în când. Câinele apărea din senin și vorbea cu ea, atâta tot. Dar Betalumur nu asculta niciodată nimic din ce-i spunea ea. Era mai încăpățânat ca un catâr și era convins că acel cățel era inamicul pe care trebuia să-l înlăture, numai pentru că o dată Cuțu îi furase resturile de pește.

— Te avertizez, O, ai face bine să n-o mai lași pe jigodia aia buboasă să se apropie de tine vreodată.

Cele trei ramuri au lăsat urme noi pe spatele lui O. Șase linii drepte de un roșu închis. O a simțit că se ridică de la pământ

și a văzut oamenii, traficul, străzile, clădirile cum se întorc cu susul în jos. Apoi totul a tăcut în jur, scurgându-se parcă până n-a mai rămas nimic.

— Ți-am mai spus, nemernicul ăla e rău și dement, a spus Cuțu.

Nu capitulase, de fapt era la fel de arogant ca întotdeauna. Tot apărea și, odată ce vedea că Betalumur dormea, apărea și el. Cuțu i-a reamintit lui O de răul pe care i-i făcuse dresorul, de urmele de pe spatele ei.

— Și nenorocitul ăla nu doar că te torturează cu biciul, te și înfometează. Trebuie să fugi de el. Dacă se întâmplă vreodată să-ți dea zgarda jos, fugi și nu te uita înapoi.

Maimuța stătea cu fața în jos pe un bolovan. Încă o ustura spatele. Dar, la fel cum făcuse și în zilele precedente, a scuturat din cap și i-a spus cățelului:

— Nu, n-o să-l părăsesc.

Deși avea mereu lanțul în jurul gâtului și nu știa cum să-l desfacă, noaptea Betalumur dezlega sfoara pentru că era prea obosit sau prea beat ca să-și mai bată capul cu ea. Sub pasaj, Betalumur o lega pe O de piciorul lui sau de căruț, pentru că se temea că cineva i-o va fura cât dormea de după-amiază. Dar în clădirea incendiată, n-avea de ce să-și facă griji.

Paznicul le dăduse o lampă soților de la etajul întâi și una lui Betalumur și maimuței lui, la etajul doi. De la distanță, becul chior, auriu, de 5 W, părea mai degrabă un licurici. Pe O n-o deranja; îi plăcea clădirea sumbră, cu holurile întunecate și camerele în care mai rămăsese câte o piesă de mobilier, deși majoritatea erau putrezite și arse.

— Ar trebui să fugă cât e adormit. Maimuță încăpățânată. Poate pe stradă ar găsi un om bun care s-o hrănească și să

aibă grijă de ea, în loc s-o biciuiască, i-a spus Ma Kungkung soțului ei.

— Poate că se gândește la asta.

Firește că O se gândea la asta. Dimineața devreme, când se trezea, stătea la marginea etajului, acolo unde un perete întreg se prăbușise, privind orașul care se întindea în fața ei, întunecat, dar cu licăriri palide. Știa că ar putea coborî printre tufișurile din fața clădirii, că ar putea fugi pe autostradă și ajunge la pădurice de la marginea orașului. O văzuse o dată, într-un drum cu Betalumur. Nu știa ce-avea să găsească acolo, dar era destul de sigură că ar fi putut supraviețui. Sau poate că ar putea merge pe urmele lui Cuțu și să trăiască pe terenurile pustii, părăsite, pe care erau doar panouri cu „Acest teren aparține Armatei Naționale Indoneziene" sau „Proprietatea Guvernului. Trecerea persoanelor neautorizate interzisă". Ca și Cuțu, ar fi putut trăi din ce aruncau oamenii sau, dacă n-ar fi avut încotro, putea fura orice de la ei. Avea dreptul să facă orice pentru a supraviețui, asta îi spusese Cuțu o dată și O s-a gândit că era un principiu sănătos.

Continua să se uite la orașul care se întindea în fața ei, întrebându-se ce i-ar rezerva viitorul dacă ar fugi.

Apoi s-a aprins prima lumină în partea de est și orașul a început să zumzăie. Roua a început să se evapore și bulevardele au început să pulseze. O rămăsese pe loc, gândindu-se la viitorul ei și, din când în când, la trecut. Pe la prânz, Betalumur s-a trezit și primul lucru pe care l-a făcut a fost să lege maimuța și s-o târască la locul lor. Maimuța trebuia să se pregătească să amuze muncitorii din Jakarta, să-i facă mai fericiți și să uite de dorința de a fi liberă.

— Ți-am spus deja: n-o să-l părăsesc, i-a spus O lui Cuțu.

Oricât ar fi încercat cățelul s-o convingă, O refuza. Cuțu nu înțelegea de ce era O atât de încăpățânată, lăsându-se torturată

fără milă. O dată i-a spus povestea unui sclav care era torturat de stăpân și, pentru că era atât de obișnuit cu tortura, credea că e cel mai firesc lucru din lume. Cuțu era sigur că O se afla în aceeași situație ca sclavul. Desigur, O nega.

— N-o să înțelegi niciodată, cățelușule.

— Atunci explică-mi în cuvinte simple.

La început O nu i-a răspuns, doar l-a privit o clipă ca și cum ar fi încercat să se hotărască dacă un câine ar putea înțelege ceva ce o maimuță ar înțelege imediat. I-a studiat expresia, încercând să-și dea seama cât este de inteligent. Cuțu nu era un câine prost. Era arogant, dar nu prost. Ar fi trebuit să poată înțelege tot ce i se spunea.

— N-o să-l părăsesc niciodată pe Betalumur și acest circ pentru că aici învăț o mulțime de lucruri despre oameni. Și sunt sigură că aceasta este singura modalitate prin care îmi pot îndeplini cel mai mare vis, cea mai importantă misiune din viața mea.

— Visul tău? Ce anume îți dorești?

— Vreau să devin om.

O mască. S-a ascuns în spatele măștii pentru că fără mască era doar o maimuță, atât. Doar o mască umană i-ar fi îngăduit maimuței să pară om. Și doar cu acea mască putea uita de ea, de ceea ce era, și să devină om, recunoscut de ceilalți oameni. Masca era intermediarul dintre maimuță și om.

Betalumur avea o mulțime de măști, chipuri de oameni de tot felul, și le ținea îngrămădite în căruț. Căruțul avea roți și putea fi împins. În el își ținea recuzita: o tobă mică, o motocicletă de lemn și biciul. Însă din tot ce era acolo, măștile de lemn erau cele mai importate. Fără ele, O era inutilă. Fără ele, trecătorii nu s-ar mai fi recunoscut în O.

De fiecare dată când își punea o mască, O simțea că se schimbă ceva în ea. Putea deveni o gospodină, putea deveni

un soldat, care putea trage cu arma. Putea deveni o dizeuză care cânta din ușă-n ușă. Putea deveni un vraci care prezicea viitorul. Putea deveni o regină care domnea fără să-i pese de popor.

— Aceste măști, cățelușule, mă vor face om.

Ca să fii om, trebuie să mergi cum merg oamenii. Ca să fii om, trebuie să te așezi cum se așază oamenii, să râzi ca ei, să plângi ca ei, să suferi ca ei, să te bucuri ca ei. O credea că n-ar fi putut niciodată deveni o ființă umană înainte să înțeleagă aceste lucruri elementare: fără să știe cum le strălucesc ochii când se îndrăgostesc, cum le tremură mâinile când își stăpânesc furia, cum li se înroșesc obrajii când încearcă să-și ascundă rușinea.

A sărit de pe dulapul de lemn pe care îl lăsaseră în urmă proprietarii clădirii în care locuiau. Era încă noapte, dar maimuța era obișnuită să se plimbe pe întuneric. Uneori dresorul încă dormea la ora aceea pe banca lui de lemn, cu o prelată de plastic pe post de pătură și o pernă subțire din bumbac, sforăind zgomotos. Își lăsa mereu pieptul costeliv descoperit dacă nu bătea vreun vânt rece.

Podeaua era plină de farfurii și căni murdare, oase de pește, cocoloașe de orez, scrumiere pline de mucuri și găleata în care Betalumur își vâra capul. O trebuia să aibă grijă să nu calce pe nimic și să nu doboare nimic, pentru că dacă l-ar fi trezit pe dresor, dimineața s-ar fi sfârșit într-un chin din care și-ar fi revenit după trei zile.

Scăldată în lumina palidă, maimuța a încercat să stea în două picioare și a făcut câțiva pași încet. Și-a dus pus mâinile la spate ca să nu-i atârne pe jos. Betalumur o învățase asta. La început, Betalumur îi lega mâinile la spate: era singura modalitate de a o face să meargă cu spatele drept în două picioare. Dacă se apleca cât de puțin, biciul șuiera spre ea.

— Oamenii nu merg așa aplecați, Maimuță! Stai dreaptă.

Era ca și cum strigătele lui Betalumur îi erau impregnate în timpane. Le putea auzi ori de câte ori voia. Nu era ușor să meargă dreaptă în două picioare. Tălpile îi erau umflate, genunchii îi tremurau și spatele o durea peste tot. Dacă simțea că își dorește să-și lase mâinile la pământ, așa cum îi dicta instinctul, își amintea de strigătele lui Betalumur și asta o făcea să-și amintească imediat de dorința de a merge ca oamenii.

— 83, 84, 85..., număra în timp ce mergea dreaptă pe podea. Cu o noapte înainte numărase până la 172 de pași înainte să se prăbușească și apoi nu se mai putuse ridica o oră. În acea dimineață nu avea de gând să depășească acest număr: să reușească să meargă în două picioare mai mult de 150 de pași înainte să se lumineze de ziuă era mai mult decât suficient pentru ea.

După aceea, s-a urcat din nou pe dulap și s-a culcat. Credea că dacă o maimuță avea să devină om, asta s-ar fi putut întâmpla în timpul somnului, așa că în fiecare dimineață, O era dezamăgită când se trezea tot maimuță, cu aceeași coadă lungă și cu același chip.

— Crede-mă, n-o să devii niciodată om, i-a spus Cuțu.

Adevărul este că nu voia să-i spună asta, nu voia să-i frângă inima, dar nu se putea abține să încerce să-i scoată visul acesta din cap.

— Nu am văzut niciodată o maimuță devenind om și nici n-am auzit să se fi întâmplat vreodată.

— Nu știi toate secretele lumii, cățelule. Sunt o mulțime de lucruri pe care nu le-ai văzut sau de care n-ai auzit, a spus O.

— Și câte ai auzit sau ai văzut tu?

— Am auzit că, înainte să fim maimuțe, am fost pești. Și, când va veni vremea, vom deveni oameni.

Cuțu și-a imaginat pești blănoși cățărându-se prin copaci. N-a râs, pentru că nu voia să-i rănească lui O sentimentele.

— Și înainte de pești, poate că am fost viermi, și înainte de viermi, poate că am fost copaci.

— Știi ce cred eu? Cred că ești prostuță, i-a răspuns Cuțu.

Cel puțin, O știa că odată a existat o maimuță care a devenit om. Nu știa cât de multora li se întâmplase asta, dar chiar și o singură maimuță era de ajuns pentru a o convinge că într-o zi se va trezi om și își va uita originile de maimuță. Pentru că acesta era celălalt lucru de care era sigură. Odată ce avea să devină om, avea să uite că a fost vreodată maimuță, la fel cum nu-și amintea acum să fi fost odată pește.

Așa că în acea dimineață, în dimineața în care avea să se trezească om, avea să se trezească așa cum se trezeau toți oamenii, simțind că era om de ani de zile, că fusese adolescentă, o fetiță, un bebeluș născut de o femeie. Dacă cineva, sau poate o creatură, un câine, de exemplu, ar fi venit să-i spună că înainte cu o zi fusese maimuță, cu siguranță ar fi zâmbit și ar fi crezut că e o glumă.

— Ieri eram maimuță? Imposibil. Oamenii sunt oameni și așa am fost încă din cele mai vechi timpuri. Așa cum maimuțele sunt maimuțe și câinii sunt câini.

Dar deocamdată era încă maimuță și își vedea limpede traiectoria vieții în fața ochilor.

— Majoritatea maimuțelor din lume nu vor deveni niciodată oameni, pentru că nu e un drum ușor. De aceea majoritatea maimuțelor și a câinilor, ca tine, sunt neîncrezători. Însă, deși e un drum dificil, cel puțin o maimuță sau două au reușit să-l parcurgă. Soarta și norocul și onoarea fac diferența între maimuțele care vor eșua și cele care vor reuși, i-a spus O cățelului.

— Și măștile alea te vor face om?

— Da. La fel cum s-a întâmplat și cu o maimuță de care știu: Entang Kosasih, a spus O.

Cei de la etajul întâi aduseseră un televizor și un DVD player rablagite, dar încă funcționale. Uneori Betalumur se ducea la ei cu un film de la Bollywood și se uitau și plângeau împreună când personajul lor preferat era lovit de vreo tragedie îngrozitoare. Dacă filmul era cu adevărat bun, îl mai vedeau încă o dată și a doua zi și mai plângeau o dată pentru ghinionul protagonistului.

— Nu te-ai gândit niciodată să-ți găsești o iubită și să te însori? îl întreba Mat Angin pe Betalumur, ștergându-i lacrimile. Uită-te la tânărul din film. Era ignorant, sărac, fără trecut și aproape fără viitor, dar era bun la suflet și sincer, și de-asta a întâlnit o fată bogată și frumoasă. Bine, la început, era prea arogantă pentru el, dar pe parcurs sinceritatea lui a cucerit-o. S-au îndrăgostit. Iubirea lor era curată și au ajuns să se căsătorească.

— Îți bați gura de pomană. Băiatul ăsta nu știe ce înseamnă să te îndrăgostești, a zis Ma Kungkung.

— Poate ar trebui să înveți de la maimuța ta.

Cei trei s-au uitat la maimuță. Multe nopți la rând văzuseră maimuța stând pe marginea clădirii distruse, câteodată cu capul în mâini, privind în depărtare. Visând cu ochii deschiși. Lăsând lumina palidă a lunii să-i scalde trupul, lăsând vântul blând al serii să-i răvășească blana.

— Sunt sigură că e îndrăgostită.

Ce faci acum, Entang Kosasih? O știa că Entang Kosasih nu-și mai amintea trecutul lui de maimuță. Poate că undeva în trupul său mai erau mici rămășițe, poate că undeva în mintea lui mai existau câteva amintiri. Dar O știa că sunt prea vagi și prea îndepărtate ca să-i amintească adevărul adevărat. Ce faci acum, Entang Kosasih? O știa că Entang Kosasih își trăia viața ca orice alt om. Respira, muncea și își făcea griji în legătură cu bătrânețea ce-i bătea la ușă.

O se gândea mereu la Entang Kosasih: când cobora scările clădirii, când se ducea în curtea ce fusese înainte o parcare și acum era locuită de spirite, în timp ce Betalumur fluiera și împingea căruțul. O se gândea mereu la Entang Kosasih.

Tot drumul stătea pe cărucior, dacă nu era una dintre acele rare zile în care Betalumur se arăta generos și o lăsa să i se așeze pe umăr. O se uita în jur, studiind trecătorii, sperând că unul dintre ei era Entang Kosasih. De fiecare dată când se gândea la această posibilitate, se înroșea și inima îi bătea cu putere.

Înainte să ajungă la intersecția obișnuită, cuplul trecea printr-un pasaj plin de tarabe. Se vindeau acolo tot felul de lucruri, de la haine de copii și ceasuri ieftine la pantofi second hand, cărți de rugăciuni și parfumuri făcute din rădăcini uscate, dătătoare de energie. Dintre toate chioșcurile, lui O îi plăcea cel mai mult acela cu CD-uri piratate, pentru că era plin de postere cu actori și cântăreți. De fiecare dată când Betalumur se oprea să-și cumpere CD-uri piratate, O stătea nemișcată ca o statuie, privind posterele.

— Se întâmplă ceva ciudat cu maimuța ta. Se uită mereu la poza aia, a spus vânzătorul.

Betalumur a privit posterul. Era un cântăreț de *dangdut*, cu perciuni groși și o cămașă albă cu volane, descheiată la nasturi, dezvăluindu-i covorul de păr de pe piept, cu o chitară Fender în mână. Apoi s-a uitat la O.

— Poate e îndrăgostită de Regele *Dangdut*-ului, a spus Betalumur râzând.

— Ce prostie, a spus vânzătorul și apoi a început și el să râdă. E-adevărat că e frumos. Este cel mai norocos om de pe fața pământului. Femeile sunt înnebunite după el. Așa că n-ar fi atât de absurd ca și maimuțele, șopârlele și gândacii să se îndrăgostească de el.

În timp ce stăteau de vorbă, O era transfigurată, studiind fotografia cu Regele *Dangdut*-ului. N-avea nevoie să citească ce scria pe poster, știa exact cine era în poză. Îl cunoștea pe bărbatul cu chitara: era Entang Kosasih. Ochii i s-au umplut de lacrimi când Betalumur a luat-o de acolo și a șoptit:

— Într-o zi voi deveni om și ne vom întâlni din nou. Așa cum am promis.

Născut în nordul Franței în anii '90, **Édouard Louis** a publicat două romane, *En finir avec Eddy Bellegueule* și *Histoire de la violence*, amândouă bestseller, traduse în peste douăzeci de limbi. Este și editorul unei lucrări erudite a sociologului Pierre Bourdieu. Alături de filosoful Geoffroy de Lagasnerie este coautor al lucrării *Foucault contre lui-même*, publicată în engleză de *Los Angeles Review of Books*.

Cine l-a ucis pe tatăl meu?

Édouard Louis

Întrebată ce înseamnă pentru ea cuvântul „rasism", gânditoarea americană Ruth Gilmore răspunde că rasismul reprezintă expunerea la moarte prematură a anumitor populații. Această definiție este valabilă și pentru homofobie, pentru dominația masculină, pentru transfobie și discriminare bazată pe clasă: toate fenomenele opresiunii sociale și politice. Dacă considerăm că politica înseamnă ființe umane guvernate de alte ființe umane, și existența individului în comunități pe care nu și le alege, atunci politica este distincția dintre o populație a cărei existență este susținută, încurajată și protejată și o populație expusă persecuției, crimei și morții.

Luna trecută am venit să te văd în orășelul din nord în care trăiești acum. E un oraș cenușiu și urât. Marea este la doar câțiva kilometri distanță, dar nu mergi niciodată acolo.

Nu te văzusem de câteva luni. Când mi-ai deschis, nu te-am recunoscut. Te-am privit, am încercat să-ți citesc pe chip anii petrecuți departe de tine. Mai târziu, femeia cu care trăiești mi-a spus că abia mai poți merge. Mi-a mai spus și că ai nevoie de un dispozitiv ca să respiri noaptea, fără de care inima ți s-ar opri. Nu mai poate să bată neajutată, fără o mașinărie.

După ce te-ai ridicat să mergi la toaletă și te-ai întors, cei zece metri pe care i-ai parcurs te-au lăsat fără suflare. A trebuit să te așez ca să-ți revii. Ți-ai cerut iertare. Mi-ai explicat că ai o formă gravă de diabet, că ai putea face un infarct în orice moment. Să-mi povestești aceste lucruri te-a epuizat din nou:

chiar și vorbitul era un efort prea mare. În săptămâna precedentă făcuseși o operație pentru ceea ce medicii numesc o eventrație, un cuvânt pe care nu-l mai auzisem până atunci. Trupul îți devenise prea greu pentru el însuși, burta îți atârnă, îți atârnă prea mult, atât de mult încât se sfâșie pe dinăuntru. Nu mai ai voie să conduci, nu mai ai voie să bei, nu mai poți să faci duș fără să-ți asumi niște riscuri enorme. Ai abia cincizeci de ani. Faci parte dintr-o categorie de ființe umane căreia politica le-a rezervat o moarte prematură.

În copilărie tânjeam după absența ta. Mă întorceam de la școală după-amiaza târziu, în jurul orei 5. Când mă apropiam de casă, știam că dacă mașina ta nu e parcată în față, înseamnă că te-ai dus la cafenea sau la fratele tău și că o să te întorci târziu, poate spre miezul nopții. Dacă nu-ți vedeam mașina pe alee, asta însemna că urma să mâncăm fără tine și că n-aveam să te văd până a doua zi. De fiecare dată când mă apropiam de strada noastră mă gândeam la mașina ta și mă rugam: Dă, Doamne, să nu fie acolo! Dă, Doamne, să nu fie acolo! Dă, Doamne, să nu fie acolo!

Am ajuns să te cunosc doar întâmplător. Sau prin intermediul altor oameni. De curând, am întrebat-o pe mama cum te-a cunoscut și de ce s-a îndrăgostit de tine. Mi-a răspuns: „Parfumul. Se dădea cu parfum și pe vremea aia nu era ca acum, bărbații nu se dădeau niciodată cu parfum, nu se purta. Dar el, da. El era altfel. Mirosea atât de bine."

2002. În ziua aceea, mama mă găsise dansând singur în camera mea. Surprins, gâfâind, m-am așteptat să fiu pedepsit, dar mi-a spus zâmbind că atunci când dansez semăn cel mai mult cu tine. „Tati dansa?", am întrebat-o. Faptul că trupul tău făcuse cândva ceva atât de liber, atât de frumos, atât de incompatibil cu obsesia ta pentru masculinitate, m-a făcut să înțeleg

că la un moment dat poate că ai fost altfel. Mama a încuviințat din cap: „Tatăl tău dansa tot timpul! Când dansa, toți îl priveau. Eram mândră că e bărbatul meu." Am alergat prin casă și am ieșit în grădină, unde tăiai lemne pentru iarnă. Voiam să știu dacă e adevărat. Am repetat ceea ce tocmai îmi spusese mama și tu te-ai uitat în pământ, mormăind: „N-ar trebui să crezi toate tâmpeniile pe care ți le spune maică-ta." Te înroșiseși, știam că minți.

Într-o zi am scris într-un caiet despre tine: *Să spun povestea vieții lui înseamnă să scriu povestea absenței mele.*

Acum, când mă gândesc la asta, am sentimentul că existența ta a fost, în ciuda ta și, de fapt, împotriva ta, o *existență negativă*. Nu ai avut bani, nu ai putut să studiezi, nu ai putut să călătorești, nu ai putut să-ți împlinești visurile. Limbajul oferă aproape numai negații pentru a-ți descrie viața.

În cartea *Ființa și neantul*, Jean-Paul Sartre analizează relația dintre a fi și a face. Suntem definiți de propriile acțiuni? Existența noastră e definită de ceea ce facem? Femeile și bărbații sunt ceea ce fac sau e o diferență, un spațiu între adevărul științei noastre și acțiunile noastre?

Viața ta demonstrează că nu suntem ceea ce facem, ci dimpotrivă: *suntem ceea ce nu facem*, pentru că lumea sau societatea ne-a împiedicat. Pentru că ceea ce Didier Eribon numește „verdicte" – gay, trans, femeie, negru, sărac – ni s-a impus și anumite vieți, anumite experiențe, anumite visuri sunt acolo unde nu le putem atinge.

2004. La școală, aud pentru prima dată despre Războiul Rece, despre divizarea Germaniei în două state, despre Zidul Berlinului. Faptul că un oraș minunat, atât de aproape de noi, a fi putut fi împărțit în două de un zid aproape peste noapte m-a

lovit ca o tornadă. Am fost complet fascinat de asta întreaga zi, n-am auzit nimic din ce mi s-a spus, eram prea ocupat să-mi imaginez zidul ridicat în mijlocul străzii, pe care bărbați și femei putuseră s-o traverseze nestingheriți doar cu o zi înainte.

Aveai peste douăzeci de ani când zidul a fost dărâmat, așa că mi-am închipuit întrebările pe care aveam să ți le pun: cunoșteai oameni care văzuseră zidul, femei sau bărbați care îl atinseseră, care participaseră la dărâmarea lui? Spune-mi: ce-a însemnat această Europă împărțită în două, acest zid de beton între cele două Europe? Autobuzul cu care veneam de la școală m-a lăsat în piață, dar în loc să mă târăsc spre casă ca de obicei, rugându-mă ca mașina ta să nu fie pe alee, am alergat mai repede ca oricând, cu capul doldora de întrebări.

Ți-am pus toate întrebările pe care le pregătisem, tot ceea ce se construise în mintea mea, dar ai răspuns vag: „Da, așa e, a fost un zid, au vorbit despre asta la televizor." Asta e tot ce mi-ai spus. Am insistat: „Dar spune-mi mai multe, cum era, cum arăta zidul și dacă cineva iubea pe altcineva de cealaltă parte a zidului nu se mai puteau vedea niciodată?" N-ai avut nimic de spus. Mi-am dat seama că insistența mea te rănea. Aveam doisprezece ani, dar foloseam cuvinte pe care nu le înțelegeai. Și totuși am continuat, și ți-ai pierdut cumpătul. Ai țipat. Mi-ai spus să nu-ți mai pun întrebări, dar nu erai furios ca de obicei, țipătul tău suna diferit. Ți-era rușine să te confrunți cu aceste cunoștințe de la școală, genul de cunoștințe la care tu n-ai avut acces niciodată, genul de cunoștințe care te-au exclus, care nu te-au vrut. Istoria predată la școală nu era istoria ta. Noi învățam istoria lumii și tu nu aveai acces la lume. Istoria ta era orășelul, uzina, morții din familie.

1999. Mă pregăteam de ziua mea de șapte ani. M-ai întrebat ce vreau să-mi iei și am spus: „*Titanic*". Tocmai ieșise pe casetă, se dădeau reclame la televizor de câteva ori pe zi și nu știu ce m-a

atras atât de mult la acest film – visul lui Leonardo DiCaprio de a deveni altcineva, frumusețea lui Kate Winslet, habar n-am –, dar eram deja obsedat de acest film pe care nu-l văzusem și asta mi-am dorit.

Mi-ai răspuns că e un film pentru fete și că nu ar trebui să-mi doresc așa ceva. Sau, mai bine zis, am sărit niște etape, mai întâi m-ai implorat să-ți cer altceva: „Nu ți-ai dori mai degrabă o mașinuță cu telecomandă sau un costum de supererou, mai gândește-te..." Dar eu ți-am spus: „Nu, nu, vreau *Titanicul*", și după insistența mea, după eșecul tău, ți-ai schimbat tonul. Mi-ai spus că, dacă așa stau lucrurile, n-o să mai primesc niciun cadou. Nu-mi amintesc dacă am plâns. Zilele au trecut. În dimineața aniversării, am găsit la piciorul patului o cutie mare pe care scria cu alb și auriu *Titanic*. Înăuntru era caseta, dar și un album foto cu imagini din timpul filmărilor, plus o miniatură a vaporului. Era un *box set*, cu siguranță prea scump pentru tine și deci pentru noi toți. Dar l-ai cumpărat și mi l-ai pus la piciorul patului, împachetat frumos. Te-am pupat pe obraz și n-ai spus nimic; m-ai lăsat să mă uit la film de nu știu câte ori pe săptămână timp de un an.

2004 sau poate 2005. Aveam doisprezece ani sau treisprezece, mergeam pe stradă cu prietena mea cea mai bună, Amélie, când am găsit un telefon mobil pe jos. L-am luat și ne-am hotărât să-l păstrăm.

Peste două zile te-a sunat poliția să-ți spună că am furat un telefon mobil. Mi s-a părut că acuzația era exagerată: nu-l furaserăm, era pe jos, în intersecție, dar tu păreai să crezi mai degrabă versiunea poliției decât pe a mea. Ai venit în camera mea, mi-ai dat o palmă și m-ai dus la secția de poliție.

N-ai spus nimic în mașină, dar, când ne-am așezat în fața polițistului, ai început imediat să-mi iei apărarea, cu o intensitate pe care nu ți-o mai văzusem niciodată în ochi și nu ți-o

mai auzisem niciodată în voce. Le-ai spus că n-aș fura niciodată un telefon, că l-am găsit și cu asta basta. Le-ai spus că aveam să mă fac profesor, medic important, ministru, nu știai încă ce aveam să ajung, dar în orice caz aveam să fac facultatea și că nu aveam nimic de-a face cu „delincvenții". Ai spus că ești mândru de mine. Nu știam că tu crezi toate astea despre mine (că mă iubești?). De ce nu mi-ai spus niciodată?

Câțiva ani mai târziu, după ce am plecat de-acasă și m-am mutat la oraș, când mă întâlneam seara cu bărbați în baruri și mă întrebau cum mă înțeleg cu ai mei, le spuneam mereu că-mi urăsc tatăl. Nu era adevărat. Știam că te iubesc, dar simțeam nevoia să le spun celorlalți că te detest. De ce? E normal să-ți fie rușine să iubești?

După ce beai prea mult, îți lăsai ochii în pământ, îmi spuneai că mă iubești oricum, că nu înțelegi de ce ești atât de violent în tot restul timpului. Ai fost și tu o victimă a violenței, atât a violenței pe care ai manifestat-o, cât și a violenței pe care ai îndurat-o.

Ai plâns când s-au prăbușit turnurile gemene.

Când cumpăram bomboane de la cofetărie, luai una și îmi spuneai pe un ton ușor vinovat: „Să nu-i spui lui maică-ta!" Dintr-odată eram de aceeași vârstă.

Într-o zi i-ai dat unui vecin jocul meu preferat, *Docteur Maboul*. Mă jucam în fiecare zi, era jocul meu preferat și tu l-ai dat, fără niciun motiv. Am țipat, te-am implorat. Iar tu, tu mi-ai zâmbit și ai spus: „Asta-i viața!"

Într-o seară, la cafeneaua din orășelul nostru ai spus de față cu toată lumea că ai fi preferat să ai un altfel de fiu. Mi-am dorit să mor săptămâni în șir.

2000. Îmi aduc aminte ce an era pentru că încă aveam în casă decorațiunile pentru noul mileniu. Eram doar noi doi în bucătărie. Ți-am spus: „Uite, tati, pot să imit un extraterestru!" și am făcut o strâmbătură cu degetele și cu limba. Nu te-am văzut niciodată râzând atât de mult. Nu te puteai opri din râs. Rămăseseși fără aer, lacrimi de bucurie îți șiroiau pe obraji. M-am oprit din strâmbat, dar tu râdeai în continuare, atât de tare că m-am îngrijorat, temându-mă de râsul tău neîntrerupt care se îndrepta spre sfârșitul lumii. Te-am întrebat de ce râzi atât de mult și, între două hohote, mi-ai răspuns: „Ești un copil mișto, nu știu cum am reușit să fac unul ca tine". Așa că atunci m-am hotărât să râd și eu cu tine, amândoi cutremurându-ne umăr la umăr, ținându-ne de burtă pentru multă, multă vreme.

Au apărut probleme la uzina la care lucrai. Am spus povestea aia, *En finir avec Eddy Bellegueule*: într-o după-amiază am primit un telefon de la uzină prin care ne informau că ceva greu căzuse pe tine. Aveai spatele distrus, zdrobit; ne-au spus că multă vreme nu vei mai putea merge.

În martie 2006, Jacques Chirac și ministrul Sănătății, Xavier Bertrand, au anunțat că statul nu va mai suporta costurile a zeci de medicamente, multe dintre ele erau pentru probleme digestive. Pentru că trebuia să stai întins toată ziua și mâncai mâncare proastă, aveai mereu probleme digestive. A devenit din ce în ce mai greu să cumpărăm medicamentele care-ți țineau digestia sub control. Jacques Chirac și Xavier Bertrand îți provocau diaree.

În 2007, guvernul lui Sarkozy și complicele său, Martin Hirsch, au micșorat ajutorul de șomaj. Primeai ajutor de șomaj de când n-ai mai putut lucra. Această schimbare era menită să „încurajeze întoarcerea la muncă", așa susținea guvernul. Adevărul este

că din acel moment ai fost presat de guvern să te întorci la muncă, în ciuda sănătății șubrede, în ciuda a ceea ce-ți făcuse uzina. Dacă nu ai fi acceptat angajarea propusă sau, mai degrabă, impusă, ți-ai fi pierdut ajutorul de șomaj. Singurele joburi care ți s-au oferit constau în muzică fizică extenuantă, cu jumătate de normă, în oraș, la zeci de kilometri distanță. Benzina pentru navetă te-ar fi costat 300 de euro pe lună. După o vreme, însă, ai fost nevoit să accepți o slujbă ca măturător într-un alt oraș, plătit cu 700 de euro pe lună, la care trebuia să te apleci întreaga zi ca să aduni gunoiul altora, să te apleci, când spatele tău era praf. Nicolas Sarkozy și Martin Hirsch îți rupeau spatele.

Erai conștient că, pentru tine, politica era o chestiune de viață și de moarte. Într-o zi de toamnă, bonusul pentru începerea școlii pe care îl primeau anual familiile cele mai sărace, pentru a putea cumpăra rechizite, s-a mărit cu 100 de euro. Erai nebun de fericire, strigând în sufragerie: „Mergem la ocean!"; și ne-am dus, toți șase, într-o mașină cu cinci locuri, cu mine în portbagaj ca un ostatic dintr-un film cu spioni, așa cum îmi plăcea să-mi închipui. Întreaga călătorie a fost o sărbătoare.

La clasele superioare, n-am văzut nicio familie care să meargă la ocean pentru a sărbători o decizie politică, pentru că politica nu schimba prea multe pentru ei. Mi-am dat seama de asta când m-am mutat departe de tine, la Paris: clasele superioare se pot plânge în legătură cu un guvern stângist, se pot plânge în legătură cu un guvern de dreapta, dar un guvern nu le provoacă niciodată probleme digestive și un guvern nu le rupe spatele. Politica nu le schimbă viața sau abia dacă le-o schimbă. E ciudat: ei sunt cei care domină politica, în vreme ce politica nu are aproape niciun efect asupra vieții lor. Pentru cei de sus politica este adesea o *chestiune estetică*: un fel de a se gândi la ei înșiși, un fel de a vedea lumea, de a-și construi personalitatea. Pentru noi, ceilalți, înseamnă viață sau moarte.

În august 2016, în timpul mandatului lui François Hollande, ministrul Muncii, Myriam El Khomri, a trecut *Loi travail*, un proiect legislativ care facilita concedierile în masă și le permitea companiilor să adauge câteva ore la programul săptămânal al angajaților. Compania pentru care mături strada îți poate cere să mături chiar și mai mult, să te apleci pentru chiar și mai mult timp în fiecare săptămână. Starea ta de sănătate, dificultatea de a te mișca, problemele de respirație, incapacitatea de a trăi fără ajutorul unui dispozitiv, toate au fost cauzate de o viață în care ai muncit ca un robot într-o uzină, și apoi te-ai aplecat opt ore în fiecare zi să mături străzile. François Hollande și Myriam El Khomri te asfixiază.

Pe 27 mai 2017, doi greviști de la o fabrică îl bombardează cu întrebări pe Emmanuel Macron. Sunt furioși. Macron le răspunde cu o voce care trădează disprețul: „N-o să mă speriați cu tricourile voastre. Cel mai bun mod de a vă cumpăra un costum ca lumea este să munciți." Îi acuză pe cei care nu-și permit un costum de nerușinare, de neputință, de lene. Îi umilește pe cei care poartă tricou. Trasează încă o dată delimitarea realității violente dintre cei care poartă costum și cei care poartă tricou: cei care conduc și cei care sunt conduși, cei care au totul și cei care n-au nimic. Acest gen de umilire din partea clasei conducătoare te face să te apleci și mai mult.

Pe 29 iunie 2017, la inaugurarea unei noi clădiri care a fost cândva o gară, Emmanuel Macron declară: „Gara este locul în care îi întâlnim pe oamenii de succes și pe cei care nu sunt nimic". Atunci când spune „cei care nu sunt nimic" vorbește despre tine, despre oameni ca tine. Acest gen de umilire din partea clasei conducătoare te face să te apleci chiar și mai mult.

În septembrie 2017, Emmanuel Macron îi pedepsește aspru pe cei „buni-de-nimic", care, după părerea lui, stau în calea reformelor din Franța. Ai știut mereu că aceste cuvinte le sunt rezervate celor ca tine, celor care nu pot lucra pentru că trăiesc prea departe de marile orașe, care nu-și pot găsi de lucru pentru că au fost dați afară prea devreme din sistemul educațional, care nu au diplome, care nu mai pot munci pentru că viața în uzină le-a rupt spatele. Când eram mic, îmi tot repetai obsesiv „Nu sunt un bun-de-nimic", fiindcă știai că această insultă plutea deasupra ta ca un demon pe care voiai să-l exorcizezi.

Nu există mândrie fără rușine: erai mândru să nu fii un bun-de-nimic pentru că îți era rușine să-ți găsești locul printre cei care puteau fi etichetați cu aceste cuvinte. Cuvintele *bun-de-nimic* sunt o amenințare pentru tine, o umilire. Acest gen de umilire din partea clasei conducătoare te face să te apleci chiar și mai mult.

În august 2017, Emmanuel Macron ia câte cinci euro pe lună de la cetățenii francezi cu cele mai mari nevoi; păstrează cinci euro pe lună din ajutorul social. În aceeași zi, anunță o reducere de taxe pentru cei mai bogați oameni din Franța. Crede că săracii sunt prea bogați, că bogații nu sunt suficient de bogați. Guvernul lui declară explicit că cinci euro nu înseamnă nimic. Oamenii ăștia nu știu nimic. Fac aceste afirmații criminale pentru că nu știu nimic. Emmanuel Macron îți ia mâncarea de la gură.

Macron, El Khomri, Hollande, Hirsch, Sarkozy, Bertrand, Chirac. Istoria suferinței tale vine cu nume. Istoria vieții tale este istoria acestor oameni care s-au aliniat ca să te doboare. Istoria trupului tău este istoria acestor nume care s-au aliniat ca să te distrugă. Istoria trupului tău *acuză* istoria politică.

Luna trecută, când am venit să te văd, înainte să plec m-ai întrebat: „Încă mai faci politică?" (Cuvântul „încă" se referea la primul meu an de gimnaziu, când fusesem membru al Ligii Comuniste Revoluționare și ne-am certat pentru că tu ai crezut că o să am probleme cu legea pentru că particip la demonstrații ilegale.) Ți-am răspuns: „Da. Din ce în ce mai mult chiar." Lași să treacă trei-patru secunde, mă privești și, în cele din urmă, îmi șoptești: „Ai dreptate. Ai dreptate. Cred că avem nevoie de o revoluție ca lumea."

Ben Okri este autorul a numeroase cărți: zece romane, printre care *The Famished Road*, câștigător al premiului Booker Prize în 1991, *The Age of Magic*, *Dangerous Love*, *In Arcadia* și *Astonishing the Gods*; trei culegeri de proză scurtă; trei culegeri de eseuri și trei volume de poezie, cel mai recent fiind *Wild*. Opera sa a fost tradusă în douăzeci și șase de limbi. A fost Fellow Commoner in Creative Arts la Trinity College, Cambridge, și este Fellow of the Royal Society of Literature. A primit premiul OBE. Cărțile sale au primit numeroase premii internaționale precum: Commonwealth Writer's Prize for Africa, Paris Review's Aga Khan Prize for Fiction, Chianti Ruffino-Antico Fattore International Literary Prize și Grinzane Cavour Prize. A primit numeroase titluri academice, este vicepreședinte al English Centre of International PEN și a primit Crystal Award din partea World Economic Forum pentru contribuția deosebită în domeniul artei și pentru profunda sa înțelegere interculturală. De asemenea, a scris scenariul filmului *The Madness of Reason*. Honorary Fellow la Mansfield College, Oxford, s-a născut în Nigeria și trăiește în Londra. Cea mai recentă carte a sa este *The Magic Lamp: Dreams of Our Age*.

Grenfell Tower, iunie 2017

Ben Okri

Era ca o cutie de chibrituri arsă pe cer.
Era neagră și lungă și arsă pe cer.
Ai văzut-o printre trunchiurile copacilor înfloriți.
Ai văzut-o dincolo de flesa bisericii.
Ai văzut-o în lacrimile celor care au supraviețuit.
Ai văzut-o în furia celor care au supraviețuit.
Ai văzut-o în imaginile celor transformați în cenușă.
Ai văzut-o imaginile celor care s-au aruncat în moarte.
Ai văzut-o în imaginile televizate ale flăcărilor care treceau
prin ferestre
Urcând armătura de aluminiu.
Ai văzut-o în imaginile imprimate de flăcările care țâșneau
din acoperiș.
Ai auzit-o în vocile puternice de pe stradă.
Ai auzit-o în țipetele urlate pentru dreptate.
Ai auzit-o în pub-uri pe străzi, în subsoluri, în canale.
Ai auzit-o în bocetele femeilor și în țipătul mut al
Orfanilor rătăciți pe străzi.

Ai văzut-o în copilul tău care nu putea dormi noaptea
Îngrozit de fantomele care bântuie zona, încă încercând
Să scape de focul care le-a mistuit negru și sufocant.
Ai văzut-o în visele tale despre morți întrebând dacă a trăi
Nu înseamnă să fii sărac într-o țară
Unde săracul moare în flăcări fără să fie prevenit.
Dar când ai văzut-o cu ochii tăi a părut că ochii

Vedeau că nu are sens, că nu poate avea sens, că nu va
avea sens.
Ai văzut-o acolo în cer, înaltă și neagră și arsă.
Ai numărat ferestrele și ai numărat etajele
Și ai văzut galbenul bolnăvicios al armăturii pe jumătate arse
Și ce ai văzut putea fi văzut numai în coșmaruri.
Ca o zonă de război, ascunsă în subteranele unui
cartier la modă.
Ca o zonă de război cuprinzând orașul.
Să vezi cu ochii ceea ce vezi numai
În coșmaruri transformă ziua în noapte, răstoarnă lumea cu
susul în jos.

Cei care au trăit, acum sunt morți
Cei care respirau au părăsit acum lumea viilor.
Dacă vrei să vezi cum mor săracii, vino să vezi Grenfell Tower.
Vezi turnul și lasă să înflorească un vis care schimbă lumea.

Localnicii îl numesc crematoriu.
El a scos la lumină dedesubturile epocii noastre.
Săracii care au crezut că votul pentru bogați avea să-i salveze.
Săracii care au crezut tot ce spuneau ziarele.
Săracii care au ascultat cu frică.
Săracii care trăiesc în încăperile lor și visează pentru copii.
Săracii suntem tu și eu, tu în grădina ta cu flori,
În casa ta cu cărți, care privești de departe
La un destin care se conturează lângă tine cu alt nume.
Uneori e nevoie de o imagine ca să trezești o națiune
Din rușinea ei ascunsă. Și aici au un nume
Toți cei care au murit arși, pe scări sau în casă,
Care habar n-au avut de ce au murit sau cum au fost trădați.
N-au murit când au murit. Moartea lor s-a petrecut cu
mult înainte.

S-a petrecut în mintea oamenilor care niciodată
Nu i-au văzut. S-a petrecut în marja de profit, s-a întâmplat
În termeni legali. Au murit pentru că banii puteau fi
economisiți și făcuți.

Cei care trăiesc acum sunt morți
Cei care respirau au părăsit acum lumea viilor.
Dacă vrei să vezi cum mor săracii, vino să vezi Grenfell Tower.
Vezi turnul și lasă să înflorească un vis care schimbă lumea.

Au spus că turnul e urât. Au spus că e o porcărie.
Peste tot în jur oameni frumoși în casele lor frumoase
Nu vor ca turnul urât să le distrugă prețul casei.
Zece milioane s-au cheltuit ca să ascundă turnul sub fațadă.
Oare se mai încercase înainte, dar nu la porcăria asta
Oare trecuse testul focului, oare fusese aruncat în vâlvătaie?
Dar asta a făcut turnul să arate mai frumos, da, a făcut
Turnul să arate mai bine.
Dar la douăzeci și patru de etaje, niciun stingător.
La douăzeci și patru de etaje nicio alarmă funcțională.
La douăzeci și patru de etaje nici măcar o ieșire de urgență,
O singură scară concepută în iad,
așteptând Infernul. E o poveste din vremurile noastre.
Fă să fie frumos pe afară, dar o capcană mortală
Înăuntru. Fă sunetul găunos să sune bine,
Fă golul să pară frumos. Aste e tot ce pot ei vedea,
Cum arată, cum sună, nu cum e în realitate, nevăzut.
Dacă privești cu adevărat poți vedea, dacă asculți cu adevărat
Poți auzi. Trebuie să privești sub fațadă,
Fațadă din economie peste tot. Fațada politică,
Fațadă economică, fațadă intelectuală – lucruri care
arată bine
Dar nu au miez, nu au suflet, numai spoială de morală.

Spun vorbe, dar vorbele sunt goale.
Fac gesturi, dar gesturile sunt superficiale.
Trupurile lor se îndreaptă spre turnul ars, dar sufletele
nu-i urmează.

Cei care trăiesc acum sunt morți
Cei care respirau au părăsit acum lumea viilor.
Dacă vrei să vezi cum mor săracii, vino să vezi Grenfell Tower.
Vezi turnul și lasă să înflorească un vis care schimbă lumea.

Aici vocile trebuie să vorbească pentru morți.
Să vorbească pentru morți. Să vorbească pentru morți.
Să le vezi imaginile umplând pereții. Sărăcia are propria
Culoare, propria rasă. Erau musulmani și creștini,
Negri și albi și amestecați. Erau tineri
Și bătrâni și frumoși și de vârstă mijlocie. Erau fete
În cele mai bune rochii ale lor, cu inima deschisă spre viitor.
Era un bătrân cu nepoții.
Era Amaya Tuccu-Ahmedin, de trei ani,
Arsă înainte să poată vedea minciunile lumii.
Erau nume care au fost ale ființelor vii care au visat
La celebritate sau satisfacție sau educație sau iubire
Care acum sunt scrum într-o cochilie arsă de cinism.
Erau italieni, frumoși și tineri,
Care în infern erau la telefon cu prietenii lor
În timp ce fumul și profitul le sugrumau vocile.
Erau bebeluși aruncați de la ultimele etaje
De o mamă care știa că oricum o să moară.
Erau cei care au sărit de la etajele lor
Și cei care au murit pentru că li s-a spus să stea
În camerele lor în flăcări. Era o fetiță care ardea
Văzută căzând de la etajul douăzeci. Cred că am spus destul.

Cei care trăiesc acum sunt morți
Cei care respirau au părăsit acum lumea viilor.
Dacă vrei să vezi cum mor săracii, vino să vezi Grenfell Tower.
Vezi turnul și lasă să înflorească un vis care schimbă lumea.

Întotdeauna există discrepanțe
Între ce se întâmplă și ce ni se spune.
Cifrele oficiale se opreau la treizeci.
În lume adevărul e mai rar decât aurul.
Trupuri scoase în întuneric
Trupuri încă în întuneric.
Fum întunecat, minte întunecată.
Cei care au trăit acum sunt morți.

Și în timp ce turnul ardea ei călcau
Peste cadavre pe scări
Din cauză că era întuneric beznă.
Și cei care au supraviețuit
Dorm ca refugiații pe podea
În sala de sport.
Și ca niște creaturi speriate de întuneric,
Asemenea unor evadați, vorbind cu poliția și
curajoșii pompieri,
Dar evitând victimele,
Ale căror inimi trebuie să fie pline de groază.
Cei care respirau au părăsit acum lumea viilor.

Dar dacă te duci la Grenfell Tower, dacă te poți despărți
De jocul tău de tenis și de cinele perfecte
Dacă te duci acolo atunci când scheletul negru al turnului viu
Încă stă în picioare în aer, un avertisment de temut pentru
turnurile asemănătoare,
Vei respira un aer gros de suferință

Cu femei care plâng dintr-o dată
Și copii care rătăcesc în jur năuciți
Și bărbați ștergându-și lacrimile pe ascuns
Și oameni privind neîncrezători conturul sinistru de pe cer.

Vei vedea copaci cu frunzele verzi și curate
Și vei inhala tămâia menită
Să curețe aerul de nefericire
Vei vedea munți de flori
Și ziduri din hârtie albă suspinând cuvinte
Și lumânări arzând pentru binecuvântarea morților
Vei vedea adevăratul înțeles al comunității
Hrana împărțită și poveștile spuse și voluntari peste tot
Vei respira aerul crematoriilor
Amestecat cu parfumul florilor.
Dacă vrei să vezi cum mor săracii, vino să vezi Grenfell Tower.

Înțelege aceste imagini dacă vrei
Pentru că spiritul trăiește acolo unde adevărul nu
poate ucide.
Zece milioane cheltuite pentru fațade false
Într-un incendiu în care sute de persoane au pierdut totul.
Cinci milioane oferite ca ajutor
Ar trebui să facă o națiune să-și schimbe credința.
O imagine dă viață și o imagine ucide.
Inimile se ridică dincolo de abilitățile politice.
În această epocă a austerității
Săracii mor pentru bunăstarea altora.
Creșele și bibliotecile dispar de pe pământ.
Vremuri ciudate se conturează în jur.
Sabia sorții atârnă deasupra puterii surde.
Vezi turnul și lasă să înflorească un vis care schimbă lumea.

Tahmima Anam s-a născut în Dhaka, Bangladesh, și este autorul a trei romane: *A Golden Age*, care a primit Commonwealth Writers' Prize for Best First Book, *The Good Muslim* și *The Bones of Grace*. În 2013 a fost selectată pentru *Granta's Best of Young British Novelists*.

Lapte de mamă

Tahmima Anam

Ziarul este prietenul meu. Negru pe alb, îmi dă refugiați care trec ilegal granița, salvatoarele lor bărci răsturnate, copiii leșinați în brațele lor. Îmi dă inundații și foamete, cruzime, nenorociri. Îmi dă accidente. Tristețe după tristețe. Așa mi-am capitonat povestea. Lucrurile astea ajută. Îmi pare rău s-o spun, dar ajută.

Aproape imediat, soțul meu s-a întors la muncă.

— Nu pot să stau cu tine aici, s-a răstit el. Eu și soacra mea și servitoarea, în fiecare zi, împreună acasă. Mic dejun, prânz și cină.

Am avut o mulțime de vizitatori. Toți voiau să se uite. Vorbeau de față cu mine, de parcă nu existam. Ziceau că arăt bine, în situația dată. Erau uimiți că nu încercasem să mă sinucid. M-am întrebat și eu asta de multe ori. De ce mai eram în viață? De ce eram aici, respirând și mișcându-mă și făcând pipi în toaletă la fel ca înainte?

După trei luni, soacra mea mi-a cerut să plec din casă. A deschis șifonierul meu și a pipăit sari-urile de mătase. M-a măsurat din cap până-n picioare. Sânii mei, acum umflați și cruzi, mă incomodau la îmbrăcat.

— Pot să-ți dau bluzele la modificat, dacă încă ai nevoie de altă mărime, mi-a spus împungându-mă, dar prefăcându-se amabilă.

I-am spus lui Dumnezeu că n-o să mă sinucid, dar că voi fi mereu nefericită. Dumnezeu a părut mulțumit. Nu-i place când oamenii iau lucrurile în propriile mâini. Subzist într-o dietă strictă de durere. Dacă ceva mă face să râd în mod neașteptat

sau dacă soțul meu se întoarce acasă bine dispus și vrea să-mi pună orez în farfurie, îmi amintesc ce am citit de dimineață în ziar și orice fărâmă de bucurie dispare.

Uneori este util să mă prefac, ca atunci când el mă atinge noaptea. Apoi, pentru că nu-mi poate vedea expresia chipului, semăn cu o persoană care nu s-a condamnat la o viață de fantomă.

Ieri soțul meu a sugerat să-l vizitez la birou ca să-mi mai umplu timpul. Poate că mama lui s-a plâns că am rupt ziarul cu dinții. Dă-i fetei ceva de făcut, l-a implorat. Recepționera mă conduce în sala de ședințe. Soțul meu stă în capul unei mese dreptunghiulare, lungi. Îmi trag un scaun și mă așez.

— Problema că este că penisul lui 207 e infectat, a spus femeia.

— Mulțumesc, domnișoară Beli.

Ea continuă.

— I-am făcut moldamin și ieri, și azi, dar infecția persistă. N-o să ejaculeze săptămâna asta.

Soțul meu face comerț cu spermă de taur. Pe vremuri râdeam de noul lui proiect. Vacile din țara noastră nu dau prea mult lapte și cel pe care-l dau e de proastă calitate. Îmi amintesc că, atunci când eram mică, mătușa mea, cea slabă și îngrozitoare, care ne privea de sus, aducea pentru verișoara mea lapte în fiecare dimineață de la o vacă pe care mama ei o creștea în celălalt capăt al orașului. Învățase să conducă (unchiul meu o învățase) și gonea pe Bulevardul Manik Mia în mașina ei mică și galbenă cu bidonul de lapte agățat de portieră. Uneori o însoțeam, ascultând zdrăngănitul metalic al acestuia, și apoi mă lăsa să gust laptele, ușor albăstrui, cald și nici pe departe la fel de dulce ca laptele praf la cutie pe care mi-l făcea mama, zdrobind cocoloașele cu lingura.

— Și ceilalți? întreabă soțul meu.

— Ceilalți sunt gata, domnule, îi răspunde Beli.

E greu de spus dacă mă iubește. Când vorbește la telefon cu una dintre surorile ei, soacra mea insistă să scoată în evidență cât de mândră e de fiul ei. „Am crescut un băiat bun. Nimeni nu l-ar fi învinuit dacă și-ar fi dorit să se căsătorească din nou, dar mi-a spus: *no Ammoojaan*, dacă asta a fost voia Domnului, eu mă supun."

La începutul căsniciei, eram doi sălbatici. După cină, căscam și ne plângeam de căldură, de cât de tare ne obosea. După cină, spuneam „Noapte bună" și încuiam ușa. La început mi-era rușine și refuzam să las lumina aprinsă, dar în scurt timp eu eram cea care făcea semne pe sub masă, semnale în codul Morse pe fluierul piciorului. Nu discutăm niciodată despre asta, dar amândoi privim înapoi dezgustați, învinuindu-ne unul pe celălalt, de parcă apetitul nostru sexual ar avea de-a face cu ce-a urmat.

N-o să mă părăsească. Apartamentul e al meu, pus pe numele meu de tata, înainte să moară. Mi-am vândut bijuteriile și i-am dat banii pentru afacerea cu taurii. Mașina, televizorul, mobila, sari-urile din șifonier pe care soacra mea speră ca într-o zi să i le dea fiicei ei, toate sunt ale mele. Acestea sunt lucrurile care ne leagă acum.

Există două feluri de a face un taur să ejaculeze: vaca gonflabilă și vaginul de vacă gonflabil. Vaca gonflabilă – în mărime naturală – e din cauciuc și silicon și a venit din Bulgaria într-o cutie.

În timp ce mă gândesc la asta, sânii mei dau lapte. Îi ating și simt lichidul cald scurgându-mi-se printre degete.

— Îmi cer scuze, spune Beli.

Se ridică, mă ia de braț și mă duce în toaleta mică de alături. Încep să mă dezbrac în tăcere, îmi dau jos sari-ul, apoi bluza, apoi sutienul. Beli ia sulul de hârtie igienică roz de pe vasul de toaletă și mi-l dă. Nu mă descurc prea bine să mă șterg, laptele acum șiroiește și știu că va dura ceva până să se oprească.

Beli își dă jos eșarfa de pe cap și mi-o dă și o țin sub sâni și aștept să se golească.

— Crezi că le lipsesc vacile adevărate? o întreb.

— Probabil, dar cele gonflabile sunt foarte bune.

— De unde știi? Ai văzut vreodată vreun vagin de vacă?

— Da, am văzut multe vagine ale multor vaci.

— Ce zice mama ta de asta?

— E ambiguă.

Laptele se oprește. Beli îmi aranjează sari-ul în așa fel ca părțile umede să fie ascunse. Apoi stoarce eșarfa deasupra chiuvetei. În acea seară, mama vine în vizită.

— Biata mea copilă, îmi spune cu ochii mijiți.

Îmi studiază chipul și spune că sunt mai bine, mult mai bine. Nu-i așa că e mai bine? Vorbește despre alți oameni, despre fericirea lor, de parcă asta m-ar putea molipsi. Fratele meu are succes cu fabrica de sticlă, fiul lui, nepotul meu, a ieșit primul din clasă la trei materii; sunt mai puțini țânțari ca iarna trecută, nu-i așa că e o ușurare? Îmi sugerează o excursie, să închiriez un microbuz și să merg la noua pensiune din Sylhet.

Soacra mea ne servește în tăcere cu *samosa*.

Mă gândesc continuu la 207, așa că a doua zi o sun pe Beli și o întreb dacă mă poate duce până la Mymensingh, unde țin animalele. Locul e curat, mai degrabă ca un spital decât ca o fermă. Taurul e negru, doar cu o pată albă în jurul ochiului stâng. Peste noapte i-a crescut temperatura și Beli i-a schimbat antibioticul. Întind mâna prin grilajul de metal și mă lasă să-i ating nasul poros și umed.

— Și dacă moare? întreb.

— Nu s-a întâmplat niciodată.

— Copilul meu a murit. Am adormit și l-am asfixiat cu pieptul.

— Știu, am citit în ziar.

Beli își aranjează eșarfa pe cap și mă întreb dacă, după ce s-a întâmplat ieri, i-a rămas în păr miros de lapte acrit.

În ziarul de azi, e un articol despre o refugiată, al cărei bebeluș a fost aruncat în foc.

Lumea e un loc oribil. Nu e nimic mai oribil decât ce am făcut.

După ce mâncăm la cantină, Beli mă duce cu motocicleta în satul învecinat. Are un client care o așteaptă. Îi cuprind talia cu brațele și alunecăm pe drumul îngust care taie câmpurile acum îngălbenite de aerul uscat al iernii. Beli spune că ne așteaptă o femeie a cărei vacă e gata de inseminare. Toate cuvintele pe care Beli le folosește pentru sex mi se par interesante. La fel ca soțul meu, când se referă la spermă, spune *produsul*.

— Am avut mare succes cu produsul în satul ăsta, spune. Mă plimb prin sat în timp ce Beli își vede de treabă. Îmi târăsc picioarele pe pământul cafeniu uscat. Simt mirosul mâncărurilor, al ierbii și al lemnelor arzând.

Beli nu se grăbește, așa că sun acasă să verific că nu s-a întâmplat nimic rău. A luat foc ceva în bucătărie? S-a aruncat cineva de pe acoperiș? Soacra mea răspunde cu tonul obișnuit pentru astfel de apeluri. Mă asigură că nu, totul e bine. În acea seară, soțul meu observă că a început să mă intereseze afacerea. Mă întreabă cum se descurcă Beli.

— Mă gândesc s-o promovez, îmi spune.

Face dragoste cu mine. Când își apropie capul de sânul meu, tresar, fără să mă pot abține; dorința îi dispare și se întoarce cu spatele. Adorm repede, prea tristă ca să-mi pese.

Dacă aș putea vorbi cu soțul meu, i-aș spune: Asta se întâmplă când te cuprinde întunericul. Faci ceva ca să te simți în siguranță. Nu asculți muzică, nu te uiți la poze vechi. Nu te încumeți la ceva riscant cum ar fi cititul unei cărți. Nu: apeși tastele telefonului sau îți amesteci laptele în ceai, sau cineva te-a bătut pe umăr și suferințele întregii lumi, femeia al cărei

copil a murit în flăcări, băiețelul cu arsuri de țigară pe piept, devin ale tale și, deși vezi și miroși și simți totul, profunzimea suferinței tale nu se diminuează, nici măcar pentru o fracțiune de secundă.

Beli spune că 207 e mai bine și că trebuie să meargă la o altă familie din sat. Din cauza traficului ajung la Mymensingh în trei ore și, când sosesc, Beli mă așteaptă în curtea unei mici ferme. Familia este compusă din fermier, soția lui, mama lui, mama ei, cei trei copii ai lor, fratele lui și soția fratelui lui, însărcinată, cu mâna la spate. Câteva capre lasă în urmă căcăreze în timp ce aleargă prin curte. Beli vorbește pe un ton autoritar, explicându-i soției că prețul spermei, al produsului, include vizitele ei regulate, că ea va stabili momentul optim în care vaca să fie inseminată și că această metodă este una de succes.

Soția ezită. Beli îi explică din nou procedura, insistând suficient cât femeia să aibă încredere în ea.

— Lucrurile astea țin de voia Domnului, spune în final, și Beli e pregătită pentru această provocare, a mai auzit asta înainte.

— Când închiriați un taur pentru o noapte, trebuie să plătiți chiar dacă reușește sau nu, corect?

— Da.

— Și chiar dacă reușește, nu știți dacă rămâne gestantă. E posibil să trebuiască să repetați procedura de trei-patru ori.

— Da.

— Aveți banii ăștia? Oare e voia Domnului să n-aveți ce mânca, să n-aveți ce le pune copiilor în farfurie, pentru că fermierul vă va taxa dublu?

Femeia răspunde că nu, apoi dă din cap.

Beli se lasă pe spate triumfătoare. Laptele îmi țâșnește din nou, de data asta brusc, și toată lumea vede, partea din față a *kameez*-ului meu verde se udă în câteva secunde. Femeile își pun

mâinile la ochi, parcă pentru a împiedica laptele să le țâșnească în gură. Nora, cea însărcinată, mă privește lung, foarte lung.

Beli mă ignoră în timp ce fac tot ce pot să mă acopăr. La un moment dat, primește banii și ne terminăm treaba aici.

Când ne întoarcem la fermă, un tânăr aleargă în întâmpinarea noastră să ne spună că 207 a murit.

Copilul depășise termenul. La spitalul de lângă lac medicul mi-a făcut cezariană în tăcere, sub un cearceaf care nu-mi permitea să văd nimic acolo jos, fără să mă anunțe când a scos copilul din mine, fără să mă felicite când l-am auzit plângând, fără măcar să-mi arate pentru o secundă copilul cât îl înfășau și-l duceau în salon.

Când în sfârșit mi l-au adus, curat și înfășat, am simțit că întâlnesc o ființă promisă, care însă mi-a fost refuzată întreaga viață. Acum știu că l-am întâmpinat prea nerăbdătoare. Trupul lui mic zdrobit sub greutatea iubirii mele sufocante, disperate.

207 a fost scump. Soțul meu îmi arată cifrele, cât costă să-l înlocuim. Beli e supărată. Și-a dat demisia.

— Ce prostie, n-a fost vina ei, îmi spune soțul meu.

Sunt surprinsă de blândețea din vocea lui. Se uită la mine de parcă ar vrea să-mi spună ceva, dar nu-l pot privi în ochi. Stingem lumina și stăm întinși în tăcere multă vreme, ascultându-ne respirațiile.

Îl rog să mă ducă în sat. Fata însărcinată a născut un băiețel, cu buzele vinete, cu degetele ca niște bețe de chibrituri. Nu are deloc lapte, se plânge soacra ei. Laptele praf e scump. Mă uit la el, e gol, doar cu un scutec de pânză prins cu un ac de siguranță enorm. Soacra mă privește, mă măsoară din cap până-n picioare.

— E un semn de la Dumnezeu, suspină ea, de parcă asta ar explica totul.

La ce se așteaptă? Să-l iau pe viermele ăsta mic și să-l hrănesc? N-o s-o fac. Din fericire, sânii mei rămân uscați. Mă aplec și miros sărăcia de pe pielea copilului, îmi doresc să-l iau din această încăpere, să-l feresc de foșnetul șobolanilor de sub pat și să-l întorc pe o parte, să nu-i mai văd pieptul mic urcând și coborând, atât de regulat, atât de crud.

Apoi, în drum spre casă, mă doare tot trupul și din gură îmi ies sunete mici și goale. Deschid ziarul și nu s-a întâmplat nimic atât de îngrozitor. Azi, moartea copilului meu este cel mai crud gând pe care-l am.

A doua zi iau o ricșă până la o alee îngustă din Gulistan și găsesc un bloc dărăpănat la capătul ei. Beli stă în pragul camerei pe care o împarte cu mama ei. În spate e o fereastră, dar lumina e obturată de rufele întinse. Mama lui Beli se uită la mine de pe un palet lipit de perete, cu o pătură pe picioare. Încep să-i spun lui Beli că trebuie să se întoarcă la muncă.

— Nu te poți învinovăți, îi spun.

— 207 era preferatul meu.

— Nu, nu era. Ai spus că 203, cel cu picioarele albe, era preferatul tău.

— Ai dreptate. Era doar un taur prost.

— Mai sunt zeci ca el.

— Sunt toți la fel.

Ia un *jackfruit* dintr-un colț al camerei.

— Spune-mi ce s-a întâmplat, îmi zice.

Îmi dă fructul și eu îl țin stângace. I-a rupt codița și seamănă cu o pară gigantică.

— Stai puțin, spune.

Ia fructul, trage pătura de pe picioarele mamei și învelește fructul cu grijă, lăsând descoperită doar partea de sus.

Se așază lângă mama ei.

— Arată-ne, spune.

Iau fructul în brațe. Mă legăn, cântând cântecul pe care-l aveam pe buze când am adus copilul acasă. Așez fructul pe palet și îmi deschid bluza. Mă întind și mă întorc cu fața la el, cuprinzându-l cu brațele, strângându-l la piept. Închid ochii, prefăcându-mă că dorm. Strâng fructul până când dispare sub mine. Țepii lui mă zgârie. Mă întorc peste el, simțind cum îmi străpunge pielea.

— Așa, spun. Așa s-a întâmplat. Am dormit doar un minut, dar, când am deschis ochii, se înverșinase.

Deschid ochii. Beli își șterge obrajii cu dosul palmei. Mamei ei se trage chinuit pe partea ei de pat și se reazemă de perete.

— Simt tristețea întregii lumi, spun.

— Ba nu. Simți doar ce e al tău, spune mama ei.

Lovesc fructul cu pumnii. Îl simt cum se rupe. Mai târziu, degetele mi se lipesc de la sevă și miros a gunoi dulce.

Eu și Beli facem pregătirile pentru 207. Mai întâi, privim autopsia: un cuțit spintecă meridianul burții lui negre; i se scot organele uriașe, sunt examinate și cântărite. E cusut înapoi grosolan. Apoi e pus pe un cărucior și aruncat într-o groapă pe care am săpat-o la margine fermei. Vine toată lumea: veterinarul, băiatul care face curat în grajduri, chiar și bucătarul de la cantină. Nimeni nu știe ce să facă. Nu există rugăciuni pentru tauri, așa că stăm acolo și ne uităm la 207, în timp ce câțiva bărbați îl acoperă cu pământ.

— Nu i-am dat niciodată un nume. Fiului meu. Era o superstiție. Trebuia să așteptăm trei săptămâni, i-am șoptit lui Beli.

— Îi spuneai cumva?

— Da, îi spuneam cumva.

Șoptesc numele secret în timp ce țărâna acoperă animalul. Vântul se întețește și ne învăluie. Cu coada ochiului, îl văd pe soțul meu apropiindu-se, pășind ușor, atent. Îi strig:

— Apropie-te, ne luăm rămas bun!

Josephine Rowe este o scriitoare australiană de ficțiune, poezie și eseu. Este autoarea a două volume de proză scurtă și a unui roman, *A Loving, Faithful Animal*, publicat în Statele Unite de Catapult (2017). A primit burse de la International Writing Program, al Universității din Iowa, și de la Wallace Stegner Program, al Universității Stanford. Trăiește în Tazmania.

Feluri de a fi văzută

Josephine Eowe

Am o față pe care se citește totul. Sau îmi imaginez: vremea pe insule, goana gândurilor la fel ca umbrele norilor pe deasupra munților, întinderi de apă. În timpul pozelor lungi încerc să păstrez o față inexpresivă, senină, falsificând ușor distanța dintre *gând* și *expresie*. O scânteiere și o încruntare, cea mai mică urmă a unui zâmbet ar declanșa întrebarea: *La ce te gândești?*

La ce mă gândeam? Există jurnale intime de pe vremea aceea, îngropate adânc în magazia surorii mele, la țară, în regiunea Victoria. Am rescris povești și poeme, am cizelat fraze, m-am gândit la finaluri. Am reluat disputele, vechi și noi. Dubiile nelămurite. Grija pentru tema aleasă. Am rătăcit prin camerele fostelor case, zdrăngănind mânerele ușilor. Am compus liste de cumpărături și scrisori, am aplicat pentru finanțare, am scris e-mail-uri contestând amenzile. Am memorat piese celebre. Am ascultat. Am adunat câte puțin de peste tot, luând amănunte din camere și din conversațiile auzite, de la chipurile întoarse spre mine. M-am uitat înapoi, uneori cu coada ochiului, uneori direct, în funcție de unghiul așteptat.

Da, uneori m-am gândit la sex. Cu toate că probabil nu mai mult decât aș fi putut obține privind pe fereastra trenului sau plimbându-mă prin oraș, iar aceste gânduri nu se potriveau niciodată cu persoana din spatele șevaletului. Mediul în sine era senzual, oricum l-ai fi privit. Razele soarelui, căldura lămpii sau curenții de aer rece pe piele, la fel de clare ca o atingere. Cu toate că, de fapt, atingerile erau rare, acordate printr-o permisiune formală – *Pot să vă mut cotul, vă rog? Vă deranjează dacă dau pe spate șuvița asta de păr?* În general, modelele își luau singure

poza, aliniind membrele după urmele de cretă sau punctele de referință de pe banda ascunsă, adaptând poziția în funcție de un trunchi noduros sau o cornișă scorojită, sau, cu puțin noroc, după crengile copacilor de afară care fuseseră alese ca să atragă privirea. Sau chiar fructul care i se dădea și la care i se cerea – mai des decât spera – să mediteze convingător.

Nu sunt o persoană deosebit de sigură pe mine. Nu fizic. Tot ce pot face este să stau dreaptă. Mi-e groază de fotografii. Există multe fotografii de-ale mele în care încerc să scap de cameră ori am un aer tensionat și nefericit că sunt prinsă în cadru. La douăzeci și trei de ani, când mi-am început activitatea în modelling, negociam încheierea unei relații deosebit de volatile și de distructive. Inspirată de povestea Taniei Hershman, am schimbat normele ISRS de funcționare. Era o senzație de renaștere. Hainele din garderoba mea nu mai atârnau ca niște obiecte împrumutate. Dar încă mi-e greu să mă aflu în prezența oamenilor, să suport atenția tuturor, să le întâlnesc și să le susțin privirea.

Atunci de ce era ușoară viața de model? Pentru că, în cea mai mare parte, era ușoară. Era ușor să intri în casa sau în atelierul unui străin, să schimbi hainele de oraș cu o rochie din satin albastru, să dai drumul la cronometru, să te dezbraci. Să stai nemișcată.

În ficțiune, relația model/artist este în principiu descrisă ca sexuală, și e foarte bine pusă în evidență de Anaïs Nin, și în general confirmată de imaginația publicului. Modelul este echivalentul erotic al Pescărușului lui Cehov. Când nu este clar erotizată, ea, (întotdeauna „ea") ar putea fi descrisă printr-un diminutiv, puțin nefericită, ca „Aniuta" lui Cehov. Sau, în *Capodopera necunoscută* a lui Balzac, ca marfă, proprietatea care ar putea fi, la fel ca un cal, împrumutată, negociată sau furată. Artistul este întotdeauna bărbat, privirea cu sens unic, ierarhia clară.

Convenția narativă, ficțiune sau nu, atribuie vulnerabilitate singurei persoane goale din încăpere. Dar depinde foarte mult de natura încăperii. O simțim mai puțin goală sau mai puțin singură în goliciune în haosul puțin ordonat al unui atelier. Existența într-un spațiu în care sinele creativ este pus gol într-o lucrare semirealistă – fiind în același timp subiect, obiect și, în cele din urmă, complice în această lucrare semirealistă – echivalează cu o vulnerabilitate reciprocă care adesea se reduce la relaxare. În orice caz, mă simt mult mai bine goală în studioul unui artist decât m-aș simți vreodată cu cineva care privește peste umărul meu când scriu. Abia pot suporta o pisică.

În *The Woman Upstairs*, romanciera Claire Messud evocă intimitatea intrinsecă a împărțirii spațiului de lucru creativ. Când povestitoarea, Nora, acceptă să închirieze un spațiu comun cu Sirena, o celebră creatoare de artă contemporană:

... într-o seară, devreme, când amândouă ne-am culcat târziu, mi-a arătat schițele ei. Ca și cum mi-ar fi arătat interiorul craniului ei, acei mici curenți, acele șocuri mă gâdilau pe șira spinării. Era cu siguranță o intimitate mai profundă decât orice goliciune: să vezi pagina expusă pe masa de lucru, cu ștersăturile și petele ei și, dat fiind că erau ale Sirenei, cu o urmă de cafea sau două, toate acoperite de notițe făcute doar pentru ea, cu litere mărunte, mărunte, ca niște musculițe, care puteau fi scrise doar cu cel mai ascuțit creion și citite de oricine altcineva în afară de ea doar cu lupa.

În timpul celor trei ani de modelling, am reprezentat sute de artiști, uneori același artist timp de mai mulți ani, dar niciodată nu am trăit sau simțit o încărcătură sexuală sălbatică, așa cum este imaginată în cărți sau, de altfel, de către cei care întreabă cu ce mă ocup.

Dar intimitățile conceptuale pe care le descrie Messud, curenții care rezultă din a ți se *arăta interiorul craniului ei* niciodată nu și-au pierdut din amplitudine.

Am început să lucrez ca model la sfatul unei prietene, tot scriitoare. Aveam o slujbă *part-time* la un cinematograf cu două spectacole pe seară, filme vechi, de artă. Când și când primeam câte un cec pentru publicarea unei proze sau a unui poem, ori eram invitată la o lectură sau la o conferință. Voiam o activitate care s-ar fi potrivit perfect cu viața de scriitor pe care încă îmi imaginam că mi-o construiesc – munca ideală care nici să nu-ți istovească mintea, nici s-o priveze de oxigen. Chris mi-a arătat un mic portret pe care un artist mai în vârstă i-l făcuse, desenat cu un ac pe hârtia aurie dintr-un pachet de țigări: o tehnică apărută din cauza lipsurilor din timpul războiului din Coreea, aplicată pe materiale la îndemână din rație, și care fusese adusă și în viața civilă. Un portret cu două fețe, m-am gândit, intrigată.

Am început să înțeleg că un portret are întotdeauna ceva reflexiv. Nu mă refer la stil sau la preferința pentru anumite materiale, sau la o combinație ciudată a acestora. Ceva din propriul chip sau din fizicul artistului se imprimă întotdeauna în operă.

„Așa stau lucrurile cu scriitorii începători", mi-a spus o dată moralizator un mare pictor australian. „Totul este Eu, Eu, Eu."

„Te referi la Eul personal sau la Eul autorului?" I-am amintit pictorului că poemele lui preferate începeau cu *Eu mă voi scula* și *voi pleca acum* și *Eu am întâlnit un călător de pe pământ străvechi*.

„Multe astfel de lucruri li se întâmplă scriitorilor tineri", a insistat el, fără să se lase descurajat. „La pictori nu e la fel."

Și totuși e la fel. Se întâmplă foarte des în arta figurativă: Eu, Eu, Eu. Mereu au apărut în portrete diferite suprapuneri ale imaginii frunții sau gurii artistului, ori ale liniei fantomatice a maxilarului meu. Unele influențe ale chipului artistului pot fi văzute oricând ca referințe constante pentru alte chipuri.

Am găsit repede de lucru. Ca plasatoare (înainte de asta ca librar), m-am lăsat furată de visare, nu o dată amenințată că voi fi dată afară pentru că mâzgăleam poeme pe dosul biletelor. Dar eram un „bun" model. Mi s-a dus vestea, am ajuns repede

la cinci programări pe săptămână și făceam cu bicicleta drumul între centrul Melbourne-ului și suburbii. La început, acest „bun" deruta. La ce eram bună? Aparent, la mimarea mișcării în nemișcare. *Ai fost cumva dansatoare, draga mea?* Și dacă aș fi fost, amărăciunea pe care o simțeam era repetarea acestui presupus „Ai fost cumva"? Dar n-am dansat niciodată, nici măcar nu sunt flexibilă. Frumusețea sau cel puțin frumusețea convențională nu are nimic de-a face cu așa ceva. De la distanța asta, am înțeles că este un amalgam de contradicții fizice, de putere și slăbiciune, de lumină și umbră: omoplați și clavicule ascuțite, apoi un salt topografic al șoldului. O statură care atrage atenția, în contradicție evidentă cu dorința mea.

Un trup de douăzeci și trei de ani, la fel ca o minte de douăzeci și trei de ani, ar putea fi respins ca fiind prea tânăr, prea pur. Al meu n-a fost.

Fiind model, corpul și fața mea au devenit subiecte de permanente discuții, dar într-un fel atât de practic, încât de fapt era ciudat de reconfortant. Eram un amestec de forme, umbre, mișcări subînțelese.

Eram și nu eram eu: o combinație care *mă* făcea să *mă* supun refracției prin ochiul, priceperea și crezul artistului. Ce conta dacă eram reinterpretarea „Fetei în kimono", sau a lucrării „Lectură goală", ori a „Femeii cu vulpe tatuată"? Mi s-a arătat de foarte puține ori o pictură sau o sculptură cu mine terminată în care să mă văd.

„Încredere în sine", spun prietenii. Dar eu nu căutam încredere în mine. Cel puțin nu prin asta, nu direct.

Și nu am încredere în aceste cuvinte. Mai mult iau decât dau. Eu caut pur și simplu un mijloc prin care să plătesc chiria și cărțile, și cursurile, și din când în când o călătorie în străinătate, păstrând totuși destul timp și destulă energie mintală pentru a scrie. Scrisul e sursa reală a puterii.

Puterea îmbracă multe forme, dar cea mai importantă dintre ele este cea imaginativă. Faptul că-mi pot câștiga existența dintr-o meserie atât de neașteptat în simbioză cu scrisul părea întotdeauna o simplă păcăleală, o prestidigitație de care eram oarecum mândră. În picioare, *contrapposto*, cerșind o postură de la Circe sau Diana, în timp ce parestezia îmi amorțea degetele tensionate sau nu-mi mai simțeam brațul până la umăr, în sinea mea eram liberă să rătăcesc pe unde-mi doream.

Unele modele apreciau anonimatul claselor de artă instituționalizate, unde modelul este numit „modelul" și contactul vizual este minim. Dar mie astfel de spații întotdeauna mi se păreau reci, la modul propriu și estetic. Aproape clinice. *Ca un pacient anesteziat pe o masă*, m-am gândit nu o dată, sub lumina de halogen, în timp ce liceenii își scăpau creioanele și se fâțâiau în jurul meu, prea intimidați ca să se ducă să le ridice.

Eu preferam să lucrez în studiourile încărcate ale artiștilor individuali, și cu un grup mic, prietenos, adesea format din cei mai în vârstă dintre pictori, impresionați de formula „Societatea artiștilor". Societatea artiștilor din Brighton. Societatea artiștilor din Malvern. Societatea artiștilor din Victoria, din care bunica mea, Betty, făcuse parte cândva.

Casa lui Betty și, în special, atelierul ei fusese unul dintre puținele spații care mi-au fermecat copilăria. Uleiul de in și lemnul vechi, și terebentina, eucaliptul cu frunze argintii, paginile cărților vechi – au fost și au rămas arome-talisman, tot ce trebuia ca să mă poarte înapoi în York Street, în casa cu două niveluri, cu brațele pline de cărți frumoase, cartonate, pe care eram încurajată să le împrumut, de borcanele de sticlă cu pensule, de schițele și studiile fotografice din Italia și Indonezia, de aranjamentele de plante indigene uscate. Încurajarea prost ortografiată a defunctului meu bunic – *Pictează cu pașiune!* – înfiptă pe un carnet prins de șevaletul lui Betty. Lumina soarelui căpăta o calitate unică în această casă, în special în atelier:

era cumva mai vâscoasă – *mieroasă* este cuvântul potrivit – decât lumina obișnuită. Lumina asta curgea ca într-o poveste de García Márquez, aluneca între obiectele solide, apăsa pielea ca niște mâini binefăcătoare: nu numai în *siguranță*, dar și mai *bine*. A păstrat lucrurile neclintite, ținute ca în ambră. Lumina asta venea de Altundeva, am stabilit, fusese adusă înapoi, acumulată ani de-a rândul într-o viață de contemplare, și inspirase același lucru.

Când am început să lucrez ca model, casa fusese deja vândută, lumina ei se risipise și bunica uitase că fusese vreodată o artistă. Avea Alzheimer în stadiu avansat și fusese dusă la azil cu ani în urmă. În timpul fazelor finale ale bolii, când încă era conștientă de deteriorarea facultăților sale și de îngrozitoarea trădare a memoriei și a timpului, primea pe toată lumea cu aceeași căldură familiară. Când am vizitat-o, m-a întrebat: Ce-ți dorești să se întâmple?, în efortul de a stabili cine eram în funcție de lucrurile la care speram.

Dar, inevitabil, a venit un moment în care prezența ființelor iubite – inclusiv a mea – provoca mai degrabă îngrijorare decât alinare, și Betty a rămas tăcută și agitată, apucând un fir nevăzut de pe bluză, cu privirea fixată în adâncul ființei.

Spre ce privea? I-am fotografiat atelierul, pereții erau acoperiți cu vechi palete pe care se mai vedeau vopsele uscate din plante australiene: galben de cadmiu din grevillea, alizarină rubinie din *Swainsona formosa* sau albastru și siena de Toscana.

(Undeva într-un birou cu scrisori neexpediate, sau cu multă vreme în urmă vândut la licitație: tabloul ei făcut în Panzano, în Chianti, trimis din greșeală la adresa expirată a unchiului meu.) Mi-am imaginat pânzele întoarse la perete, șevaletele strânse, tuburile de vopsea terminate, nenumărate – cât pentru o viață – pensule lăsate în borcane de sticlă cenușie.

Dar în instituțiile mai vechi din Melbourne artiștii îi cinstesc numele. Știind că a pictat și a desenat acolo, aveau afecțiunea

pe care și eu o aveam pentru acele locuri – timpul de pauză cu băutorii de ceai din cești ciobite, pachete de biscuiți Arnott în farfurioare. (Monte Carlos și Scotch Fingers de mult dispărute). Până și pentru veșnicul praf de creion moale și de cărbune care înnegrește tălpile picioarelor când îmi uit papucii. Am iubit lamele parchetului, mărturia pe care o păstrează în analele lui stropite cu vopsea, decenii de zgârieturi și resturi de scotch și lipici, lustruit sute de ani cu lac. Dacă în asta exista ceva din viața de model sunt vinovată de romantism, nu era decât o poveste olfactivă.

Note principale: clei albastru, lămâie, bergamotă, colofoniu.

Note sentimentale: cafea instant, scorțișoară, ulei de semințe de in.

Note de bază: fum de lemn, eucalipt lustruit, piele uzată, cărbune.

Adesea în timpul pozelor lungi visez din nou casa bunicii din York Street, mergând din cameră în cameră, când totul era la locul lui, direct spre cochilia de *paua* spartă în două de pe pervazul ferestrei de la baie. Pachetul aproape plin de țigări vechi, pătate, ascuns într-un sertar al biroului (al bunicului? ultimul?). Lumina, paturile acoperite cu pânză de in, în care eu și sora mea dormeam când stăteam aici. Lângă ele, capacul casetelor pline cu fluturi, frumoase și seducătoare, hobyy abandonat al unui unchi care acum trăiește în Irlanda. Fluturi australieni ca aripile de păsări irizate și fluturi Ulysses în formă de coadă de rândunică, pe care mă aștept să-i găsească vii la Zoo din Melbourne. De-a lungul coridoarelor, paravane japoneze sculptate și portrete în clarobscur, fețe ieșind din întunericul de catifea ca dintr-o apă întunecată. Câinele bătrân pe labele din spate, veșnic moțăind pe dalele reci din spălătorie. Ceasul bunicului încă pe birou, continuând să bată sferturile ca la Westminster, îndreptat spre imensa reproducere cu

ramă grea a *Bătăliei de pe Amazon*, podul fantastic în prim-plan, cu trupurile în sânge și musculoase ale cailor, numai spume, și ochi rostogoliți, plonjând în râul unde femei cu brațe groase bocesc, și care se întinde spre orizontul în flăcări, în depărtare.

Cu toate că era vândută de multă vreme, fără îndoială renovată fără milă – consideram casa o moștenire –, casa, lumina ei, siguranța celor care stăteau în ea. Amintirea ei în cele mai mici amănunte era o chestiune de siguranță.

Uneori hoinăream mai departe, dezorientată, spre locuri pe care nu le văzusem sau la care nu mă gândisem de ani întregi. În pozele mai lungi și dureroase o derivă mintală era necesară și un vast refugiu interior din fața disconfortului fizic.

Nimic nu mai e confortabil în a doua oră. Când lucrează cu sculptori, mai ales, un model revine la aceeași poziție în timpul mai multor zile sau săptămâni, stând așa douăzeci sau treizeci de minute. O poză considerată nereușită ar putea însemna că nu și-a arătat dinții două sau trei reprize, urmate de teama de a fi ținut nemișcat toate orele care vor urma. Există scurte momente de relaxare, ca să faci sângele să revină în mâinile și picioarele amorțite. Dar întorcându-te la poziție, durerea revine cu și mai mare repeziciune. Tot ce poți face este să te afunzi într-o altă stare, lăsând disconfortul la suprafața corpului. Desigur, acest limbaj simplu și logic nu este ideal, dar am simțit că mă scurg, că mă scufund – cu și mai mare viteză – într-o falie a timpului. Într-un fel de Groapă a Marianelor unde totul a fost păstrat la mulți metri sub nivelul conștiinței de sine. La fiecare douăzeci de minute, cronometrul mă aduce înapoi, uneori șocându-mă, și aș vrea să petrec scurta pauză adaptându-mă din nou la împrejurările prezente, relaxându-mă.

Dar aliniindu-mi din nou membrele la liniile trasate cu cretă și la indicațiile artistului, indiferent ce m-ar aștepta, tot mă încurc în țițele viselor din noaptea precedentă.

La fel ca în vis, adesea nu eram pregătită să aflu cine sau ce ar putea să mă descopere în aceste prelungite nemișcări. Mama, desigur, de obicei cu o piele care părea canceroasă (ar fi fericită să știe), a cărei figură, din când în când, mă fixa, impasibilă, din pânzele străinilor.

Pe măsură ce parestezia se instala, mă gândeam la bunica din partea mamei care a murit de boala neuronului motor, în anul când m-am născut eu. (Mama pentru care uneori plângea mama, când ea însăși a ajuns în faza terminală a bolii.) BNM este adesea anunțată de un incident aparent minor: o cană scăpată, un pas greșit. Cum a început pentru Edith: după spusele surorilor mele mai mari, a căzut sărind coarda. Așa cum face un artist, Edith a continuat să picteze un timp cu gura, după ce boala a pus stăpânire pe mâini, până când nici asta nu s-a mai putut. A murit în doi ani, la cincizeci și opt.

Studiile arată că există o legătură genetică la 5 până la 10 la sută din cazurile de BNM – aproximativ ca la cancerul de sân –, cu o tendință de a sări o generație. La fel ca la cancerul de sân, există un test pentru această genă defectă, dar eu știu mai bine de unde s-o apuc. Imaginația depășește rațiunea. Uneori corpul meu aude o contracție ciudată sau un tremur, și așa a început la Edith. Un fâlfâit face să se zbată pleoapa stângă, dificil de observat de alții, chiar când atrag atenția asupra lui, dar e însoțit de o enervantă alternanță de umbră și lumină, ca atunci când mergi repede de-a lungul unei porțiuni de drum pătat de copaci, sau stai lângă un proiector de film. Ori gura refuză să coopereze, stâlcind cele mai simple și obișnuite fraze, cuvintele ieșind frânte ca niște biscuiți moi. Sau mâinile devin leneșe și prostești, și scrisul deformat, fapt care devine evident când compari caietul din vara asta cu acela din iarna trecută.

Lucruri inofensive. Crampe banale, trecătoare. Știam. Dar ea a căzut *sărind coarda*. O astfel de tradiție de familie are puternice subînțelesuri profetice.

Dar mă pregătesc să apreciez calmul mercenar al meseriei de model, și apoi să depind de el. Pentru asta am făcut eforturi de gândire. Grele decizii, dure povești, părerea ta care este, îi spune X lui Y. Ce altă muncă permite atât libertate de gândire?

În tot acest timp am învățat o meserie, și am înțeles ceva. În Melbourne, când și când, Life Modelling Society funcționează undeva ca uniune sau agenție. Doritorii se se înscriu pe un sfert de foaie de calcul și își dau numele mic sau pseudonimul, vârsta, numărul de telefon, anii de experiență și până la șapte cuvinte care să descrie felul în care arată (lungimea membrelor, agilitatea, trăsăturile clasice). Artiști și instituții plătesc taxe ca să primească lista, în copie, în general pe hârtie de împachetat, colorată. Lista este trimisă cu un Cod de norme, atât pentru artist, cât și pentru model, care conține nivelul minim de remunerare, condiții de muncă echitabile, ținută, prevederi legate de fotografii neautorizate, contacte fizice nejustificate sau cereri dubioase.

O pretenție dubioasă poate fi o poziție erotică împreună cu soția artistului (da, *întotdeauna* soția). Sau artistul poate să nu respecte intimitatea modelului când se schimbă, sau să devină ostil când refuză o poziție dăunătoare fizic. Există unii artiști care se consideră niște Schiele moderni, șic, emulație mai sadică decât o pretenție artistică.

Trebuie să suferi pentru arta mea, a glumit un artist când am spus că în atelierul lui e foarte frig.

Nu pentru treizeci de dolari pe oră.

Artiștii și organizațiile de pe listele trimise erau în general cunoscuți și de încredere. Dacă un model are o experiență neplăcută, se face o notificare generală și artistul în chestiune poate ajunge pe lista neagră:

O persoană numită [A] a contactat câteva modele declarând că este un „naturalist" (vezi mail-ul de mai jos) și a întrebat dacă modelul ar fi de acord să fie nud cât timp el desenează. S-a oferit un preț mai mare

pentru ședințele de pozat. Cu toate că este cu totul la discreția dumneavoastră să-l alegeți pe cel care vă acceptă la locul de muncă, [noi] punem totuși în gardă modelele să se opună acceptării acestui fel de muncă, căci e posibil ca individul să vrea mai mult decât să deseneze.

Aceste liste ajung întâmplător pe mâna unor creaturi necunoscute. Dar majoritatea dubioșilor pot fi identificați și descoperiți de la un prim apel telefonic, căci diferența e clară între stângăcia tipic artistică și perversiunea absolută, ceva ce cred că e foarte ușor de imitat. Orice sosește în scris e mai bine să fie ignorat:

Sunt sigur că ești frumoasă, dar eu te pot face să arăți sexy.

Ar fi o plăcere să facem schimb de printuri un timp.

Ai putea pentru început să-mi trimiți niște poze...

Cel mai adesea, totuși, experiența se situează undeva între nepotrivire și ameliorare.

Ann a ales un mic atelier în apropiere de cabana ei din Port Melbourne, unde o bucătărie deschisă se combina cu un atelier de artă. Avea o mare satisfacție preparând feluri complicate pentru ca toată lumea să poată participa la pauza pentru masa de prânz. Au fost săptămâni când am alergat între atâtea locuri de muncă, încât practic trăiam cu biscuiți și ceai. Niciodată nu se întâmpla așa ceva la Anna, unde găseai salate proaspete, pâine, felii de pere alături de brânză moale, castroane cu *ratatouille* sau *laksa*, și vin seara. Ferestrele mari dădeau spre o grădină plină de iarbă și, în timpul unei poze lungi, raze de soare îmi alunecau pe piele încet, ca un balsam cald, făcându-mă somnoroasă ca o pisică, iar pisicile Annei – Audrey și Claude – se strecurau din rozmarin și se așezau aproape de mine ca să le dau atenție. Uneori nu-mi venea să cred că eram la „muncă".

Toate ședințele mele cu Neil au început cu un ceai în timp ce mă schimbam de hainele de stradă. În fiecare săptămână, un amestec diferit mă aștepta – aburind și aromat, sau limpede și acidulat, ales special dintr-un magazin șic din apropiere.

Înainte să începă să picteze, discutam despre săptămâna care trecuse, ce am mai citit, muzică și filme și expoziții, planurile lui de a dărâma pereții și de a face o galerie de studiouri de artă ca acela în care eram (ceea ce până la urmă a făcut).

Ale lui erau puținele picturi în care mă recunoșteam. (Indiferent dacă avea legătură mai mult cu familiarizarea crescândă cu trăsăturile mele sau cu personalitatea mea interioară, mi-e greu să spun, pot doar să recunosc că reprezentarea grafică exista.)

Viața de model este pentru cei mai mulți o muncă temporară, una care nu te lasă să mori de foame, la fel ca atunci când faci pe șoferul de taxi (ceea ce amândoi părinții mei au făcut când erau apți de muncă). Și pe șoferul de taxi acest provizorat asumat îl lasă în voia intimităților nedorite, a dezvăluirilor întâmplătoare: de asemenea, un model poate fi un fel de șofer de taxi pentru tot ce i se spune explicit, sau oricum aude, fiind confundat cu o mobilă. Uneori, lucrând ca model în case particulare, m-am simțit ca un spion sau ca un hoț de pisici. Dacă acei oameni ar fi știut în ce măsură le reflectam privirea, eforturile de a povesti, niciodată nu m-ar fi invitat în casele lor.

O listă incompletă de furturi minore de povestit în scris sau nu: unele afirmații mâzgălite pe oglinda de la baie, ferestre acoperite cu hârtie de ziare vechi de zece ani, lumina soarelui difuzată prin polifenoli galbeni, cum îi vorbește surorii sale, pigment Torrit cenușiu, colecții sinistre (oase, păpuși, vulpe moartă în frigider), superstiții ciudate, picior de iepure ca fetiș, anumite etichete luate de pe rafturile cabinetelor medicale, credință în femei mai bătrâne, în cămăși bărbătești, cu mîneci pictate, cum le vorbește copiilor săi, unele mesaje pe plăci de plută, o bandă Velcro albastră prinsă la încheietură, anumite vederi de pe unele acoperișuri, o vrabie căzută în zbor ca o piatră.

Într-un conac cu marmură din Kew am pozat ca model pentru două gospodine rezervate, dar nu lipsite de talent, ale căror

conversații în pauza de ceai, în general, nu mă includ și care nici măcar nu mă bagă în seamă. Nu-mi pasă prea tare.

Nu-mi amintesc nimic din figurile lor, dar din casă mi-a rămas amintirea tactilă a picioarelor reci, a frunzelor ude, a ecoului ca într-un muzeu al vocilor femeilor care șopteau. Atât de mult spațiu și nici un atelier: am pozat în living, mi-am orientat poziția astfel încât să fiu cu fața spre o grădină închisă. Cu geamurile spre verdeață, pietricele albe, cu o cădere de apă în stil Chozubachi, care ajungea până la fereastra deschisă.

Am scris foarte bine acolo. Sau am *compus*, dacă doriți, privind un terariu îngrijit. (Își greblează singuri pietrișul? Nu asta e ideea? m-am întrebat.) Dar cel mai mult m-am gândit la păsări, la analizarea limbajului, la mecanica zborului. La tăceri involuntare, ca după un dezastru. *Nu cumva ești dansatoare?* M-am gândit la amândouă bunicile. Adunând frânturi. După prima ședință de pozat în acea casă, m-am dus la o librărie, am cumpărat un caiet de exerciții ieftin și am început manuscrisul care mi-a adus cea dintâi bursă pentru scris.

După încă un an de anduranță temperată, de activitate fizică intensă, am revenit la o acută interiorizare. Într-o seară, pe la jumătatea iernii, în al doilea an de activitate ca model, am luat tramvaiul spre o turnătorie din capătul celălalt al orașului pentru o programare târzie la un sculptor faimos. Modelul dinaintea mea căzuse, mi-a explicat o asistentă la telefon. Plata pe trei ore pentru douăzeci de minute. Nu, nu pentru sculptor, ci pentru un mic grup de începători. Alte detalii erau vagi.

La sfârșitul săptămânii am plecat la Berlin ca să dorm în Kreuzberg, pe podeaua unui prieten, timp de o lună. Am fost foarte recunoscătoare pentru banii în plus, dar salariul părea suspect de mare.

Fără fotografii, m-a asigurat asistenta.

Am ajuns pe la amurg, ceea ce semăna cu o reluare a unui fragment dintr-un film de Greenaway sau Von Trier. În curtea

turnătoriei, o masă lungă, complicată, era învelită ca o vitrină în plastic transparent, un cort. Un amestec de flori și lumânări aprinse și de pahare cu picior și de in alb, imaginea se deforma când briza serii unduia pereții groși, transparenți. Jørgen Leth ar fi putut apărea în orice moment, îmbrăcat în smoking, ocupându-se de o sticlă de Chablis și monologând în fața unei farfurii uriașe cu pește. Dincolo de cort, ușa rulantă spre turnătorie s-a închis și în spatele ei s-a auzit zgomotul cuptorului.

Nimeni nu mi-a ieșit în întâmpinare. M-am îndreptat spre zgomot cu un tremur, ca în vis. În cel mai îndepărtat colț al clădirii, un mic grup stătea adunat, sculptorul ținând un discurs, cu fața spre cuptor. Câțiva muncitori au prezentat aspecte ale procesului de turnare, vărsând ceva topit – bronz? Probabil bronz – într-o formă.

O asistentă m-a observat și s-a repezit să mă conducă la o schelă de metal (aici: gândul absurd al discuției despre caii care nu vor să urce scările) care ducea la un studio aranjat în stil clasă de artă, cu mese și scaune și mici blocuri de argilă udă. Vor ajunge în câteva minute, mi-a explicat ea. Voiam ceva – sandvișuri, șampanie? Din câte se părea, un spațiu pentru schimbat era ceva la care aveau să se gândească mai târziu. Condusă spre o magazie întunecoasă din afara studioului, m-am dezbrăcat pe întuneric printre formele de ghips uriașe – lucrări abandonate sau în lucru, mi-era greu să spun. Podeaua era acoperită cu vreo trei centimetri de praf de argilă și ipsos. M-am dezbrăcat pe vârfuri, îndesând cu grijă fiecare haină în geantă imediat ce o scoteam.

Mai târziu, de la unul dintre muncitorii de la turnătorie am aflat condițiile pe care trebuia să le îndeplinească dinainte invitații din seara aceea. Șefi de companii de succes, fiecare dintre ei acumulând o oarecare avere până la patruzeci de ani. De câte zerouri era nevoie? Un număr considerabil de zerouri.

Ideea era să fie onorați invitații (bogați) și amicii lor care vor veni să viziteze turnătoria pentru – surpriză! – o lecție de sculptură înainte de cină, și eu voi fi acolo – surpriză! – ca o *showgirl* care iese dintr-un tort supradimensionat.

M-am simțit de parcă eram bolnavă. Sorbind apa minerală din paharul de șampanie, așteptam, amuzându-mă, impulsul s-o iau la fugă. Pe urmă era prea târziu. Se auzeau vocile și pașii prudenți ai pantofilor pe schelă, și, până au ajuns, unul câte unul, eu am stat pe scaun, luând o poză pe care mi-am imaginat-o ca fiind „posibilă" și, în același timp, neobișnuit de defensivă: un braț ținut peste stomac, ochii fixați pe peretele din fund.

Sculptorul stătea foarte aproape, ținând un mic discurs incitant, în care a amintit de neplăcerile inerente ale vieții de artist, dar a adăugat că, în timpul acestei foarte dificile și adesea descurajatoare etc. etc. călătorii, una dintre minunile salvatoare este prilejul de a privi o femeie frumoasă. Ca Josephine, aici de față.

Mi-am ținut ochii ațintiți spre perete. Într-o astfel de împrejurare, doream ca nimeni să nu-mi rostească numele.

Nu că numele ar fi contat prea mult pentru a mă individualiza în acel spațiu. (Mirare!) Invitații s-au apropiat de bucata lor de argilă. Mai multe femei păreau ciudat de scandalizate de acei protectori ai artei, dacă așa încercau să le câștige favoarea, iar eu eram conștientă de aerul lor de reproș, într-un fel mai rău decât dacă s-ar fi uitat urât la mine. Cu toate astea, desigur, nici nu se uitau frumos.

Directorii executivi și invitații lor au frământat bucățile de argilă dându-le forme vag umane, cei mai mulți cu lipsa de respect pragmatică a celor care nu sunt buni la așa ceva. O asistentă însărcinată cu documentarea plutește printre postamente cu un aparat de fotografiat digital. Renunț la poziție ca să mă las în jos, să-i amintesc să mă scoată din cadru, apoi îmi reiau poziția.

Ameţită de cap, am aşteptat să mi se îndrepte gândurile spre cu totul altceva, dar eram priponită de psihologia obişnuită a anxietăţii – sângele care goneşte prin vene, greaţa, inima care bate năvalnic. Încerc să-mi recapăt calmul, alternând încurajarea cu transformarea în obiect. Nu era îngrozitor. Era pur şi simplu absurd şi nu merita să intru în panică. Am evaluat cum se cuvine grozăviile trăite mai înainte în comparaţie cu aceste douăzeci de minute nevinovate. Nu era o neputinţă copilărească în faţa violenţei domestice, a intervenţiilor poliţiei, a bolilor terminale. Nu era una dintre săptămânile încremenite în groază. Nu era ca şi cum te-ar fi dat afară pe uşă de un iubit furios.

Ai fi putut s-o păţeşti mult mai rău: o analiză lipsită de eleganţă, care poate fi îndoielnică.

Dar aşa, aproape e în regulă. Pulsul mi s-a mai liniştit puţin. Era doar o cameră plină de oameni de proastă calitate care îmi aruncă priviri îndoielnice.

Genul cel mai rău de a fi tratat ca un obiect – ceea ce majoritatea oamenilor presupun că înseamnă slujba mea.

Apoi unul dintre bărbaţii mai bătrâni a venit foarte aproape, cu faţa la nivelul genunchilor mei, şi a trecut la o evaluare insistentă, care a mers de la degetele de la picioare până la obraz.

Drăguţă, a conchis.

Am rămas nemişcată. A plecat. Am aruncat o privire pe cronometru. Optsprezece minute, puteau fi la fel de bine opt ani. Asistenta s-a strecurat din nou cu camera şi eu am renunţat la poză, aplecându-mă ca să-i spun că mă las în jos.

Oh, dar numai... OK.

A văzut ceva pe faţa mea şi s-a oprit. Mi-am pus rochia şi m-am îndreptat cât am putut de încet spre uşă şi spre capătul studioului, morgă a sculpturii, la fel de bine sanctuar.

Uşa grea acoperă lumina şi vocile înăbuşite. Respir în întuneric şi încep să mă îmbrac foarte încet, în parte ca să-mi cruţ hainele de praf, în parte pentru că las atelierul gol.

Sculptorul a deschis ușa când aveam un picior în blugi. A rămas acolo, luminat din spate, cu o hârtie de o sută de dolari în mână.

Mă pregătesc să mă schimb.

Bine. Ai fost grozavă, o să te mai chemăm, să faci mai mult decât atât...

N-am mai făcut niciodată asta.

Mă rog, nu exact asta... dar...

Mă schimb. Puteți, vă rog...

Oh. Sigur. Bine, rămânem în legătură.

În cele din urmă a închis ușa. Am așteptat destul de mult să mi se obișnuiască ochii. În întuneric, totul era argintiu și luna era colorată, un peisaj lunar de gânduri abia formate, și încă tremuram pe jumătate revoltată din cauza mea: pentru că nu sunt în stare să apreciez rapid caracterul, pentru că accept o slujbă la prima ofertă.

Drăguță.

Aș fi putut să-l sugrum cu sfoara de tăiat argila.

Când am ieșit, studioul era gol. Probabil toată lumea se retrăsese spre plasticul care învelea cina, lăsând în urmă o mică armată de stalagmite umanoide din argilă. La baza schelei, dezgustată de clinchetul paharelor și de râsete, m-am strecurat înapoi spre atelier, unde lucrătorii de la turnătorie stăteau în jurul berilor pe care le ciocneau, fumând lângă cuptorul care se răcea.

Ești bine? a întrebat unul dintre ei.

Așa pare... cam dură.

M-aș descurca cu una ca asta.

Mi-a întins pachetul de țigări, bricheta.

Am văzut câteva adevărate capodopere aici, a adăugat, ridicând din sprâncene.

Mi-au găsit un scaun, mi-au oferit o bere din bateria lor cu gheață, un loc, un foc. Cei mai mulți dintre ei, artiști ei înșiși,

în parte lucrând ca să aibă acces la topitorie și la materiale. Mi-am lăsat jos rucsacul pe dușumeaua atelierului și i-am ascultat cum îl criticau pe sculptor (de dragul meu sau al lor – cine știe?).

Știi, de fiecare dată când a terminat o sculptură, s-a documentat pentru ea cu o fetiță goală, drapată, alături.

Ca un calendar cu mașini puternice, de mare viteză.

Preaplinul de îngrijorare din sânge începe să dispară treptat. Încetez să tremur. Îmi recapăt destul din voce ca să râd împreună cu ei. Dar nu erau suficiente îndoielile în privința asocierii artei cu bogăția – lipsa oricărui risc financiar tinde să distrugă un element esențial al discernământului – atât de brutal consolidată.

Întorcându-mă cu tramvaiul acasă în seara aceea, toate aspectele care stimulează munca s-au șters pentru un timp: discuțiile superficiale în jurul ceaiului, influența prietenoasă a pisicilor adormite, evaluarea blândă pe care am făcut-o corpului meu și felului în care arată, mirosul amețitor de lemn lustruit de aproape o sută de ani și încăperile prin care m-a condus.

După Berlin, am decis că tramvaiul se balansa peste râu. După Berlin nu voi mai face niciodată așa ceva.

Dimineață mai aveam o slujbă, ultima mea slujbă înainte de a părăsi țara, și am vrut s-o anulez. Dar artistul era un bărbat cu voce blândă cu care lucrasem câteva luni, al cărui atelier era în spatele casei familiei.

M-am dus adormită, mai puțin vorbăreață ca de obicei. Și orele liniștite din atelierul lui au risipit o parte din amărăciunea nopții precedente.

Ai aici un mic bonus, mi-a spus Michael, când mi-a înmânat onorariul.

Mi-a spus-o aproape timid, ca și cum s-ar fi temut să nu i-o iau în nume de rău.

Doar cât să-ți faci cinste cu o masă în Berlin.

Nu era o sumă uriașă, nu era un gest de mare bogătaș. Era o modestă amabilitate din partea unui bărbat care cândva fusese tânăr și îndrăgostit în Europa și care răsplătea ceva din loialitatea pe care o aveam pentru muncă.

M-am întors la activitatea de model după Berlin, și lucram cu Michael când soția tatălui meu a sunat-o pe bunica. Betty murise în noaptea aceea.

Amabil, Michael a lăsat jos pensulele și m-a lăsat câteva minute singură. M-am așezat pe scaun, cu rochia bine strânsă în jurul meu. *Pe șezlongul roz m-am așezat și am plâns.* Ridicol, m-am gândit, continuând să plâng.

Michael s-a întors aducând două cești, una plină cu whiskey, cealaltă cu ceai.

N-am știut pe care ai prefera-o.

Tocmai împlineam douăzeci și cinci de ani. De la distanță, pare potrivit – logic narativ – ca activitatea de model să se stingă după moartea lui Betty.

Dar, până la urmă, am încetat brusc să mai fac pe modelul. S-a întâmplat într-o dimineață când abia mă ridicasem din pat, și odată în picioare, n-am putut să mă mișc. Patru vertebre afectate, care nu pot fi puse numai pe seama vieții de model: o problemă tipică pentru o persoană nedorit de înaltă pe care n-au ajutat-o anii întregi de scris în poziții neergonomice, ghemuită asupra mașinii de cusut din anii '30 a mamei.

Există foarte puține schițe pe care le-am păstrat, și pe care le-am adunat într-un sertar din fostul birou al lui Betty, ascunse într-un oraș unde n-am mai locuit de mulți ani. Îmi amintesc clar doar una: un desen lucrat în patru ore, în cărbune, cu mine rezemată de cămin, stând într-un picior. Poziția cea mai îngrozitoare în care mereu m-am încăpățânat să rezist. După ședință, artista a făcut sul desenul și mi l-a înmânat, nepăsătoare.

Frumusețea mă plictisește, a explicat ea fără urmă de ranchiună.

Ea însăși era frapantă, cu pometii ascuțiți și mâinile hotărâte, bronzate, ca sculptate de Ricky Swallow, și însuflețite.

A vrut să spună, poate: Tinerețea mă plictisește. Un sentiment pe care cu greu i-l pot imputa. Cine nu preferă figura cuiva care a trăit mai mult?

Imaginea, din câte îmi amintesc, nu trădează nimic din disconfortul acelor ore. Dar chiar dacă trupul nu are o memorie exactă pentru durere, încă pot aprecia acea agonie, când trebuia să stai nemișcat.

Și, zece ani mai târziu, singura nemișcare comparabilă pare să se nască dintr-un elan, iar timpul e rareori compromis de nevoia de a-l umple, de a face ceva util. Mi se pare aproape imposibil să rămâi nemișcat perioade lungi de timp, atât geografic, cât și fizic. Chiar citind, plimb cartea dintr-o cameră în alta.

Am terminat-o cu asta la Roma, un oraș nedespărțit de bunica, unul pe care l-a iubit cel mai mult. În a doua săptămână a sosit o carte poștală de la prietena de-o viață a lui Betty, Joan. *Ar fi încântată să știe că ești acolo. (Ce ai de gînd să faci de-acum înainte?)*

Iarna e un fel de primăvară. Ninsori rare, ca pulberea fină, vântul împrăștie ca pe niște foițe de mică primele flori de cireș, acoperind umerii statuilor fără cap din grădina Borghese.

În galeria Borghese, degetele lui Pluton apasă aberant în coapsa Proserpinei – apoteoză a verosimilității sculpturale. Mai jos, în dreptul brațului relaxat, pulpa stângă, încordată, a lui Pluton, glezna dreaptă a Proserpinei și talpa piciorului strâns încrețită au fost ireversibil decolorate de secole de impulsuri omenești de a atinge marmura lustruită de carne.

În unele seri, traversând *piazza* centrală când se potolesc turiștii, zăresc un artist de stradă care se descotorosește de carapacea hainelor murdare de bronz sau ghips și adună un sul de tul după o zi întreagă în care a stat nemișcat, imitând o statuie celebră.

Jenni Fagan este o scriitoare premiată de poezie, romane și scenarii care a publicat în *New York Times*, *The Independent* și *Marie Claire*. A fost declarată Scottish Author of the Year de către *Sunday Herald* și Best of Young British Novelists de către *Granta*. De asemenea, a fost prezentă pe listele scurtă ale International Impac Dublin Literary Award, Sunday Times Short Story Award și BBC Short Story Award. A realizat dramatizarea romanului ei de debut, *The Panopticon*, pentru o ecranizare produsă de Sixteen Films. Debutul ei regizoral este un scurtmetraj inspirat de poemul *Spitalul Bangour Village (sau) Azilul Districtual Edinburgh*. Opera lui Fagan a fost tradusă în opt limbi.

Spitalul Bangour Village (sau) Azilul Districtual Edinburgh

Jenni Fagan

M-am născut aici,
Puțin mai târziu am murit.

A te naște era ceva de făcut
A muri era ceva de făcut,

era important –
să ai ceva de făcut aici.

După toți acei ani.
După toate acele vieți pe care le-am trăit!

Acum vreau să mă întorc
Dar nu-mi dau voie să intru.

Eram fugari din realitate
Evadați din viață.

Știam care era cel mai rău lucru
Atât de adânc în oasele noastre

n-am putea niciodată
să uităm asta.

Au ridicat o biserică aici.
Era și un clopot.

Bătea cu putere.
Era și un sfânt.

Era o prăvălie.

Era verdeață în lumea de afară
și ne ajuta să mergem acolo

dar nu dincolo de capătul drumului.
Dincolo de capătul drumului

Erau judecata
și teama și furia.

Oamenii veneau de acolo
în uniforme scrobite.

Toată lumea știa asta.

Unii dintre ei aveau o mână blândă
De fapt trei dintre ei.

Trei aveau o mână blândă, dar și una nemiloasă și cele două mâini adesea se luptau una cu alta – în trupul meu.

Trebuia să fim răbdători.
Acesta nu era un fel de a muri.

În a muri nu era nimic blând
și noi fuseserăm promiși răbdării.

Au electrocutat
transmisiile sinaptice până când toți am ajuns

nu-mă-uita!
Ăsta n-a fost un Sheol metaforic.

Clopotul bisericii dăngănea
Așa că diavolul trebuia să știe că știm

dar era atât de adânc,
atât de adânc în pântecul meu, ca un sâmbure în măr

și m-am născut cu acest sâmbure
cu venele ca niște ramuri –

așa a început să crească.

În 1906, era 1906, în 1906
a venit poșta la Azilul Districtual Edinburgh.

Aici erau oameni de ani de zile
dar nimeni n-o spunea.

Cu doi ani înainte, constructorii părăsiseră
planurile de lucru și robinetele chiuvetelor

care ar fi putut fi răsucite
și apa ar fi curs

și era caldă sau era rece
dar niciodată amândouă, primii închideau

robinetele, ca s-o putem face și noi.
Ei au fost primii.

Nu aveau dosare.

Doi ani fără adresă,

un nume fără stradă,
doar o adunătură de ziduri

și mirosuri, mai ales de folii.
Eram cu toții nenumiți.

Uneori împărțeam un nume
noaptea făcea ocolul saloanelor

pe o bucată de ambalaj de dulciuri
strânsă dintr-o mână în-alta

când asistentele nu se uitau.
Înghițeam acel nume

odată cu tabletele, fiecare ar fi căzut
în gol

și ar fi căzut cu un ecou
la fundul

fântânii spitalului din satul Bangour.
Lucruri bolboroseau acolo jos.

Lucruri atât de îngrozitoare
niciodată n-am fost în stare să aprind

o torță, dar ceilalți au făcut-o
și de aceea n-au supraviețuit.

Mă nășteam

și muream continuu

și apoi mă năsteam din nou.
Am hotărât să încetez să mă mai nasc.

M-am hotărât să port urâțenia ca pe o pijama din mătase fină.

Aveam să fiu doar în pielea asta
deși nu mi-am dorit-o niciodată.

Cine ar putea fi atât de nerecunoscător?
Oase nesigure continuă să umble – unele.

Așa ni s-au dat niște coroniță
să le purtăm în păr,

făcute din speranță și din suflet
dar adesea împletite cu deșeuri spirituale.

Le-am împodobit cu margarete
și niciodată n-am răsplătit grădinarul care mormăia

doar pentru buruieni. În 1918
au adus oameni normali în noul spital general de lângă noi.

Știam că sunt normali
pentru că ne-au spus. Își spuneau și unul altuia.

Făceau întruniri în caz
că cineva nu era sigur.

Doar pentru a fi sigur cine cum era
E bine să știi exact aceste lucruri.

Noi eram noi și ei erau ei.
Noi eram ceilalți, dar pe ei nu-i puteam iubi!

Ei au creat Alt-Scherbitz din Bangour
Știați?

Noi eram un azil de boli sălbatice
Nu de sălbatici.

Un doctor cânta la harpă
Și cânta despre păstrarea moștenirii.

Era un atelier sfânt, sfânt, o sală de recreere sfântă,
mirosea a naivitate și a inconștiență.

În fiecare casă încăpeau treizeci.
Erau și găini.

Numeau acest petic de pământ fermă.
Cultivau ceapă și cartofi.

Toate religiile erau binevenite în biserică, dar unele mai mult decât altele.

Aveam crematorii.
Aveam legături feroviare.

Aveam o bibliotecă.
Calea ferată se îndepărta de noi, era ciclică, la fel ca renașterea și decăderea.

Ne-au lăsatt între cele două războaie.

Apoi, după 1945, am pus stăpânire pe el pentru o bună
bucată timp.

Eram nebuni într-un sat în anii '80.
Îmbrăcați îngrozitor.

Arhitectul nostru era Hippolyte Blanc.

El a amenajat o sală în stilul baroc edwardian în clădirea
treisprezece (nu puteau fi douăsprezece, având în vedere
că noi nu eram un set complet de anotimpuri) și biserica
era romană, aparținându-i lui H.O. Tarbolton.

Nimeni nu-i spunea Ho în public.

Calea ferată nu ne-a dus mai departe de șine.

De la Edinburgh și Districtul Lunacy Board avea autorizație
doar pentru un sens.

Au adus cărbune și pastile, munți de pastile
La fel de mari ca munții de cărbune

și ace sterile din plastic, fetișizate,
și sonde electrice proaspete

și într-o zi au adus cu trenul o mașinărie electrică pentru a ne
face electroșocuri tuturor.
Dar mașinăriile în sine

nu produc șocuri.
Ci oamenii

care le proiectează –
să spunem că un băiețel trage o mâță de coadă,

o târăște într-un tufiș
spunând publicului

vreți să vedeți ce se întâmplă când îi scot creierul
cu scalpelul?

La scurt timp s-a închis calea ferată.
Până și lucrurile care veneau dintr-un singur sens mergeau în prea multe direcții.

Nemișcați erau copacii.
Nemișcate erau stâncile.

„Casa Domnului e veșnic deschisă pentru tine" –
până când nu mai este, desigur.

Unii oameni erau fericiți aici
sub copacii răului din perfuzii.

Era un loc în care să vii.
Înțelegeți, nu?

Când camerele erau nesigure
și colțurile străzilor și mai nesigure

întotdeauna aici trebuia să vii și să stai în picioare și să cunoști copacii și întunericul, și saloanele și medicamentele și teama și stranietatea și chipurile vechi și chipurile noi.

Acum unde e acolo?

Într-o zi au mutat o clădire
din lemn ca nu cumva să credem că era ceva definitiv.

Acum, în comunitate, totul e o nesfârșită listă de așteptare.
Nimic din cărămidă către care să te îndrepți.

Nimic.
Doar colțul străzii.

Acum unde e acolo?

566 dintre noi aveau morminte fără nume
Chiar aici.

Nu pe terenul de cricket.
Vă puteți plimba pe-acolo, dar să nu credeți că nu vă
putem vedea.

În cele din urmă, se stinge lumina din nou.
Știam asta cu toții.

Stingeți lumina. Stingeți lumina.
N-auziți clopotul?

Visele noastre se întâlneau cu coșmarurile.
Cucereau teritoriul până în zori.

Nu eram niște veterani de război care își petreceau
timpul aici
distruși dar atât de curajoși

eram ceva de temut
sau de ascuns

sau de negat
Niciodată nu ne-ajungeau tutunul și Largactilul.

Știm că soldații au rătăcit
pe aceste pământuri noaptea

Și nu mai rămaseseră din ei
decât batistele.

Erau infirmiere bune
și erau infirmiere rele,

așa spuneau toate familiile.

Unii s-au dus. Toți s-au dus.
Dar mulți s-au întors iar și iar.
N-am lăsat niciodată Salonul 9 gol –

Știți
Uneori cele mai bune

Răspunsuri ies din morminte.

Nu poți seda o fantomă.
Nu poți s-o înțepi,

sau s-o electrocutezi,
sau să-i inunzi creierul.

Și mai ales nu poți s-o vindeci

Eram atât de dincolo de toate astea.

Am tras de timp cât am putut.
Cei care au murit s-au mutat în Salonul 9 ca să știm
    că niciodată
nu ne vor părăsi

Toate infirmierele erau prea speriate ca să intre în ascensorul
    pacienților.

Încă aveam inimi
și băteau

dar când toate astea se opreau
ajungeam în Salonul 9.

Era un loc în care să mergi.
Să ai un loc în care să mergi era important.

Vocile pe care infirmierele le auzeau nu erau ale noastre
și știau asta

Și toți știam că într-o zi aici vor trăi doar păsări.
În aceste saloane goale.

Toate păsările ciripind
Făcându-și cuib.

Mici pui de păsări cu colivii aurii
În jurul inimilor îndoliate.

Nu ne dau pace.

David Mitchell este autorul a numeroase cărți premiate, bestselleruri, printre care *The Bone Clocks*, *The Thousand Autumns of Jacob de Zoet*, *Black Swan Green*, *Atlasul norilor* (Humanitas, 2008), *Visul numărul 9* (Humanitas, 2018) și *Ghostwritten*. Inclus de două ori pe lista scurtă de la Man Booker Prize, Mitchell a fost declarat în 2007de revista *Time* unul dintre cei o sută cei mai influenți oameni din lume. Împreună cu soția sa, Ka Yoshida, Mitchell a tradus din japoneză cartea de memorii *The Reason I Jump* a lui Naoki Higashida. Cel mai recent roman al său, *Slade House*, a fost publicat în octombrie 2015. Trăiește în Irlanda împreună cu soția și cei doi copii.

Reluări

David Mitchell

Vai, vai, doi vizitatori într-o oră. Mă simt ca Nașul, adulat, în scena de la începutul filmului. Ce-ai spus? Vorbește mai tare, sunt aproape surd zilele astea. Cine? Ultimul vizitator? A, el. A plecat acum câteva minute. Cel mai probabil, ați trecut unul pe lângă altul în Grădina Comemorării. Nu l-ai fi recunoscut. Mă tem că dacă ți-aș spune toată povestea te-ai gândi: *Bietul băiat, nu mai are toate țiglele pe casă*. Dar apoi, care mai e farmecul să fii mort până duminică dacă nu poți pierde o țiglă sau două? Îți spun povestea dacă vrei s-o asculți. Mai întâi, hai să-ți explic contextul. Vechile obiceiuri sunt greu de schimbat. Altfel, n-ar mai fi vechi obiceiuri, nu-i așa?

Toată viața m-a privit un bărbat, un bărbat anume. L-am văzut doar de câteva ori, doar când lumina era cum trebuie. Doar când vedeam, nu doar când mă uitam. Sau poate ar trebui să spun: Când „mă uitam, nu doar când vedeam"? Tu ești maestrul cuvintelor în familie, nu eu. Despre ce vorbeam? A, da, despre privitor. Nu mă mai întrerupe. Mă derutezi. Deci, prima dată l-am văzut când împlineam șapte ani. Am primit cadou un joc: PitStop. Era foarte simplu – asta era înainte de smartphone-uri, înainte de toate drăciile astea –, dar, Doamne, iubeam jocul ăla. Dădeai cu zarul și îți mutai mașinuța de curse în jurul pistei, derapând pe pete de ulei, fiind acostat sau blocat de ceilalți jucători. Eu, Dean Moran, Jason Taylor și Neil Brose ne jucam pe masa din bucătărie, printre relicvele petrecerii de ziua mea. Am imaginile clare în cap, de parcă ar fi fost ieri. De fapt, mult mai clar decât ieri. Pe la mijlocul jocului, mi-am ridicat privirea și era acolo, la fereastră. Un bătrân într-un costum ca de

înmormântare, cu o pălărie spilcuită – o fedora, dacă chiar vrei să știi –, și cu ochelari de soare din ăia de care poartă agenții FBI. Cel puțin în filme. Ne privea. Mă privea. Nu amenințător, doar foarte atent. Am presupus că e bunicul vreunuia dintre invitații mei, așa că i-am întrebat cine e. Jason Taylor m-a întrebat la cine mă refer. I-am arătat, dar nu mai era nimeni acolo. Neil Brose mi-a dat zarul. „E rândul tău." M-am întors la *Pit Stop*. Copiii nu au nevoie de explicații logice.

Data următoare, aveam zece ani. Era zi de școală, dar eram acasă, convalescent după oreion. Nu se inventase încă vaccinul împotriva oreionului. Mama mi-a zis să nu stau toată ziua la TV și a plecat la serviciu. Am stat toată ziua la TV. Îmi amintesc că mă uitam la *Omul invizibil*. Îți spune ceva? Nu? *Omul invizibil* era cu David McCallum în rolul unui om de știință al cărui experiment eșuează și-l face complet transparent. Află destul de repede că a fi invizibil e poate cea mai proastă superputere, asta dacă nu ești un nudist convins. Gândește-te. Din fericire, David McCallum inventează și un costum de latex de culoarea pielii. Asta îi permite să se deghizeze în el însuși când vrea să intre în contact cu ceilalți și să-și dea jos stratul epidermic ca să treacă neobservat și să-i spioneze pe băieții răi. Se dădea în reluare. Un concept complet străin generației tale, știu. Reluările erau pur și simplu programe TV care mai fuseseră difuzate. Pe vremea aceea, aveam un număr fabulos de trei canale. Da. Erau trei, și difuzau doar între 9 dimineața și miezul nopții, și tot nu erau suficiente lucruri care să umple acel interval limitat de difuzare. Reluări sau nimic. Asta era opțiunea. Despre ce vorbeam?

Da da da. În acea zi, pe la mijlocul filmului, l-am văzut din nou. Pe bătrân. Pe privitor. Același costum, aceeași pălărie, aceiași ochelari de soare. De data asta nu stătea la fereastră, ci într-un colț al încăperii. Privea doar. Dacă mi-a fost frică? Nu chiar. „Frică" e un cuvânt prea dur. Privitorul era un privitor.

Nu un criminal, nu un intervenționist. Nu avea o prezență corporală, dar nici nu era un spirit. De unde am știut? E ca atunci când știi dacă un câine o să te muște sau nu. Spune-i instinct, spune-i cum vrei. Pur și simplu știi. L-am întrebat dacă mi-l imaginam. În spatele ochelarilor, Privitorul a făcut fața pe care o faci când copiii îți pun o întrebare superinteligentă la care te chinui o zi să răspunzi, dar pentru care nu ai o zi la dispoziție. Ceva s-a lovit de geam. Probabil o pasăre. Când mi-am întors privirea, Privitorul dispăruse.

Nu, n-am spus nimănui. Poate că aveam doar zece ani, dar chiar și eu știam că nu era o mișcare inteligentă să mărturisesc că sunt spionat de un bătrân ferchezuit care intra și ieșea din realitate. Adolescența a venit și a trecut. Dar tot nu am simțit nevoia să-mi „explic" Privitorul. Sunt o mulțime de lucruri pe lume pe care nu le înțelegem. Endocrinologia. Prețurile la biletele de avion. Intențiile maritale. Viața merge înainte oricum. Privitorul era doar o vibrație ocazională în existența mea altminteri normală. Foarte ocazională, foarte normală. Nu l-am mai văzut până în primul an de facultate. Îmi petrecusem noaptea cu o fată, era prima dată când o făceam. Ea era la duș, mă spăla de pe pielea ei. Suflam în clopoțeii ei de vânt ca să-i fac să se învârtă, gândindu-mă la... Dumnezeu știe ce. *Friday I'm in Love*, a celor de la The Cure, răsuna din pick-up-ul ei. Asta-mi amintesc. Fata era o gotică masivă. Acul s-a blocat. M-am ridicat să-l mut și iată-l, privindu-mă de la biroul ei din colțul încăperii. De data asta, recunosc că am scos un sunet șocat de genul HIH. „Ce s-a întâmplat?" Gotica de la duș era acum gotica din prag. Am bâiguit că avusesem un coșmar despre un șarpe mare cât un tren care mă urmărea. Ca să fiu sincer, născocirea mea a excitat-o mai mult decât calitățile mele precare de Casanova. Era studentă la psihologie.

Pământul s-a rotit în jurul axei sale. Pământul s-a rotit în jurul soarelui. Ai vreodată senzația că ești prins într-un vârtej?

Sau că *ești* vârtejul, și că ceea ce numim „chiar acum" este vârful unei peniţe, care se roteşte continuu? Am făcut ce fac toţi oamenii. Am strâns ceva bani, am privit cum îmi trece tinereţea, mi-am găsit o parteneră. L-am văzut pe Privitor de două-trei ori la zece ani. Când ţi-am tăiat cordonul ombilical, era lângă ginecolog, privind. Când l-am îngropat pe bunicul tău, stătea sub umbrela vicarului. După ce am divorţat de mama ta, a trecut pe la mine. Aia a fost o vizită importantă. Îţi aminteşti apartamentul ăla de lângă gară? Mare căzătură. Zgomotul chefurilor şi al certurilor urca pe fereastră din Cârciuma Gării... M-am cufundat în mizeria aia timp de un an, drept pedeapsă. Într-o seară – un apus de vară – nu puteam să dorm şi mi-am pus *Omul invizibil* pe YouTube. Şi iată-l. De data asta nu stătea în picioare, se aşezase pe celălalt fotoliu. Mă privea. De data asta i-am vorbit. I-am spus cum viaţa mea nu prea se desfăşurase aşa cum sperasem. Nu m-a judecat. Mi-a trecut un gând prin cap şi l-am rugat să nu plece încă. M-am dus în hol şi m-am întors cu fedora mea şi cu ochelarii de soare de agent FBI şi m-am aşezat în faţa lui. Ne-am uitat unul la altul, până şi-a scos ochelarii şi pălăria. Când i-am văzut pentru prima dată chipul, mi-am dat seama că ştiusem mereu cine era. Doar că nu ştiusem că ştiam. Aşa cum se întâmplă cu toate lucrurile importante, nu-i aşa?

Cred că ştii cine era. Suspansul n-a durat mult în povestea asta. Privitorul era cu douăzeci de ani mai mare ca mine – aveam cam cincizeci de ani pe atunci şi el părea de şaptezeci –, dar cu siguranţă eram eu. Nu ne-am vorbit. Ştia ce ştiam şi eu: iar ce ştia şi eu nu, am preferat să nu întreb. Oboseala m-a răpus în cele din urmă. Divorţul poate fi trist şi costisitor, îţi dai seama; nimeni nu te avertizează cât de extenuant e. Nu m-am trezit decât după ce stelele se stinseseră. Dispăruse. Laptop-ul era plin de fluturi de noapte. Unele întrebări nu-şi mai căutau răspunsul, şi Privitorul n-a mai venit până azi. A stat unde stai tu acum. S-a uitat la ce-a mai rămas din mine. „Arăţi mai rău

ca mine." I-am arătat degetul subțire și osos. Mi-a zis: „Ai vrea să ne uităm la un film?"

Mi-a spus că azilul deja are Netflix.

Mi-a explicat că se referă la filmul vieții noastre.

L-am întrebat dacă e adevărat atunci. Dacă chiar vezi tot.

Mi-a spus că da, e-adevărat, că vezi, dacă vrei.

Așa că l-am întrebat dacă filmul vieții mele merită privit. Filmul vieții *noastre*, m-a corectat, are de toate. Ocazii câștigate, ocazii pierdute. Chestiile de familie sunt mișto, când privești înapoi. Scenele de sex nu sunt un motiv de entuziasm, dar părțile în care mă port de parcă știu exact ce se întâmplă sunt comedie pură. A vorbit despre perspectiva privitorului. Despre cum viața se trăiește înlănțuită de ea însăși ca Ulise de catarg. Dar un privitor are timp să detecteze șabloanele, șabloanele din șabloane, șabloanele care generează șabloane. Avea să privească totul din nou. De la primul cadru, în timp real. M-a invitat să mă alătur lui. Am ezitat. Știa de ce și m-a avertizat că faimoasa lumină albă către care te îndrepți în momentul morții este de fapt haloul unui bec în întuneric. Dincolo se întinde o eternitate de nimic. Asta e opțiunea. Reluări sau nimic. Ai vreodată senzația că ești prins într-un vârtej? Sau că ești vârtejul? Trei vizitatori într-o oră. Mă simt ca Nașul. Mă tem că va trebui să vorbești mai tare. Sunt aproape surd. Probabil că ai trecut pe lângă ultimii mei doi vizitatori în Grădina Comemorării. Erau împreună. Dacă ți-aș spune întreaga poveste te-ai gândi: *Bietul băiat, nu mai are toate țiglele pe casă*. Dar apoi, care mai e farmecul să fii mort până duminică dacă nu poți pierde o țiglă sau două? Toată viața m-au privit doi bărbați, doi bărbați anume. I-am văzut doar de câteva ori. Doar când lumina era cum trebuie.

Deborah Landau este autoarea a trei volume de poezie, cel mai recent fiind *The Uses of the Body*. Coordonează programul de Creative Writing de la New York University. Cea de-a patra ei carte, *Soft Targets*, urmează să fie publicată în 2019 la Copper Canyon Press

Când vine vorba despre gâtul sfâșiat

Deborah Landau

Când vine vorba despre gâtul sfâșiat, chiar și un deget ar
putea-o face,
chiar un băț ascuțit,
o lovitură directă, o căzătură
jugulara mea,
e o țintă ușoară.
Și noaptea e o țintă ușoară, și toți suntem acolo
Osama ucis în pijama
Și toată lumea
de pe linia F din Brooklyn
precum și bărbatul care scoate o bombă din rucsac –
Un pătrățel de ciocolată îi explodează în gură.

Kanako Nishi s-a născut la Teheran în 1977 și a crescut în Cairo și Osaka. A debutat ca scriitoare în 2004 cu *Aoi* (Albastru). În 2007, romanul ei *Tsutenkaku* (Turn către Rai) a primit premiul Sakunosuke Oda. În 2012 i-a fost decernat primul premiu Hayao Kawai pentru romanul *Fukuwarai* (Față caraghioasă). Capodopera ei, *Saraba!*, a câștigat prestigiosul premiu Naoki în 2015. Locuiește în Tokyo.

Arde-le!

Kanako Nishi

Întotdeauna am purtat pantaloni.

Urăsc pantalonii ăia pentru fete cu tot felul de funde și pense. Pantalonii pe care voiam să-i port – și pe care chiar i-am purtat – au fost cei care le rămâneau mici fraților mei mult mai mari decât mine. Preferații mei au fost niște pantaloni scurți de blugi, tociți (foarte rock'n'roll) de la fratele cel mare și o pereche de pantaloni de trening cu vipușcă albă, de la fratele mijlociu (foarte hip-hop).

Mama zâmbea când mă vedea purtându-i, dar bunica mea, care locuia cu noi, era mereu dezgustată (chiar arăta dezgustată: fuziunea perfectă dintre neplăcere și dezaprobare, de parcă cineva complet străin i-ar fi dat cadou o mână de bălegar).

— Ești fată, Kei, ar trebui să te îmbraci ca o fată.

Bunica îmi spunea asta numai când eram doar noi două. Stăteam în camera ei, decorată în stil japonez și aflată chiar lângă sufragerie. Era extraordinar de luminoasă și mirosea mereu a piersici proaspăt tăiate, dar bunica ura această cameră.

— Nu vreau ca oamenii să creadă că, doar pentru că sunt bătrână, îmi plac saltelele tatami.

Bunica a fost întotdeauna foarte stilată. Purta o rochie lila cu dantelă pe corsaj sau o fustă strâmtă de culoarea apusului, avea mereu o manichiură perfectă și purta cercei mari chiar și în casă. N-a purtat niciodată pantaloni, indiferent cât de frig era, și sub nicio formă lucruri băiețești ca acelea care-mi plăceau mie.

Mama era complet diferită de bunica. Purta mereu blugi largi prinși neglijent cu o curea. Avea părul scurt și, spre

deosebire de aspectul impecabil al bunicii, pe ea nu-mi amintesc s-o fi văzut dată cu ruj. Își bea cafeaua fumând o țigară și, când râdea, deschidea atât de mult gura încât i se vedeau toți molarii. Părea să-și fi făcut din frivolitate o misiune.

Dorința mea de a mă îmbrăca băiețește o încânta la nebunie pe mama, dar de fiecare dată când unul dintre frații mei făcea ceva oricât de puțin „macho", avea o expresie dezgustată. Aceeași expresie pe care o vedeam pe figura bunicii. De parcă cineva complet străin i-ar fi făcut cadou o mână de bălegar: acea expresie.

— De-acum încolo, nu-mi pasă dacă ești băiat sau fată. Fetițesc, băiețesc, totul e ridicol!

Mama și bunica erau la poli diametral opuși. Luau cina împreună în fiecare seară, dar arareori se priveau în ochi sau aveau o conversație. Tata nu era în preajmă. A plecat de-acasă înainte să încep eu să merg. Mama a aruncat toate fotografiile cu el, așa că n-am știut cum arăta și n-am întrebat-o niciodată de el pe bunica.

Bunica a insistat: „Măcar lasă-i părul lung", așa că mama mi-a lăsat părul lung. Era singurul meu atribut feminin. A fost un aspect cu care până și mama părea să fie de acord, oricât de reticentă era. Părul meu reprezenta terenul neutru dintre ea și bunica.

Așa că părul mi-a crescut până la umeri și era mereu prins neîngrijit. Ba chiar în mod intenționat îl făceam să arate și mai dezordonat. O dată, când îmi făceam baie, din plete mi-a căzut o insectă moartă și mama a râs și a bătut din palme.

Mă jucam mereu cu băieții. Și eram șefa lor. Refuzam să tolerez pe cineva care pretindea o poziție de superioritate față de mine. Eram înaltă, cu mâini și picioare lungi. Nimeni nu arunca mai departe mingea de dodgeball și nu se cățăra în copaci mai sus decât mine. Eu am fost cea care a inventat cel mai crud mod de a ucide fluturi (le îngropam aripile în nisip și le

striveam corpul cu scrânciobul), și tot eu am venit cu cea mai nasoală poreclă – Dl Căcat – pentru bătrânul nebun pe care ne plăcea să-l blestemăm (habar n-aveam ce înseamnă asta, dar mă încânta nespus s-o rostesc). Băieții mă urmau, așteptându-mi comenzile. Uneori, când vreun puști mă trăgea de părul meu lung „de fată", băieții îl luau la bătaie până începea să plângă. De fiecare dată când mă vedea comandându-i pe băieți, mama nu se putea abține să izbucnească în râs.

Când eram în clasa a V-a, bunica a fost internată în spital.

La început, doar pentru niște investigații. Bunica fusese întotdeauna slabă și se plânsese de dureri de stomac, dar, după ce s-au hotărât s-o interneze, părea să se micșoreze văzând cu ochii, ca o legumă veștedă.

Eu și mama mergeam la spital în fiecare zi. Uneori venea cu noi și unul dintre frați, dar nu stătea niciodată prea mult. Fratele mai mare era obsedat de rugby, iar cel mijlociu era înnebunit după baseball. Desigur, mama avea pentru amândoi expresia aceea dezgustată.

Chiar și în spital, bunica se dădea cu ruj. Ținea lângă pat un portfard cu toate produsele de machiaj și în salon era aceeași aromă dulce. De când lobul urechii i se subțiase prea mult ca să mai poată purta clipsuri, spunea că vrea să-și dea găuri în urechi, dar mama nu voia să audă de așa ceva. Așa că bunica a început să poarte ca pandantive cerceii care nu-i mai stăteau la urechi.

În aceeași perioadă în care bunica a intrat în spital, au început să-mi crească sânii. S-a întâmplat peste noapte. Mă dureau și nu puteam face nimic pentru asta, în plus eram foarte jenată, pentru că pieptul celorlalte fete era încă plat ca scândura. Odată cu sânii, mi s-a rotunjit și restul corpului. Mânecile tricourilor bărbătești pe care le purtam mi se mulau pe brațe, iar când eram în pantaloni scurți coapsele se evidențiau sugestiv.

Cam în această perioadă a început să mi se spună că sunt frumușică. La început, mi-au zis-o vecinele: „Vai, Kei, ce frumușică te-ai făcut".

După o vreme, mi-am dat seama că ceea ce descriau complimentele lor nu avea nimic copilăros. Asta a coincis cu o schimbare treptată a felului în care mă tratau colegii. Fetele se strângeau în jurul meu, întrebându-mă dacă îmi puteau atinge părul și, fără să-mi ceară voie, mă pieptănau cu periile lor cu sclipici roz și mov. Și îi surprindeam mereu pe băieți privindu-mă îndelung. De fiecare dată când privirile ni se întâlneau, se uitau în altă parte stânjeniți. Chiar și băiatul care fusese bătut atât de rău pentru că mă trăsese de păr.

— Poate ar trebui să port fustă.

Mama m-a privit lung când m-a auzit, fără să spună nimic. Părea în defensivă, dar n-a avut expresia ei dezgustată.

— Mi-ar plăcea să port fustă pentru bunica.

Am ales o fustă simplă, bleumarin. Evident, mi-ar fi fost rușine să port ceva prea feminin.

Dar bunica a fost încântată când m-a văzut. M-a strâns în brațele ei ca niște crenguțe (era șocant de fragilă) și mi-a pieptănat părul până a adormit, extenuată de efort. Părul meu, arămiu și strălucitor de la periatul conștiincios zilnic, avea acum parfumul dulce al bunicii. Colegele mele au înnebunit de plăcere.

Deși era o fustă simplă, mi se părea că niciunul dintre tricourile mele de băieți nu mergea cu ea. Dar prin bluza care se potrivea cu fusta mi se vedeau sânii, așa că am fost nevoită să port o bustieră. Îmi era atât de rușine că mi se văd bretelele, încât îmi lăsam părul desfăcut peste umeri.

Acum, oricum m-ai fi privit, eram în mod evident fată.

Bunica era toată un zâmbet în salon (de parcă n-ar fi avut niciodată pentru mine o expresie dezgustată). Slăbise și mai

mult, iar conversațiile mamei cu medicul îi adânceau cearcănele tot mai mult cu fiecare zi, dar eram mândră de bucuria pe care o simțea bunica când mă vedea.

— Ce frumoasă ești!

Uneori, bunica mă striga cu numele mamei:

— Maki, ești chiar frumoasă!

În anul acela, pe terenul de sport, pentru prima dată n-am terminat cursa pe locul întâi.

— Ce frumoasă ești!

Asta mi-a zis prima dată bărbatul acela când ne-am întâlnit. Mă întorceam de la școală.

Nici acum nu știu de ce mergeam singură pe strada de lângă noul complex de locuințe, de obicei n-o luam pe-acolo.

— Ai ieșit pe locul al doilea la alergare, nu-i așa?

A zis alergare la cursă. A rostit cuvintele într-un fel care mi s-a părut copilăresc, deși eu eram copilul și el cu siguranță era adultul. Lumina îi bătea din spate, așa că nu i-am prea putut vedea chipul. Dar era înalt, chel, cu o barbă dezordonată. Chipul părea să i se contureze doar când își rotea capul.

— Ce frumoasă ești!

Când am ajuns acasă în acea zi, mama s-a uitat la fusta mea și a sunat la poliție.

M-a dezbrăcat și mi-a examinat fiecare centimetru al trupului, apoi m-a frecat viguros cu buretele de baie, de parcă aș fi fost o rădăcină de brusture. „Chestia" (așa i-a spus mama) bărbatului era împroșcată pe fusta mea ca un fel de semn sau ca o prevestire.

În timp ce mă spăla, mama striga din când în când:

— Vezi?

N-am scos niciun cuvânt, doar am lăsat-o pe mama să continue ce făcea. Nu am putut să-i spun *Nu mai freca atât de tare, mă doare*. Apoi m-a usturat pielea zile în șir. La școală au ținut

consiliu, mama nu era genul de persoană care să nu spună ce mi se întâmplase. Directorul s-a exprimat cu „o elevă de la școala noastră", dar aproape imediat toată lumea părea să știe că vorbeau despre mine. Printre toate strigătele legate de tipul dubios care venise pe terenul de sport în acea zi și de spaima că un nebun pândea pe lângă complex, toți încercau să mă consoleze.

— Biata Kei!

Bărbatul n-a fost niciodată arestat.

M-am întors la pantaloni. Așa mi-a zis mama.

— Nu vreau să le dai idei.

Am aruncat fusta. Sau, mai bine zis, am pus-o pe foc. Mama a ars-o în curte odată cu gunoiul.

N-am mai purtat pantalonii moșteniți de la frații mei. Mama a ars și blugii rock'n'roll, și pantalonii hip-hop. Fratele meu cel mare plecase de-acasă și se mutase într-un cămin, ca să se concentreze pe rugby, iar cel mijlociu renunțase la baseball, se vopsise blond și abia dacă mai trecea pe-acasă. Mama a început să ardă tot ce lăsaseră în urmă.

— Dacă le-au lăsat aici, înseamnă că nu le mai trebuie.

Mama a început să facă o obsesie pentru arderea lucrurilor. Avea o fixație pentru a pune pe foc orice lucru nefolositor.

În fiecare zi, când mă întorceam de la școală, vedeam cum se ridică fumul din curte. Era dovada furiei mamei. Fusese furioasă din acea zi. Tot timpul, extrem de furioasă. Fie că avea legătură cu ceea ce mi se întâmplase sau cu faptul că bărbatul nu fusese arestat, mama părea oricum furioasă în legătură cu orice.

— Vezi?

Într-o zi am văzut-o pe mama arzând în curte hainele bunicii: bunica mea, care, apropo, încă era în viață. Rămăseseră din ce în ce mai puține lucruri în casă.

Dar șifonierul meu era ticsit de noi perechi de pantaloni. Blugi groși și pantaloni de camuflaj. Bunica nu știa ce mi se întâmplase. Deja, când mergeam la spital, abia dacă mă mai recunoștea.

De la faza mamei cu arderea lucrurilor, am început să-l privesc din nou pe bătrânul din cartier. Sunt sigură că pe niciunul dintre colegii mei nu-i enerva fumul care se ridica dincolo de ferestrele clasei în timpul orelor. Căutând sursa fumului, l-am văzut pe omul de serviciu, care ardea ceva în incinerator.

Nimeni nu știa cum îl cheamă pe bătrân. Toți copiii îi spuneau „bătrânul din cartier": părea într-adevăr antic.

Bătrânul din cartier era de obicei în curtea școlii (nu știu de ce îi ziceam „din cartier"). Avea grijă de flori și probabil că era cel care avea grijă și de iepurii de la școală, dar de obicei era la incinerator. Afișe și scaune de lemn care nu mai erau bune, haine aruncate și frunze uscate, buruieni putrezite. Bătrânul ardea tot. Mă întrebam de ce nu observasem fumul până atunci, deși se ridica mereu până la geamul clasei noastre de la etajul trei.

Acum privirea îmi era mereu atrasă de bătrân. Din fericire, stăteam pe rândul de la fereastră. Nici profesorul, nici elevii nu-mi reproșau că nu sunt atentă la ore. Până la urmă eram „biata de ea". Îmi găseam liniștea între aceste ghilimele și atâta vreme cât rămâneam acolo eram în siguranță. În afară de privirile compătimitoare, toată lumea mă cam lăsa în pace. Acele ghilimele aveau o putere uriașă.

Uneori mă simțeam de parcă aș fi fost într-o cutie de sticlă. Pare un mod complet previzibil de a descrie, dar nu contează, chiar așa era. Toate vocile păreau îndepărtate, ca atunci când ești sub apă. De fiecare dată când întâlneam privirea cuiva, fată sau băiat, cu toții găseau o modalitate de a-și feri privirea. De obicei băieții de înroșeau.

Slăbisem destul de mult. Cu toate acestea, sânii erau la fel de mari. Păream mult mai mare decât fetele de vârsta mea.

Și în fiecare zi îl priveam pe bătrân de la fereastră. Mereu ardea ceva. Ardea tot felul de lucruri. Eram deseori impresionată de câte lucruri găsea de ars. Mă obseda priceperea lui. *A, nu, e prea mult, aia sigur n-o să ardă*, mă gândeam uneori, dar în mâinile bătrânului totul se prefăcea în scrum.

Apropo de arderea lucrurilor, mama făcea exact la fel, și totuși părea atât de diferit de ceea ce făcea bătrânul. Ea părea să ardă lucrurile drept pedeapsă pentru ceva, pe când el părea s-o facă mai mult ca o consolare.

Incineratorul părea un monstru cu o gură imensă. Bătrânul îmblânzise monstrul: era ca un dresor de animale sălbatice, care oferea cu blândețe o ofrandă.

După o vreme, nu mai era suficient să-l privesc de la etaj, așa că într-o zi am coborât în curte. M-am așezat pe rondul de flori din spatele incineratorului și l-am privit. Asta nu înseamnă că am vorbit cu el. N-am scos o vorbă: eram perfect mulțumită doar să-l privesc la lucru.

Bătrânul nu m-a privit. Uneori, stătea pe un scaun pliant și fuma (își aprindea și țigările de la incinerator; îmi țineam mereu respirația, sperând să nu se ardă când se apropia prea mult de foc, dar, ca prin minune, găsea de fiecare dată o flacără mai mică), dar nici măcar atunci nu mă privea.

A fost prima persoană care nici măcar n-a încercat să mă privească.

Toți ceilalți – chiar dacă își fereau privirea – se uitau la mine cu coada ochiului. Adulții se holbau uluiți, fetele îmi zâmbeau blând și băieții mă fixau cu ochi umezi. Dar bătrânul nu mă privea.

Nu eram sigură că mă observă. Uneori tușeam de la fum sau soarele după-amiezii îmi proiecta umbra la picioarele lui.

Mi se părea că felul în care bătrânul nu mă privea era diferit de felul în care se purtau alți adulți. De la incident, bărbații nu mai vorbeau cu fetele din clasele primare. Tipul tot nu fusese

prins și poate că nu suportau ideea de a fi arătați cu degetul pentru că se uită puțin prea lung la o fată. Orice bărbat care se uita la noi se îndepărta imediat.

Dar aveam senzația că nu acesta era motivul pentru care bătrânul nu mă privea. Deși încă nu ne spuseserăm niciun cuvânt, eram aproape sigură că nu era genul acela de laș.

De aceea n-am fost deloc surprinsă când într-o zi bătrânul din cartier mi-a vorbit în sfârșit.

— Ai vrea să arzi ceva?

Nu m-a privit nici când mi-a spus asta, dar cu siguranță vorbea cu mine. Nu mai era nimeni în curte în afară de noi. În acea perioadă deja ajunsesem să ies din clasă în mijlocul orei. Dacă ziceam că nu mă simt bine, profesoara îmi dădea pur și simplu voie să merg la cabinetul medical, deși știa că în curând aveam să cobor în curte. Nimeni nu mă bătea la cap. Nu știu dacă profesoara le-a spus vreodată ceva celorlalți elevi, dar cum mă duceam singură, m-am gândit că nu e o problemă.

— Să ard ceva? am întrebat.

— Da, ai vrea să arzi ceva? a repetat bătrânul politicos.

Eram bucuroasă că nu m-a întrebat de ce nu sunt la ore și am fost recunoscătoare că n-a încercat să pălăvrăgim despre vreme. Bătrânul cu siguranță mă întreba dacă aveam ceva de rezolvat. Mi se părea că mă tratează ca pe un adult și îmi plăcea că era atât de politicos.

— Ceva ce-aș vrea să ard?

— Da.

Era direct. Dar directețea lui nu mă făcea să mă simt stingheră. Mi-am băgat mâna în buzunar și am scos o bucățică de șervețel, cam de mărimea unei nuci. Mi-era rușine cât era de mică, dar bătrânul a aprobat din cap, ceea ce mi-a dat curaj.

— Aha, asta.

În acel moment i-am văzut pentru prima dată cu claritate chipul. Avea ochi mari. Bulbucați, dar nu într-un fel înfricoșător. Avea riduri adânci pe toată fața.

A pus cu grijă în incinerator bucățica de șervețel. Deși era atât de mică, n-a aruncat-o pur și simplu înăuntru. Mă îndoiesc că a existat vreodată o bucată de hârtie care să fie arsă atât de conștiincios.

Din acel moment, bătrânul ardea ceva pentru mine în fiecare zi.

O chiflă rămasă de la prânz (eram fericită că nu-mi spunea că sunt risipitoare), o ciornă de la ora de caligrafie (literele pentru „prieten"), un elastic de păr rupt (găsit pe fundul ghiozdanului). Bătrânul nu m-a luat niciodată peste picior. De fiecare dată când apăream, mă întreba de parcă ar fi fost prima dată: „Vrei să arzi ceva?"

N-a făcut niciodată vreo glumă și n-a zis ceva de genul „Iarăși tu?" Când venea vorba de ars lucruri, bătrânul era un profesionist.

Nu conta dacă știa sau nu de incident. Ceea ce conta era că bătrânul nu mă punea între ghilimelele cu „biata de ea". Mă trata cu respect, ca pe cineva care-i aducea în fiecare zi ceva de ars. Și eu eram politicoasă la rândul meu. Nu făceam conversație inutil și nici nu încercam să îi intru în grații ghicind ce va arde și ce nu. Când venea vorba de ars lucruri, cel mai bine era să las asta în seama bătrânului.

— Vrei să arzi ceva?

A plouat pentru prima dată de când mergeam să-l văd pe bătrân.

Desigur, asta nu l-a împiedicat să ardă lucruri. Cu o pelerină de ploaie neagră, s-a asigurat că flacăra incineratorului nu se stinge.

Eu aveam umbrelă. Credeam că pelerinele de ploaie sunt pentru copii mici, dar bătrânului chiar îi stătea bine cu ea. Cu umbrela în mână, mă simțeam timidă și copilăroasă (deși chiar eram un copil).

— Vrei să arzi ceva?

În ziua aceea, venisem fără nimic de ars. Poate că ploaia mi-a diminuat încordarea.

Mă așteptam să nu fie vreo problemă că venisem cu mâna goală. Dar, în acel moment, eram stânjenită că n-am nimic de ars. Părea un comportament destul de nepoliticos față de un profesionist ca bătrânul.

— Îmi pare rău.

Bătrânul doar m-a privit fix când mi-am cerut scuze. Avea fața brăzdată de riduri.

— N-am nimic de ars.

— Văd.

Privirea bătrânului a rămas ațintită asupra mea. Trecuse ceva vreme de când un adult mă privise atât de îndelung.

— Te rog, nu-ți cere scuze. N-are rost să ardem lucruri doar de dragul de a le arde, nu-i așa? a spus bătrânul.

S-a întors la lucru. Era atât de concentrat, de parcă nici n-aș fi fost acolo.

Picăturile de ploaie se scurgeau de pe gluga bătrânului și de pe mica mea umbrelă.

Sunetul ploii se auzea din ce în ce mai puternic pe umbrela mea și pe pământ.

— Dar cuvintele?

Bătrânul s-a gândit o clipă. Îmi doream să mă mai privească puțin. Voiam să mă vadă mai clar. Dorința mi-a fost îndeplinită. Încet, bătrânul s-a întors din nou cu spatele.

— Poți arde cuvinte?

Bătrânul a căzut pe gânduri. Pe chip nu i se citea nicio urmă de uimire și de ironie, și nici nu avea o expresie dezgustată.

— Să arzi cuvinte?

— Da, poți să arzi cuvinte?

N-am așteptat să-mi răspundă. Înainte să apuce să spună ceva, am îngăimat:

— Vezi?

Chiar atunci am simțit un fior între picioare. Nu era de la ploaie. Deși turna cu găleata, lângă incinerator era cald.

— Poți arde cuvinte? „Purtam fustă. Dar apoi m-am întâlnit cu străinul. Mi-a spus că sunt frumoasă. Și asta mi-a zis mama: Vezi?"

Atât am putut rosti și am amuțit. Nu mi s-a părut corect să vorbesc despre mama și am simțit că, dacă mai spun ceva, aveam să izbucnesc în lacrimi.

— Din păcate, nu putem arde cuvintele, a spus bătrânul.

De pe glugă i se scurgeau picături de ploaie. Nu poți arde lucruri care nu au formă.

Bătrânului parcă îi părea chiar mai rău decât mie. Ca și cum ar fi fost chiar și mai îndurerat, și așa fusese întotdeauna, din cauză că nu poți arde lucrurile fără formă.

— Înțeleg, am spus.

Învăluit de fum și ploaie, chipul său își pierdea conturul.

— Îmi pare foarte rău că nu pot arde lucrul pe care îți dorești atât de mult să-l ard, a spus tușind.

Răspunsul lui la întrebarea mea l-a scos puțin din zona profesionalismului, deși era de neegalat în reținere conversațională și în lipsa de ironie.

— Lucrul pe care îmi doresc atât de mult să-l ard.

Transpiram. Din vârful nasului, pe brațe și coapse.

— Da. Îmi pare rău că nu te pot ajuta.

Transpiram continuu. Mă gândeam la mama, la semnalele de fum furioase pe care le trimitea când ardea totul.

— Mama...

Inima îmi bătea cu putere, bretonul îmi era ud leoarcă.

— E sigură că eu am fost de vină.

Strângeam în pumn acel „Vezi?" al mamei. Poate că nu avea nicio formă, dar era rece ca gheața și îmi făcea mâna să tremure.

Vezi.

Am înțeles. Știam ce a vrut mama să spună atunci.

Pretinsesem că voiam să-i arăt bunicii fusta, dar adevărul era că îmi dorisem să fiu frumoasă. Îmi dorisem să port fustă. Mi se părea drăguță și mă bucuram când toată lumea îmi spunea că sunt frumoasă.

Vezi.

Știam că ceea ce se întâmplase în acea zi fusese pedeapsa pentru plăcerea pe care o simțisem când mi se părea că sunt frumoasă, pentru că n-o ascultasem pe mama și mă îmbrăcasem ca o fată. Și că fusese vina mea că fusta mea drăguță fusese pătată de chestia aia a acelui bărbat. A fost doar vina mea.

— A fost vina mea.

Mi-era rușine să vorbesc despre asta cu bătrânul. Voiam să rămână un profesionist. Și nu doar pentru mine, voiam să rămână lângă flăcări. Și totuși nu mă puteam abține să-mi doresc să mă privească.

— N-a fost vina ta, a spus bătrânul.

Vocea lui nu mai fusese niciodată atât de seacă. Seacă, puternică și caldă. Ca flăcările. Neafectată de ploaie.

— N-a fost vina ta.

Ceva mi se scurgea din ochi, dar cu siguranță nu erau lacrimi. Cumva, nu meritau să fie numite lacrimi. Orice ar fi fost, erau mai lipicioase decât lacrimile și aveau un miros puternic. Și oricum, cu siguranță nu plângeam.

— Dar eu...

Voiam să port fustă. Fusta era drăguță. Eram frumoasă în fustă. Îmi plăcea că oamenii credeau că sunt frumoasă. Și apoi

iată ce s-a întâmplat. Bărbatul a spus că sunt frumoasă. M-am bucurat să mi se spună asta. Dar eu...

— N-a fost vina ta.

N-a fost vina mea.

Nu era nimic în neregulă să-mi doresc să fiu frumoasă. Nu era nimic în neregulă să mă bucur când cineva îmi spunea că sunt frumoasă.

Nu era nimic în neregulă cu a fi frumoasă.

— N-a fost vina ta. Sub nicio formă. Înțelegi?

— Da.

Adevărul era că nu înțelegeam. Cum de putea bătrânul să o spună cu o asemenea certitudine? Cum putea ști că „sub nicio formă"? Dar cuvintele lui m-au încălzit. Asta conta.

— N-a fost vina mea.

Când am rostit aceste cuvinte, chiar și palmele mi-erau calde. Cuvântul „Vezi" probabil că nu dispăruse – avea să fie mereu acolo –, dar nu mă mai făcea să tremur.

Bătrânul a mai tușit o dată, apoi s-a întors din nou cu spatele.

Îmi puteam da seama, doar după cum își arcuia spatele, că îi era rușine. Chiar și cele câteva cuvinte pe care le schimbaserăm, pentru bătrân fuseseră prea mult.

Ca pentru a salva ceea ce rămăsese, s-a întors conștiincios la ars. O pălărie turtită cu roșu și alb, un placaj de lemn care nu mai era bun de nimic, un bondar care murise în cutia termometrului.

Am stat acolo și-am privit. A continuat să plouă, dar mă încălzisem.

Pentru că nu era vina mea.

Bunica a murit în acea noapte.

Trupul i-a fost incinerat. În timp ce mama privea cum se ridică fumul, eram cu toții surprinși de cât de tare plângea. N-o mai văzusem niciodată pe mama plângând și a fost prima dată când am auzit-o spunându-i bunicii „Mama".

Autor premiat și binecunoscut critic de carte, John Freeman a fost președintele National Book Critics Circle și, până în 2013, coordonatorul antologiilor Granta. Recenziile sale literare și interviurile cu unii dintre cei mai cunoscuți autori din lume au apărut în mai mult de 200 de publicații din întreaga lume, printre care *The New York Times*, *Los Angeles Times*, *San Francisco Chronicle*, *The Wall Street Journal*, *The Guardian*, *La Repubblica* și *La Vanguardia*. Este autorul a trei cărți, *The Tyranny of E-mail* (2009), *Cum să citești un romancier* (Vellant, 2015) și *Hărți* (Black Button Books, 2017), și editorul volumelor *Tales of Two Cities: The Best and Worst of Times in Today's New York* (2014) și *Tales of Two Americas: Stories of Inequality in a Divided Nation* (2017). În prezent, John Freeman este editorul antologiei *Freeman's*, aflată deja la al cincilea număr. John Freeman locuiește la New York și predă la The New School.

Freeman's: mai bune texte noi despre putere este al cincilea număr al antologiei literare numite de critici „curajoasă" (*Minneapolis Star-Tribune*) și „proaspătă" (*Chicago Literati*).
Acest număr, cel de-al treilea tradus în limba română, cuprinde 24 scriitori care abordează tema puterii din cele mai variate perspective.

„Oamenii sînt sub vremuri pentru că vremurile cultivă și manifestă diverse forme ale puterii. Or acest număr din Freeman's impresionează prin multitudinea de tipuri & chipuri, dimensiuni & desfășurări ale puterii. Fantezie, ideal, obsesie, responsabilitate, cale, abuz – puterea scrie Istoria și descrie viețile cotidiene. E uluitor ce forță capătă vocile adunate din toate colțurile lumii în aceste pagini. Cititul pare, mai mult ca niciodată, un exercițiu al puterii."

MARIUS CHIVU

Mai multe despre noi, noutăți și oferte pe blackbutton.ro

Credem că o să-ți placă pentru că:

Arareori puterea a primit atâtea valențe, atâta specificitate și atâta vastitate ca în textele din acest volum: puterea conferită, puterea exercitată, puterea asumată, puterea implicită, puterea abuzivă, puterea slăbiciunii și, mai ales, puterea limbajului acestor 24 de scriitori.

Black Button

9 786069 462522